Biblioteca THOMAS MANN

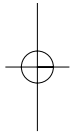

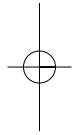

THOMAS MANN

Lotte la Weimar

Traducere din limba germană
ALEXANDRU PHILIPPIDE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MANN, THOMAS
Lotte la Weimar / Thomas Mann;
trad.: Alexandru Philippide
București: RAO International Publishing Company, 2005

ISBN 973-576-806-2

I. Philippide, Alexandru (trad.)

821.112.2-31=135.1

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, București, ROMÂNIA

THOMAS MANN
Lotte in Weimar
Copyright © 1939 by Bermann – Fischer Verlag AB,
Stockholm. Renewed 1967 by Katia Mann
All rights reserved by S. Fischer Verlag GmbH,
Frankfurt am Main

Ilustrația copertei
PAUL HAVILAND
Melancolie

© RAO International Publishing Company 2005
pentru versiunea în limba română

Tiparul executat de
R.A. „Monitorul Oficial“
București, România

2005

ISBN 973-576-806-2

Oricît ne-ar înfrunta,
Vuind, vrăjmașii,
Mereu noi vom cînta
Urmîndu-ți pașii.
Curaj vom căpăta
trăind în tine.
Dureze viața ta
Mult timp, spre bine!

DIVANUL APUSEAN-RĂSĂRITEAN

Capitolul Întîi

Într-o zi, încă văratică, de pe la sfîrșitul lui septembrie 1816, lui Mager, chelnerul Hotelului *L'Éléphant* din Weimar, un om instruit, i s-a întîmplat ceva emoționant și care i-a pricinuit o tulburătoare bucurie. Nu că ar fi fost ceva nefiresc în acel eveniment, dar cert este că lui Mager o bucată de vreme i s-a părut că visează.

În ziua aceea, dimineața, puțin după ceasurile opt, au sosit de la Gotha, folosind cursa obișnuită a poștalionului, și au tras la vestitul hotel din piață trei femei care, la prima vedere – și chiar la a doua –, nu aveau nimic deosebit ca înfățișare. Legătura dintre ele se putea vedea ușor: erau mama, fiica și camerista. Mager, gata să facă plecăciunile de bun sosit, stătea sub bolta de la intrare și văzuse cum rîndașul le ajutase pe cele două dintîi să coboare de pe scara trăsurii, în timp ce camerista, pe nume Klärchen, își lua rămas-bun de la surugiul poștalionului, lîngă care șezuse și cu care, după toate aparențele, se împăcase foarte bine pe drum. Surugiul se uita la ea cu coada ochiului, zîmbind și gîndindu-se probabil la dialectul în care vorbise fata, și o petrecu din ochi, cufundat într-un soi de meditație zeflemitoare, în timp ce Klärchen, tot răsucindu-se, suflecîndu-și rochia și făcînd grații fără rost, se dădea jos de pe capra înaltă a trăsurii. Surugiul trase de curea cornul care îi atîrna la spate, îl duse la

gură și începu să sune cu multă simțire, spre bucuria unor băieței și a cîtorva trecători matinali care se opriseră să vadă cine a sosit.

Stînd tot cu spatele către hotel, doamnele mai zăboviră puțin lîngă trăsura poștei, ca să supravegheze descărcarea bagajului, de altfel destul de modest, în timp ce Mager aștepta clipa în care, liniștite în ce privește cuferele, aveau să se îndrepte către ușă, iar el avea să le întîmpine pe trotuar, cu aerul lui de diplomat, cu un zîmbet curtenitor și totodată ușor reținut pe chipu-i albicios, încadrat de o barbă roșiatică, în fracul lui încheiat pînă sus, cu cravata spălăcită în jurul gulerului larg și cu pantalonii strîmți trași peste căputele lăbărțate.

– Bună ziua prietene, spuse cea mai în vîrstă dintre cele două doamne, matroană destul de coaptă, spre șaizeci de ani, cam rotofeie, îmbrăcată cu o rochie albă, cu o mantilă neagră, cu mitene de ață și cu o bonetă înaltă, de sub care ieșea la iveală un păr creț, de culoare cenușie, care fusese pe vremuri blond. Ne trebuie locuință pentru trei persoane, o odaie cu două paturi pentru mine și copila mea (copilă nu mai era de mult doamna cea tînără – avea vreo treizeci de ani și ea, păr negru cîrlionțat și un guleraș încrețit în jurul gîtului; năsucul fin arcuit al mamei la ea devenise cam prea ascuțit, prea aspru) și o odăiță, nu prea departe, pentru camerista mea. Putem avea asta?

Ochii ei albaștri, plini de o distinsă oboseală, priviră în sus pe deasupra chelnerului, către fațada hotelului. Gura mică, încrustată în grăsimea pe care vîrsta i-o adunase în obraji, avea mișcări deosebit de plăcute. În tinerețe fusese cu siguranță mai drăgălașă decît era acum fiică-sa. Ceea ce sărea în ochi în înfățișarea acestei doamne era însă tremurul de sus în jos al capului, care în bună parte te făcea să crezi că ar fi fost doar o întărire a vorbelor rostite și un îndemn de-a încuviința spusele ei, astfel încît cauza tremurului părea

să fie mai mult vioiciunea decît slăbiciunea sau, în orice caz, păreau să fie și una, și alta.

– Desigur, răspunse chelnerul, conducîndu-le spre ușă pe mamă și pe fiică, în timp ce camerista venea după ei, legănînd în mînă o cutie de pălării. E drept că avem, ca de obicei, foarte multă lume și ne-am putea afla în situația de-a refuza chiar persoane de cea mai bună condiție, totuși nu ne vom cruța nici o osteneală ca să îndeplinim dorința Domniilor voastre cum vom putea mai bine.

– Drăguț din partea dumitale! zise doamna cea străină, aruncîndu-i fiică-sii o privire veselă și plină de înțeles cînd auzi limbajul frumos ticluit și totodată cu un puternic colorit turingo-saxon al chelnerului.

– Poftiți, vă rog poftiți! spuse Mager, conducîndu-le politicos în vestibul. Biroul e pe dreapta. Doamna Elmenreich, patroana hotelului, va fi foarte bucuroasă. Pe aici, vă rog.

Doamna Elmenreich, cu un ac în formă de săgeată înfipt în păr, într-o rochie cu talia pe sub piept și o jachetă tricotată, pe care și-o punea din pricină că era nevoită să șadă prea aproape de ușă, trona lîngă un mănunchi de pene de scris, o nisiparniță și un abac, îndărătul unui soi de tejghea ce despărțea de restul odăii firida unde se afla biroul. Un funcționar al hotelului, care tocmai ieșise de după pupitrul lui, parlamenta pe englezește mai la o parte cu un domn îmbrăcat într-un pardesiu cu guler înalt și lat, cu siguranță posesorul geamantanelor îngrămădite la intrare. Patroana, care se uita mai mult în treacăt la cei care intrau, fără să ia bine seama la ei, răspunse salutului doamnei vîrstnice, precum și la abia schițata reverență a celei tinere înclinînd cu demnitate capul și ascultă plecînd urechea cererea cu privire la odăi transmisă de chelner, pentru ca să ia apoi un plan al casei, înrămat, peste care își plimbă cîteva clipe vîrful creionului.

– Douăzeci și șapte, zise ea întorcîndu-se către servitorul cu șorț care aștepta cu bagajele doamnelor. O cameră cu

un singur pat însă nu am. Mamzela o să trebuiască să stea cu camerista contesei Larisch din Erfurt. Avem tocmai acuma o mulțime de oaspeți cu oamenii lor de serviciu.

Klärchen, care stătea la spatele stăpînă-sii, strîmbă din nas, dar aceasta încuviință.

– O să ne aranjăm și așa, zise stăpîna și dădu să plece, cu rugămintea de a i se arăta odaia și de a i se aduce acolo bagajele.

– Imediat, doamnă, spuse chelnerul. Mai trebuie îndeplinită o formalitate. Vă rugăm din tot sufletul, cîteva rînduri. Nu de la noi pornește toată această pedanterie, ci de la sfînta hermandadă[1]. Așa e dumneaei, nu-i chip să se schimbe. Legile și regulile se moștenesc, ca să zicem așa, ca o boală cronică. Îmi permiteți a vă ruga să aveți bunătatea...?

Doamna rîse și se uită din nou la fiică-sa, dînd din cap amuzată.

– Ah da, zise ea, uitasem. Dacă așa trebuie... De altfel, după cum văd, dumneata ești om cu carte și tare în citate. Dă-mi, te rog, cele trebuincioase!

Și, apropiindu-se de masă, luă cu degetele fine ale mîinii înmănușate cu mitene tibișirul atîrnat de o sfoară, pe care patroana i-l întinse, apoi, continuînd să zîmbească, se aplecă peste tabla unde mai erau înșirate cîteva nume.

Începu să scrie încet, și pe măsură ce scria rîsul se potolea, lăsînd în urma lui doar chicote ca niște oftaturi, ecouri ale veseliei pe cale de a se stinge. În vremea asta, tremurul de sus în jos al capului se observa și mai bine, poate și din cauza poziției incomode în care scria.

Toți se uitau la ea. Dintr-o parte privea peste umărul ei fiică-sa, ridicîndu-și sprîncenele frumoase și armonios arcuite (le avea de la mamă), cu buzele strînse într-o schimă batjocoritoare, iar de cealaltă parte, chelnerul Mager trăgea

[1] În spaniolă, *hermandad* – frăție. Denumire a unei asociații din secolul al XII-lea a orașelor castiliene și aragoneze menită a le asigura protecția. Prin extensie, poliție. (n.tr.)

cu ochiul ca să vadă dacă umple cum trebuie rubricile însemnate cu roșu, dar totodată și pentru a-și mulțumi curiozitatea lui de provincial, împins de satisfacția nu pe de-a-ntregul lipsită de acea răutate pe care o ai văzînd că a sosit clipa cînd rolul oarecum de efect al necunoscutului trebuie să înceteze, fiind nevoit să-și spună numele și să iasă din anonimat. Din vreun motiv sau altul, funcționarul de la birou și călătorul englez conteniseră vorba și se uitau și ei la doamna care scria dînd din cap și care forma literele cu luare-aminte, aproape ca un copil.

Mager citi, clipind din ochi: „Doamna consilier aulic Charlotte Kestner, văduvă, născută Buff, din Hanovra, ultimul domiciliu în Goslar, născută la 11 ianuarie 1753 în Wetzlar; cu fiica și camerista".

– E destul? întrebă doamna consilier aulic; și, văzînd că nu-i răspunde nimeni, hotărî tot ea: Cred că-i destul.

Apoi, cu o mișcare energică, voi să pună pe masă tibișirul; uitînd însă că nu era slobod, smulse și suportul de care era prins.

– Vai, ce neîndemînatică sînt! spuse ea înroșindu-se și aruncînd din nou o scurtă privire către fiică-sa care, cu buzele strînse batjocoritor, stătea cu ochii plecați. Nu face nimic, se poate pune repede la loc cum a fost, și gata. Iar acum, în sfîrșit, hai să ne ducem în odaie!

Și, cu oarecare grabă, dădu să plece. Fiică-sa, camerista și cu chelnerul, urmați de servitorul chel, care ducea geamantanele și cutiile, porniră după ea prin vestibul, către scara care urca la etaj. Mager nu mai sfîrșea cu clipitul din ochi. Bătea de cîteva ori repede din pleoape, de parcă ar fi confirmat ceva, apoi un scurt răstimp se uita țintă cu ochii lui înroșiți și își deschidea ușurel gura într-un fel despre care n-ai fi putut spune că e prostesc, ci oarecum bine chibzuit. Cînd ajunse la prima treaptă, începu să vorbească, oprind în loc tot grupul.

– Vă rog să mă scuzați, zise el. Vă rog foarte mult să mă scuzați dacă întrebarea mea... Nu-i o curiozitate vulgară și nelalocul ei... Avem într-adevăr cinstea... cu doamna consilier aulic Kestner, Madame Charlotte Kestner, născută Buff, din Wetzlar...?

– Da, eu sînt, confirmă zîmbind doamna cea în vîrstă.

– Vreau să spun... Da, desigur, așa este... Voiam să întreb numai... dacă... În sfîrșit... e vorba de Charlotte... mai pe scurt, Lotte... Kestner, născută Buff, din casa ordinului teutonic din Wetzlar... fostă...

– Da, chiar ea, dragul meu. Numai că nu sînt de loc „fostă" sînt aici, foarte prezentă, și aș vrea să mă duc în cameră...

– Da, numaidecît, zise Mager și, plecîndu-și capul, se repezi înainte, dar în clipa următoare se opri iar, pironit locului, și își împreună degetele.

– O, ce minunăție! spuse din adîncul inimii. Ce minunăție, doamnă consilier aulic! Să mă ierte doamna consilier aulic dacă mintea mea nu se poate încă obișnui cu identitatea aici prezentă și cu perspectiva care se deschide... E ceva, ca să zic așa, căzut deodată din cer... Vasăzică, hotelul nostru are cinstea și neprețuita distincție de-a găzdui prototipul în carne și oase, dacă-mi este îngăduit a mă exprima astfel... într-un cuvînt, mi-a fost hărăzit să văd cu ochii mei pe Lotte a lui Werther...

– Într-adevăr, așa este! zise doamna consilier aulic cu un ton grav și calm, în timp ce îi arunca o privire de dojană cameristei, care chicotea pe înfundate. Și dacă acest lucru ar fi un motiv mai mult ca să ne arăți, ostenite cum sîntem de pe drum, camerele noastre, atunci aș fi foarte mulțumită.

– Într-o clipă, spuse chelnerul și porni cu pași repezi. Camera numărul douăzeci și șapte – din păcate –, la etajul al doilea. După cum observă doamna consilier, scara noastră nu e greu de urcat, totuși, dacă am fi bănuit... Deși e mare aglomerație la noi, totuși, fără îndoială că... În orice caz, odaia e arătoasă, dă cu ferestrele spre piață și e plăcută. Chiar acum de curînd au locuit în ea domnul și doamna maior von Egloffstein din Halle, cînd au venit în vizită la mătușa dumnealor, doamna prim-șambelan Egloffstein. În octombrie 1813 a stat tot în camera aceasta un aghiotant al Alteței sale imperiale marele duce Constantin. Este oarecum o amintire istorică... Vai, Doamne, dar ce vorbesc eu de niște amintiri istorice care, pentru un om cu simțire, nu pot să se compare nici pe departe cu... Numai cîțiva pași, doamnă consilier! De la scară mai faceți doar cîțiva pași pe coridor. După cum doamna consilier poate să observe, totul e proaspăt văruit. După ce ne-au vizitat cazacii de la Don, la sfîrșitul lui 1813, am fost nevoiți să renovăm temeinic totul – scări, camere, coridoare și saloane –, lucru care poate că trebuia de multă vreme făcut. Și iată că evenimentele năprasnice ale istoriei ne-au silit să-l împlinim, de unde s-ar putea trage concluzia că în viață înnoirile nici nu ar avea loc dacă n-ar fi stîrnite de evenimente năprasnice. Nu vreau de altfel să atribui în chip exclusiv cazacilor meritul acestor renovări. Am mai avut și prusaci și husari unguri, fără să mai vorbim de franțujii, care au venit cei dintîi... Am ajuns. Poftiți, vă rog, doamnă consilier aulic!

Și, cu o plecăciune, deschise ușa la perete și le făcu loc să intre. Femeile cercetară în fugă cu privirea perdelele din muselină scrobită de la cele două ferestre, consola dintre ele, cu oglinda puțin cam ștearsă în rama-i poleită, paturile acoperite de cuverturi albe, care aveau un mic polog pentru amîndouă, precum și toate celelalte lucruri de trebuință. O gravură în acvaforte, înfățișînd un peisaj cu un templu antic, împodobea peretele. Dușumelele străluceau, bine lustruite.

– Foarte drăguță odaia! spuse doamna consilier aulic.

– Am fi foarte fericiți dacă doamnelor le-ar plăcea la noi. Dacă aveți nevoie de ceva – aici e cordonul clopoțelului. De

apă caldă, bineînțeles, am eu grijă. Am fi nespus de fericiți dacă doamna consilier aulic ar fi mulțumită...

– Da, sigur că da. Doar nu sîntem atît de mofturoase. Mulțumesc, îi spuse ea servitorului care, după ce lăsase jos bagajele și le pusese pe suportul de curele, plecă. Și îți mulțumesc și dumitale, i se adresă ea chelnerului, dînd din cap în semn că poate să plece. Avem acum tot ce ne trebuie și am vrea...

Mager însă nu se clintea din loc, ci stătea așa, cu mîinile împreunate și cu ochii lui înroșiți ațintiți pe chipul doamnei.

– O, Doamne, Dumnezeule! exclamă el. Ce întîmplare vrednică să fie scrisă, doamnă consilier aulic! Poate că doamna consilier nu-și închipuie ce simte un om de inimă care, pe neașteptate și fără ca măcar să bănuiască, se pomenește în fața unui eveniment ca acesta, cu niște perspective atît de emoționante... Domnia voastră sînteți, ca să zic așa, obișnuită cu împrejurările la care mă refer și cu o identitate sfîntă pentru noi toți și desigur că toate acestea vi se par banale și cotidiene și nu cîntăriți în toată amploarea ceea ce se poate petrece într-un suflet sensibil și de mult îndrăgostit de literatură, care nici pe departe nu se aștepta la una ca asta, ce se petrece în acest suflet atunci cînd face cunoștință – dacă-mi este îngăduit să spun așa și vă rog să mă scuzați – atunci cînd se întîlnește dintr-o dată cu o personalitate învăluită de strălucirea poeziei și înălțată ca de niște brațe de flăcări către cerul gloriei eterne...

– Uite ce, prietene, răspunse doamna consilier cu un zîmbet de împotrivire, deși tremurul capului, care la vorbele chelnerului începuse din nou, foarte vizibil, ar fi putut să fie luat drept o încuviințare. (Camerista stătea la spatele ei și se uita cu o curiozitate amuzată la fața, emoționată aproape pînă la lacrimi, a lui Mager, în timp ce fiica doamnei consilier, într-un colț al camerei, se ocupa de bagaje cu o vădită nepăsare.) Uite ce, prietene, eu sînt o femeie bătrînă

și fără pretenții, un om ca mulți alții. Dumneata ai însă un fel de-a te exprima atît de neobișnuit și de ales...

– Mă numesc Mager, zise chelnerul, ca și cum ar fi vrut să dea o explicație; spunea „Maher“, cu pronunția lui moale din Germania Centrală; rostit astfel, cuvîntul avea ceva rugător și duios. Sînt, dacă nu sună cumva prea pretențios ce spun, factotumul hotelului, mîna dreaptă, cum se zice, a doamnei Elmenreich, patroana; dumneaei e văduvă de mai multă vreme, domul Elmenreich a căzut în 1806 jertfă evenimentelor istorice, în niște împrejurări tragice, despre care nu e locul potrivit ca să vorbim. Cu o slujbă ca a mea, doamnă consilier aulic, și în niște vremuri ca acelea prin care a trecut orașul nostru, ai prilejul să cunoști tot felul de oameni și să vezi perindîndu-se atîtea persoane importante prin originea sau prin meritele lor, încît în chip firesc intervine o anumită indiferență față de contactul cu personalități sus-puse, care au un amestec în evenimentele istorice și poartă nume ce inspiră respect și pun în mișcare imaginația. Așa este, doamnă consilier aulic. Dar iată că acuma această insensibilitate și această nepăsare profesională au dispărut! Trebuie să mărturisesc că în viața mea nu mi s-a întîmplat să primesc și să slujesc pe cineva cu emoția pe care o simt acum în inimă și-n minte, ceva care într-adevăr merită să fie scris. Știam, e drept, că preastimata doamnă, modelul acelei veșnic încîntătoare figuri, viețuia printre muritori, și anume în orașul Hanovra, îmi dau acum bine seama că știam toate acestea. Totuși, faptul că știam nu constituia pentru mine o realitate și niciodată nu mi-am închipuit că voi avea posibilitatea să stau în fața acelei făpturi sacre. Nici în vis nu m-aș fi gîndit. Cînd azi-dimineață m-am trezit din somn – și-s numai cîteva ceasuri de atunci –, eram convins că ziua de astăzi este la fel cu atîtea altele, o zi fără nimic deosebit în ea, plină de obișnuitele și cuvenitele ocupații ale funcției mele la poartă și la masă. Soția mea –

căci sînt căsătorit, doamnă conilier aulic, iar Madame Mager conduce bucătăria hotelului – va putea să certifice că n-am arătat cu nimic că aș fi avut presimțirea unui eveniment extraordinar. Mă gîndeam că diseară la culcare voi fi același om care am fost cînd m-am sculat. Și acum, iată! N-aduce anul ce-aduce ceasul. Cît de îndreptățită se dovedește înțelepciunea poporului prin această observație simplă! Doamna consilier aulic îmi va ierta desigur emoția și limbuția, poate neîngăduită. Cînd ai inima plină, te ia gura pe dinainte, zice poporul în felul lui de-a vorbi, care, chiar dacă nu e literar, e totuși atît de nimerit. Dacă ar ști doamna consilier aulic de dragostea și veneratia pe care i le port, ca să zic așa, din copilărie prințului poeziei noastre, marele Goethe, și dacă ați ști și ce mîndru sînt că, în calitate de cetățean al Weimarului, pot spune despre acest om sublim că este al nostru... O, dacă ați ști ce au înseamnat pentru inima mea mai ales *Suferințele tînărului Werther*... Dar mă opresc, doamnă consilier aulic, căci nu se cade să apreciez eu... deși adevărul este că o operă sentimentală ca aceasta aparține tuturor oamenilor și dăruiește oricui – fie mare, fie mic – cele mai adînci emoții, în vreme ce numai păturile superioare ale societății pot avea pretenția să înțeleagă lucrări ca *Ifigenia* sau *Fiica naturală*. Cînd mă gîndesc de cîte ori Madame Mager și cu mine am stat seara la lumina lumînării, aplecați cu suflete înduioșate pe acele pagini divine, și cînd mă gîndesc că în clipa asta nemuritoarea lor eroină, celebră în lumea întreagă, se află în fața mea în carne și oase, iar eu, un om... Vai, doamnă consilier aulic! exclamă el, lovindu-se cu palma peste frunte. Vorbesc, vorbesc și-mi dau deodată seama cu spaimă că nici nu v-am întrebat dacă ați luat cafeaua!

– Mulțumesc răspunse doamna cea bătrînă, care ascultase efuziunea acestui om de treabă, ferindu-și privirea și tremurînd ușor din buze. Am luat cafeaua la vreme. De altfel, dragă domnule Mager, dumneata mergi prea departe cu aceste comparații și exagerezi grozav cînd mă confunzi sau, în sfîrșit, confunzi ființa tînără care am fost cîndva cu eroina acelei cărțulii de care se vorbește atîta. Nu ești cel dintîi căruia trebuie să-i spun asta; ba chiar o spun mereu de patruzeci și patru de ani încoace. Figura aceea de roman, care a dobîndit într-adevăr o viață atît de largă și o realitate atît de puternică și de ilustră încît cineva ar putea spune că dintre noi amîndouă ea este cea adevărată, lucru pe care însă eu nu l-aș admite defel, fata aceea din carte se deosebește foarte mult de ce am fost eu altădată, ca să nu mai vorbim de ce sînt eu acum. De exemplu, oricine poate vedea că eu am ochi albaștri, în timp ce Lotte a lui Werther are ochi negri.

– O licență poetică! zise repede Mager. Doar știm prea bine ce înseamnă o licență poetică! Și totuși, doamnă consilier aulic, licența asta nu poate smulge nici o fărîmă din identitatea existentă. Poate că poetul s-a servit de ea ca să ascundă ceva, ca să șteargă puțin urmele.

– Nu, spuse doamna consilier aulic, clătinînd din cap, ochii cei negri vin din altă parte.

– Și chiar de-ar fi așa, spuse cu căldură Mager. Chiar dacă această identitate e puțintel micșorată din cauza abaterilor mărunte...

– Sînt abateri și mai mari, îl întrerupse doamna, apăsînd cuvintele.

– ... Rămîne totuși pe de-a-ntregul neatinsă cealaltă identitate, care se încrucișează cu cea dintîi și e nedespărțită de ea – identitatea cu sine însuși, vreau să spun cu acea persoană la fel de legendară și căreia marele nostru scriitor i-a făcut de curînd în amintirile sale un portret atît de emoționant, și dacă dumneavoastră, doamnă consilier aulic, nu sînteți chiar pînă la ultimul amănunt Lotte a lui Werther, sînteți însă leit și fără nici o schimbare Lotte a lui Goe...

– Ascultă, dragul meu, zise doamna, silindu-l să se oprească. A trecut o bună bucată de vreme pînă cînd ai avut amabilitatea să ne arăți odaia. Acum am impresia că nu ne lași s-o ocupăm.

– Doamnă consilier aulic, se rugă chelnerul, cu mîinile împreunate, iertați-mă! Iertați pe un om care... Purtarea mea e inadmisibilă, știu, și totuși vă rog să mă iertați... Voi pleca imediat... Și, de altfel, în afară de faptul că așa cere respectul și cuviința, mă trage de mult inima să mă duc; cînd mă gîndesc că doamna Elmenreich habar n-are, că nici nu și-a aruncat ochii pe tabelul oaspeților, și chiar dacă și i-a aruncat, ea cu mintea ei simplă... Și-apoi Madame Mager, doamnă consilier aulic! De cînd tot vreau să mă duc la ea în bucătărie ca să-i servesc caldă marea veste literară ce interesează tot orașul... Și tocmai de aceea, doamnă consilier aulic, tocmai ca să completez vestea asta emoționantă, mai îndrăznesc ceva, să-mi iertați numai o singură întrebare... Patruzeci și patru de ani! Și în toți acești patruzeci și patru de ani doamna consilier aulic nu l-a mai văzut deloc pe domnul consilier intim?

– Nu, nu l-am mai văzut, răspunse ea. Îl cunosc pe tînărul avocat doctor Goethe de pe Gewandsgasse din Wetzlar. Pe ministrul de stat din Weimar, marele poet al Germaniei, nu l-am văzut niciodată.

– Ce emoționant! spuse Mager abia șoptit. Ce emoționant, doamnă consilier! Și, prin urmare, doamna consilier a venit acum la Weimar ca să...

– Am venit, îi tăie vorba – puțin cam de sus – doamna cea bătrînă, am venit la Weimar ca s-o văd pe sora mea, doamna Ridel, al cărei soț e consilier la Curtea de Conturi. N-am mai văzut-o de mult, și i-am adus-o și pe fiică-mea, Charlotte, care a venit să mă viziteze din Alsacia, unde locuiește, și care mă însoțește în această călătorie. Cu camerista sîntem trei – nu putem să cădem pe capul soră-mii, care are și ea familie. De aceea am tras la hotel, dar avem să luăm masa la cei dragi. Acum ești mulțumit?

– Chiar foarte, foarte mulțumit, doamnă consilier aulic! Deși în felul acesta nu le vom avea pe doamne la *table d'hote* la noi... Domnul și doamna Ridel, pe Esplanadă la numărul 6. O! știu foarte bine. Doamna consilier Ridel este, așadar, născută... Da, sigur, știam și asta! Relațiile și raporturile le cunoșteam, dar nu mi-au venit acum în minte... Dar asta înseamnă că doamna consilier Ridel era și ea printre copiii care se îngrămădeau în jurul doamnei consilier aulic în vestibulul pavilionului de vînătoare atunci cînd Werther a sosit acolo prima oară și care își întindeau mînuțele ca să ia pîinea cu unt pe care doamna consilier aulic...

– În pavilionul acela nu era nici o doamnă consilier, îi tăie iar vorba Charlotte. Și acum, înainte de a-i arăta cameristei noastre, care te așteaptă, odăița ei, spune-ne mai bine dacă e mult de mers de aici pînă la Esplanadă.

– Nu-i departe defel, doamnă consilier. O distanță de nimica toată. La noi la Weimar, distanțe mari nu sînt; mărimea noastră stă în spirit. Voi fi foarte bucuros să le conduc chiar eu pe doamne pînă la casa doamnei consilier Ridel, dacă nu preferați să luați o trăsură de piață sau o *portechaise*, de care nu ducem lipsă în orașul nostru... Dar încă ceva, doamnă consilier aulic, numai asta vă mai întreb. Cu toate că ați venit la Weimar în primul rînd ca s-o vedeți pe doamna sora dumneavoastră, desigur că veți avea prilejul să vă duceți și pe Frauenplan...

– Da, da, o să vedem mai tîrziu. Și acum, fă bine și condu-o pe domnișoara în odaia ei, fiindcă după aceea o să avem nevoie de dînsa.

– Da, și pînă acolo, ciripi Klärchen, să-mi spui unde stă acela care a scris *Rinaldo Rinaldini*[1], ah ce carte strașnică!

[1] Christian August Vulpius (1762-1827), cumnatul lui Goethe, autor de romane senzaționale, foarte gustate pe vremea aceea (n.tr.)

De cinci ori am citit-o pînă acum, poate am norocul să-l văd o dată pe stradă...

– Da, sigur, domnișoară, sigur că se poate, răspunse Mager, cu gîndul în altă parte, în timp ce se întorcea către ușă.

Ajuns aici, se opri din nou, apăsîndu-și ca o frînă un picior în podea și ridicîndu-l pe celălalt în aer, ca să-și țină echilibrul.

– Încă o vorbă, doamnă consilier. Numai un cuvințel, cel din urmă și repede spus. Doamna consilier înțelege, desigur, că, atunci cînd cineva se găsește pe neașteptate în fața modelului, cînd are norocul să ajungă chiar la sursă, vrea să afle cît mai mult, să se folosească de acest prilej... Doamnă consilier aulic, acea convorbire înainte de plecarea lui Werther, scena aceea în trei, atît de emoționantă, în care a fost vorba despre moartea mamei și despre despărțirea veșnică, atunci cînd Werther a luat-o pe Lotte de mînă și a strigat: „Ne vom revedea, ne vom găsi, ne vom recunoaște prin toate celelalte făpturi" – scena aceasta, doamnă consilier, e întemeiată pe realitate, nu? Domnul consilier intim n-a inventat-o, așa s-a întîmplat într-adevăr...

– Da și nu... da și nu... spuse domol doamna, tremurînd din cap. Și acuma, te rog, du-te, du-te!

Și emoționatul Mager plecă cu Klärchen, mîța.

Charlotte răsuflă adînc și își scoase pălăria. Lotte cea tînără, care în timpul acestei convorbiri atîrnase în dulap hainele ei și ale mamei și pusese o parte dintre lucrurile scoase din besactea pe toaletă și restul pe tăblia lavoarului, se uită cu un zîmbet zeflemitor la bătrîna doamnă.

– Ai păcălit-o, zise ea. Steaua ta a fost descoperită. Efectul n-a fost rău deloc.

– Ah, draga mea, replică mama, steaua mea, cum zici tu, stea care este mai degrabă o cruce pe care trebuia s-o port și care în sfîrșit tot o distincție este, apare fără voia mea, n-am ce să fac, nu pot s-o ascund.

– Ar fi putut în orice caz să rămînă ascunsă ceva mai multă vreme, dacă nu chiar pe tot timpul călătoriei noastre aici, călătorie cam extravagantă, și asta s-ar fi putut dacă ne-am fi dus să locuim la mătușa Amalia, nu la hotel.

– Știi foarte bine, Lottchen, că nu s-a putut. Unchiul tău, mătușa ta și verișoarele n-au o casă prea încăpătoare, cu toate că – sau tocmai din pricină că – locuiesc într-un cartier distins. Era cu neputință să cădem trei oameni pe capul lor și să-i silim, fie chiar numai pentru cîteva zile, să se înghesuie și să stea incomod. Unchiul tău are leafă de funcționar, dar asupra lui s-au abătut necazuri mari, în 1806 a pierdut tot, așa că nu-i om bogat și n-ar fi frumos să trăim pe spinarea lui. Și cine mi-ar lua oare în nume de rău faptul că mi-e dor s-o mai îmbrățișez o dată pe Malia a noastră, sora mea cea mai mică, și că vreau să mă bucur și eu de fericirea pe care o gustă lîngă un om cumsecade? Nu uita că le-aș putea fi și de mare folos. Unchiul tău trage nădejde să capete un post de director la camera ducală; poate voi izbuti să-i îndeplinesc dorința prin legăturile și vechile prietenii pe care le am aici. Și momentul în care tu, copila mea, după zece ani de despărțire, ești iar lîngă mine și poți să mă însoțești nu-i oare cel mai potrivit pentru această călătorie? Ciudata soartă care mi-a fost dată trebuie oare să mă oprească de la cea mai îndreptățită dintre pornirile inimii mele?

– Nu, mamă, sigur că nu.

– Și cine-și putea închipui, urmă Charlotte, că vom da peste un entuziast ca ganimedele acesta bărbos? Și Goethe se plînge în memoriile lui, socotind o calamitate curiozitatea cu care unii și alții îl întrebau mereu cine e adevărata Lotte și unde stă; el spune că n-a putut să scape de asaltul acesta cu nici o deghizare – o adevărată penitență, îi zice el, îmi pare. Mai spune că, dacă a păcătuit cumva cu acea cărticică, atunci și-a ispășit păcatul cu vîrf și îndesat. Și aici se vede bine cum bărbații – și poeții mai ales – se gîndesc

numai la ei; nici prin cap nu-i trece că am suferit la fel ca el din pricina acestei curiozități, și înainte de toate nu ține deloc seama de ce ne-a făcut, mie și bunului tău tată, cu deplorabilul lui amestec de poezie și adevăr...

– De ochi negri și albaștri.

– Cine-i cu ponosul nu se sinchisește de zeflemele, și mai ales de zeflemelele tale. Ce trebuia să fac? Să-l dojenesc pe zăpăcitul ăsta că m-a luat așa, nitam-nisam, drept Lotte a lui Werther?

– A fost chiar atît de îndrăzneț, încît te-a consolat cu privire la nepotrivirea ochilor, spunîndu-ți că tu ești Lotte a lui Goethe.

– Bine, dar nu l-am lăsat să continue și l-am pus la locul lui fără să-mi ascund supărarea. Ar trebui să nu te cunosc, draga mea, ca să nu-mi dau seama că, după felul tău sever de-a gîndi, ar fi trebuit de la început să nu-l las să meargă prea departe. Spune-mi însă cum. Să mă fi tăgăduit pe mine însămi? Să-i fi spus că nu vreau să știu nimic despre mine și despre împrejurările vieții mele? Dar am eu oare vreun drept de dispoziție asupra acestor împrejurări, care aparțin acuma lumii întregi? Tu, copila mea, ai altă fire decît mine – ceea ce nu scade în nici un fel, vreau să-ți spun, dragostea pe care ți-o port. Nu ești ceea ce s-ar putea numi o fire afabilă, dar asta e cu totul altceva decît să fii devotat și gata să-ți dai viața pentru alții. Mi se pare chiar de multe ori că o viață de jertfă și de servicii aduse altora produce o anumită acreală, și putem să spunem fără laude și fără dojană, ba chiar cu mai multă laudă decît dojană, că produce o anumită asprime, care e foarte puțin prielnică afabilității. Tu, copila mea, nu trebuie să te îndoiești nici de stima pe care o am față de caracterul tău și nici de dragostea mea. De zece ani, ești în Alsacia îngerul păzitor al bietului tău frate, Karl, care și-a pierdut soția de tînără și și-a pierdut și-un picior – o nenorocire nu vine niciodată singură. Ce s-ar face fără

tine băiatul meu atît de necăjit, săracul? Tu ești pentru el infirmieră, ajutoare, gospodină, și pentru copiii lui – o mamă. Viața ta este numai muncă și dragoste plină de abnegație. Cum să nu capeți prin asta o trăsătură adîncă de seriozitate, care nu suferă sentimentalismul inutil – nici la tine, nici la alții? Tu prețuiești mai mult ce este autentic decît ce este interesant – și bine faci! Relațiile cu lumea pasiunilor și a spiritelor alese, relații care ne-au fost nouă hărăzite...

– Nouă? Eu nu cultiv deloc asemenea relații.

– Draga mea, ele au să ne rămînă și au să fie legate de numele nostru pînă la a treia și a patra generație, fie că ne place, fie că nu ne place. Și cînd oamenii afectuoși ne roagă cu insistență – împinși de entuziasm sau numai de curiozitate, și hotarul între amîndouă e greu de tras –, avem noi oare dreptul să facem pe zgîrciții și să respingem cu dispreț stăruințele lor? Uite, aici e deosebirea dintre firea mea și a ta. Și viața mea a fost severă și n-a fost nici ea lipsită de renunțări. Am fost, cred, pentru iubitul și neuitatul tău tată o soție bună. I-am dăruit unsprezece copii, doi au murit, nouă i-am crescut și toți au ajuns oameni de treabă. Și eu am făcut sacrificii în viața mea. Dar asta nu m-a oprit să fiu prietenoasă cu toată lumea sau, cum spui tu cu dojană, să fiu bună și blajină. Asprimea vieții nu m-a înăsprit într-atîta încît unuia ca Mager să-i întorc spatele și să-i spun: „Lasă-mă în pace caraghiosule!“ Asta e peste puterile mele.

– Mamă dragă, răspunse Lotte cea tînără, vorbești ca și cînd ți-aș fi făcut vreun reproș și te-aș fi înfruntat cu obrăznicie. Dar eu nici n-am deschis gura. Atîta numai că mă supăr cînd văd pe unii și pe alții punînd bunătatea și răbdarea ta la o încercare atît de grea cum s-a întîmplat acuma și te obosesc cu agitația lor – vrei să-mi iei în nume de rău supărarea? ... Rochia asta albă cu funde roz, spuse ea ridicînd în sus o toaletă pe care tocmai o scosese din cufărul mamei sale, ce zici, n-ar trebui puțin călcată înainte de-a o pune? E boțită rău.

Doamna consilier aulic roși. Îi stătea bine așa. Asta o întinerea în chip minunat, îi dădea feței sale prospețime; privind-o ți-o închipuiai cum fusese la douăzeci de ani. Ochii albaștri, dulceața căutăturii ei sub sprîncenele proporționat arcuite, năsucul fin, gura mică și plăcută luau din nou, timp de cîteva clipe, în lumina și coloritul acestei fețe îmbujorate, înfățișarea lor fermecătoare de odinioară. Fiica vrednică a administratorului, mama copiilor lui, zîna balului de la Volpertshausen, se ivea din nou în chip uimitor de sub obrazul îmbujorat al bătrînei.

Doamna Kestner își scosese mantila neagră – rochia pe care o purta era tot atît de albă ca toaleta pe care i-o arăta fiică-sa, doar că aceea era mai de sărbătoare. Dintr-o predilecție deosebită, ea purta numai rochii albe vara (și acum vremea încă nu se răcise). Cea pe care o ținea în mînă fiică-sa avea însă și funde roz.

Fără să vrea, amîndouă întoarseră capul – bătrîna de la rochie, tînăra de la îmbujorarea care se ivise pe obrazul maică-sii, îmbujorare care, din pricina strălucirii și a efectului ei întineritor, o stingherea.

– Nu, nu-i nevoie, răspunse doamna consilier la propunerea lui Charlotte. Să nu ne batem capul cu asta. E un crep care se îndreaptă repede dacă stă atîrnat în dulap, și pe urmă cine știe dacă voi avea ocazia să port pînzica asta.

– Și de ce să n-o porți? zise fiică-sa. Atunci de ce ai mai luat-o? Dar tocmai pentru că sigur ai s-o pui cu vreo ocazie sau alta, dă-mi voie, dragă mamă, să revin la modesta mea întrebare dacă n-ai vrea să te hotărăști odată să înlocuiești fundele de la corsaj și de la mîneci, care-s cam prea deschise, cu altele, de culoare mai închisă, de exemplu lila. Asta se poate foarte repede...

– Ah! Lasă-mă Lottchen, spuse doamna consilier, cu oarecare nervozitate. Draga mea, nu știi ce înseamnă gluma. Nu înțeleg de ce îmi refuzi cu tot dinadinsul o mică șotie cu tîlc, o aluzie delicată pe care am plănuit-o. Drept să-ți spun, cunosc puțini oameni cărora să le lipsească simțul umorului așa cum îți lipsește ție.

– Eu cred că despre un om pe care nu-l cunoști sau pe care nu-l mai cunoști nu trebuie să presupui numaidecît că are acest simț, replică fiica.

Charlotte cea vîrstnică mai voi să adauge ceva, dar conversația lor fu întreruptă de Klärchen, care intră aducînd apa caldă, le spuse că servitoarea doamnei contese Larisch nu-i deloc ursuză și că are să se împace cu ea foarte bine, apoi le mai istorisi că hazliul domn Mager i-a promis că are să i-l arate neapărat pe domnul bibliotecar Vulpius, care a scris minunatul *Rinaldo* și care, de altfel, e cumnat cu domnul von Goethe; are să i-l arate cînd merge la slujbă și are să-l poată vedea și pe băiețelul acestuia cînd se duce la școală; îl cheamă Rinaldo, ca pe eroul vestitului roman.

– Foarte bine, spuse doamna consilier; și acum uite că s-a făcut tîrziu. Lottchen, ia-o pe Klärchen și duceți-vă amîndouă pe Esplanadă la mătușa Amalia, s-o anunțați că am sosit. Desigur nu ne așteaptă și crede că venim abia după-amiază sau deseară; își închipuie că ne-am oprit la familia Liebenau, din Gotha, numai că de data asta lucrurile s-au întîmplat altfel. Așa, draga mea, du-te; Klärchen are să întrebe pe unde s-o luați, sărut-o pe mătușa ta și din partea mea și împrietenește-te în vremea asta cu verișoarele tale. Ca o femeie bătrînă ce sînt, trebuie să mă culc un ceas, două, și după ce m-oi odihni puțin vin și eu.

O îmbrățișă pe fiică-sa, ca de împăcare, răspunse cu un semn din cap la reverența cameristei și rămase singură. Pe măsuța de la oglindă erau cerneală și pene de scris. Se așeză, luă o foaie de hîrtie, muie pana în cerneală și, tremurînd ușor din cap, așternu repede cuvintele pe care și le pregătise mai de mult:

Venerate prietene! Sosind pentru cîteva zile împreună cu fiica mea, Charlotte, în orașul dumneavoastră ca să o văd pe sora mea, aș dori să v-o prezint pe copila mea și totodată m-aș bucura mult să revăd un chip care, în vreme ce noi amîndoi, fiecare în felul lui, am înfruntat viața, a ajuns atît de însemnat în lumea întreagă.

Weimar, Hotel *L'Éléphant*, 22 septembrie 1816,
Charlotte Kestner, născ. Buff.

Presără nisip, îl scutură, împături hîrtia, vîrînd cu dibăcie unul în altul capetele îndoite, și scrise adresa. Apoi trase clopoțelul.

Capitolul al Doilea

Charlotte nu putu multă vreme să-și găsească liniștea – pe care, de altfel, nici n-o prea căuta. E drept că, după ce își scoase mantila și rochia și se culcă pe unul dintre paturi sub pologul de muselină, învelindu-se cu un pled, își acoperi ochii cu o batistă și strînse pleoapele pentru a se apăra de lumină, fiindcă ferestrele nu aveau draperii groase. Ea însă năzuia mai mult spre gîndurile ei, care făceau să-i bată inima, și nu către somnul pe care în mod evident ar fi fost mai înțelept din parte-i să-l dorească; și făcea asta cu atît mai mult cu cît credea că lipsa ei de înțelepciune e o dovadă de tinerețe și un semn că vremea nu-i pustiise și nu-i schimbase firea, ceea ce îi plăcea și o făcea să zîmbească pe ascuns. Cuvintele așternute odinioară de cineva într-o scrisoare de adio: „ Și eu, dragă Lotte, sînt fericit să citesc în ochii voștri că sînteți încredințată că n-am să mă schimb niciodată“ reprezintă credința tinereții noastre, pe care în fond nu o pierdem niciodată; și faptul că această credință s-a păstrat, că am rămas mereu la fel, că îmbătrînirea e ceva exterior, trupesc și că ea nu are nici o influență asupra statorniciei noastre lăuntrice, asupra acestui eu poznaș transmis de-a lungul deceniilor, iată o constatare pe care nu ne displace s-o facem la vîrsta înaintată pe care am atins-o – ea este taina pe care, rușinați și bucuroși totodată, o păstrăm sub

demna înfățișare pe care ne-o dă vîrsta. Poți să fii o femeie bătrînă, să spui tu singură, rîzînd ironic, că ești bătrînă și să călătorești cu o fiică de douăzeci și nouă de ani, care mai e și al nouălea copil născut de tine, și totuși să te pomenești deodată că-ți bate inima ca unei școlărițe gata să facă o nebunie. Charlotte se gîndea că existau oameni cărora lucrul acesta li s-ar fi părut minunat.

Printre ei era clar că nu se putea număra Lottchen cea tînără. În ciuda sărutului de împăcare, mama tot mai era supărată pe ea din cauza criticii „fără umor“ la adresa rochiei cu funde, care critică privea de fapt toată această călătorie atît de firesc și de demn motivabilă, socotită însă de Lottchen drept „extravagantă“. E neplăcut să călătorești cu un om prea pătrunzător, vrînd să-l faci a crede că de dragul lui călătorești, și care, dimpotrivă, vede că l-ai luat cu tine numai ca să-ți slujească drept pretext. O privire pătrunzătoare ca asta e neplăcută și supărătoare, ba chiar este o privire chiorîșă care, dintre motivele încîlcite ale unei acțiuni, le vede numai pe cele cu gingășie ascunse. Și numai pe ele le consideră adevărate, iar de cele fățișe și exprimabile, oricît ar fi de onorabile, își bate joc, zicînd că sînt pretexte. Charlotte simțea cu mîhnire cît de jignitoare e o astfel de psihologie, și chiar orice psihologie, și numai la asta se gîndise atunci cînd o dojenise pe fiică-sa din cauza lipsei ei de afabilitate.

„Dar oare oamenii aceștia pătrunzători, se întreba ea, nu au nimic de care să se teamă?“ Ce-ar fi dacă li s-ar plăti și lor cu aceeași monedă și s-ar scoate la iveală pricinile care-i fac să iscodească și care nu-și au rădăcina numai în dragostea de adevăr? Răceala disprețuitoare a tinerei Lotte ar putea și ea să fie maliții cercetată, și rezultatul n-ar fi tocmai măgulitor. De întîmplări ca acelea pe care ea, mama, le-a trăit, copila aceasta vrednică de stimă n-a avut parte și, cu firea sa, nu va avea parte niciodată: o întîmplare cum a fost de pildă aceea în trei, începută atît de frumos și atît de pașnic și care pe

urmă, din cauza nebuniei unuia dintre părtași, a degenerat în chin și rătăcire și s-a preschimbat într-o mare ispită, biruită în chip cinstit de către o inimă vitează, pentru ca într-o bună zi – ce spaimă și ce mîndrie totodată! – s-o afle toată lumea, să se înalțe în suprareal, să capete o viață superioară, să frămînte și să amețească oamenii, ca odinioară inima unei fete, și chiar să arunce o lume întreagă într-un extaz căruia de multe ori i s-a adus învinuirea că e primejdios.

„Copiii, își zise Charlotte, sînt aspri și intoleranți față de viața mamei, și asta dintr-o pietate egoist prohibitivă, în stare să facă din iubire lipsă de iubire, și care nu devine mai lăudabilă prin faptul că în ea se amestecă și invidie femeiască stîrnită de o aventură sentimentală a mamei – invidie care se travestește într-o ironică aversiune față de urmările glorioase și vaste ale aventurii.“ Nu, severa Lottchen nu trăise niciodată ceva atît de înfiorător de frumos, ceva atît de ucigător de dulce și de vinovat totodată cum trăise mama sa în seara aceea, atunci cînd soțul era plecat de-acasă, și celălalt venise, deși pînă la Crăciun n-ar fi trebuit să vină, și cînd ea trimisese zadarnic după niște prietene, fiind nevoită totuși să rămînă singură cu dînsul, iar el îi citise Ossian și la durerea eroilor fusese copleșit de propria durere cumplită; atunci cînd deznădăjduitul, atît de drag, îi căzuse la picioare, îi luase mîinile, acoperindu-și cu ele ochii și apăsîndu-și cu ele sărmana lui frunte, așa încît Lotte, cuprinsă de-o adîncă compătimire, îi strînsese și ea mîinile, și obrajii lor se atinseseră fără voie, și lumea se mistuise parcă în săruturile sălbatice cu care gura lui îi fripsese pe neașteptate buzele care încercau zadarnic, bîiguind și tremurînd, să se împotrivească...

Și deodată, se gîndi că nici ea nu trăise toate aceste lucruri. Ele se întîmplaseră în linii mari; sub batista cu care își acoperise fața, bătrîna doamnă începu să le compare cu realitatea cea măruntă, care nu fusese atît de furtunoasă. Tînărul

acela zvăpăiat îi furase numai o sărutare – sau, dacă expresia asta nu se potrivea cu starea lor sufletească de-atunci, o sărutase din toată inima, vijelios și totodată melancolic, cînd culegeau zmeură, în lumina soarelui –, o sărutare în pripă și pătimașă, cu aprindere și duioasă dorință; și Lotte îl lăsase. Și după aceea ea se purtase în viața de toate zilele tot atît de bine ca pe tărîmul înalt al Frumosului, și tocmai de-aceea apărea acolo pentru vecie cu o atît de dureroasă noblețe, fiindcă în viață știuse să se poarte așa cum cerea chiar cea mai cucernică dintre fiice. Pentru că, într-adevăr, fusese o sărutare repezită și fără rost, neîngăduită, în care nu te puteai încrede, venită parcă din altă lume, o sărutare de prinț și vagabond, față de care ea era și prea bună, și prea rea; și dacă bietului prinț din lumea vagabonzilor îi dăduseră după aceea lacrimile, la fel ca ei, Lotte totuși îi spusese cu o nemulțumire sinceră și curată: „Să-ți fie rușine. Dacă se mai întîmplă încă o dată, să știi că nu ne mai vedem! Și să știi că asta nu rămîne numai între noi. Chiar azi am să-i spun lui Kestner“. Și cu toate că el o rugase să nu-i spună, Lotte vorbise cu logodnicul ei, pentru că el trebuia numaidecît să afle nu atît faptul că Goethe o sărutase, ci faptul că ea îl lăsase s-o sărute. Albert se arătase foarte supărat de acest lucru, și în cursul convorbirii dintre ei, pe temeiul unei înțelegeri înțelepte și nezdruncinate, ajunseseră la concluzia că e cuminte să-l înfrîneze puțin pe prietenul lor și să-l facă să-și dea seama cît mai bine de adevărata situație.

Cu ochii închiși, Lotte își amintea și astăzi, după atîția ani, cu o surprinzătoare claritate, figura lui Goethe la primirea foarte rece făcută de cei doi logodnici a doua zi după sărutare, apoi în cea următoare cînd, seara pe la zece, în timp ce ședeau în fața casei, prietenul lor venise cu flori, care fuseseră acceptate cu atîta nepăsare încît el le aruncase și rostise tot felul de vorbe ciudate, întrebuințînd figuri de stil. Sub părul pudrat și răsucit rulou la urechi, fața i se lungise,

fața aceea cu nasul mare și tremurător, cu umbra subțire a mustăcioarei deasupra gurii gingașe ca de femeie și cu niște ochi căprui, triști și rugători, care păreau prea mici față de mărimea nasului, dar erau împodobiți cu niște sprîncene negre, ca de mătase, surprinzător de frumoase.

Așa se înfățișase el a treia zi după ce o sărutase, atunci cînd Lotte, potrivit cu hotărîrea luată, îi spusese scurt și aspru, ca să știe bine ce are de făcut, să nu se aștepte din partea ei la altceva decît la prietenie. Nu bănuise Goethe oare nimic? La hotărîrea asta răspicat rostită, obrajii i se subțiaseră deodată și se făcuse atît de alb la față, încît ochii și sprîncenele ieșiseră și mai tare în relief, în contrast cu această paloare. Sub batista care-i acoperea fața, Lotte își stăpîni un zîmbet emoționat cînd își aduse aminte de figura lui nemapomenit de întristată și de dezamăgită, figură pe care după aceea ea i-o descrisese lui Kestner, ceea ce contribuise la hotărîrea ca la dubla aniversare, a lui Goethe și a lui Kestner, la celebrul acum 28 august, ea să îi trimită acestui prieten drag și zăpăcit, o dată cu Homer într-o ediție de buzunar, și o fundă, o fundă de la rochie, ca să aibă și el ceva...

Charlotte se înroși sub batista ei, și bătăile inimii de școlăriță de șaizeci și trei de ani se întețiră și se făcură mai dese. Lotte cea tînără încă nu știa că mama ei mersese cu ingeniozitatea pînă într-atîta încît la corsajul rochiei pe care și-o pregătise, o imitație a rochiei de pe vremuri, lăsase la o parte funda. Lipsea, locul unde fusese era gol, fiindcă funda se afla acum la Goethe, la prietenul rămas cu buzele umflate, căruia, în înțelegere cu logodnicul ei, Lotte i-o trimisese drept consolare și care acoperise în extaz, cu mii de sărutări, darul hărăzit cu atîta bunăvoință... Lotte, îngrijitoarea fratelui ei Carl, n-avea decît să lase în jos colțurile gurii cînd va afla acest amănunt născocit de maică-sa! Fusese născocit în amintirea tatălui familiei, a omului bun și cinstit, care odinioară nu numai că încuviințase darul, ci

chiar el o îndemnase să-l facă și, cu toate că suferise destul de pe urma șturlubaticului prinț, plînsese împreună cu Lotte atunci cînd plecase acela care era cît pe-aci să-i răpească tot ce-avea mai scump.

„A plecat", își spuseseră unul altuia cînd citiseră bilețelul scris în timpul nopții și în dimineața plecării: „Vă las fericiți, dar nu plec din inimile voastre. Adio, de o mie de ori adio!" „A plecat", spuneau ei – cînd unul, cînd celălalt – și toți copiii umblau de colo pînă colo prin casă, de parcă ar fi căutat pe cineva, repetînd întristați: „A plecat!" Lui Lotte îi dăduseră lacrimile cînd citise bilețelul; putuse să plîngă fără să se ascundă de logodnicul ei cel atît de bun, căci și lui i se umeziseră ochii, și toată ziua aceea vorbise numai de prietenul plecat: că e un om cu totul remarcabil, cam bizar, e drept, cîteodată, uneori nu prea plăcut, dar plin de geniu și cu o fire atît de deosebită și de ciudată, un om în stare să te miște adînc, insuflîndu-ți milă, îngrijorare și o admirație puternică.

Așa vorbea bunul Kestner. Și ce recunoscătoare i-a fost, și ce legată s-a simțit de el, mai tare decît oricînd, fiindcă vorbea astfel și socotea că e foarte firesc ca ea să plîngă după cel plecat! Stînd așa cu ochii închiși, în inima ei neliniștită se trezi din nou, cu toată puterea, aceeași recunoștință. Făcu o mișcare ca și cum s-ar fi lipit cu încredere de pieptul lui Kestner, și buzele ei repetară cuvintele rostite atunci: „Era pe placul ei, murmura ea, că acel al treilea venit din altă parte a plecat fiindcă ea n-ar fi putut să răspundă sentimentelor lui". Și Albert ascultase cu plăcere vorbele acelea, el care simțise atît de puternic superioritatea și fireasca strălucire a celui plecat, încît nu-și mai dăduse seama de fericirea lor înțelept așezată și îi scrisese că-i lasă libertatea să aleagă între dînsul și prietenul strălucit. Și ea alesese – dacă mai trebuia să aleagă! Îl alesese pe Kestner, care era din lumea ei, hărăzit și potrivit pentru dînsa, pe Hans Christian al ei, și asta nu numai pentru că dragostea și fidelitatea fuseseră

mai tari decît ispita, ci și din pricina fricii adînci pe care o simțea față de misterul ascuns în firea celuilalt – frica de ceva nenatural și îndoielnic în firea lui, ceva despre care ea n-ar fi putut și n-ar fi îndrăznit să spună ce este și pentru care abia mai tîrziu găsise o expresie de jalnică autoînvinuire: „Neomul fără țel și fără odihnă..." Și totuși, ce ciudat lucru că un neom putea să fie un băiat atît de plăcut și de cumsecade, încît copiii îi simțeau lipsa și spuneau cu mîhnire: „A plecat".

O sumedenie de imagini ale acelor zile de vară îi veniră în minte, se iviră elocvente și luminoase și dispărură iar – scene în trei, cînd Kestner, nefiind ocupat la slujba lui, putuse să stea cu ei: plimbări pînă în vîrful dealului, de unde priviseră rîul șerpuind printre pășuni, satele din vale, castelul și turnul de pază, ruinele mănăstirii și ale cetății. Prietenul, vădit încîntat că poate gusta din plin frumusețea priveliștii împreună cu niște oameni plăcuți, vorbea despre lucruri înalte, și pe urmă, deodată, se apuca să istorisească tot felul de snoave, care-i făceau pe cei doi logodnici să se prăpădească de rîs. Își aminti apoi de ceasurile de lectură acasă sau pe iarbă, cînd le citise din Homer cel atît de prețuit sau din *Cîntecele lui Fingal* și cînd, deodată, cu un entuziasm parcă mînios, cu lacrimi în ochi, zvîrlea cartea și izbea cu pumnul în aer și, văzînd mirarea lor, izbucnea într-un rîs sănătos... Și scene în doi, între ea și el, cînd o ajutase la treburile gospodăriei, în grădina de zarzavat, cînd curățase cu ea fasole sau culesese fructe în grădina așezămîntului Ordinului Teutonic – un băiat foarte de treabă și un prieten agreabil, pe care ea, cu o privire sau o vorbă de înfrînare, îl punea repede la locul lui dacă se lăsa cumva dus de gînduri triste. Vedea și auzea tot, pe ea, pe el, gesturi și mișcări ale feței, chemări, îndemnuri, povestiri, glume, „Lotte" și „Dragă Lotte!" și „Lasă mofturile și urcă-te mai bine în copac și aruncă-mi poamele în paner!" Interesant

însă era că toate aceste imagini și amintiri nu aveau, nu-și căpătaseră imediat extraordinara lor claritate, strălucire și belșugul lor de detalii și că la început memoria nu se preocupase prea mult să le păstreze în amănunt, ci abia mai tîrziu trebuise să le smulgă din adîncul ei, frîntură cu frîntură, vorbă cu vorbă. Ele fuseseră căutate, reconstituite și scoase iar, cu exactitate, la iveală, vernisate frumos și așezate parcă între policandre, din pricina importanței pe care, în chip cu totul nebănuit și neașteptat, o căpătaseră după aceea.

În bătăile mai repezi ale inimii pricinuite de această călătorie în țara tinereții și care erau un fenomen firesc al ei, imaginile se amestecară, deveniră divagații de vis și se topiră într-un somn care o ținu vreo două ceasuri pe sexagenara obosită după plecarea cu noaptea-n cap și zdruncinul călătoriei.

În timp ce Charlotte dormea, uitînd cu totul de starea ei, de camera străină de hotel, unde se afla acum, această stație de poștalion în drumul spre țara tinereții, la Catedrala Sf. Iacob bătu zece și după aceea unsprezece, dar ea tot mai dormea. Se deșteptă din somn singură, fără s-o trezească nimeni, dar sub tainica influență a unei apropiate tulburări exterioare pe care o întîmpina cu bunăvoință în suflet, deși n-ar fi fost atît de încordată și plină de sensibilitate dacă n-ar fi existat și presimțirea veselă și totodată apăsătoare că trezirea nu se va datora surorii ei, care o aștepta, ci unor exigențe mai tulburătoare.

Se ridică în capul oaselor, se uită la ceas, se sperie văzînd cît era de tîrziu și se gîndi că trebuie să plece la neamurile ei cît mai repede. Abia începuse să-și refacă toaleta, că se auziră bătăi în ușă.

– Ce este? întrebă ea cu oarecare iritare în glas, făcînd cîțiva pași. Nu se poate intra.

– Eu sînt, doamnă consilier, se auzi de afară. Eu, Mager. Vă rog să mă iertați, doamnă consilier, că vă deranjez, este aici o persoană, Miss Cuzzle de la numărul 19, o doamnă din Anglia, care locuiește la noi.

– Da, și?

– N-aș fi îndrăznit să vă deranjez, spuse Mager de după ușă, dar Miss Cuzzle a aflat de prezența în oraș, aici la noi, a doamnei consilier și vă roagă să-i dați voie să vă facă o vizită foarte scurtă.

– Spune-i domnișoarei, zise Charlotte crăpînd puțin ușa, că îmi pare foarte rău, dar nu sînt îmbrăcată, iar de îndată ce voi fi gata va trebui să plec.

În oarecare contradicție cu aceste cuvinte, își puse o pelerină pentru coafat, foarte hotărîtă să evite vizita intempestivă și totuși cu dorința de-a nu se simți pe de-a-ntregul lipsită de bunăvoință, chiar refuzînd.

– Nu-i nevoie să îi mai repet aceste cuvinte lui Miss Cuzzle, spuse Mager din coridor. E aici lîngă mine și a auzit. Domnișoara zice că ar ține foarte, foarte mult s-o vadă pe doamna consilier, fie și numai o clipă.

– Dar n-o cunosc pe această doamnă, răspunse Charlotte cu o ușoară indignare.

– Da, tocmai asta e, doamnă consilier. Miss Cuzzle socoate că e de cea mai mare importanță să facă imediat cunoștință cu dumneavoastră, chiar într-o formă cît mai fugitivă, dacă trebuie. *She wants to have just o look at you, if you please,* rosti el cu gura iscusit strîmbată, substituindu-se oarecum lingvistic persoanei care făcea cererea, ceea ce pentru aceasta fu un semn că poate să ia din mîinile mijlocitorului acțiunea și s-o ducă singură mai departe.

Fiindcă deodată se auzi de afară vocea ei pițigăiată de copil, rostind repede și amestecat, turuind întruna cîte un răsunător *most interesting* și *highest importance,* într-un șuvoi nesfîrșit, ce nu părea că are de gînd să înceteze, așa încît Charlotte nu mai avu încotro și se convinse cu încetul că va putea să reziste mai bine dacă se va îndupleca în fața

stăruinței îndîrjite a persoanei de la ușă și îi va da drumul înăuntru. Nu avea defel intenția s-o ajute pe această persoană inoportună să-i răpească timpul, arătîndu-se binevoitoare. Totuși, era prea germană ca să nu-și afirme capitularea cu un „*Well, come in, please*“, spus jumătate în glumă, și nu se putu stăpîni să nu rîdă de Mager cînd acesta deschise larg ușa, rostind un „*Thank you so very much*“ și, după obiceiul lui, cu o plecăciune către interiorul camerei, făcu loc englezoaicei să intre.

– *Oh, dear, oh dear!* spuse aceasta, o persoană mărunțică, plinuță și originală ca înfățișare. *You've kept me waiting*, m-ați lăsat să aștept, *but that is as it should be*. Mi s-a mai întîmplat și altă dată să am nevoie de multă răbdare pînă să-mi ating scopul, *I am Rose Cuzzle. So glad to see you*.

Chiar acum a auzit de la cameristă, spuse ea, că Mrs. Kestner se află de azi-dimineață în oraș, aici la hotel, doar la cîteva camere depărtare de dînsa, și imediat a venit s-o vadă, fără prea multă ceremonie. Știe foarte bine (*I realise*) ce rol important joacă Mrs. Kestner în *German literature and philosophy*. Sînteți o femeie celebră, *a celebrity, and that is my hobby, you know, the reason I travel*. N-ar vrea oare „*dear Mrs. Kestner*“ să fie atît de amabilă și să-i permită a-i desena repede în albumul ei de schițe chipul fermecător?

Albumul îl ținea la subsoară: de format mare, cu tartaje de pînză. Capul domnișoarei Cuzzle era încărcat de bucle roșii; și fața îi era foarte roșie, cu nasul cîrn și pistruiat, cu buzele groase, dar plăcut răsfrînte, printre care se vedeau strălucind dinții albi și sănătoși, iar ochii ei erau albaștri-verzui, puțintel sașii, dar tot plăcuți. Purta o rochie din stofă subțire și înflorată și ținea pe braț un bogat prisos de falduri, pe care-l dădea la o parte cu piciorul, iar de corsajul înalt, după moda antică, pieptul ei foarte decoltat, pistruiat la fel ca nasul, părea gata să se rostogolească sprințar. Pe umeri avea un voal. Charlotte nu-i dădu mai mult de douăzeci și cinci de ani.

– Scumpa mea, zise burgheza doamnă, cam stînjenită de excentricitatea acestei apariții, dar gata totuși să arate toleranța omului de lume, scumpa mea, prețuiesc interesul pe care vi-l inspiră modesta mea persoană. Dați-mi voie să adaug că îmi place fermitatea dumneavoastră. Vedeți însă singură cît de puțin sînt pregătită acum să primesc vizite, darămite să mai și pozez pentru un portret! Sînt tocmai pe punctul de-a pleca, mă așteaptă niște rude la care țin foarte mult. Mă bucur că am făcut cunoștință cu dumneavoastră – chiar așa în fugă, cum ați vrut chiar dumneavoastră și cum trebuie și eu să insist, cu toată părerea de rău. Acum ne-am văzut la față – mai mult decît atîta ar fi contrar înțelegerii făcute, așa că să-mi dați voie să adaug la cuvîntul de bun sosit pe acela de bun rămas.

Nu era sigur că Miss Rose pricepuse vorbele pe care le rostise Charlotte; nu avu deloc aerul că ține socoteală de ele. Spunîndu-i mereu *dear* doamnei consilier, începu să-i explice fără a șovăi, cu buzele ei caraghios de umflate și în limbaju-i greoi, sensul și necesitatea vizitei și s-o facă să înțeleagă existența-i întreprinzătoare, pusă în slujba unei vînătorești pasiuni de colecționar.

Era de fapt irlandeză. Călătorea și desena, și nu era ușor de lămurit care era aici scopul și care – mijlocul. Talentul ei nu era desigur destul de mare ca să se poată lipsi de sprijinul pe care i-l dădea importanța senzațională a subiectelor; iar vioiciunea și înclinația ei practică erau prea mari ca să se poată mulțumi cu cultivarea în liniște a artei. De aceea o vedeai mereu alergînd după stelele istoriei contemporane și după localități istoricește renumite, a căror înfățișare o consemna în albumele ei, însoțind-o, dacă se putea, cu iscălitura autentică a modelului, luată adesea în condiții foarte incomode. Charlotte asculta și vedea cu mirare pe unde

fusese tînăra aceasta. Desenase în cărbune podul de la Arcole, Acropola din Atena și casa în care s-a născut Kant, la Känigsberg. Într-o barcă șubredă pe care o închiriase cu cincizeci de lire, îl desenase în rada de la Plymouth pe Napoleon, „îmbarcat pe Bellerophon", în clipa cînd acesta se urcase pe punte după masă și, stînd lîngă balustradă, luase o priză de tabac. Nu era un desen bun, recunoștea irlandeza: o mulțime de bărci care se înghesuiau, o sumedenie de bărbați, de femei și de copii care strigau ura! Împrejurul ei, legănarea valurilor, precum și timpul scurt al ședерii împăratului pe punte, toate acestea dăunaseră foarte mult lucrului, așa că eroul, cu bicorn, cu vesta bombată pe burtă și cu pulpanele rășchirate ale hainei, apărea ca într-o oglindă care deformează, turtit de sus în jos și ridicul de întins în lățime. Totuși, datorită unui ofițer de pe corabia fatală, un cunoscut al ei, izbutise să capete iscălitura lui Napoleon, sau în orice caz o mîzgălitură grăbită, care putea să treacă drept iscălitură. Nici ducele de Wellington nu-i refuzase autograful. Congresul de la Viena prilejuise o paradă strălucită.

Marea repeziciune cu care lucra Miss Rose îi îngăduia chiar și omului celui mai ocupat să-i facă pe plac. Prințul Metternich, domnul de Talleyrand, Lord Castlereagh, domnul von Hardenberg și mulți alți parlamentari europeni făcuseră acest lucru. Țarul Alexandru probabil că autentificase printr-o semnătură portretul său cu favoriți și împodobit cu un nas foarte caraghios pentru că artista se pricepuse să dea smocurilor de păr care îi împrejmuiau chelia aspectul unei cununi de lauri. Portretul doamnei Rahel von Varnhagen, cel al profesorului Schelling și cel al prințului Blücher von Wahlstatt dovedeau că Miss Cuzzle nu-și pierduse timpul degeaba la Berlin.

Nicăieri, de altminteri, nu și-l pierduse. Copertele de pînză ale mapei sale mai cuprindeau multe alte trofee, pe care i le arătă lui Charlotte, însoțindu-le de comentarii vii,

care o uluiau pe doamna consilier. Acum venise la Weimar, ademenită de renumele acestui oraș, *of this nice little place,* ca fiind punctul central al culturii spirituale germane, vestit în lumea întreagă, și pentru ea tărîm prielnic urmăririi unor celebrități vrednice de a fi vînate. Îi părea rău că a sosit aici atît de tîrziu. *Old* Wieland și Herder, pe care îl numea *a great preacher,* precum și *the man who wrote the Räuber* muriseră, nu-i mai putuse prinde. Oricum, după informațiile ei, mai trăiau pe-aici scriitori care meritau să fie vînați, de pildă domnii Falk și Schütze. Pe văduva lui Schiller o avea în mapă, tot așa și pe mama lui Schopenhauer și pe două sau trei actrițe cu renume de la teatrul Curții, domnișoarele Engels și Lortzing. Pînă la doamna von Heigendorf, adică Jagemann, încă nu ajunsese; urmărea însă acest scop cu un zel cu atît mai mare cu cît trăgea nădejde să pătrundă la Curte cu ajutorul frumoasei favorite – și spera asta cu atît mai mult cu cît prinsese un fir de legătură cu prințesa moștenitoare. Cît îl privește pe Goethe, al cărui nume, ca de altminteri toate celelalte nume, îl pronunța atît de groaznic încît Charlotte multă vreme nu înțelese despre cine vorbea, Miss Cuzzle îi luase urma, dar încă nu putuse da de el. Vestea că modelul bine cunoscut al eroinei celebrului roman de tinerețe al lui Goethe se află încă de dimineață în oraș, în același hotel cu ea, într-o cameră așezată aproape perete-n perete cu a ei, o electrizase – nu numai din pricina obiectului însuși, ci pentru că, făcînd această cunoștință, așa cum mărturisi foarte deschis, avea de gînd să prindă doi și chiar trei iepuri deodată: Lotte a lui Werther are să-i netezească fără îndoială drumul către autorul lui *Faust;* iar acesta va trebui să spună doar un cuvînt și i se va deschide ușa doamnei Charlotte von Stein, despre ale cărei trăsături comune cu figura Ifigeniei se aflau cîteva indicații în carnetul ei de note, la capitolul *„German literature and philosophy",* informație pe care i-o împărtăși cu o mare candoare surorii

omonime a doamnei von Stein, din domeniul modelelor, aflată acum în fața ei.

Așa desfășurîndu-se lucrurile, Charlotte, în pelerina ei albă, nu stătu, după cum crezuse, numai cîteva minute cu această Rose Cuzzle, ci trei sferturi de ceas. Atrasă de farmecul naiv și de vesela energie dovedite de ființa aceasta mărunțică și impresionată de toate mărimile pe care Miss Cuzzle izbutise să le prindă și a căror urmă știuse s-o descopere, stătea la îndoială dacă nu cumva trebuie să ia în considerație doza de nerozie din acest sport cu arta, așa cum era înclinată s-o facă, dar se simțea întărită în intenția ei de a trece cu vederea acest lucru datorită faptului măgulitor că era și ea așezată printre oamenii mari, al căror suflu se desprindea parcă din catastiful de vînătoare al domnișoarei Cuzzle, și avea să facă parte din cortegiul de celebrități cuprinse în aceste file. Victimă, așadar, a propriei afabilități, Charlotte ședea zîmbitoare într-unul din fotoliile tapisate cu creton ale camerei de hotel și asculta vorbăria artistei călătoare, care ședea în celălalt fotoliu și o desena.

Făcea asta cu trăsături zgomotoase de virtuoz, care nu păreau să fie întotdeauna izbutite, fiind executate la întîmplare, deoarece de multe ori le ștergea, de altfel fără nervozitate, cu o gumă foarte mare. Faptul că ochii îi erau puțin sașii, neluînd parcă parte la ce vorbea, îți făcea o impresie plăcută, veselă și sănătoasă; asta era și impresia pe care ți-o lăsa pieptul ei rotund și buzele copilăresc pline, care-ți vorbeau de țări îndepărtate, de întîlniri cu oameni celebri, pe cînd între buze dinții străluceau cu smalțul lor alb. Situația era și banală, și interesantă, și asta o făcea pe Charlotte să uite că timpul trece și că e în întîrziere. Dacă Lottchen cea tînără ar fi fost de față și s-ar fi supărat din pricina acestei vizite, n-ar fi putut să spună că pricina era grija față de liniștea sufletească a mamei. Din partea acestei anglo-saxone nu te puteai teme de nici o indiscreție – nu mergea atît de departe. Faptul era liniștitor și făcea atrăgătoare conversația cu ea. Dintre ele amîndouă, ea vorbea, și Charlotte o asculta cu plăcere. Ba chiar rîse din inimă de o întîmplare pe care i-o povesti Rose în timp ce lucra, și anume cum izbutise ea în munții Abruzzi să includă în galeria ei pe un căpitan de bandiți numit Boccarossa, un șef de bandă foarte temut din cauza vitejiei și a cruzimii lui; acesta, foarte încîntat de atenția pe care i-o acordase și bucurîndu-se ca un copil de semeața înfățișare a portretului său, le poruncise oamenilor lui să tragă la plecarea irlandezei o salvă din flintele cu țevi ca niște pîlnii și îi dăduse o gardă s-o însoțească pînă va ieși de pe teritoriul unde-și exercita nelegiuirile. Doamna consilier făcu foarte mult haz de cavalerismul furtunos și – după părerea ei – cam plin de vanitate al acestui tovarăș de album. Încă rîzînd și prea distrată ca să se mire de ivirea lui bruscă în mijlocul camerei, Charlotte dădu cu ochii de Mager, chelnerul, care bătuse la ușă, dar din cauza rîsului și a vorbei nu fusese auzit.

– *Beg your pardon,* zise el. Iertați-mă că vă întrerup. Domnul doctor Riemer ar fi foarte fericit să îi prezinte doamnei consilier aulic omagiile sale.

Capitolul al Treilea

Charlotte se ridică repede din fotoliu.

– Dumneata eşti, Mager? întrebă ea surprinsă. Ce este? Domnul doctor Riemer? Care doctor Riemer? Încă o vizită? Ce înseamnă asta? Nu mai primesc nici o vizită! Cît e ceasul? S-a făcut tîrziu de tot. Draga mea, spuse ea întorcîndu-se spre Miss Rose, trebuie să încheiem imediat convorbirea aceasta plăcută. Sînt nevoită să mă îmbrac şi să plec. Sînt aşteptată. Rămîi cu bine! Şi dumneata, Mager, spune-i domnului aceluia că nu sînt acuma în stare să-l primesc, spune-i că am plecat...

– Foarte bine, zise chelnerul în timp ce Miss Cuzzle desena liniştită mai departe, foarte bine, doamnă consilier. Dar aş vrea să nu îndeplinesc porunca dumneavoastră înainte de-a fi sigur că doamna consilier cunoaşte identitatea domnului pe care l-am anunţat...

– Ce identitate? strigă Charlotte mînioasă. Mai lasă-mă cu identităţile dumitale! Spune acestui domn doctor...

– Neapărat! zise supus Mager. Dar socot că e datoria mea să o lămuresc pe doamna consilier că e vorba despre domnul doctor Riemer, Friedrich Wilhelm Riemer, secretarul Excelenţei sale domnului consilier intim, care îl însoţeşte pe Excelenţa sa în călătorii... Nu e cu desăvîrşire exclus ca domnul doctor să fie purtătorul vreunui mesaj...

Charlotte se uită uluită la chelner, înroşindu-se şi tremurînd tare din cap.

– A! da, spuse ea învinsă. Oricum însă, nu pot să-l văd pe domnul acesta, nu pot vedea pe nimeni şi chiar aş vrea să ştiu, Mager, cum îţi închipui dumneata că aş putea să îl primesc acum pe domnul Riemer? Destul că mi-ai vîrît-o aici pe Miss Cuzzle – mai vrei acum să îl primesc şi pe domnul Riemer, în halul în care sînt şi în camera asta de hotel răscolită.

– Dar nu-i nevoie să-l primiţi aici, zise Mager. Avem un parloar, un *parlour-room*, la primul etaj. Dacă doamna consilier îmi permite, am să îl rog pe domnul doctor Riemer să aştepte acolo pînă cînd doamna consilier îşi va face toaleta, şi pe urmă vă voi ruga să-mi daţi voie să vă conduc pentru cîteva minute...

– Sper, spuse Charlotte, că n-au să fie minute cum au fost acelea pe care le-am petrecut cu această simpatică doamnă. Draga mea, se întoarse ea către Miss Cuzzle, tot n-aţi terminat, şi eu sînt foarte grăbită. Vă mulţumesc foarte mult pentru plăcutul *intermezzo* al întîlnirii noastre şi, dacă vă mai lipseşte cumva vreun amănunt necesar desenului, va trebui să-l completaţi neapărat din memorie.

Dar nu era nevoie de asta, pentru că Miss Rose declară, descoperindu-şi într-un zîmbet dinţii, că a isprăvit.

– *I'm quite ready,* spuse ea, întinzînd braţele în care ţinea desenul şi examinîndu-l cu ochii pe jumătate închişi. *I think I did it well*. Vreţi să vedeţi?

De văzut, mai mult Mager voia să vadă, şi chiar înaintă cîţiva paşi ca să privească.

– E un lucru foarte reuşit, îşi dădu el cu părerea, cu aerul unui cunoscător. Şi un document a cărui importanţă va dăinui.

Charlotte, care umbla încoace şi încolo prin odaie şi se pregătea să se îmbrace, abia aruncă o privire asupra desenului.

– Da, da, chiar foarte frumos, zise ea. Eu sînt oare? O, da, este o oarecare asemănare. A! să mă iscălesc? Poftim – dar repede.

Și cu creionul de cărbune mîzgăli, fără să se așeze, un autograf care, în ceea ce privește repeziciunea, semăna cu al lui Napoleon. La vorbele de rămas-bun ale irlandezei făcu un semn grăbit din cap. Lui Mager îi dădu însărcinarea de a-l ruga pe domnul doctor Riemer să aștepte cîteva minute în salonul hotelului.

Cînd fu gata cu îmbrăcatul – căci își pusese haine de stradă, pălărie, mantilă și își luase punga cu umbrela –, Charlotte ieși din cameră pe coridor, unde o aștepta chelnerul. Acesta o conduse pe scară în jos, iar la primul etaj o pofti cu o plecăciune și dîndu-se puțin înapoi să intre în salonul hotelului, unde, la apariția ei, vizitatorul se ridică dintr-un fotoliu lîngă care își pusese pălăria înaltă.

Domnul Riemer era un bărbat trecut de patruzeci de ani, de statură mijlocie, cu părul încă des și negru, presărat doar ici și colo cu cîte un fir alb, frizat în șuvițe pe la tîmple, cu ochi mari îndepărtați unul de altul și puțin bulbucați, cu un nas drept și cărnos și o gură molatică, avînd o ușoară expresie de supărare, chiar de îmbufnare. Purta o haină lungă, neagră, cu un guler înalt, foarte ridicat la spate, iar în față deschis, lăsînd să se vadă vesta de pichet și cravata. Mîna-i albă, avînd la degetul arătător un inel cu pecete, se sprijinea de măciulia de fildeș a unui baston de promenadă, cu canaf de piele.

– Sluga dumneavoastră, doamnă consilier aulic, zise el cu voce sonoră, înclinîndu-se. Trebuie să-mi aduc singur reproșul unei lipse de răbdare și de considerație ce poate fi cu greu iertată, dînd buzna așa la dumneavoastră. Fără îndoială că unui educator al tineretului nu-i șade bine să arate lipsa stăpînirii de sine. Totuși, a trebuit să mă obișnuiesc cu faptul că din cînd în cînd poetul din mine îi dă educatorului

cîte un bobîrnac plin de pasiune și de-aceea vestea care s-a răspîndit în tot orașul mi-a stîrnit dorința irezistibilă de-a veni imediat să aduc omagiul meu și să urez bun venit unei femei al cărei nume este atît de strîns legat cu istoria spirituală a țării noastre, aș putea să spun chiar cu dezvoltarea noastră sufletească.

– Domnule Riemer, zise Charlotte în timp ce, nu fără o ceremonioasă promptitudine, răspundea la plecăciunea lui, atenția pe care ne-o acordă un om cu meritele dumneavoastră nu poate să nu ne bucure.

Faptul că nu știa tocmai bine care sînt aceste merite îi dădu oarecare neliniște mondenă. Se bucură auzind că este educator, după cum se bucură să afle că e și poet. În același timp însă, informațiile lui îi stîrneau oarecare mirare și chiar oarecare enervare, fiindcă i se părea că fac să scadă singura însușire într-adevăr remarcabilă a acestui om, și anume slujba lui *acolo*. Pricepu imediat că oaspetele ținea foarte mult să știe că valoarea și demnitatea lui nu constau numai în acea însușire – lucru care lui Charlotte i se părea o bizarerie din partea sa. În orice caz, trebuia să înțeleagă că pentru ea importanța lui își avea temeiul numai în întrebarea dacă el venea *de-acolo* ca aducător al unei vești sau nu. Era hotărîtă să scurteze de la început convorbirea și s-o îndrepte spre lămurirea acestei chestiuni – fiind mulțumită că îmbrăcămintea ei nu lăsa nici o îndoială în privința intențiilor sale. Își urmă astfel vorba:

– Vă mulțumesc pentru ceea ce dumneavoatră numiți nerăbdare în timp ce eu socot că este un impuls cavaleresc, pe care îl stimez. Mă mir însă că o problemă atît de personală cum este venirea mea la Weimar v-a și ajuns la cunoștință și mă întreb de la cine ați putut afla – poate că de la sora mea, soția consilierului de Curte, adăugă ea cu o oarecare grabă, la care tocmai vreau să mă duc și care are să-mi ierte întîrzierea cînd am să-i spun ce vizită prețioasă am

primit; și, de altfel, am să-i pot spune drept scuză că înaintea acestei vizite am mai primit una, mai puțin însemnată, deși destul de amuzantă: o desenatoare foarte iscusită, care a ținut morțiș să facă în mare grabă portretul unei femei bătrîne, portret care, după cît am văzut, nu seamănă decît foarte vag cu mine. Dar nu vreți să ședem?

– Așa, așa! zise Riemer, cu mîna pe spătarul unui fotoliu. După cît se pare, doamnă consilier aulic, ați avut de-a face cu o natură dintre acelea în care dorința și silința nu sînt proporționate și care vor să facă mult cu trăsături puține. Și recită zîmbind:

Ce pot să prind în clipa asta
Nu este decît o schiță.

– După cum văd, n-am fost eu cel dintîi aici, și dacă într-o oarecare măsură mă simt mai puțin vinovat în ce privește nerăbdarea mea observînd că o împărtășesc cu alții, tocmai de aceea mi se pare mai urgentă nevoia de-a folosi cît mai bine momentul acesta favorabil. E drept că pentru noi oamenii valoarea unui bun crește în raport cu dificultatea de a-l dobîndi și mărturisesc că aș renunța cu atît mai greu la fericirea de-a sta în fața dumneavoastră, doamnă consilier, cu cît nu-i deloc ușor să-și facă cineva drum pînă la dumneavoastră.

– Deloc ușor? se miră ea. Mi se pare că omul care are aici puterea de-a lega și de-a dezlega toate, domnul Mager adică, nu are mina unui cerber...

– Nu, nu-i asta, zise Riemer. Dar, vă rog, uitați-vă singură, doamnă consilier. Și o conduse la o fereastră care dădea, la fel ca aceea de la camera lui Charlotte, în piață și trase perdeaua scrobită.

Piața, pustie dimineața, la sosirea ei, era acum plină de oameni care stăteau în grupuri și se uitau la ferestrele hotelului. Mai cu seamă în fața intrării era o adevărată năvală, o mulțime care se îmbulzea sub privegherea a doi gardieni publici care se sileau să păstreze intrarea liberă, mulțime formată din meseriași, vînzători de prăvălie de ambele sexe, femei cu copii în brațe, precum și din cetățeni mai de seamă și sporind întruna datorită tineretului care se aduna în grabă din toate părțile.

– O, Doamne! spuse Charlotte care, uitîndu-se afară, începu să tremure și mai tare din cap; pentru cine e asta?

– Pentru cine altcineva decît pentru dumneavoastră? replică Riemer. Vestea că ați sosit a mers ca vîntul. Pot să vă asigur, și doamna consilier poate singură să vadă, că orașul e ca un mușuroi de furnici răscolit. Fiecare speră să prindă măcar o lucire din persoana dumneavoastră. Toți oamenii aceștia din fața porții așteaptă să ieșiți.

Charlotte simți nevoia de-a se așeza.

– Ah, Doamne! spuse ea. Asta mi-a făcut-o numai Mager cu afurisitul lui entuziasm. A povestit la toată lumea despre sosirea noastră. A mai trebuit să vină și mîzgălitoarea aceea ambulantă să nu mă lase să plec cît mai era ieșirea liberă! Și, mă rog, oare oamenii aceia din piață n-au altceva mai bun de făcut decît să asedieze locuința unei femei bătrîne ca mine, care numai a pasăre rară nu seamănă și care ar vrea să-și vadă în liniște de treburile ei?

– Nu vă supărați, zise Riemer. Îmbulzeala asta e dovada unui sentiment mai nobil decît acela de simplă curiozitate, e dovada unei naive solidarități a locuitorilor din orașul nostru cu cele mai înalte treburi ale națiunii, dovada popularității de care se bucură spiritul, popularitate emoționantă și îmbucurătoare chiar atunci cînd este în joc și un interes economic oarecare. Nu trebuie oare să ne arătăm mulțumiți, continuă el în timp ce se întorcea de la fereastră spre neliniștita Charlotte, nu trebuie să ne arătăm mulțumiți dacă mulțimea care, potrivit unei originare convingeri grosolane, disprețuiește spiritul, ajunge totuși să-l stimeze și

să-l respecte în singurul mod pe înțelesul lui, și anume atunci cînd spiritul se dovedește a-i fi și util. Acest orășel, foarte mult vizitat de străini, trage o sumedenie de foloase palpabile de pe urma renumelui dobîndit de geniul german, care în ochii lumii întregi este concentrat aici – și asta aproape numai într-o singură persoană. Nu-i de mirare deci că populația acestui oraș se simte datoare să respecte lucruri care altfel i s-ar părea că sînt fleacuri și să iubească științele frumoase și tot ce ține de ele ca pe un lucru care-i aparține – și firește că, o dată ce operele spiritului îi rămîn inaccesibile, se interesează îndeosebi de cunoștințele personale și de prietenii intimi cu prilejul și datorită cărora s-au născut aceste opere.

– Am impresia, replică Charlotte, că dați acestei mulțimi de oameni cu o mînă numai ca să-i luați înapoi cu cealaltă. Pe de o parte vreți să atribuiți o cauză de o mare noblețe spirituală acestei curiozități care pe mine mă obosește atît de mult, iar pe de altă parte puneți rezultatul excelent pe seama unei preocupări vulgar-materialiste, fapt ce nu mi se pare îmbucurător defel, ba chiar, întrucît mă privește, mă și supără într-o oarecare măsură.

– Stimată doamnă, spuse el, nici nu-i nimerit să vorbești despre o ființă atît de echivocă precum omul altfel decît în chip echivoc; un asemenea mod de-a vorbi nu trebuie socotit drept o jignire adusă omenirii. Eu cred că nu ești un pesimist răuvoitor, ci un prieten al vieții, atunci cînd prețuiești partea bună și îmbucurătoare a fenomenelor ei, dar în același timp nu ignori reversul acestora, dosul tapiseriei, unde sînt multe noduri grosolane și multe fire banale care atîrnă. Iar acelora care cască acum gura în piață am toate motivele să le iau apărarea în privința nerăbdării lor fiindcă numai situația mea de bine, de rău mai înaltă în societate mă desparte de dînșii, și dacă din întîmplare nu mi-ar fi îngăduit acuma – ceea ce-i demn de pizmuit – să șed aici sus cu dumneavoastră, aș fi cu siguranță jos, cu simpatica gloată, și le-aș da de furcă gardienilor publici. Același impuls care îi mînă și pe ei a determinat – dacă vreți, într-un chip ceva mai înalt și mai distins – și acțiunea mea, cînd acum o oră bărbierul, în timp ce-mi săpunea fața, mi-a adus știrea că Charlotte Kestner a sosit azi-dimineață la opt, cu poștalionul, și a tras la Hotelul *L'Éléphant.* Asemenea lui și la fel ca tot Weimarul, știam, simțeam adînc cine este, ce înseamnă numele acesta, astfel încît n-am putut să rămîn între patru pereți acasă și, mai devreme decît avusesem de gînd, mi-am îmbrăcat costumul, grăbindu-mă să vin aici, să vă prezint omagiile mele – omagiile unui străin și ale unui tovarăș de soartă, ba chiar ale unui frate, a cărui existență, în felu-i bărbătesc, este și ea împletită în acea existență plină de măreție pe care o lume întreagă o admiră –, să vă prezint salutul frățesc al unui om al cărui nume posteritatea îl va pomeni mereu ca pe acela al unui prieten și ajutor, atunci cînd va fi vorba despre faptele herculeene ale marelui om.

Charlotte, nu prea plăcut impresionată, observă că la aceste ambițioase cuvinte expresia de jignire din jurul gurii lui Riemer se accentuase parcă și mai mult, ca și cum pretențiile lui peremptorii adresate posterității ar fi fost de fapt mărturia unei neîncrederi față de dreapta lor satisfacere.

– Așa? spuse ea uitîndu-se la fața lucioasă și proaspăt bărbierită a savantului, vasăzică bărbierul dumneavoastră a trăncănit? Ei, la urma urmei, asta-i funcția și rostul lui. Dar abia acum un ceas? Mi se pare că vă place să dormiți pînă tîrziu, domnule Riemer.

– Mărturisesc că da, replică el cu un zîmbet cam pleoștit.

Luaseră loc pe niște jilțuri cu spătare curbate, la o măsuță așezată mai la o parte, sub un portret al marelui duce, care, avînd încă o înfățișare tînără, cu botfori și cu cordon de decorații, se sprijinea de un postament antic încărcat cu embleme războinice. Figura de ghips a zeiței Flora, în haină

lungă cu falduri, împodobea încăperea sumar mobilată, dar înzestrată cu frumoase stucaturi mitologice. O sobă albă, cu o coloană, în jurul căreia se încolăcea un șirag de zeități, alcătuia în altă firidă un pandant al zeiței.

– Mărturisesc, spuse Riemer, această slăbiciune a mea de-a dormi dimineața. Dacă s-ar putea folosi expresia *a ține* la o slăbiciune, m-aș folosi de ea. Să nu sari din așternut la primul cîntat al cocoșilor este, de fapt, semnul distincției, al omului liber, cu o situație socială favorabilă, și eu mi-am păstrat totdeauna libertatea de a dormi pînă tîrziu, chiar și atunci cînd locuiam pe Frauenplan. Stăpînul casei a trebuit să-mi acorde asta, deși el, avînd un cult minuțios, ca să nu zic pedant, al trupului, își începea ziua cu cîteva ceasuri mai devreme decît mi-o începeam eu. Oamenii se deosebesc între ei. Unul își află mulțumirea în faptul că o ia înaintea tuturor celorlalți și că se așază la lucru cînd ceilalți încă dorm; altuia îi place să mai întîrzie ca domnii la sînul lui Morfeu, în timp ce nevoiașii de mult trudesc. Principalul este să fim toleranți unii față de alții – și trebuie menționat, că în ce privește toleranța, maestrul e mare, chiar dacă această atitudine a lui nu-ți prieste întotdeauna...

– Nu prieste? întrebă ea cu neliniște.

– Am spus oare că „nu prieste"? replică el.

Tot timpul cît vorbise, se uitase întruna, distrat, încolo și-ncoace prin odaie. Acum, deodată, ca și cum l-ar fi strigat cineva, o privi cu ochii lui puțin bulbucați și cam îndepărtați unul de altul.

– Nu! Te simți chiar foarte bine în apropierea lui – ar fi putut oare altfel un om ca mine, sensibil plăsmuit, să reziste în preajmă-i nouă ani în șir? Foarte, foarte bine. Sînt afirmații care cer să fie mai întîi, în chip hotărît, exagerate – pentru ca după aceea să aibă nevoie, aproape cu tot atîta hotărîre, să fie reduse și limitate. E o extremă care include și contrariul ei. Adevărul, stimată doamnă, nu se mulțumește

întotdeauna cu logica; ca să te menții în cadrul lui, trebuie, ici și colo, să te contrazici. Spunînd aceasta, dovedesc că nu sînt altceva decît discipolul omului despre care e vorba acum și de la care auzim adeseori afirmații care cuprind în ele propria contradicție – dacă face asta de dragul adevărului sau dintr-un soi de nepăsare și fariseism în nici un caz n-aș putea să hotărăsc. Aș accepta prima ipoteză, fiindcă el însuși spune că e mai greu și mai onest să-i mulțumești pe oameni decît să-i zăpăcești... Dar mă tem să nu mă încurc. Eu slujesc adevărului atunci cînd vorbesc despre extraordinarul sentiment de satisfacție pe care îl ai cînd te afli în preajma lui – și totodată e și un sentiment contrar, de neliniște, o stare atît de proastă încît îți vine să te ridici de pe scaun și s-o iei la fugă. Scumpă doamnă consilier, acestea se dovedesc a fi contradicții care te țin totuși pe loc, te țin nouă ani, te țin treisprezece ani, fiindcă aceste contradicții se rezolvă prin dragoste și admirație, sentimente care sînt, așa cum scrie la carte, mai presus de orice rațiune...

Se opri ca să înghită. Charlotte nu spuse nimic, în primul rînd pentru că voia să-l lase să vorbească mai departe, apoi pentru că începuse să compare în gînd informațiile lui șovăitoare și totodată apăsător de insistente cu propriile amintiri.

– În ce privește toleranța lui, începu el iar, ca să nu spunem indulgența lui – după cum vedeți, mi-am adunat bine gîndurile și sînt departe de-a fi pierdut firul –, trebuie să facem deosebire între o toleranță datorată milei, și anume milei creștine, creștină în înțelesul cel mai larg, sentimentul că e și el supus greșelilor, că și el are nevoie de iertare, ori nici măcar asta, vreau cu alte cuvinte să spun că există o toleranță care izvorăște din dragoste și alta provenită din indiferență, din dispreț și care e mai puternică, are un efect mai puternic decît orice asprime și orice reprobare și care ar fi insuportabilă și nimicitoare dacă ar veni de la Dumnezeu – în acest caz însă, după înțelegerea noastră, ar fi imposibil

să-i lipsească dragostea –, ceea ce ne face ca, fie chiar numai prin faptul că în această toleranță iubirea și disprețul sînt într-o strînsă legătură, care numai divină nu este, și poate că tocmai din cauza asta, nu numai să o suportăm, dar chiar să ne supunem ei, legîndu-ne pe toată viața... Dar ce voiam să spun? Nu vreți să-mi amintiți cum am ajuns la toate aceste lucruri? Mărturisesc că de data asta am pierdut firul.

Charlotte se uita la omul acesta care, cu mîinile-i de cărturar împreunate pe măciulia bastonului, privea în gol cu ochii lui mari ca niște ochi de bou; și deodată își dădu seama cît se poate de limpede că nu venise pentru ea, de dragul ei, ci numai pentru ca, datorită ei, să aibă prilejul să vorbească de stăpînul și maestrul lui și totodată ca să dezlege o veche enigmă care poate că îl urmărise toată viața. Doamna consilier se pomeni că-și asumă deodată rolul fiicei sale, care știa să deslușească repede motivele adevărate și pretextele și strîmba din nas la pioase amăgiri de sine; era dispusă să-i ierte tinerei Lotte toate acestea, deoarece își spunea că nu ne putem opune unor păreri care ne sînt impuse și că asemenea păreri au în ele ceva neplăcut. Gîndul că era considerată doar un mijloc pentru atingerea unui scop nu era nici el măgulitor; totuși, își dădea seama că nu putea să îi reproșeze nimic omului acestuia, fiindcă nici ea nu-l primise pentru că o interesa, tot așa cum nici Riemer nu venise s-o vadă de dragul ei. Și pe ea o adusese aici neliniștea, neliniștea pricinuită o viață întreagă de o veche întîmplare rămasă fără sfîrșit și care cu timpul căpătase niște proporții neașteptat de mari, dorința irezistibilă de-a face din nou să trăiască această întîmplare și s-o lege de prezent în chip „extravagant“. Ea și vizitatorul erau complici oarecum și tainic înțeleși între ei, adunați împreună de o a treia voință, inspiratoare de dureroase fericiri, care-i ținea pe amîndoi într-o încordare chinuitoare și la a cărei explicație și posibilă rezolvare își puteau fi unul altuia de folos.

Zîmbi artificial și spuse:

– E de mirare oare, domnule Riemer, că pierdeți firul, dacă vă lăsați ispitit să faceți atît de vaste reflecții morale și atîtea distincții cu privire la un fapt banal de omenesc cum este acela că dormiți pînă tîrziu? Cărturarul din dumneavoastră vă joacă un renghi. Dar un lucru aș vrea să știu. În funcția dumneavoastră de altădată, aceea care a durat nouă ani, puteați să vă permiteți acea slăbiciune, cum spuneți, și pe care eu o socot numai o obișnuință ca oricare alta; acuma însă, dacă nu mă înșel, ocupați un post în învățămînt, cred că sînteți profesor de liceu, nu? Se împacă oare această predilecție, căreia se pare că-i dați o anumită importanță, cu situația dumneavoastră actuală?

– Da, desigur, răspunse Riemer în timp ce-și puse picior peste picior, așezîndu-și de-a curmezișul pe genunchi bastonul și ținîndu-l de amîndouă capetele. Sigur că da, și asta tocmai din considerație față de prima mea funcție, prea cunoscută ca să nu se țină seama de ea, și care continuă și acum în paralel cu funcția mea cea nouă. Doamna consilier are perfectă dreptate, spuse el, luînd o atitudine mai cumpănită, deoarece cea anterioară i se păru acum nelalocul ei și o împrumutase, o clipă numai, pentru plăcerea pe care o simțise văzînd că e atît de bine primit; de patru ani sînt profesor la liceul de-aici și am gospodăria mea; momentul acestei schimbări a formei de viață a venit în chip inevitabil; cu toate avantajele spirituale și materiale, cu toate bucuriile oferite de viața în casa acestui mare om, pentru cineva care avea treizeci și nouă de ani era oarecum o chestiune de onoare virilă, de susceptibilă onoare virilă, stimată doamnă, să stea, într-un fel sau altul, pe propriile picioare. Spun „într-un fel sau altul“ fiindcă dorințele mele, visurile mele țintiseră mai sus decît această situație pedagogică de mijloc, și acele visuri și dorințe încă nu s-au împăcat cu această situație; ele năzuiau spre învățămîntul superior, spre o activitate

universitară, după exemplul venerabilului meu profesor, vestitul specialist în filologie clasică Wolf, din Halle. Dar n-a fost dat să fie așa, nu s-a putut aranja nimic pînă acum. E de mirare, nu? S-ar putea crede că lunga și ilustra colaborare cu maestrul ar fi trebuit să constituie cea mai elastică trambulină pentru înfăptuirea dorințelor mele și oricine ar putea să spună că unei atît de înalte și influente prietenii și protecții i-ar fi fost ușor să-mi procure la vreo universitate germană catedra rîvnită. Citesc în ochii dumneavoastră întrebările acestea. N-am nimic de răspuns. Pot să spun numai atîta: încurajarea, protecția, cuvîntul hotărîtor, care ar fi însemnat o răsplată, nu s-au produs; împotriva oricăror așteptări și a oricăror socoteli, ele nu mi-au fost hărăzite. Dar ce rost are să cumpănești cu amărăciune toate acestea? Și totuși, o faci de multe ori, și ziua, și noaptea, meditezi asupra acestei probleme, dar nu ajungi la nici un rezultat și nici nu poți să ajungi. Oamenii mari au destule lucruri în cap și n-au vreme să se gîndească la existența și la fericirea salahorilor de care se folosesc, oricîte merite ar avea aceștia față de dînșii și față de opera lor. De bună seamă că în primul rînd ei se gîndesc la propria persoană și atunci cînd, contrar importanței pe care o au pentru ei serviciile noastre, iau hotărîri potrivnice intereselor noastre particulare, declarînd că le sîntem absolut necesari lor și creației lor, faptul acesta e prea onorabil și prea măgulitor pentru noi ca să nu ne înduplecăm și să le facem voia, supunîndu-ne hotărîrii lor cu o bucurie în care se amestecă amărăciunea și mîndria. Și mie mi s-a întîmplat așa; acum de curînd mi s-a oferit un post la Universitatea din Rostock, dar, după ce am chibzuit bine, am refuzat.

– Ați refuzat? Pentru ce?

– Pentru că voiam să rămîn la Weimar.

– În acest caz, domnule doctor, să mă iertați, dar nu aveți de ce să vă plîngeți.

– M-am plîns oare? întrebă el tot atît de mirat cum fusese și prima dată. N-am avut defel această intenție; probabil m-ați înțeles greșit. Eu cel mult meditez asupra contradicțiilor vieții și ale inimii și încerc, stînd de vorbă cu o femeie de duh, să le explic. Să mă despart de Weimar? O, nu! Îmi place Weimarul, sînt legat de el, de treisprezece ani m-am confundat ca cetățean cu treburile publice ale orașului. Am venit aici cînd aveam treizeci de ani, direct de la Roma, unde fusesem în calitate de preceptor al copiilor domnului ambasador von Humboldt. Statornicirea mea aici se datorează recomandării Domniei sale. Cusururi și părți slabe? Weimarul are cusururile și părțile slabe care caracterizează omenirea – îndeosebi cea provincială. Orășelul e meschin și plin de clevetiri simandicoase, asta e sigur, înfumurat sus și nătîng jos, așa că unui om cinstit și de treabă îi vine greu să stea aici, ca oriunde de altfel – aici poate mai greu ca în altă parte; șoltici și hoți se găsesc ca pretutindeni – poate chiar mai mulți decît aiurea – și sus. Altminteri însă, e un orășel vioi și productiv și nu știu dacă aș vrea și aș putea să trăiesc în altă parte. Are lucruri remarcabile; ați văzut ceva? Castelul? Cîmpul de exerciții? Teatrul? Parcul, care e foarte frumos?... O să le vedeți. Veți observa că cele mai multe străzi sînt strîmbe. Un străin care vine aici trebuie să țină seama de faptul că toate lucrurile noastre remarcabile nu sînt remarcabile prin ele însele, ci pentru că sînt din Weimar. Din punct de vedere strict arhitectural, castelul nu e grozav, teatrul ți l-ai fi închipuit mai impunător înainte de a-l vedea și cîmpul de exerciții e un fleac. În sine nu-i nimic care să poată explica de ce un om ca mine trebuie neapărat să-și petreacă toată viața tocmai aici, între aceste culise și aceste decoruri, să se simtă legat de aceste lucruri pînă într-atîta încît să refuze o funcție care se potrivește de minune cu dorințele și cu visurile nutrite din tinerețe. Vorbesc iar de Rostock pentru că am impresia că dumneavoastră,

doamnă consilier, vă miraţi de atitudinea mea în această chestiune. Atitudinea aceasta am luat-o fiindcă am fost nevoit s-o iau, am fost silit de împrejurări. Acceptarea menirii mele mi s-a refuzat singură – întrebuinţez într-adins această formă impersonală de vorbire, pentru că există lucruri pe care nu e nevoie să le refuze cineva, se refuză ele însele. Şi acest refuz, desigur, poate să capete o expresie personală datorită privirii sau fizionomiei cuiva de care atîrni. Nu orice om, stimată doamnă, este născut să meargă pe drumul lui, să-şi trăiască viaţa proprie, să-şi făurească fericirea proprie sau, şi mai bine spus, mulţi oameni care nu ştiau dinainte şi care credeau că pot nutri şi înfăptui planuri şi speranţe proprii observă la un moment dat că viaţa lor adevărată şi fericirea lor personală cea mai deplină constau tocmai în faptul că renunţă la ele – şi că în chip paradoxal ele rezultă, în ce-i priveşte, tocmai din renunţarea la sine însuşi, slujind o cauză străină. Şi un astfel de om nu este el însuşi şi nu poate să fie tocmai pentru că această cauză e foarte personală, de fapt este o persoană, din care pricină şi serviciul pe care îl are de îndeplinit e mai mult subordonat şi mecanic – însuşiri înălţate şi subliniate de altminteri prin nemaipomenit de marea onoare care, aşa cum socot contemporanii şi posteritatea, rezultă din serviciile aduse acestei cauze minunate. O onoare strașnică. S-ar putea spune că onoarea bărbătească constă în faptul că cineva îşi trăieşte o viaţă proprie şi îşi vede de treburile lui, fie ele cît de modeste. Pe mine însă soarta m-a învăţat că există o onoare amară şi una dulce, şi eu mi-am ales-o pe cea amară – în măsura în care un om este în stare să aleagă, nu-i aşa, în măsura în care nu alege soarta pentru el, nelăsîndu-i altă cale. Trebuie neapărat mult tact ca să te acomodezi cu asemenea hotărîri ale soartei, să pactizezi cu destinul tău, ca să zic aşa, şi să ajungi, dacă pot să mă exprim astfel, la un compromis între onoarea amară şi onoarea cea dulce, către care dorinţa şi ambiţia năzuiesc totuşi întotdeauna. Susceptibilitatea bărbătească îndeamnă la aceasta şi ea a determinat inconvenientele şi inevitabilele dezacorduri care au pregătit un sfîrşit lungii mele şederi în casa unde descinsesem prima oară şi m-au făcut să accept un post în învăţămîntul secundar, de care nu m-am simţit atras niciodată. Acesta este compromisul – încuviinţat de altfel ca atare şi de autorităţile superioare –, astfel încît orarul lecţiilor de greceşte şi latineşte, cum am spus, ţine seama şi de îndatoririle mele de onoare în afara catedrei şi îmi permite ca atunci cînd, ca astăzi de exemplu, sarcinile mele nu mă cheamă *acolo,* să uzez de prerogativa socială a somnului de dimineaţă. Am împins chiar şi mai departe şi am întărit acordul dintre onoarea amară şi cea dulce, care s-ar putea numi simplu onoarea bărbătească, şi mi-am întemeiat o gospodărie a mea. Sînt căsătorit de doi ani. Şi să vedeţi acum, stimată doamnă, caracterul de compromis propriu vieţii în general şi care în cazul meu iese la iveală în chip deosebit de frapant! Pasul destinat să mă ajute să-mi dobîndesc o existenţă independentă, să-mi întăresc bărbătească dragoste de sine şi să mă emancipez din acea casă a onoarei amare m-a legat din nou şi mai strîns de ea – mai bine zis s-a dovedit ca un lucru de la sine înţeles că, făcînd acel pas, nu mă îndepărtam defel de pomenita casă, aşa încît nici nu poate fi vorba de un pas în înţelesul strict al cuvîntului. Şi asta deoarece Karoline, soţia mea – Karoline Ulrich, după numele ei de fată –, e un copil al acelei case, o tînără orfană angajată acum cîţiva ani ca domnişoară de companie a doamnei consilier intim, care a răposat acum, de curînd. Căsătoria mea cu ea a fost dorinţa întregii familii, şi această dorinţă pe care o citeam în priviri şi în expresia feţei m-a făcut să ajung la un compromis cu nevoia mea de neatîrnare, mai ales că orfana îmi era simpatică...

Îmi dau seama, stimată doamnă consilier, că bunătatea și răbdarea dumneavoastră mă fac să vorbesc prea mult despre mine...

– Nu, nu, vă rog, zise Charlotte, vă ascult cu tot interesul.

În realitate, îl asculta cu o ușoară neplăcere, în orice caz cu sentimente amestecate. Pretențiile și supărarea lui Riemer, vanitatea și neputința lui, zadarnica lui năzuință către demnitate, toate acestea o iritau, îi inspirau dispreț și totodată o compătimire, dar care alcătuia mijlocul de a ajunge și de a trece către un sentiment de solidaritate cu omul acesta, cuprinzînd totodată și o anumită satisfacție: sentimentul că felul lui de-a vorbi îi îngăduia – indiferent dacă avea sau nu să facă aceasta – să-și descarce și ea sufletul și să se liniștească.

Cu toate acestea, se sperie de întorsătura pe care el, ca și cum i-ar fi ghicit gîndul, încercă s-o dea conversației cu următoarele vorbe:

– Nu, zise el, nu abuzez de vesela blocadă, de asediul curiozității, ale cărei victime sîntem – nu e chiar atît de mult de cînd a trecut epoca războiului, încît să nu ne păstrăm cumpătul față de această situație și chiar s-o suportăm cu umor. Vreau să spun că ar însemna să dau o greșită întrebuințare acestui moment favorabil dacă m-aș conforma cu exagerată conștiinciozitate datoriei de-a mă prezenta Domniei voastre. Într-adevăr, ce m-a adus aici n-a fost dorința de-a vorbi, a fost dorința de-a privi și de-a auzi. Am spus că momentul e favorabil; ar fi trebuit să spun că este splendid. Mă aflu față-n față cu o ființă care merită și căreia i se cuvine cel mai adînc și mai respectuos interes, rîvna și curiozitatea de toate nuanțele, de la cea copilăresc-populară, pînă la cea mai înaltă a spiritului – cu femeia care stă la începutul, sau aproape la începutul istoriei geniului, femeia al cărei nume zeul iubirii l-a împletit pe veșnicie cu viața acelui geniu și deci cu dezvoltarea domeniului spiritual al patriei, cu imperiul gîndirii germane... Iar eu, sortit de asemenea să

am un rol în această istorie și, în felul meu bărbătesc, să-l ajut pe erou cu sfaturile mele, eu, care – ca să zic așa – respir același aer eroic ca el, cum aș putea să nu văd în dumneavoastră o soră mai mare, în fața căreia am simțit nevoia irezistibilă de-a mă pleca îndată ce a ajuns pînă la mine mireasma prezenței dumneavoastră, o soră, o mamă, dacă vreți, în orice caz un suflet apropiat, înrudit, față de care simt nevoia să vorbesc, destăinuindu-mă, dar și mai mult decît atîta, nevoia s-o aud vorbind... Și tocmai voiam să vă întreb ceva, întrebarea îmi stă de mult pe buze. Spuneți-mi, doamnă, spuneți-mi ca o răsplată pentru mărturiile mele, desigur mai puțin importante... Se știe, știm cu toții, și omenirea înțelege asta foarte bine, că dumneavoastră și soțul dumneavoastră răposat întru Domnul, se știe că ați avut de suferit de pe urma indiscreției geniului, de pe urma modului său, greu de justificat din punct de vedere civic, de-a trata cu ușurință poetică persoana dumneavoastră și chestiunile dumneavoastră particulare, de-a vă expune fără scrupul în fața lumii, literalmente în fața întregului pămînt, și totodată de-a amesteca realitatea și închipuirea cu acea primejdioasă artă ce îi dă realului un aspect poetic, iar imaginarului, pecetea realului, așa încît deosebirea dintre amîndouă pare anulată și nivelată, făcîndu-vă, cu alte cuvinte, să suferiți din cauza lipsei de considerație, a lezării sentimentului de fidelitate, de credință, de care el s-a făcut vinovat atunci cînd, fără știrea prietenilor, lucrînd pe ascuns, s-a apucat să proslăvească și totodată să pîngărească cel mai gingaș lucru care se poate întîmpla între trei oameni... Lumea știe asta, stimată doamnă, și ia parte la suferința dumneavoastră. Spuneți-mi, vă rog, mi-aș da și viața să aflu asta, cum v-ați putut împăca, dumneavoastră și răposatul consilier aulic, cu această experiență uluitoare, cu acest destin de victime involuntare. Vreau să vă rog să îmi ziceți cum și în ce măsură ați izbutit să puneți de acord durerea

cauzată de această rană și supărarea de-a vedea existența dumneavoastră tratată ca un mijloc pentru un anumit scop, cum ați izbutit să puneți de acord faptul amintit cu alte sentimente, de mai tîrziu, pe care desigur că vi le-a inspirat înălțarea și considerabila cinstire a acestei existențe. Dacă aș putea să aflu de la dumneavoastră ceva în privința asta...

– Nu, nu, domnule doctor, spuse iute Charlotte, acuma nu. Am să vă spun mai tîrziu sau, în orice caz, altă dată. Țin să vă arăt că e mai mult decît *une façon de parler* cînd vă asigur că vă ascult cu cel mai mare interes. Și foarte bine fac, fiindcă relațiile dumneavoastră cu geniul sînt fără vreo îndoială incomparabil mai importante și mai demne de relevat...

– Asta e foarte discutabil, stimată doamnă.

– Să nu facem schimb de complimente! Spuneți-mi, nu sînteți cumva din nordul Germaniei, domnule profesor? După pronunția dumneavoastră, așa mi se pare.

– Sînt din Silezia, spuse domol Riemer, după o clipă de tăcere.

Și el era împărțit între două sentimente. Refuzul doamnei consilier îl jignea; dar faptul că îl îndemna să vorbească mai departe despre sine îi era pe plac.

– Părinții mei n-au fost dăruiți cu prea multă avuție, urmă el. Dar nu pot să le mulțumesc îndestul că au făcut totul ca să-mi dea putința să-mi cultiv darurile cu care m-a hărăzit Dumnezeu și să studiez. Profesorul meu, consilierul intim Wolf din Halle, ținea foarte mult la mine. Dorința inimii mele a fost să-l iau de model. Cariera de profesor universitar, glorioasă și înfrumusețată cu vacanțe, oferind răgaz pentru frecventarea muzelor, de-a căror favoare nu sînt cu totul lipsit, mă atrăgeau mai mult decît orice. De unde să iau însă mijloacele ca să pot trăi în timpul cît va trebui să aștept, în anii cît aveam să adăst la poarta templului? Mă ocupam încă pe-atunci de dicționarul meu grecesc – poate că renumele său științific a ajuns pînă la dumneavoastră, l-am publicat în 1804, la Jena. Merite foarte puțin lucrative, doamnă. Ca să mi le cîștig mi-a dat răgaz postul procurat de profesorul Wolf, ca preceptor al copiilor domnului ambasador von Humboldt, care tocmai atunci pleca la Roma. În situația aceasta, am petrecut cîțiva ani în orașul etern. Pe urmă a venit o nouă recomandare, și anume din partea patronului meu diplomat către ilustrul său amic din Weimar. Era în toamna lui 1803 – an memorial pentru mine și care poate din pricina aceasta va fi memorabil cîndva și pentru istoria intimă a literaturii germane. Am venit, m-am prezentat, am inspirat încredere, rezultatul primei mele convorbiri cu eroul a fost invitația de-a face parte dintre locatarii casei de pe Frauenplan. Cum era să nu prețuiesc invitația? N-aveam de ales. Nu aveam nici o perspectivă mai bună, nu aveam alta. Un post în învățămînt îl socoteam prea jos, pe drept sau pe nedrept, ca fiind sub demnitatea mea, sub calitățile mele...

– Dar dacă lucrurile stau așa, domnule Riemer, atunci dumneavoastră trebuie să fi fost foarte fericit că ați căpătat o funcție și o activitate care întreceau ca strălucire și ca glorie nu numai un post în învățămînt, ci oricare altă ocupație...

– Eram chiar foarte fericit, stimată doamnă. Eram foarte fericit și mîndru. Gîndiți-vă și dumneavoastră: să fii în fiecare zi alături de un asemenea om și să stai de vorbă cu el zilnic! Cu un om al cărui geniu incalculabil eram destul de poet ca să-l pot măsura. Îi arătasem cîteva probe ale talentului meu care, să nu zic mai mult – și chiar scăzînd din aprecierea ce s-ar putea pune pe socoteala spiritului său foarte conciliant –, cred că nu i-au displăcut. Fericit? Eram în cel mai înalt grad! La ce situație însemnată și chiar de invidiat în lumea cultă și în înalta societate mă ridica deodată această relație! Numai că, dați-mi voie să vă spun deschis, în această situație se ascundea totuși un ghimpe, și ghimpele era faptul că nu aveam altceva de ales. Nu-i așa că necesitatea de-a fi

recunoscător ne cam tulbură recunoștința? Îi răpești oarecum recunoștinței bucuria. Să vorbim cinstit! Sîntem înclinați să devenim susceptibili față de cel care ne obligă să-i fim recunoscători prin faptul că întrebuințează în avantajul lui starea de constrîngere în care ne aflăm. Constrîngerea aceasta nu e din vina lui, ea se datorește inegalei repartiții a bunurilor pămîntești; totuși, el se folosește de această stare de constrîngere... Nu știi asta pînă cînd n-ai simțit-o pe pielea ta... Dar, scumpă doamnă, să nu ne pierdem în astfel de considerații morale! Chestiunea, chestiunea pentru mine atît de glorios înălțătoare era că marele nostru prieten credea că poate să mă folosească. Formal, funcția mea era să învăț grecește și latinește pe August, singurul copil în viață al lui Christiane Vulpius, dar, deși în privința asta lucrurile merseseră pînă atunci foarte prost, mi-am dat seama în curînd că această îndatorire era destinată să rămînă neesențială și să treacă îndărătul altei meniri, mult mai frumoasă și mult mai importantă, și anume aceea de-a sluji persoanei și operei tatălui. Lucrul acesta fusese hotărît foarte probabil de la început. Cunosc scrisoarea trimisă atunci de maestru profesorului și protectorului meu la Halle, unde dădea ca motiv al angajării mele îngrijorarea lui față de slabele cunoștințe ale lui August în domeniul clasic, un rău pe care, așa cum se exprima el, n-a știut cum să-l înlăture. Aceasta era însă o politețe față de marele filolog. În realitate, maestul nostru nu pune mare preț pe o educație și pe o creștere școlărește sistematică și este înclinat să permită tineretului să-și satisfacă pe cît posibil în libertate dorința de învățătură, dorință pe care, după părerea lui, tineretul o are în chip firesc. Se vădește în privința aceasta indulgența sa, înclinația lui de-a lăsa lucrurile să meargă de la sine, ceea ce poate să fie și bine, recunosc, și dovedește mărinimie, suveranitate, apărare a tineretului față de buchiseală și pedantism; sînt de acord, și totuși în asta mai este ceva, ceva mai puțin îmbucurător – un dispreț, o desconsiderare față de tineret și de viața lui specifică, ale cărui drepturi și îndatoriri el nu le recunoaște atunci cînd pare să afirme că fiii există numai pentru a-și ajuta părinții și că menirea lor este numai să-și ajute părinții și treptat să le continue viața...

– Dragă domnule doctor, zise Charlotte, întotdeauna și pretutindeni există nepotriviri și neînțelegeri între părinți și copii și multă intoleranță din partea copiilor față de viața particulară a părinților, intoleranță căreia îi corespunde o lipsă de înțelegere a părinților față de drepturile copiilor.

– Fără îndoială că da, spuse distrat musafirul, uitîndu-se în tavan. De multe ori, în trăsură sau în camera de studii, am stat de vorbă cu maestrul despre probleme pedagogice, am stat de vorbă, dar n-am discutat în contradictoriu, fiindcă grija mea nu era să-mi pun în valoare convingerile, ci să aflu cu o respectuoasă curiozitate convingerile sale. El consideră că educația tineretului este un proces de dezvoltare care, în condiții favorabile – și de-aceea pentru fiul său el caută să le realizeze cît mai favorabile, în ce-l privește pe el, tatăl, firește, pentru că în privința mamei... –, așadar, un proces de dezvoltare care, în condiții favorabile, trebuie lăsat mai mult sau mai puțin să se producă de la sine. August e fiul lui – și în această calitate s-a dezvoltat de la început existența băiatului, a tînărului acestuia, care în intenția părintelui n-a fost destinat să fie altceva decît fiul său și să-l despovăreze cu vremea de ocupațiile-i obositoare de fiecare zi. Ideea aceasta i-a venit de la sine, în timp ce copilul creștea. Despre o dezvoltare personală, despre o educație pentru el însuși și pentru țelurile proprii a fost vorba mai puțin. Și atunci, de ce să mai fie nevoie de atîta constrîngere și de ce atîta sîcîială cu studii sistematice? Trebuie să ne gîndim că nici maestrul n-a trecut prin asta cînd era tînăr. Să spunem lucrurilor pe nume: o educație școlară propriu-zisă n-a cunoscut la vremea lui, și în adolescență și în tinerețe

n-a studiat cu temei și cu profunzime. Asta nu se observă însă la el decît foarte greu și numai cînd ai stat de multe ori de vorbă cu dînsul și l-ai cunoscut bine, avînd tu însuți un mod de învățătură excepțional de temeinic, pentru că, bineînțeles, cu inteligența lui vie, cu memoria lui cuprinzătoare, cu vioiciunea spiritului său, maestrul a prins din fugă și a asimilat o mulțime de cunoștințe și, mai ales datorită unor însușiri care fac parte mai degrabă din domeniul vivacității spirituale, al grației, al formei, al elocinței, el poate să le pună în valoare cu mai mare succes decît poate să-și valorifice un învățat știința lui mult mai adîncă...

– Vă ascult, zise Charlotte în timp ce, cu multă dibăcie, se silea să dea acelui tremur al capului, ce iar începuse să se observe, aparența unui gest de vioaie aprobare, vă ascult cu o atenție pe care încerc să mi-o explic. Aveți un fel de a vorbi simplu și totuși emoționant; e emoționant într-adevăr să auzi vorbindu-se despre un om mare nu numai cu entuziasmul obișnuit, ci cu răceală și calm, cu un anumit realism, din experiența vieții de toate zilele. Cînd îmi amintesc și eu și îmi cercetez propriile observații – e drept că e mult de cînd le-am făcut, dar ele îl priveau tocmai pe tînărul despre al cărui fel comod de-a învăța ați vorbit adineauri, și desigur cu acest fel comod el a izbutit atît de bine, încît și-a arogat dreptul de a-l prefera unor metode mai severe –, în sfîrșit, eu pe tînărul acela de douăzeci și trei de ani l-am cunoscut bine, am avut ocazia să-l observ timp îndelungat și pot să afirm cu siguranță că, în ce privește studiile, sîrguința și zelul în îndeplinirea slujbei sale, toate acestea însemnau foarte puțin pentru dînsul, mai nimic. De fapt la Wetzlar n-a lucrat niciodată nimic, și în privința asta trebuie să spun că era în urma colegilor săi, practicanți la tribunalul din Wetzlar, Kielmannsegge, secretarul de legație Gotter, care scria și el versuri, Born și toți ceilalți, chiar și bietul Jerusalem, fără să mai vorbim de Kestner, care ducea

o viață serioasă și activă și care mi-a dat posibilitatea să văd deosebirea și să înțeleg că-i este ușor cuiva să facă pe craiul, să se arate sprinten, vesel, scînteietor și spiritual și să aibă succes la femei atunci cînd nu are nici o altă treabă și se bucură de toată libertatea, în timp ce alții, după o zi de lucru, obosiți de griji și de muncă, atunci cînd se întîlnesc cu iubitele lor, normal că nu se pot arăta așa cum ar vrea ei. Am considerat întotdeauna acest lucru o nedreptate și de aceea întotdeauna am ținut seama cînd era vorba de Hans Christian al meu, deși nu prea eram convinsă că majoritatea acelor tineri, dacă ar fi avut mai mult răgaz – și oarecare răgaz aveau totuși și ei – ar fi dat dovadă de un spirit tot atît de strălucit și de o minte tot atît de vioaie și de ascuțită ca a prietenului nostru. Pe de altă parte însă, stăruiam să pun, într-o oarecare măsură, vioiciunea lui pe seama faptului că nu avea nici o treabă și putea deci să se consacre pe de-a-ntregul prieteniei – într-o oarecare măsură numai, fiindcă în tot ce făcea punea atîta inimă și avea, nu știu cum să spun, atîta strălucire vie, încît explicația aceasta nu era de-ajuns; și chiar cînd era trist și supărat pe lumea întreagă, se dovedea totuși mai interesant decît erau duminica toți cei care în timpul săptămînii lucrau de zor. Amintirile mele în privința aceasta sînt foarte clare. De multe ori eram îndemnată să mă gîndesc la o sabie de Damasc – n-aș putea să mai spun exact în ce sens anume –, precum și la o butelie de Leyda, și asta în legătură cu ideea de încărcare, fiindcă dădea mereu impresia că e încărcat, foarte încărcat, și te gîndeai fără să vrei că, dacă l-ai fi atins cu degetul, te-ar fi zguduit așa cum se pare că sînt unii pești care au însușirea asta. Nu-i de mirare că alții, deși oameni de toată lauda, păreau șterși cînd erau alături de dînsul și chiar cînd nu erau. Și mai avea, îmi aduc aminte, o privire deosebit de cuprinzătoare – și nu zic „cuprinzătoare“ pentru că ochii lui, de un căprui-închis și cam apropiați unul de altul, ar fi fost

foarte mari; numai privirea lor era foarte cuprinzătoare și adîncă, într-un fel cu totul excepțional, și ochii se făceau foarte negri atunci cînd străluceau însuflețiți de un sentiment sincer. Mai are și azi ochii aceia?

– Da, ochii, zise Riemer, sînt plini de forță încă.

Ochii lui, sticloși și proeminenți, avînd între ei o cută, dovadă a unei meditații trudnice, arătau că nu ascultase cu luare-aminte ce vorbise Lotte și își urmărise propriile gînduri. De altminteri, nu i-ar fi stat bine deloc să observe cu ochii aceștia tremurul din cap al matroanei, deoarece cînd își ridică mîna lată și albă de pe măciulia bastonului ca să-și alunge o ușoară mîncărime a nasului, atingîndu-și-l delicat cu vîrful degetului inelar, așa cum fac oamenii distinși, se văzu limpede că și mîna aceasta tremura. Charlotte observă și ea, și asta o impresionă atît de neplăcut, încît își stăpîni tremurul ei, lucru pe care îl putea face foarte bine atunci cînd se concentra.

– E un fenomen, zise Riemer urmîndu-și drumul, e un fenomen demn să fie cercetat în adîncime și capabil să-ți dea de gîndit ceasuri întregi, deși gîndurile pe care ți le inspiră nu duc la nici un rezultat, așa încît a te ocupa de ele poate fi caracterizat mai mult ca o visare decît ca o gîndire propriu-zisă, vreau să vorbesc de această pecete a divinității, adică a grației și a formei, pe care natura o pune, zîmbind oarecum, pe mintea unui om, făcînd din el un spirit ales – un cuvînt, un nume rostit de noi în chip mecanic, ca să exprimăm o categorie curentă, cu care omenirea s-a obișnuit, care însă, dacă o consideri mai de aproape, așa cum trebuie, vezi că este o enigmă inexplicabilă și tulburătoare, și chiar puțin cam jignitoare. Era vorba, dacă nu mă înșel, de nedreptate; și aici este, fără îndoială, o nedreptate, o nedreptate naturală și prin urmare vrednică de stimă, ba chiar foarte plăcută, și totuși nu lipsită de ghimpi supărători pentru aceia cărora le este dat s-o vadă și să o simtă în fiecare zi. Asiști astfel la schimbări de valoare, la devalorizări

și la supraestimări pe care le percepi cu satisfacție, pe care le aprobi fără să vrei, căci, afară doar dacă nu ești un răzvrătit împotriva lui Dumnezeu și a naturii, nu poți să nu le încuviințezi cu bucurie; numai că, în taină și cu toată discreția, simțul dreptății te silește să le dezaprobi. De exemplu, știi că ești în posesia unei științe temeinic dobîndite – și dobîndite de dragul științei –, a unor cunoștințe serioase, pe care ți le-ai verificat în examene riguroase, și asta pentru ca deodată să faci experiența foarte frumoasă și în același timp amar de rizibilă de-a vedea cum un om ca acesta, atît de original și de înzestrat, un spirit deprins cu satisfacțiile, găsește un crîmpei care constituie o lacună în această știință, pe care l-a prins cine știe cum, din zbor, sau pe care chiar tu singur i l-ai servit – fiindcă așa este: îi procuri știință –, și asta prin mijlocirea grației și formei... dar astea-s numai vorbe... de fapt, el prinde crîmpeiul și îl reproduce, într-un fel al lui, ca să zic așa, prin adăugirea propriului eu și punîndu-i pecetea sa, îi dă acestui crîmpei o valoare monetară de două și de trei ori mai mare decît au dat vreodată întregii noastre științe de cabinet lumea și omenirea întreagă. Cert este că o mulțime de oameni muncesc din greu, scormonesc pămîntul, scot minereul, aleg metalul curat și îl adună, și regele bate monedă din el... Acest drept regal ce este? Se vorbește despre personalitate – chiar el vorbește despre asta cu predilecție; după cum se știe, a spus că personalitatea e cea mai mare fericire hărăzită oamenilor. Așa a hotărît el, și hotărîrea asta a lui trebuie să aibă pentru omenire o valoare absolută. O definiție totuși nu este, ci doar o descriere și atît; dar, cum să definești un mister? Omul nu poate viețui fără mistere, asta este evident. Cînd nu-i mai plac misterele religiei creștine, își nutrește sufletul cu cele păgîne, cu cel natural al personalității. De cele dintîi, prințul nostru spiritual nici nu prea vrea să audă. Poeții și artiștii care au vreo legătură cu ele trebuie să se aștepte la

dizgrație din partea lui. Misterul acesta însă el îl prețuiește foarte mult, pentru că e al lui... Iar pentru noi, muritorii de rînd, e cea mai mare fericire, firește că da, fiindcă altfel nu s-ar putea explica faptul că savanții adevărați și oamenii de știință nu numai că nu îl iau drept un furt, ci consideră chiar că este cea mai mare onoare să se strîngă în jurul marelui geniu, al omului plin de grație, să formeze statul lui major și Curtea lui, să-i procure știință, să devină lexicoanele sale vii, care să-i stea mereu la dispoziție, ca să nu aibă nevoie să-și bată capul cu studiul – fără să mai vorbim că un om ca mine și-a petrecut și își petrece atîția ani din viață aducîndu-i cu un zîmbet fericit, care de-atîtea ori mi se pare mie însumi nătîng, banale servicii de copist...

– Cum se poate, domnule profesor? îl întrerupse Charlotte consternată; doar nu vreți să spuneți că ați îndeplinit atîta vreme pe lîngă maestru numai un serviciu de copist, subaltern și nedemn de dumneavoastră?

– Nu, răspunse Riemer după o clipă de reculegere. Nu vreau să spun asta. Dacă am spus-o, am mers prea departe. Nu trebuie exagerat. Mai întîi, serviciile pe care te simți onorat să le aduci unui om însemnat și drag nu se pot așeza într-o ierarhie. Toate sînt la fel de mari sau de mici. Nu despre asta e vorba. Trebuie însă spus că a scrie după dictatul lui nu-i o treabă pe care o poate face un conțopist oarecare. Ar fi păcat s-o dai pe mîinile unui asemenea om... Să iei pentru asta ca secretar pe un John, pe un Kräuter sau pe un servitor înseamnă, într-adevăr, să dai porcilor mărgăritare; un om cultivat, un om de spirit și cu bun-gust, va simți însă, în mod inevitabil, ghimpele invidiei. Numai un astfel de ins, numai un cărturar ca mine, care poate să prețuiască o asemenea situație și să-i înțeleagă tot farmecul, toată minunăția și toată demnitatea, numai acela e vrednic să îndeplinească o treabă de acest fel. Dictarea năvalnică și dramatică a vocii lui plăcute și sonore, creația aceasta neîntreruptă, ceasuri întregi, și care se oprește cîte o clipă tocmai din cauza prea marii repeziciuni, omul acesta care se plimbă cu mîinile la spate și cu privirea îndepărtată către o zare plină de viziuni, această chemare magică a cuvîntului și a imaginii, o hălăduire în lumea spiritului cu o absolută libertate și îndrăzneală, pe care cu pana muiată repede în cerneală o urmărești în scris cu multe prescurtări – așa că, după aceea, îți mai rămîne de făcut și o transcriere anevoioasă –, stimată doamnă, cînd ai trăit toate acestea, cînd te-ai delectat trăindu-le, atunci ții la funcția ta și nu-ți place s-o vezi ajunsă pe mîna unui nătărău. Desigur, trebuie remarcat și, pentru a te liniști, trebuie să-ți aduci aminte, că nu e defel vorba de o creație de moment, că aici nu e nici o minune care cade din cer, sînt numai lucruri pregătite și dospite timp de zeci de ani, care ies la iveală și din care o anumită parte a fost înjghebată în amănunt pentru dictare înainte de-a începe lucrul. Se cuvine să ținem seama mereu de faptul că nu avem de-a face aici cu un improvizator, ci mai degrabă cu un om care ezită și amînă și e în același timp foarte minuțios și nu se hotărăște dintr-odată și, mai ales, are un fel de-a lucra nestatornic, obosește repede, nu se ține multă vreme de unul și același lucru și, desfășurînd o activitate foarte vie și în mai multe direcții, are de cele mai multe ori nevoie de ani ca să isprăvească o lucrare. E un om cu o fire în care totul se construiește și crește în taină și se dezvoltă în chip domol și liniștit, care are nevoie să poarte o operă multă, multă vreme în mintea lui, uneori chiar din anii tinereții, înainte de-a porni la înfăptuirea ei, un om a cărui sîrguință este în fond numai răbdare și care, simțind o mare nevoie de variație, zăbovește totuși și lucrează întruna, cu stăruință și fără încetare la același obiect un timp foarte îndelungat. Puteți să mă credeți că așa este; eu sînt un pasionat observator al acestei vieți de erou. Se spune, și o spune și el, că nu vorbește despre ceea ce se alcătuiește în

adîncul firii lui ca să nu strice cumva alcătuirea și nu destăinuiește din asta nimănui nimic, din cauză că nimeni n-ar putea pricepe ascunsa stimulare productivă care-l încîntă pe acela înlăuntrul căruia se produce. Dar discreția nu este chiar atît de absolută. Domnul consilier aulic Meyer, cel care se ocupă cu arta și despre care maestrul are o părere foarte bună, ei bine, Meyer acesta se laudă la toată lumea că maestrul i-a povestit o mulțime de lucruri din *Afinitățile elective,* cînd nu începuse încă să le scrie, ceea ce s-ar putea să fie adevărat, fiindcă și mie mi-a expus odată planul în chip foarte emoționant și chiar înainte de a i-l înfățișa lui Meyer, cu deosebirea că eu nu mă laud cu asta față de toată lumea. Ce mă bucură pe mine la asemenea expuneri, la această expansiune și permeabilitate este nevoia omenească, irezistibilă, nevoia de destăinuire care iese la iveală. E un lucru plăcut și consolator și care te bucură să observi omenescul într-un om de geniu, să-i prinzi oarecum tertipurile și dubletele și să descoperi orînduirea care domnește și în această gospodărie spirituală, pe care mintea noastră n-o poate cuprinde. Acum trei săptămîni, pe 16 august, stînd de vorbă cu mine, a spus ceva despre germani, ceva mușcător – se știe că nu vorbește întotdeauna prea bine despre națiunea lui: „Îi cunosc eu bine pe iubiții mei nemți, zicea maestrul. Mai întîi tac, pe urmă caută nod în papură, pe urmă resping, pe urmă șterpelesc și trec totul sub tăcere“. Exact așa a spus, mi-am notat asta imediat după convorbirea noastră, mai întîi pentru că mi s-a părut excelent spus și în al doilea rînd pentru că mi s-a părut că felul lui de-a exprima cu asemenea limpezime stadiile proastei purtări a germanilor e un exemplu al elocvenței sale atît de vii și de răspicate. Pe urmă însă am aflat de la Zelter – acest Zelter e din Berlin, muzicant și dirijor de cor, și maestrul îl învrednicește cu un tu fratern, ceea ce e cam de mirare, dar, în sfîrșit, trebuie să te închini în fața acestor predilecții, deși ești ispitit să spui

parafrazînd-o pe Gretchen: „Nu înțeleg ce găsește la el“ – oricum, fie și așa! Și, cum zic, aflu de la Zelter că afirmația asta notată de mine în ziua de 16 i-a transmis-o exact la fel în ziua de 9, într-o scrisoare trimisă din Tennstedt, ceea ce înseamnă că fraza aceasta, care se vede că i-a plăcut foarte mult, era de mult formulată și așternută negru pe alb în clipa cînd mi-o servea mie drept ceva spontan, o mică înșelăciune de care a trebuit să iau cunoștință zîmbind. De altminteri, lumea unui om cu o minte atît de cuprinzătoare este și ea o lume mărginită, închisă, un tot, în care motivele se repetă și în care aceleași reprezentări revin la intervale mari. În *Faust,* în convorbirea aceea delicioasă din grădină, Margarete vorbește cu iubitul ei despre o soră mai mică, pe care mamă-sa n-o putuse alăpta și pe care ea o crescuse singură, „cu lapte și cu apă“. Acestea toate vin de departe din urmă, căci, într-o bună zi, iat-o pe Ottilie care îi hrănește și ea pe copiii lui Charlotte și Eduard „cu lapte și apă“. Cu lapte și apă. Ce adînc fixată a rămas imaginea asta a biberonului cu lapte și apă în mintea lui colosală! Lapte și apă. N-ați putea oare să-mi spuneți cum am ajuns la lapte și apă și ce m-a adus la aceste detalii, care mi se par acuma cu totul lăturalnice și de prisos?

– Ați pornit, domnule Riemer, de la cinstea cuvenită ajutorului și concursului pe care l-ați dat la opera marelui meu prieten din tinerețe, care ajutor desigur că va deveni cîndva istoric. Dați-mi voie totodată să nu fiu cîtuși de puțin de părere că ați spus lucruri de prisos și neinteresante.

– Nu tăgăduiți, stimată doamnă! Întotdeauna spui lucruri de prisos cînd e vorba de un subiect mare și arzător și faci tot felul de considerații pe marginea lui cu o anumită înfrigurare; și cu asta nu numai că nu ajungi la ceea ce e într-adevăr important și arzător și zăbovești prostește pe drum, dar chiar începi să-ți dai singur de bănuit că tot ce spui e un pretext ca să eviți tocmai miezul subiectului, adică

ce este într-adevăr important. E aici ceva care te zăpăcește, un soi de panică. Și cred că trebuie să fie ceva ca un fenomen de acumulare; întoarceți repede o butelie cu gura în jos și lichidul nu va curge, ci se va opri în sticlă, deși drumul îi este deschis. E o amintire și o asociație, care nu sînt esențiale și de care iar mă rușinez. Și totuși! De cîte ori nu se pierd și alții în asociații neesențiale, alții mult mai mari decît mine, infinit mai mari decît mine! Ca să vă dau un exemplu din activitatea mea auxiliară sau, dacă e să vorbim adevărat, principală și astăzi: Am început de anul trecut să alcătuim o nouă ediție completă, în douăzeci de volume; o editează Cotta de la Stuttgart și plătește pentru asta o sumă frumoasă, șaisprezece mii de taleri, un om mărinimos și curajos Cotta; face asta cu mari sacrificii, fiindcă adevărul este că pe o bună parte din opera maestrului publicul pur și simplu nu pune nici un preț. Și așa, în vederea acestei ediții complete, am revăzut amîndoi, eu și maestrul, *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*. Am citit împreună cartea, în întregime, de la A la Z, și am putut astfel să fiu de folos elucidînd subtile și dubioase chestiuni de gramatică și dînd, de asemenea, sfaturi în ce privește ortografia și punctuația, de care nu e întotdeauna sigur. Pe urmă am avut ocazia să vorbesc cu el despre stilul lui, pe care l-am caracterizat și l-am explicat, și asta i-a făcut plăcere. Într-adevăr, maestrul știe foarte puțin despre felul lui de-a lucra, chiar el singur spune că atunci cînd a scris *Wilhelm Meister* a lucrat absolut ca un somnambul și se bucură ca un copil cînd se vede explicat de altcineva în chip inteligent, și asta iarăși n-o poate face un Zelter sau un Meyer, asta e treabă de filolog. Minunate au fost ceasurile petrecute împreună cu lectura unei opere care e mîndria epocii noastre și care la fiecare pas îți dă prilej de încîntare, cu toate că, în chip surprinzător, poezia naturii și descrierile de peisaje lipsesc aproape cu desăvîrșire. Și pentru că vorbeam de asociații de prisos, ah! stimată doamnă, ce

prolixă și rece comoditate te întîmpină uneori în cartea aceasta! Ce păienjeniș de crîmpeie de gînduri fără importanță! Foarte adesea, și trebuie să vezi limpede asta, farmecul și meritul sînt de găsit numai în formularea definitivă, excelent potrivită și reconfortant de exactă a unor lucruri gîndite și rostite de multă vreme, formulare însoțită bineînțeles de o trăsătură nouă și de un farmec nou, de o îndrăzneală visătoare și de o înaltă temeritate ce îți taie răsuflarea – și tocmai acest amestec contradictoriu de convenință și cutezanță, chiar de extravaganță, este izvorul dulcii tulburări pe care ne-o dă acest autor unic în felul său. Cînd i-am spus asta la un moment dat, cu toată precauția cuvenită, a rîs și mi-a răspuns: „Copile dragă, nu pot să schimb nimic; știu că uneori băutura pe care v-o dau vi se urcă la cap, dar n-am ce să vă fac“. Faptul că-mi spune „copile dragă“, mie, om trecut de patruzeci de ani și care e capabil să-l învețe multe lucruri, poate să pară, luat ca atare, ciudat; pe mine însă mă înduioșează și mă face să mă mîndresc; în orice caz, e o dovadă de intimitate, în care orice deosebire dintre servicii subalterne și servicii superioare, dintre servicii demne și nedemne dispare cu totul. Servicii obișnuite de copist. Dați-mi voie să zîmbesc, stimată doamnă consilier! Și asta pentru că eu, timp de mai mulți ani, i-am redactat corespondența, și nu după dictare, ci independent sau, mai bine spus, substituindu-mă lui – în locul lui, în numele și în spiritul lui. Aici, după cum vedeți, independența este atît de mare, încît se preschimbă oarecum dialectic în contrariul ei și devine o totală desprindere de sine, mergînd pînă acolo încît eu nu mai sînt prezent, și prin mine vorbește numai el. Întrebuințez niște expresii atît de solemne și de misterioase și atît de întortocheate, încît acele scrisori ale lui întocmite de mine sînt mai goetheene decît cele pe care mi le-a dictat el; și cum în societate activitatea aceasta a mea e cunoscută, de multe ori lumea

stă la îndoială și se întreabă dacă cutare sau cutare scrisoare e a lui sau a mea – și trebuie adăugat că preocuparea asta e vană și absurdă, pentru că, ori așa, ori așa, e același lucru. De fapt, stau și eu la îndoială, dar îndoiala mea se referă la problema demnității, care rămîne una dintre cele mai grele și mai tulburătoare probleme. Renunțarea la propriul eu poate fi, în general vorbind, ceva rușinos – cel puțin așa am uneori impresia. Cînd însă în felul acesta devii Goethe și îi scrii scrisorile, cred că nu poate fi o cinste mai mare decît asta. Pe de altă parte însă, ne putem întreba: „Cine este el? Cine este el, la urma urmei, că nu poate exista cinste mai mare decît să te confunzi cu el și să-i sacrifici propriul eu?“ Poezie, poezie splendidă – asta este. Și eu sînt poet, *anch'io sono poeta,* dar un poet incomparabil mai mic decît el, spun asta cu ciudă, și ce n-ar da cineva să fi scris *Inima-mi bătea,* sau *Ganimede,* sau *Cunoști tu țara,* măcar una dintre ele să fi scris, o scumpă doamnă! Ce n-ar da cineva, presupunînd că ar avea foarte mult de dat! La mine nu se găsesc rime frankfurteze, așa cum întîlnești la el de multe ori – pentru el *zeigen* rimează cu *weichen,* fiindcă și cînd vorbește rostește *zeichen,* și *weichen,* ba chiar *zeischen* și *weischen* – rime de acestea eu nu am, mai întîi fiindcă nu sînt din Frankfurt și în al doilea rînd pentru că nu mi le-aș putea permite. Sînt oare aceste rime singura trăsătură omenească în opera lui? Nu, desigur, fiindcă opera aceasta e făcută de un om și nu se compune numai din capodopere. De altfel, nici el nu-și închipuie asta. „Cine poate să producă numai capodopere?“ zice el de multe ori, și pe bună dreptate. Un prieten al lui din tinerețe, Merck, îl cunoașteți cred, spunea că drama Clavigo e „un fleac“, și nici el nu pare să aibă altă părere, pentru că tot el spune: „Nu poate să fie perfect chiar orice lucru“. Să fie oare modestie? E o modestie suspectă. Și totuși, în adîncul sufletului e într-adevăr modest, modest așa cum poate că altul în locul lui n-ar fi. Chiar și descurajat l-am văzut cîteodată. După ce a isprăvit *Afinitățile elective* era într-adevăr descurajat, dar mai tîrziu a început să prețuiască lucrarea asta foarte mult, așa cum se și cade. E sensibil la laude și se lasă bucuros convins că o lucrare de ale lui e o capodoperă, deși cu o clipă mai înainte avea serioase îndoieli cu privire la ea. Nu trebuie uitat că, pe lîngă modestie, el are și o conștiință de sine pur și simplu uluitoare. E în stare să vorbească despre felul lui deosebit de-a fi, despre anumite slăbiciuni și complicații ale firii sale și după aceea să adauge în chipul cel mai natural: „Acestea toate trebuie socotite ca fiind reversul marilor mele calități“. Rămîi cu gura căscată, vă asigur, cînd auzi una ca asta și aproape că te îngrozești de atîta naivitate, dar trebuie negreșit să-ți mărturisești că tocmai îmbinarea unor extraordinare calități spirituale cu o asemenea naivitate provoacă admirația lumii. Însă trebuie oare să ne declarăm mulțumiți cu asta? Poate fi o justificare suficientă pentru sacrificarea altora? „De ce numai el?“ mă întreb de multe ori atunci cînd citesc alți poeți, pe Claudius cel cucernic, pe Hölty, care e atît de plăcut, pe Matthisson cel plin de noblețe. Nu găsim și la ei sunetul puternic al naturii, adîncimea și intimitatea cîntecului german așa cum găsim și la el? *Umpli iarăși crîng și vale* e un giuvaer, mi-aș da și diploma de doctor să fi făcut numai două strofe din poezia asta. Dar oare *Luna a răsărit* a lui Claudius e mai puțin bună? Și oare i-ar fi rușine dacă ar fi scris *Noapte de mai* a lui Hölty: „Cînd luna de-argint printre ramuri lucește“? Cu siguranță că nu. Dimpotrivă! Trebuie chiar să ne bucurăm că pe lîngă el se manifestă în chip remarcabil și alții, care nu se lasă înăbușiți și întunecați de măreția lui, ci opun naivității lui naivitatea lor și cîntă ca și cum el nici n-ar fi. Cîntecul lor ar trebui chiar să fie prețuit și mai mult, pentru că s-ar cuveni să se considere nu numai valoarea absolută a unei opere, ci și valoarea ei morală, întemeiată pe condițiile în care un lucru a fost făcut.

Întreb deci: „De ce numai el? Ce alte calități îl fac să fie semizeu și îl înalță în slava cerului? Un mare caracter?“ Dar să ne aducem puțin aminte de Eduard, de Tasso, de Clavigo și chiar de Meister și de Faust! Cînd se descrie pe el însuși, descrie oameni problematici, oameni șovăitori și slabi. Vă rog să mă credeți, stimată doamnă, că de multe ori mă gîndesc la cuvintele lui Cassius din *Cezar* al lui Shakespeare: „O zei, uimirea mă cuprinde astăzi / Văzînd un om atîta de bicisnic / În fruntea mîndrei lumi șezînd, / el singur / Păstrîndu-și ramura de palmier“.

Urmară cîteva clipe de tăcere. Mîinile mari și albe ale lui Riemer, cu inelul de aur cu pecete pe arătătorul dreptei, se vedeau cum tremură, deși se odihneau pe cîrja bastonului, iar tremurul din cap al doamnei bătrîne se accentuase și el din nou. Charlotte spuse:

– Aproape că m-aș simți obligată, domnule Riemer, să sar și să-l apăr pe prietenul din tinerețe al meu și al bărbatului meu, pe autorul lui *Werther,* operă de care nu pomeniți, deși ea constituie fundamentul gloriei lui și, după părerea mea, tot ce-a scris mai frumos, să-l apăr de o anumită împotrivire, pe care dumneavoastră – vă rog să mă scuzați – o arătați față de mărimea lui. Totuși, sînt scutită de această ispită sau de această îndatorire cînd îmi amintesc că și dumneavoastră dați dovadă de solidaritate, ca să zic așa, cu această mărime, la fel ca mine de altfel, și că sînteți de treisprezece ani prietenul și ajutorul lui, iar critica dumneavoastră – ca să o numesc astfel –, în sfîrșit, ceea ce eu numesc realismul modului dumneavoastră de-a privi lucrurile, presupune o mare și sinceră admirație față de care intervenția mea, apărarea pe care aș încerca-o, ar putea să pară ridicolă și să fie greșit înțeleasă. Eu sînt o femeie simplă, însă pricep foarte bine că cineva poate spune anumite lucruri pentru că e pătruns de ele mai adînc decît oricare altul și, de asemenea, înțeleg că obiectul de care e vorba poate să le suporte ușor și că entuziasmul întrebuințează uneori limbajul răutății, iar o critică malițioasă e o formă a proslăvirii. Am nimerit sau nu?

– Sînteți foarte bună, răspunse el, că luați partea celui care are nevoie și corectați ce-am exprimat eu greșit. Ca să vă mărturisesc cinstit, nu știu ce-am spus, dar după vorbele dumneavoastră înțeleg că am avut nenorocul să greșesc. De multe ori ne ia gura pe dinainte și dăm unui cuvînt sau altuia o întorsătură comică, astfel că trebuie să rîdem și noi cu cei care ne-au auzit. Cînd e vorba de un om mare, greșim și noi într-o măsură mai mare, un zeu ne sucește vorbele în gură în așa fel încît lăudăm acolo unde vrem să criticăm și blestemăm acolo unde vrem să proslăvim. Îmi închipui că în locașul zeilor răsună rîsete homerice cînd gura noastră suferă o asemenea înfrîngere. Dar, serios vorbind, eu cred că nu-i deloc util și nimerit să spunem mereu despre un om mare că e mare și să vorbim frumos de culmile frumuseții, cu o simplitate aproape neroadă. Ori tocmai despre asta e vorba acum, de cea mai aleasă formă în care poate să apară măreția pe pămînt: geniul poetic; măreția sub chipul cel mai vrednic de iubit, tot ce-i vrednic de iubit înălțat în măreție. Toate acestea trăiesc printre noi și vorbesc cu glas de înger. De înger, scumpă doamnă! Deschideți opera lui, această operă care este o lume, deschideți-o unde vreți. Luați de exemplu *Preludiul în teatru* – l-am recitat chiar azi-dimineață, cînd îmi așteptam bărbierul –, luați un pasaj accesoriu, dar atît de adînc și de limpede cum este parabola cu moartea mușteI:

Ea soarbe băutura trădătoare
Și simte o adîncă voluptate,
Cu toate că plăpîndele-i picioare
Îi sînt acum de mult paralizate...

E o întîmplare rizibilă, un arbitrar orb că am ales tocmai aceste rînduri și nu altceva din necuprinsul belșug de

frumuseți, dar chiar și așa totul e rostit cu glas de înger, cu avîntata expresie divină a perfecțiunii, și cît de adînc e caracterizat; sub orice formă ai judeca aceste versuri, ca bucată teatrală, ca lied, ca povestire, ca un aforism german, ele poartă pecetea celui mai personal farmec – farmecul lui Egmont! Așa îi spun eu, și îmi vine în minte tocmai piesa aceasta, pentru că aici domnește o deosebit de fericită unitate și legătură lăuntrică, și farmecul deloc ireproșabil al eroului corespunde farmecului operei, care nici ea nu este ireproșabilă. Sau luați proza maestrului, povestirile lui și romanele – am mai atins această chestiune, mi-aduc confuz aminte că am vorbit despre asta și că am greșit în anumite lucruri. Nu există ceva mai plăcut, nu există o genialitate mai simplă și mai senină. Nu găsim nimic pompos, nici un sentiment sublim, nimic distins și ales pe dinafară – dar în adîncime totul e minunat de distins și de ales, așa că oricare alt stil, și în special stilul nobil și ales, ți se pare plat pe lîngă al lui; nici urmă de solemnitate, de gesturi sacerdotale, nici o îngîmfare, nici o exaltare, nici o văpaie, nici o pălălaie a pasiunii – și totuși, în șoapte domoale și blînde, zeul e prezent și aici. S-ar putea vorbi despre luciditate și elegantă limpezime, dacă nu ne-am gîndi numaidecît că limbajul acesta merge întotdeauna pînă la extrem, dar asta se întîmplă pe o linie mijlocie, cu măsură, cu o cumințenie desăvîrșită; îndrăzneala acestui limbaj e discretă, cutezanța lui e magistrală, tactul poetic e fără cusur. Poate că greșesc și acuma spunînd asta, vă jur însă – deși problema nu-i potrivită pentru jurăminte impetuoase – că și acum mă silesc să rostesc adevărul la fel ca adineauri, cînd am întrebuințat expresii exact contrarii. Spun, încerc să spun următorul lucru: Totul este exprimat pe un registru și cu o intensitate mijlocie, într-un chip foarte măsurat, foarte prozaic, dar prozaismul acesta e cel mai cutezător prozaism care s-a văzut vreodată: cuvîntul nou format are un înțeles de vrajă și te poartă în lumea duhurilor, strălucitor totodată, minunat alcătuit, plăcut modulat, plin de un farmec copilăresc de cuminte, de-o cuviincioasă îndrăzneală.

– Vorbiți admirabil, domnule doctor Riemer. Vă ascult cu toată recunoștința pe care o trezește exactitatea. Aveți un fel de-a vă exprima asupra subiectului care dovedește că v-ați ocupat multă vreme și în chip susținut de el și ați cercetat totul cu multă ascuțime. Și totuși, dați-mi voie să vă spun, nu sînt sigură că e cu totul nejustificată teama dumneavoastră de-a nu greși și acum cu privire la acest subiect extraordinar. Nu pot tăgădui că mulțumirea și aprobarea mea sînt departe de-a exprima o satisfacție propriu-zisă, o satisfacție deplină. Elogiul pe care l-ați rostit – poate tocmai din cauza exactității lui – are ceva depreciativ, a păstrat o nuanță de critică maliție oasă, care mă neliniștește și stîrnește în inima mea o împotrivire – și inima asta a mea e ispitită să socotească elogiul acesta drept un fals elogiu. Poate că o fi o neghiobie să spun mereu despre un lucru mare că e mare, poate că aveți dreptate cînd preferați să vorbiți despre asta cu o exactitate al cărei caracter, credeți-mă, îl recunosc și eu, o exactitate care știu foarte bine că provine din iubire. Totuși, dați-mi voie să vă întreb, poți oare să pricepi numai cu ajutorul exactității opera entuziasmului poetic?

– Entuziasm, repetă Riemer și dădu din cap o vreme, greoi și domol, peste cîrja bastonului pe care își ținea împreunate mîinile. Apoi, deodată, se opri și își schimbă mișcarea într-o largă clătinare din cap la stînga și la dreapta, adăugînd: Vă înșelați, el nu e entuziasmat. E altceva; nu știu ce anume, ceva poate chiar mai mult decît atîta, să zicem: luminat; dar entuziasmat nu este. Puteți să vi-l închipuiți pe Dumnezeu entuziasmat? Nu puteți. Dumnezeu e un obiect al entuziasmului, dar el, în chip necesar, nu are entuziasm; sîntem nevoiți să-i atribuim o răceală specifică, o indiferență nimicitoare. Pentru ce anume ar putea Dumnezeu

să se entuziasmeze? Cui să-i ia partea? El este totul, deci el este propria parte, este numai de partea lui însuși, și treaba lui este, evident, doar ironia preacuprinzătoare. Nu sînt teolog, stimată doamnă, și nici filozof, dar experiența m-a făcut de multe ori să mă gîndesc la înrudirea, la identitatea dintre tot și nimic, *nihil*, și dacă îmi e permis să extrag din acest cuvînt tulburător o imagine care să reprezinte o caracteristică și o atitudine față de lume, atunci spiritul totalității se poate numi, la fel de bine, spiritul nihilismului – de unde rezultă că e cu totul greșit să concepi pe Dumnezeu și pe Diavol ca pe două principii contrare și, la drept vorbind, diabolicul e numai o parte – reversul, dacă vreți – dar de ce reversul? – divinului. Și cum ar putea să fie altfel? O dată ce Dumnezeu e totul, atunci el este și Diavolul, și nu te poți apropia de Dumnezeu fără ca în același timp să nu te apropii și de Diavol, astfel încît, ca să zicem așa, într-un ochi se arată cerul și iubirea, iar în celălalt – infernul celei mai glaciale negații și al celei mai distrugătoare neutralități. Doi ochi însă, scumpă doamnă, fie că sînt mai apropiați, fie că sînt mai depărtați unul de altul, au o *singură* privire; și acum vă întreb pe dumneavoastră: Ce privire este aceea în care înspăimîntătoarea contradicție dintre cei doi ochi se anulează? Am să vă spun imediat, am să vă spun dumneavoastră și am să-mi spun și mie însumi. E privirea artei, a artei absolute, care este iubirea absolută și totodată absoluta nimicire sau indiferență și reprezintă cumplita apropiere de acel ceva, totodată dumnezeiesc și diabolic, pe care îl numim *măreție*. Asta este! Rostind ceea ce ați auzit, îmi dau seama că asta era ce voiam să vă spun chiar din clipa cînd bărbierul meu mi-a adus vestea că sînteți aici. M-am gîndit că o să vă intereseze, și de aceea am venit aici și totodată și în interesul meu propriu, ca să spun ce am pe suflet. Puteți să vă închipuiți că nu e puțin lucru și că e chiar *échauffant* să faci zilnic experiența aceasta, să stai întruna față-n față cu

acest fenomen – și că asta înseamnă o anumită suprasolicitare, la care totuși e imposibil să renunți, ca să te duci la Rostock, unde asemenea lucruri hotărît că nu le afli... Și, dacă vreți să vă explic și mai amănunțit, deoarece am impresia că n-am greșit presupunînd că asta o să vă intereseze și că veți dori să aflați și mai multe de la mine, așadar, dacă-mi dați voie să mai rostesc cîteva vorbe despre acest fenomen, trebuie să vă spun că mi-a amintit adeseori de binecuvîntarea lui Iacob din Scriptură, la sfîrșitul Genezei, v-aduceți aminte, unde se spune că Iosif a fost blagoslovit de Atotputernic „cu binecuvîntări din înaltele ceruri și binecuvîntări din adîncul cel de dedesubt“. Să mă scuzați, faptul că vorbesc de acest loc din Scriptură este numai în aparență o digresiune – știu perfect ce spun și nu sînt defel în primejdie de a pierde firul. Vorbeam deci de înmănunchierea într-una și aceeași ființă a celor mai înalte calități ale spiritului și a celei mai uluitoare naivități și observam că această înmănunchiere stîrnește în omenire cea mai adîncă admirație. Tocmai despre asta este vorba și în binecuvîntarea din Biblie. E vorba acolo de dubla binecuvîntare a spiritului și a naturii, care, dacă ne gîndim bine, e binecuvîntarea întregului neam omenesc – și este, în același timp, un blestem și o aprehensiune. Omul aparține naturii cu părți considerabile ale structurii lui, cu alte părți însă – și putem spune cu cele mai importante – aparține lumii spiritului, astfel încît, cu o imagine puțintel rizibilă, dar care exprimă bine latura aprehensivă a lucrului, am putea spune că stăm cu un picior într-o lume și cu altul în cealaltă, o situație primejdioasă, ale cărei dificultăți creștinismul ni le-a arătat în chipul cel mai adînc și mai viu: ești creștin atunci cînd îți dai limpede seama de această situație îngrijorătoare și de multe ori rușinoasă și cînd năzuiești să scapi din cătușele naturii și să ajungi în curăție și în spiritualitate. Creștinismul e năzuință – și cred că nu greșesc dînd această definiție.

S-ar părea că bat cîmpii, dar nu vă temeți de asta. Nu uit de unde am pornit și țin firele în mînă foarte strîns. Avem, așadar, în fața noastră fenomenul de care am vorbit, al măreției, al omului mare, care de fapt este *om* în aceeași măsură în care este *mare*, întrucît acea binecuvîntare împletită cu blestem, acea aprehensivă dublă situație omenească atinge în el *culmea* și pare să fie *desființată,* spun desființată, în sensul că aici nu mai poate fi vorba de năzuințe și de alte tînjeli de același soi, iar binecuvîntarea aceea totodată din înaltele ceruri și din adîncul cel de dedesubt nu mai are nici o nuanță de blestem și devine formula unei armonii și a unei fericiri pămîntești, nu vreau să spun numaidecît lipsită de umilință, dar imposibil de umilit și de-o absolută noblețe. Într-un om mare culminează spiritualul, dar fără ca el să arate vreo dușmănie față de fenomenele naturii, și asta pentru că într-un om mare spiritul capătă un caracter față de care natura are încredere ca față de spiritul creator însuși, fiindcă el este într-un fel legat de acesta, este și el un spirit creator, un frate al naturii care îi descoperă bucuros tainele; căci puterea de creație este elementul intim și fratern care unește spiritul și natura, și în această putere de creație ele sînt identice. Acest fenomen reprezentat de un spirit mare, care este totodată favoritul și confidentul naturii, acest fenomen de armonie și măreție omenească necreștină, înțelegeți că e în stare să înlănțuiască pe cineva nu nouă, nu paisprezece ani, ci o veșnicie și că nici una dintre ambițiile omenești a căror satisfacere ar fi legată de renunțarea la frecventarea lui nu poate să reziste și să dăinuiască. Vorbeam de o onoare dulce și de una amară – mi-aduc aminte că am făcut această deosebire. Dar ce onoare ar putea fi mai mare decît faptul de-a fi în slujba acestui fenomen, decît fericirea de-a trăi în preajma lui și de a-l sorbi din ochi – continuu ademenit de la prima sorbire? M-ați întrebat, mi se pare, dacă te simți *bine* lîngă el. Parcă mi-aduc aminte că am pomenit de excepționala

mulțumire pe care o încerci în apropierea lui și care totuși e însoțită de o anume aprehensiune și neliniște, așa încît uneori nu mai poți sta pe scaun și îți vine s-o iei la fugă... Acum îmi aduc aminte bine cu ce prilej am spus asta – cînd am vorbit de toleranța lui, de îngăduința, de spiritul lui conciliant, acesta e mi se pare cuvîntul pe care l-am întrebuințat, dar care te poate induce în eroare pentru că te-ai putea gîndi cumva la bunătate, la spirit creștinesc și așa mai departe, dar a fi cu totul fals, fiindcă spiritul conciliant nu formează un fenomen independent, ci este și el legat de identitatea dintre Tot și Nimic, dintre Atotcuprindere și Nihilism, dintre Dumnezeu și Diavol – este, de fapt, rezultatul acestei identități și deci, scumpă doamnă, nu are nimic a face cu bunătatea și se întemeiază mai degrabă pe o răceală cu totul specială, pe o nepăsare nimicitoare, pe neutralitatea și indiferența artei absolute, care e numai de partea ei însăși și, cum spune versul: „nimic nu este treaba sa“, adică preacuprinzătoare ironie. El mi-a spus odată în trăsură: „Ironia e grăuntele de sare datorită căruia mîncarea capătă gust“.

Cînd am auzit asta, nu numai că am rămas cu gura căscată, dar chiar m-au trecut fiorii; fiindcă, stimată doamnă, dumneavoastră vedeți în mine un om care, cînd e vorba de lucruri înfiorătoare, nu-i atît de greu de cap cum ar fi cineva care abia acum pornește la drum ca să afle ce sînt fiorii; mărturisesc însă deschis că pe mine mă trec repede fiorii, și aici se află cu siguranță un bun prilej pentru asta! Ia gîndiți-vă și dumneavoastră ce înseamnă cuvintele lui: care va să zică, nimic nu are gust dacă nu are și puțină ironie, adică nihilism. Asta înseamnă chiar nihilismul însuși și nimicirea entuziasmului, în afară, bineînțeles, de acela față de arta absolută, dacă așa ceva poate fi numit entuziasm. N-am uitat niciodată această afirmație, deși am observat – o observație cam neplăcută – că, în general, ceea ce spune el se uită ușor. Se uită ușor. Asta poate să fie în bună parte din

pricină că e un om pe care îl iubești și ești prea atent la vocea lui, la privirea lui și la felul în care spune ceva, așa încît îți mai rămîne numai puțină atenție pentru ceea ce spune – mai exact, poate că din ce spune nu rămîne prea mult atunci cînd elimini privirea, vocea și gestul, fiindcă acestea sînt în strînsă legătură cu ceea ce vorbește; și la el conținutul obiectiv este legat de persoana lui într-un grad neobișnuit de mare și mă încumet să afirm că e condiționat chiar în ce privește adevărul profund, astfel încît conținutul obiectiv fără adaosul și fără sprijinul personal nu mai este deloc adevărat. Că e așa, foarte bine, n-am nimic împotrivă. Totuși, asta nu-i destul pentru a explica faptul că ceea ce spune el se uită atît de repede; trebuie să mai fie aici o cauză care stă chiar în ceea ce spune, și aici mă gîndesc la contradicția pe care afirmațiile lui o poartă de multe ori în ele însele, o ambiguitate inexprimabilă, care după cît se pare e proprie naturii și artei absolute și totodată vătămătoare pentru trăinicia și conservabilitatea celor spuse. Conservabil și folositor bietului spirit omenesc este numai ceea ce-i moral. Tot ce nu-i moral, ci elementar, neutral și maliții-os-tulburător, într-un cuvînt, elficul – să ne oprim la acest cuvînt –, tot ce vine dintr-o lume a nepăsării generale și a toleranței nimicitoare, o lume fără cauză și fără scop, în care binele și răul au același drept ironic, omul nu poate să conserve, pentru că nu poate avea nici o încredere în acest conținut, afară doar de nemărginita încredere pe care o are totuși în asemenea lucruri și care dovedește încă o dată că față de ceea ce este contradictoriu omul nu se poate comporta decît în mod contradictoriu. Căci, scumpă doamnă, această nemărginită încredere corespunde unei imense blîndeți, înrudită cu ființa demonică și totodată opusă ei, astfel încît o înfruntă și îi răspunde: „De unde știi ce-i trebuie omului?“ Și-i mai spune: „O vorbă cinstită stîrnește fapte mari. De-această vorbă are nevoie omul; de ea ascultă și se folosește“. Și astfel, numai din această blajină indulgență, demonicul și ironia atotcuprinzătoare devin morale, dar trebuie să recunoaștem că încrederea nemăsurată pe care le-o acordăm nu e deloc morală – că, dacă ar fi, n-ar mai rămîne atît de nemăsurată. E și ea elementară, conformă naturii și cuprinzătoare. E încrederea imorală, dar de care omul e pe deplin pătruns, încrederea într-o blajină indulgență, care face dintr-un om un duhovnic înnăscut, care știe tot și poate tot și căruia poți să-i spui tot, fiindcă simți că el îi ajută pe oameni din dragoste față de ei, le face lumea mai bună și îi învață cum să trăiască – și asta nu din stimă, ci din iubire sau, mai degrabă, din simpatie. Să preferăm acest cuvînt, care mie mi se pare că se potrivește mai bine și explică mai bine decît celălalt cuvînt, mai patetic, mulțumirea aceea extraordinară, pomenită de mine de cîteva ori, pe care o simți cînd ești lîngă el, mulțumire la care revin din cauză că pînă acum n-am izbutit încă să vorbesc pe larg despre ea. Nici mulțumirea nu este un cuvînt patetic, vreau să spun că nu e ceva de natură spirituală, ci mai degrabă – vedeți ce greu găsesc cuvintele –, mai degrabă ceva de natură expeditivă, senzorială, și asta chiar dacă, la rîndul ei, își poartă propria contradicție, adică o extremă îngrijorare și aprehensiune. Dacă am vorbit cumva de scaunul pe care nu poți să stai liniștit din cauză că-ți vine s-o iei la fugă, aceasta trebuie pus în legătură cu caracterul nespiritual, nepatetic și nemoral al mulțumirii; și, înainte de toate, trebuie să admitem că această neliniște nu își are originea în noi, ci vine de acolo de unde ne vine și mulțumirea, de care este legată, și anume din identitatea dintre Tot și Nimic, din sfera artei absolute și a ironiei preacuprinzătoare. Că *fericirea* nu locuiește acolo, de asta mă tem cumplit, atît de cumplit că uneori mi se strînge inima cînd mă gîndesc. Credeți oare că Proteu – care se transformă în toate formele și în toate e la el acasă, care e mereu Proteu și mereu altcineva și se

lasă la voia întîmplării –, credeți oare că e o ființă fericită? E un zeu, sau un fel de zeu, și cei vechi ne-au învățat că apropierea zeilor o simțim după o mireasmă foarte plăcută, pe care ei o răspîndesc; și după acest ozon divin pe care-l inspirăm cînd sîntem lîngă el îl recunoaștem, recunoaștem divinul – e o impresie plăcută, mai presus de orice descriere. Cînd zicem „zeu", exprimăm ceva necreștin și, desigur, în toate acestea nu e nimic creștin, nici o credință în ceva bun pe lume și nici o participare la vreun bine, vreau să spun că nu e nici un sentiment și nici un entuziasm, fiindcă entuziasmul se referă la ceva din domeniul ideilor, pe cînd spiritul devenit pe de-a-ntregul natură prețuiește foarte puțin ideile, este un spirit necredincios, fără simțire sau, în orice caz, simțirea apare la el sub forma simpatiei și a unei anumite senzualități, și treaba lui este un scepticism atotcuprinzător – scepticismul lui Proteu. Neasemuit de plăcuta impresie pe care o resimțim nu trebuie, după părerea mea, să ne facă să credem că aici domnește fericirea. Fericirea, dacă nu mă înșel, există numai acolo unde este credință și entuziasm, acolo unde este participare la ceva, nu acolo unde este ironie elfică și nepăsare anihilantă. Ozon divin – o, da! Nu te mai saturi respirîndu-l. Totuși, lăsîndu-te fermecat nouă ani și încă patru pe deasupra de acest *fluidum,* acumulezi totodată anumite experiențe și întîlnești fenomene pe care nu cred că le interpretez greșit dacă le dau drept dovezi cam neplăcute pentru lucrul atît de diferit de ceea ce spuneam adineauri despre fericire, adică: să ai parte de multă morocăneală, de plictiseală, să amuțească fără speranță de a deschide gura, purtări la care societatea trebuie să se aștepte de la el, dacă nenorocul vrea așa – și nu de la el ca amfitrion, nu, amfitrionul nu-și permite asta, ci de la el ca musafir, cînd numai ce-l vezi că se închide într-o tăcere ursuză și umblă de colo pînă colo, cu buzele strînse. Închipuiți-vă ce calamitate și ce apăsare! Toți tac, fiindcă, dacă el tace, cum

poate altcineva să vorbească? Și, dacă el pleacă, se duc toți pe la casele lor, murmurînd năuciți: „Era prost dispus". Și se întîmplă să fie de multe ori așa. E vorba aici despre o răceală și o rigiditate îndărătul căreia se ascunde o misterioasă perplexitate, o slăbiciune și o oboseală care îl cuprinde deodată, un monoton circuit al existenței: Weimar-Jena-Carslbad-Jena-Weimar, o înclinație tot mai accentuată către singurătate, către închistare, către intoleranță tiranică, către pedanterie, ciudățenie, manierism magic – și acestea, stimată, scumpă și iubită doamnă, nu sînt numai semnele bătrîneții, bătrînețea nu e numaidecît așa; eu văd, m-am deprins să văd în toate acestea semnale ușor înfiorătoare ale unei desăvîrșite neîncrederi și ale ironiei elfice și atotcuprinzătoare, care în locul entuziasmului pune conformismul, o activitate stranie și o ordine magică. Pe oameni ea nu-i stimează – sînt niște bestii și n-au să devină niciodată mai buni. În idei nu crede, libertatea, patria n-au nici un temei, sînt vorbe goale. Cum însă ea este esența artei absolute... dar crede ea oare în artă? Nu crede defel, stimată doamnă. Ironia e suverană. „O poezie, l-am auzit spunînd o dată, nu e de fapt nimic. O poezie e ca o sărutare pe care o dai lumii. Dar din sărutări nu se nasc copii." Și după asta n-a mai zis nimic. Dar parcă voiați să spuneți ceva, dacă nu mă înșel...

Mîna pe care o întinse spre ea, ca și cum i-ar fi dat cuvîntul, tremura în chip nepermis și îngrijorător. Nu părea că observă asta și, cu toate că Charlotte ar fi dorit ca el să-și tragă înapoi mîna cît mai repede, profesorul o mai ținu o bucată de vreme în aer, deși degetele se bălăbăneau, zgîlțîite ca de un cutremur. Omul părea cu totul secătuit, și nu era de mirare. Nu vorbește cineva atîta vreme și cu atîta încordare despre asemenea lucruri, adică despre lucruri care te mișcă adînc, așa cum îl mișcau pe Riemer, fără să se cheltuiască peste măsură și să prezinte simptomele observate acum la el de Charlotte cu neliniște și – ca să întrebuințăm un cuvînt al

musafirului – cu „aprehensiune“, ba chiar și cu oarecare dezgust. Riemer era palid; picături de sudoare i se iviseră pe frunte, ochii lui bovini se holbau în gol și gura lui deschisă, care era, de obicei, numai bosumflată, căpătase acum înfățișarea unei măști tragice; răsufla greu, repede și zgomotos.

Tremurul și gîfîitul se potoliră treptat și, cum nici o femeie simțitoare nu găsește că e plăcut și potrivit să vadă un bărbat copleșit de sentimente apăsătoare – oricît ar fi ele de întemeiate –, Charlotte încercă, plină de curaj – căci emoția și încordarea ei erau mari, chiar îngrijorătoare – să-l ajute să se liniștească, izbucnind într-un hohot de rîs stîrnit de gluma cu sărutarea. Și, într-adevăr, spiritul acela devenise pentru ea un motiv de replică; reacționase chiar cu un gest, pe care Riemer îl înțelesese drept un semn că amfitrioana vrea să spună ceva – și nu greșise, deși Lotte nu prea știa ce voia să spună. Începu totuși a vorbi cam la întîmplare:

– Dar de ce n-ar fi așa, domnule doctor? Nu faci nici un rău și nici o nedreptate poeziei dacă o compari cu o sărutare. Dimpotrivă, e o comparație foarte frumoasă, care dă poeziei ce i se cuvine, și anume caracterul poetic, și o pune într-un contrast firesc și onorabil cu viața și cu realitatea... Vreți să știți, întrebă ea deodată, ca și cum atunci și-ar fi adus aminte de ceva care ar putea să-l distragă pe omul acesta tulburat și să-i îndrepte gîndurile în altă parte; vreți să știți la cîți copii am dat viață? La unsprezece – dacă-i număr și pe cei doi pe care Dumnezeu i-a luat iar la el. Scuzați-mă că mă laud, dar am fost o mamă pasionată și fac parte dintre cele mîndre, care își scot la iveală meritele și se fălesc cu belșugul lor – o creștină, de altfel, nu se poate teme că are s-o pățească din cauza asta așa cum a pățit-o regina cea păgînă – poate că mă ajutați să-mi aduc aminte cum o cheamă – o, da, Niobe, care a ajuns atît de nenorocită. Și, de altfel, la noi în familie a fost întotdeauna belșug de copii, așa încît nu-i un merit personal. Acasă am fi fost

șaisprezece dacă cinci n-ar fi murit – ceata de copii cărora le slujeam de mamă înainte de-a fi eu însămi mamă a căpătat oarecare renume în lumea întreagă și mi-aduc aminte cît s-a bucurat fratele meu Hans, care a fost întotdeauna în relații cordiale cu Goethe, cînd a citit *Werther*. La noi acasă, cartea a trecut din mînă în mînă; erau două exemplare, pe care le desfăcusem în cîteva bucăți, ca să le poată citi mai mulți deodată, și copiii, mai cu seamă Hans, nu mai puteau de bucurie descoperind cît de exact erau descrise în roman întîmplări și situații din casă, în timp ce noi, soțul meu și cu mine, eram lezați și speriați văzîndu-ne expuși astfel în fața lumii, îngroziți de atîta adevăr de care era lipsit atîta neadevăr...

– Tocmai despre asta... spuse musafirul, care începea acum să-și vină în fire, tocmai despre aceste sentimente aveam de gînd să vă întreb...

– Văd că am ajuns și aici, continuă Charlotte, nici eu nu știu cum, și multe nu am de spus. Sînt răni cicatrizate, și cicatricele abia dacă mai aduc aminte de dureri trecute. Cuvîntul „lipit“ mi-a venit în minte pentru că atunci a jucat un rol în discuție, și în scrisori prietenul nostru protesta vehement împotriva lui. „Nu lipit, ci *împletit* scria el, orice ați spune voi și orice ar spune alții! Bine, fie și împletit. Cu asta, problema care ne privea pe noi nici nu se ameliora, nici nu se înrăutățea. Îl consola pe Kestner, spunîndu-i că nu-i el Albert nici pe departe, da, dar dacă lumea credea așa?!? Că eu nu-s Lotte, asta n-a pretins niciodată; chiar mi-a dat prin dragul meu soț o mînă de ajutor, cu foarte multă căldură, trimițîndu-mi vorbă că a-mi ști numele rostit cu respect de mii de buze e o răsplată împotriva oricăror clevetiri – și poate că a avut dreptate. Pot să vă spun că, încă de la început, nu mi-a păsat atît de mine cît de bărbatul meu, pe care toate acestea îl supărau, și m-am bucurat din toată inima de satisfacțiile dobîndite în viață datorită calităților lui excelente și îndeosebi prin faptul că a fost tatăl celor unsprezece

copii ai mei, copii față de care – trebuie spus asta spre lauda lui – celălalt a arătat întotdeauna mult interes și dragoste. Ne-a scris odată că ar vrea să-i boteze pe toți fiindcă ține la ei ca la noi, și celui mai mare, născut în '74, i-am dat numele lui, deși n-am fi vrut să-i spunem Wolfgang, așa cum ținea el morțiș, și, de altfel, fără ca el să știe, i-am spus Georg copilului. În '83, Kestner i-a trimis siluetele[1] tuturor copiilor pe care îi aveam atunci, lucru care l-a bucurat foarte mult. Pe fiul meu Theodor, medicul, care s-a însurat cu o fată din Frankfurt, născută Lippert, l-a ajutat acum șase ani să capete cetățenia frankfurteză și o catedră la institutul medico-chirurgical – după cum vedeți, în cazul acesta a făcut uz de influența lui; și cînd, anul trecut, Theodor împreună cu fratele său August, consilierul de legație, s-au dus să-i prezinte omagiile în casa doctorului Willemer din Gerbermühle, el i-a primit pe amîndoi cu multă prietenie, a întrebat și de mine ce mai fac și le-a vorbit chiar și de siluetele acelea, pe care tatăl lor i le-a trimis pe vremuri, cînd ei erau mititei, așa încît îi cunoștea de mult. August și cu Theodor mi-au descris cu de-amănuntul vizita. A vorbit pe larg despre siluete și a regretat că acest mod lesnicios de-a da cuiva o amintire nu mai este la modă; cu o siluetă aveai umbra fidel redată a unui prieten. A fost foarte cordial, dar puțin cam agitat cînd au trecut în grădină, unde se adunaseră mai mulți musafiri; umbla încolo și-ncoace printre cei de față, cu o mînă în buzunar și cu cealaltă la piept, și, cînd se oprea, se muta de pe un picior pe celălalt sau se sprijinea de ceva.

– Parcă nu-l cunoaștem! zise Riemer. Era prost dispus. Și afirmația cu privire la obiceiul dispărut de a dărui siluete e absolut fără nici o importanță, rostită numai ca să spună ceva, ceva nesincer. Nici nu trebuie luată în seamă.

– Nu știu dacă e așa, domnule Riemer. Eu cred că el a prețuit farmecul și utilitatea artei de-a decupa siluete. Cum

[1] Desen în profil urmînd umbra proiectată de figură (n.tr.)

ar fi putut să-și facă o idee despre copiii mei altfel decît din siluetele pe care i le-am trimis, dacă ne gîndim că, deși ținea la ei atît de mult, n-a avut sau n-a găsit niciodată ocazia să-i cunoască și nici să-l revadă pe vechiul său amic Kestner? Siluetele au fost atunci foarte bine venite. Mai trebuie să știți că la Wetzlar a avut și silueta mea (aș fi curioasă să văd dacă a păstrat-o) și nu mai putea de bucurie și de recunoștință cînd Kestner i-a dăruit-o. Predilecția lui pentru siluete datează, desigur, de-atunci.

– O, fără îndoială. Nu pot să vă spun dacă relicva se mai află la el. Ar fi foarte interesant de știut și vă promit că odată, într-un moment potrivit, o să-l întreb.

– Mi-ar plăcea să fac chiar eu asta. În orice caz, am aflat că pe vremuri a avut un adevărat cult pentru biata-mi siluetă. „De mii și mii de ori o sărutam cînd plecam sau cînd mă întorceam acasă." Așa scria. În *Werther* scrie că mi-a dat imaginea înapoi; dar, din fericire pentru noi toți, el nu s-a împușcat, așa că de bună seamă o mai are, dacă nu s-o fi distrus cu timpul. Și, pe urmă, nici nu trebuia să mi-o dea înapoi mie, pentru că nu de la mine o avea, ci de la Kestner. Și acuma spuneți-mi, domnule Riemer, nu găsiți că în bucuria năvalnică pe care a arătat-o cînd a primit acest dar nu de la mine, ci de la logodnicul meu, vasăzică de la noi amîndoi, și în atașamentul lui față de acest dar nu găsiți că se exprimă foarte multă cumpătare?

– E o cumpătare de poet, spuse Riemer; unui poet i se pare o mare avuție ceea ce altora li se pare o nimica toată.

– Probabil că tot cumpătarea asta l-a făcut să se mulțumească numai cu siluetele copiilor, în loc să-i cunoască direct, lucru care s-ar fi putut întîmpla nespus de ușor cu prilejul atîtor călătorii. Și dacă August și cu Theodor n-ar fi luat inițiativa îndrăzneață să-l viziteze la Gerbermühle, el n-ar fi văzut pe nici unul dintre copiii mei, pe care totuși, cum spunea, ar fi vrut să-i boteze pe toți, pentru că ține la

ei tot așa ca la noi. Ca la voi! Vechiul lui prieten Kestner, dragul meu Hans Christian, a părăsit lumea aceasta și m-a lăsat singură acum șaisprezece ani, fără să-l fi revăzut; Goethe s-a interesat, amabil, de copii, cum îmi merge, dar n-a făcut niciodată nici cea mai mică încercare de a veni să mă vadă, și asta timp de o viață întreagă, a mea și a lui, și dacă n-aș fi luat eu acuma, cînd drumul e pe sfîrșite, inițiativa... și poate că ar fi fost bine să mai chibzuiesc, dar de fapt eu am venit aici s-o vizitez pe sora mea Ridel, și ce-o fi mai departe, bineînțeles, depinde de împrejurări...

– Scumpă doamnă, spuse Riemer aplecîndu-se spre ea, dar fără s-o privească; stătea cu ochii în jos, și fața lui deveni oarecum rigidă, în vederea celor ce avea de gînd să spună, și tot pentru asta își înăbuși puțin vocea. Scumpă doamnă, eu țin foarte mult seama de împrejurări și totodată înțeleg susceptibilitatea și ușoara amărăciune care se arată în vorbele dumneavoastră, uimirea dumneavoastră, uimirea dureroasă în fața unei lipse de inițiativă, care nu e tocmai plăcută și poate că nici potrivită nu e cu simțirea omenească. Vă rog să nu vă mirați de asta. Sau mai degrabă să vă gîndiți că acolo unde sînt multe motive de admirație sînt și motive de mirare, de uimire. El n-a venit niciodată să vă vadă pe dumneavoastră care ați fost atît de aproape de inima lui și i-ați inspirat un sentiment nemuritor. E ciudat. Dar dacă admitem că legăturile pe care le avem de la natură și prin rudenia de sînge sînt chiar mai presus decît înclinația și recunoștința, atunci o să vedeți că descoperim fapte atît de neobișnuite, încît veți trece ușor peste propria dumneavoastră experiență tristă. Descoperim o plictiseală ciudată, unele obstacole sufletești greu de calificat, care pricinuiesc situații anormale, chiar scandaloase. Cum credeți că s-a purtat el toată viața cu rudele lui de sînge? Nu s-a purtat de fapt în nici un fel, ca să vorbim după principiile pietății obișnuite, le-a părăsit în chipul cel mai deplorabil. Chiar în tinerețe, cînd părinții și sora lui trăiau încă, un soi de teamă greu de judecat îl făcea să nu se ducă pe la ei și chiar să nu le scrie. Pe singurul copil rămas în viață de la biata Cornelia, sora lui, nu l-a luat niciodată în seamă; nici nu-l cunoaște. Unchilor, mătușilor și verilor lui din Frankfurt le-a dat încă și mai puțină atenție. Doamna Melber, sora mamei lui, stă la Frankfurt cu fiul ei – între ei nu-i nici-o legătură, în afară doar de un micuț capital pe care aceștia i-l datorează din moștenirea mamei. Și chiar mama, măicuța, despre care el singur spune că era o fire veselă și-i plăcea să povestească? Interlocutorul se aplecă și mai mult înainte, își coborî și mai mult glasul, lăsîndu-și ochii în pămînt. Stimată doamnă, cînd a răposat, acum opt ani (el tocmai se întorsese în frumoasa lui locuință, după o lungă și plăcută călătorie la Karlsbad), n-o mai văzuse de unsprezece ani. Unsprezece ani fără s-o vadă, ce spun e adevărul curat – nu mai știi ce să crezi. Moartea mamei l-a mîhnit, l-a zguduit adînc, am văzut cu toții și am știut asta și ne-am bucurat că întîlnirea lui cu Napoleon la Erfurt i-a făcut bine și l-a ajutat să suporte această lovitură. Și totuși, în unsprezece ani nu i-a trecut niciodată prin minte sau n-a găsit prilejul să se ducă în orașul lui și să-și vadă casa părintească. O, desigur, sînt scuze și motive care l-au putut împiedica: război, boală, călătorii la băi, de care avea nevoie. Le pun și pe acestea la socoteală, pentru a nu omite nimic, dar și cu primejdia de a-mi slăbi argumentarea, fiindcă tocmai călătoriile la băi i-ar fi putut oferi prilejul unui drum la Frankfurt. Dar nu s-a folosit de prilejul acesta – să nu mă întrebați de ce, că nu știu! Mi-aduc aminte cum la școală, la ora de religie, profesorul încerca zadarnic să ne facă să înțelegem o vorbă a Mîntuitorului către mama sa, și nouă ni se părea de nesuferit, chiar monstruoasă: „Femeie, ce am eu a face cu tine?“ Profesorul ne asigura că înțelesul nu-i așa cum sună vorbele, nici felul nerespectuos în care i se adresează, nici ceea ce urmează

după asta; fiul lui Dumnezeu vrea numai să spună că subordonează legăturile sale omenești menirii sale înalte, de mîntuire a oamenilor. Dar degeaba, profesorul nu izbutea să ne împace cu un text care ni se părea atît de puțin exemplar, încît nici unul dintre noi n-ar fi dorit să-l rostească. Scuzați-mi această amintire din copilărie! Se potrivește cu problema despre care vorbim și fără să vreau se strecoară în strădaniile mele de-a vă face să vi se pară plauzibil un lucru ciudat și de-a vă aduce o consolare în ce privește lipsa aceea de inițiativă atît de surprinzătoare. Cînd în 1914, pe la sfîrșitul verii, în călătoria lui prin regiunea Mainului, a poposit la Frankfurt, nu mai fusese de șaptesprezece ani în orașul lui natal. Ce poate să însemne asta? Ce teamă, ce jenă, ce pudoare amestecată cu ranchiună determină raporturile geniului cu obîrșia lui și cu punctul lui de plecare, cu pereții care l-au văzut în stare de crisalidă și între care a crescut, luîndu-și apoi zborul și împrăștiindu-se în lumea largă. I-e teamă să nu-l facă de rușine sau i-e rușine lui de ei? Putem numai să ne întrebăm și să facem presupuneri. Nici orașul și nici admirabila sa mamă nu s-au arătat cîtuși de puțin supărați de asta. Ziarul din Frankfurt a consacrat prezenței lui în oraș un articol (îl am); cît despre mama sa, ce să spun, respectul față de celebritatea lui a fost întotdeauna egal cu mîndria de a fi dat lumii o asemenea minune și cu dragostea ei fără margini față de el. E drept că nu se ducea s-o vadă, dar i-a trimis, volum de volum, noua ediție completă a operelor lui, și primul volum, acela cu poeziile, îl purta întotdeauna cu dînsa. Pînă în anul morții a primit opt volume și le-a dat la legat, pe jumătate în piele...

– Dragă domnule Riemer, zise Charlotte, vă asigur că nici atitudinea flegmatică a orașului natal, nici dragostea mamei nu mă fac să mă rușinez. Dacă vă înțeleg bine, vreți să mă îndemnați să iau exemplu de la ei – ca și cum aș avea nevoie de asta! Măruntele mele constatări le-am făcut cu deplină liniște, nu fără să-mi dau seama de ciudățenia lucrului, dar fără amărăciune. După cum vedeți, acuma procedez și eu ca profetul care s-a dus la munte cînd a văzut că muntele nu vrea să vină la el. Dacă profetul ar fi susceptibil, n-ar veni. Și vine mai mult din întîmplare, să nu uităm; dar nu se gîndește să evite muntele, fiindcă tocmai asta ar mirosi a susceptibilitate. Vă rog să înțelegeți însă, nu vreau să spun cu asta că sînt întru totul de acord cu resemnarea scumpei noastre răposate, doamna consilier Goethe. Sînt și eu mamă, am născut o mulțime de feciori și toți au ajuns oameni vrednici și cu vază. Dar dacă vreunul dintre ei s-ar purta cum s-a purtat cu doamna consilier feciorul dumisale și ar sta unsprezece ani fără să mă vadă, în timp ce s-ar tot plimba pe la băi, apoi i-aș arăta eu lui, vă rog să mă credeți, și l-aș scărmăna așa cum trebuie!

Charlotte părea cuprinsă de o veselă mînie. Bătea cu umbrela în podea, întărind astfel vehemența vorbelor sale; fruntea sub părul cărunt i se înroșise, gura i se strîmbase așa cum se strîmbă o gură care nu se pregătește numai să zîmbească, iar în ochii ei albaștri pluteau lacrimi de energie – în orice caz, lacrimi. Și de aceea îi scînteiau ochii în timp ce își urma vorba:

– Nu, trebuie să mărturisesc că nici nu m-aș gîndi, ca mamă, să mă mulțumesc numai cu atîta; și atitudinea reținută a fiului n-aș putea s-o accept nici chiar ca revers al superiorității lui, oricît ar fi ea de mare. În cazul acesta, aș veni cum vine profetesa la munte, să-i vîr mințile-n cap. Nu mă îndoiesc că mă credeți capabilă de așa ceva. Chiar și acuma, după cum vedeți, am venit să pun rînduială pe muntele ăsta – și nu pentru că aș avea vreo pretenție față de el, ferească Dumnezeu, doar nu i-s mamă, și poate să se arate cumpătat față de mine cît îi place, deși nu vreau să tăgăduiesc că am cu muntele o socoteală veche, o socoteală care

încă n-a fost încheiată și că tocmai socoteala asta veche, neîncheiată și chinuitoare s-ar putea să mă fi adus aici...

Riemer o privi cu atenție. Cuvîntul „chinuitor“ pe care îl rostise era cel dintîi pe deplin potrivit cu expresia gurii și cu lacrimile din ochi. Omul acesta greoi se mira și admira felul cum femeile izbutesc să facă așa ceva și să-și păstreze șiretenia chiar cînd sînt cuprinse de un sentiment puternic. Doamna consilier își pregătise mai dinainte un text care atribuia cuvîntului „chin“, unui chin de-o viață întreagă, lacrimilor, buzelor strînse, un alt sens, dînd loc unei interpretări eronate, încît părea să facă parte dintr-o vorbire pe jumătate veselă, pe jumătate furioasă în clipa cînd fu rostit cuvîntul csre exprima sensul cel adevărat, și exista de mult într-un raport înșelător cu ansamblul – și asta pentru ca nu cumva cineva să aibă dreptul și nici să se gîndească să-l ia ca atare, ci mai degrabă să-l înțeleagă tot în sensul celor exprimate mai înainte, prin care ea își asigurase din vreme dreptul să rostească acest cuvînt și să pregătească lucrurile în așa fel încît să fie înțelese fals... „Un sex rafinat“, se gîndi Riemer. Colosal de dibaci în disimulare, capabil să amestece în chip indisolubil disimularea și sinceritatea, născut pentru viața mondenă și pentru intriga sentimentală. Noi bărbații sîntem niște neciopliți în comparație cu ele, niște bădărani nepotriviți într-un salon. Și dacă i-am ghicit jocul și i-am descoperit tertipurile, asta s-a întîmplat numai pentru că și eu știu ce înseamnă chinul, un chin oarecum înrudit cu al ei, și pentru că sîntem complici, complici în chinuri... Nici nu se gîndi să mai adauge ceva, ca să n-o stinghierească. Se uită cu ochii lui depărtați, la buzele schimonosite ale doamnei consilier, așteptînd ca ea să continue. Charlotte spuse:

– Patruzeci și patru de ani, dragă domnule Riemer, care s-au adăugat la cei nouăsprezece pe care îi aveam atunci, au rămas o enigmă, o enigmă chinuitoare, de ce n-aș spune; cumpătarea lui în ce privește siluetele, cumpătarea în ce privește poezia, cumpătarea în ce privește sărutările, din care, așa cum spune el, nu se nasc copii, fiindcă într-adevăr copiii au venit din altă parte, unsprezece la număr, dacă îi socotesc și pe cei care-au murit: ei s-au născut din dragostea cinstită și sinceră a lui Kestner al meu. Trebuie să analizați și să vă imaginați bine acest lucru ca să înțelegeți că toată viața mea n-am putut să-i dau de rost. Nu știu dacă vă este cunoscută situația... Kestner a venit la noi la Wetzlar în ’68 ca secretar al lui Falcke – Falcke era trimisul ducatului Bremen la Wetzlar; toate acestea au să joace odată și odată un rol în istorie, și orice om cu pretenții de cultură va trebui să le știe, de asta puteți fi sigur. Așadar, Kestner a fost trimis la noi ca secretar de legație. Era un om potolit, sincer și serios; eu, fată de cincisprezece ani – că atîta aveam atunci –, m-am atașat de dînsul cînd a început să vină la noi în casa germană, în familia noastră foarte numeroasă, care cu un an mai înainte își pierduse scumpa și neuitata mamă, lucru cunoscut de toată lumea, din *Werther*, așa că tata, administratorul, rămăsese singur cu droaia de copii; eu, a doua ca vîrstă, nu eram nici eu mai mult decît o copilă; a trebuit totuși să îi iau locul mamei în casă și în gospodărie, să le șterg nasurile și să le dau să mănînce, cum mă pricepeam, și să conduc treburile cum puteam mai bine, fiindcă Line, sora mai mare, nu avea nici gust și nici îndemînare pentru așa ceva. Mai tîrziu, în ’76, ea s-a măritat cu consilierul aulic Dietz și a avut cu el cinci băieți, dintre care cel mai mare, Fritz, a ajuns la rîndul lui consilier aulic la arhiva Curții de Apel – toate acestea vor trebui aflate odată, pentru că au să fie cercetate din motive culturale, de-aceea le spun de pe acum, și le spun și ca să vă arăt că sora noastră mai mare, Caroline, a ajuns mai tîrziu, în felul ei, o femeie minunată, trebuie să avem grijă ca istoria să-i dea și ei locul cuvenit. Pe vremea aceea însă, nu era minunată deloc,

minunată eram eu, așa ziceau toți, deși eram subțirică rău, blondă ca paiul și cu ochi albaștri; abia în următorii patru ani m-am mai împlinit puțintel – iar asta s-a întîmplat cu un anumit scop, ca să-i fiu pe plac lui Kestner, din dragoste pentru el, care, datorită felului minunat cum mă descurcam în gospodărie, pusese chiar de la început ochii pe mine, ochi de îndrăgostit, ca să spunem lucrurilor pe nume, și, cum în orice împrejurare el știa bine ce vrea, chiar de la început, aproape din prima zi, și-a dat seama că numai pe mine o să mă ia de soție și de gospodină, atunci cînd avea să primească o funcție și o leafă care să-i permită să mă ceară în căsătorie. Asta era, firește, și condiția pusă de tatăl meu, administratorul; el voia ca mai întîi Kestner să ajungă la o situație bună și să fie în stare să întrețină o familie, și după aceea să ne dea binecuvîntarea, fără să mai spun că eu aveam abia cincisprezece ani și eram slăbuță ca un pui de găină. Totuși, încă de atunci ne-am logodit și am făcut pe tăcute un legămînt de credință. Kestner, dragul de el, mă voia neapărat pentru minunăția mea, iar eu doream din toată inima să-l iau de bărbat fiindcă știam că mă vrea și fiindcă aveam încredere în cinstea lui – în sfîrșit, eram logodiți, țineam unul la altul și eram hotărîți să ne unim pe toată viața; și dacă în următorii patru ani m-am împlinit trupește și, ca să zic așa, am luat înfățișare de femeie, o înfățișare foarte plăcută, asta desigur că s-ar fi întîmplat oricum, firește, pentru că îmi venise vremea să mă prefac din rățușca cea urîtă în lebădă și să mă arăt, poetic spus, în toată-mi splendoarea feciorelnică – asta s-ar fi întîmplat în orice caz. Eu însă, în inima mea, îmi închipuiam lucrurile altfel – eu ziceam că mă împlinesc zi cu zi după un anumit plan al meu, din iubire față de omul acela de treabă care mă voia de soție și din încredere în cinstea lui, pentru că în clipa cînd va fi în stare să se prezinte și să mă ceară să mă pot și eu prezenta bine ca mireasă și viitoare mamă... Nu știu dacă înțelegeți,

dar țin foarte mult să scot în evidență că, după părerea mea, mă împlinisem ca femeie numai pentru el, bunul și credinciosul meu, care mă aștepta, și numai pentru el mă făcusem acum o fată frumoasă sau, în sfîrșit, plăcută la vedere.

– Cred că înțeleg bine, spuse Riemer cu ochii plecați.

– Bun, și cînd lucrurile stăteau așa, iată că a venit un al treilea, prietenul, amabilul părtaș, care dispunea de timp din belșug; a venit din afară și s-a cuibărit în această situație și în aceste condiții de viață gata pregătite, ca un fluture frumos și ca o pasăre de vară. Să mă scuzați că-i zic fluture, fiindcă, desigur, nu era un băiat atît de ușuratic – adică era el și ușuratic, cam extravagant și cam cochet în ce privește îmbrăcămintea, un crai care făcea pe sprințarul și pe voinicul și silea repede pe cel mai priceput om din lume din cercul lui să-și dea cărțile pe față, cele mai bune dansatoare erau bucuroase să-i întindă mîna – așa era – și totuși, vioiciunea și strălucirea nu i se potriveau întotdeauna, fiindcă era prea copleșit de sentimente și de gînduri, dar tocmai sentimentele adînci și gîndurile mari făceau legătura între gravitate și ușurătate, între melancolie și mulțumire de sine și trebuie spus că, luat în întregime, era foarte agreabil: drăguț, și de treabă, și gata oricînd să regrete sincer nebuniile pe care le făcea. Mie și lui Kestner ne-a plăcut de la început – țineam unul la altul tustrei, din tot sufletul. El, cel venit din afară, era încîntat de situația în care ne găsise și se bucura să stea în preajma noastră și să poată sorbi, ca prieten și ca părtaș, din această prietenie, avînd vreme destulă, fiindcă ocupațiile lui de la Curtea de Apel nu-l interesau, le socotea serbede și nu lucra mai nimic, în timp ce Kestner, ca să poată să ajungă repede mai sus, de dragul meu, se spetea muncind în cămăruța lui de la legație. Sînt convinsă și azi, și consider lucrul acesta drept o contribuție importantă la cercetarea și la memorarea acestui episod, sînt convinsă că prietenul nostru era încîntat și de faptul că logodnicul meu

avea atîtea treburi pe cap – nu pentru că din cauza asta el avea mai multe posibilități și mai mulți sorți de izbîndă în ce mă privește, nu era necinstit, nimeni nu poate să spună că era necinstit. Și la început nu era îndrăgostit de mine, trebuie să știți asta, era îndrăgostit de uniunea dintre mine și Kestner, de fericirea care ne aștepta, și scumpul meu Hans Christian era fratele lui de cruce tocmai de dragul acestei iubiri; sînt sigură că Goethe nu se gîndea să-i înșele prietenia, că îl îmbrățișa cu toată sinceritatea, ca să mă poată iubi și pe mine împreună cu el și să ia parte la legătura noastră bine hotărîtă – cu brațul pe umărul lui Kestner și cu ochii la mine –, și desigur că uneori se întîmpla ca brațul să rămînă cam mult pe umăr, pentru ca ochii să aibă timp să privească în altă parte. O, domnule Riemer, de cîte ori de-a lungul anilor nu m-am gîndit la acestea toate, și cînd eram însărcinată, și cînd îmi creșteam copiii, mereu, mereu, pînă-n ziua de azi! O, Doamne! îmi dădeam seama bine și ar fi trebuit să nu fiu femeie ca să nu-mi dau seama că, încetul cu încetul, ochii lui nu mai erau de acord cu fidelitatea lui, că el începuse să nu mai fie îndrăgostit de logodna noastră, ci de mine, adică de ceea ce îi aparținea lui Kestner și de ceea ce ajunsesem eu să fiu în acești patru ani de dragul lui Hans Christian, pentru el, care voia să mă aibă pe toată viața și voia să fie tatăl copiilor mei. Odată, prietenul nostru mi-a dat ceva să citesc, ceva care mi-a arătat și avea chiar drept scop să-mi arate cum stau lucrurile și ce simte el pentru mine, deși își sprijinea brațul pe umărul lui Kestner – era ceva tipărit, în care introdusese acel pasaj, fiindcă scria și compunea mereu și adusese la Wetzlar un manuscris, un fel de dramă, *Götz von Berlichingen cu mîna de fier,* pe care prietenii lui de la pensiunea „Kronprinz“ o cunoșteau, și de aceea îl și porecliseră „vrednicul Götz“. Dar mai scria și recenzii și alte lucruri de felul acesta, și ceea ce-mi adusese el acuma era tot o recenzie

publicată în *Frankfurter Gelehrten Anzeingen,* în care era vorba despre un volum de poezii al unui evreu polonez. Dar despre evreu și despre poeziile acestuia nu vorbea decît puțin și trecea apoi repede, ca și cum nu s-ar fi putut abține de la asta, la povestea unui tînăr și al unei fete pe care acel tînăr o întîlnește la țară. Eu, cu toată rușinea și cu toată modestia, am fost nevoită să mă recunosc în fata aceea, pentru că textul era împănat cu aluzii la persoana și la viața mea, la pașnicul cerc de familie, în care fata aceasta iubitoare și priceputa în gospodărie era ca o a doua mamă și avea atîta bunătate și atîta drăgălășenie, încît sufletul ei atrăgea în chip irezistibil toate inimile (reproduc chiar vorbele lui), iar poeții și înțelepții ar trebui să ia lecții de la ea și, entuziasmați, să învețe ce înseamnă virtutea înnăscută, precum și bunătatea și grația care o însoțesc. În sfîrșit, aluziile nu mai conteneau, și ar fi trebuit să fiu proastă de tot ca să nu văd unde voia să ajungă; situația era de așa fel, încît rușinea și modestia, oricît s-ar fi împotrivit recunoașterii, nu erau totuși în stare s-o împiedice. Mai rău decît toate și ceea ce mă îngrozea cumplit era că tînărul îi oferea fetei inima lui, care era tînără și arzătoare la fel ca inima ei, făurită să năzuiască împreună cu ea spre fericiri mai îndepărtate și mai tainice ale acestei lumi (asta era expresia lui), și în a cărei tovărășie dătătoare de viață (cum să nu recunosc această „tovărășie dătătoare de viață“!) să tindă către zările de aur ale unei veșnice viețuiri împreună (citez textual) și ale unei iubiri fără de moarte.

– Doamnă consilier, dumneavoastră dați acum la iveală niște lucruri strașnice! exclamă Riemer, întrerupînd-o. Revelați niște lucruri a căror importanță pentru cercetarea literară n-o prețuiți cum se cuvine. Nu se știe nimic despre această recenzie – eu aud acum întîia oară despre ea. Bătrînul nu mi-a vorbit... maestrul nu mi-a vorbit niciodată despre documentul acesta. Desigur că l-a uitat...

– Nu cred, spuse Charlotte. Așa ceva nu se uită. „Să năzuiască împreună cu ea spre fericiri mai îndepărtate și mai tainice ale acestei lumi“ – asta hotărît că n-a uitat, așa cum n-am uitat nici eu.

– Este evident, spuse cu aprindere Riemer, că toate astea au o strînsă legătură cu *Werther* și cu întîmplările care îi stau la bază. Stimată doamnă, acesta este un lucru de cea mai mare importanță! Aveți articolul? Trebuie cercetat, trebuie pus la dispoziția filologiei...

– Aș fi foarte onorată, zise Carlotte, dacă aș putea să aduc un serviciu științei cu această informație, deși trebuie să spun că nu mai am nevoie să-mi cuceresc față de știință asemenea merite mărunte.

– Foarte adevărat! Foarte adevărat!

– Nu am recenzia privitoare la evreul acela, continuă ea. În privința aceasta sînt nevoită să vă pricinuiesc o decepție. Mi-a dat-o atunci numai ca s-o citesc și a ținut foarte mult s-o citesc în fața lui, lucru pe care nu l-aș fi făcut dacă aș fi bănuit conflictul care avea să se iște între modestia și spiritul meu de pătrundere. I-am dat înapoi foaia, fără să-l privesc, așa că nu știu ce mină o fi făcut. M-a întrebat, cu glas stăpînit: „Îți place?“ Eu i-am răspuns rece: „Evreul acela n-are să fie prea încîntat“. „Dar ea, Lottchen, e încîntată?“ a stăruit el. „Sufletul meu e-același“, i-am ripostat eu. „O, dacă și al meu ar fi așa!“ a strigat Goethe, ca și cum n-ar fi fost destul recenzia și ar mai fi fost nevoie și de strigătul acela ca să văd că brațul zăbovea uitat pe umărul lui Kestner și că toată viața se adunase în ochi, în ochii cu care el privea ceea ce îi aparținea lui Hans Christian și ceea ce eu devenisem numai pentru Kestner, sub privirea lui, care încălzea și înviora. Da, tot ce eram și aveam și tot ceea ce trebuia să numesc farmecul celor nouăsprezece ani ai mei îi aparținea dragului meu Hans Christian și era hărăzit planurilor noastre oneste de viață, nu înflorea pentru „mai tainice fericiri“ și nici pentru vreo „iubire fără de moarte“, nu, defel. Veți înțelege însă, domnule Riemer, și lumea întreagă sper că va înțelege, că o fată se bucură atunci cînd această înflorire n-o vede numai unul singur, n-o vede numai acela căruia îi este făgăduită și care, aș putea spune, este pricina ei, ci o văd și alții, pentru că aceasta ne confirmă valoarea, nouă și aceluia care e stăpîn pe noi – așa cum mă bucuram eu cînd îl vedeam pe dragul meu tovarăș de viață bucurîndu-se sincer de succesele la alții și mai ales la prietenul deosebit și genial, pe care îl admira și în care avea încredere la fel ca în mine sau, mai bine zis, altfel decît în mine, într-un fel mai puțin onorabil; în mine avea încredere pentru că era sigur de rațiunea mea și presupunea că știu ce vreau; în prietenul nostru însă avea încredere tocmai fiindcă el nu știa deloc ce vrea și trăia pierdut și fără un țel anume, în nori, ca un poet ce era. Așadar, vedeți care era situația, domnule Riemer! Kestner avea încredere în mine fiindcă mă lua în serios, în prietenul nostru avea însă încredere fiindcă nu-l lua în serios, deși îl admira foarte mult pentru strălucirea și pentru geniul lui și îi era milă de suferințele pe care i le pregătea iubirea fără țel, iubire de poet. Și mie îmi era milă de el, fiindcă suferea din cauza mea și fusese cuprins de o tulburare atît de mare din prietenie față de noi, dar mă jignea și faptul că logodnicul meu nu-l lua în serios și îi arăta încredere într-un fel care nu-l onora prea mult; de aceea, uneori mi se strîngea inima, avînd impresia că i se răpește ceva lui Kestner dacă mă transpun în situația prietenului nostru și mă simt jignită de încrederea ce i se arăta, cu toate că faptul acesta mă liniștea și îmi îngăduia să închid un ochi și să nu dau prea mare atenție cînd vedeam cum prietenia lui Goethe degenera în chip îngrijorător în timp ce își lăsa brațul să zăbovească îndelung pe umărul lui Kestner. Nu știu dacă înțelegeți și dacă vedeți clar că sentimentul acesta de jignire era din partea mea semnul unei oarecare înstrăinări față de datorie

și de rațiune și că încrederea și calmul lui Kestner mă făceau să fiu un pic cam ușuratică.

– Am dobîndit și eu, zise Riemer, grație înaltelor mele îndatoriri, oarecare cunoștințe în ce privește subtilitățile acestea și cred că înțeleg destul de bine situația de atunci. Îmi dau seama, totodată, doamnă consilier, de dificultățile pe care vi le-a produs această situație.

– Vă mulțumesc, spuse Charlotte, și mulțumirea mea pentru înțelegerea pe care mi-o arătați nu e micșorată de faptul că de-atunci a trecut multă vreme. Timpul joacă aici un rol foarte mic, mai mic decît în orice altă împrejurare a vieții, și trebuie să spun că – în ciuda celor patruzeci și patru de ani care au trecut – situația de-atunci a rămas intactă în amintire, copleșindu-mi gîndurile cu prezența ei neclintită. În toți acești ani – și-n bucurii, și-n suferințe – n-a trecut o zi fără să mă gîndesc cu încordare la întîmplările de-atunci; consecințele lor și tot ce a rezultat din ele pentru lumea intelectuală fac ca lucrul să fie foarte comprehensibil.

– Cu totul comprehensibil.

– Ce frumos e, domnule doctor Riemer, acest „cu totul comprehensibil“ rostit de dumneavoatră! E ceva care face bine și dă curaj. Cine e gata în orice clipă să spună această vorbă bună este un interlocutor desăvîrșit. Am impresia că ceea ce numiți „înaltele dumneavoastră îndatoriri“ s-a extins și asupra dumneavoastră, hărăzindu-vă multe dintre însușirile unui duhovnic, căruia poți să-i spui tot, fiindcă pentru el orice lucru este „cu totul comprehensibil“. Îmi dați curaj să vă mai mărturisesc ceva care îmi stă pe suflet, despre anumite experiențe făcute de mine și care mi-au dat multă bătaie de cap, și atunci, și mai tîrziu. Vreau să vorbesc de rolul și de caracterul acestui al treilea, care vine din afară și își depune oul de cuc al sentimentului său într-un cuib gata făcut. Vă rog să nu vă scandalizați din cauza expresiei „ou de cuc“ – aduceți-vă aminte că ați pierdut dreptul de-a vă supăra din clipa cînd mi-ați luat-o înainte

rostind expresii de acest fel, să zicem îndrăznețe sau scandaloase. Așa, de exemplu, ați vorbit de o „fire elfică“ – „elfic“ nu e mai puțin grav decît „ou de cuc“. Ce-am spus eu e numai expresia unei necontenite, și îndelungate, și ostenitoare frămîntări a minții – vă rog să luați aminte că zic expresia, nu rezultatul! Altminteri n-ar fi prea frumos și nici demn, mărturisesc. Nu, astfel de caracterizări reprezintă oarecum încordarea însăși, și nimic altceva... Spun și nu vreau să spun decît atît: Un tînăr onest ar trebui să-și aleagă singur fata căreia îi închină dragostea și căreia îi aduce omagii – omagii care sînt totodată și o cerere în căsătorie și care, bineînțeles, o impresionează pe fată, și o impresionează cu atît mai mult atunci cînd tînărul e mai deosebit, mai scînteietor și mai plăcut în felul lui de-a se purta, ceea ce trezește în inima ei o firească simpatie; tînărul acesta, așadar, ar trebui să-și aleagă el însuși fata, în adevăratul sens al cuvîntului, s-o descopere el pe drumul vieții, singur să-i recunoască valoarea și s-o scoată din întunericul necunoașterii ca s-o iubească. Și acum de ce nu v-aș pune și dumneavoastră întrebarea pe care mi-am pus-o mereu în toți acești patruzeci și patru de ani: „Cum rămîne cu onestitatea unui tînăr – oricît ar fi de plăcută societatea lui – care nu are această independență în ce privește găsirea fetei și dragostea față de dînsa și vine să joace rolul celui de-al treilea și să iubească ceea ce a înflorit pentru altul și datorită altuia?“ Un tînăr care se îndrăgostește de logodnica altuia se instalează frumos în ceea ce și-au creat pentru viață alții și profită lacom de ceea ce au pregătit alții. „Iubirea față de o logodnică“ – acesta este gîndul care mi-a frămîntat mintea în tot timpul căsătoriei și al văduviei mele, o iubire de altfel sinceră și față de logodnic, o iubire care, deși însoțită de solicitările firești oricărei iubiri, nu se gîndește defel să încalce drepturile primului descoperitor, sau cel mult doar cu o sărutare, care lasă cu inimă de frate descoperitorului și logodnicului toate drepturile și îndatoririle lui vitale și spune de la început că

pe copiii născuți din această legătură are să-i boteze el sau, dacă asta nu se va putea, măcar va lua cunoștință de siluetele lor... Dacă după acestea toate ați înțeles ce înseamnă iubirea față de o logodnică, vă dați seama cum un asemenea lucru a putut să frămînte o viață întreagă mintea cuiva. Și așa a fost pentru mine, fiindcă nu izbuteam să înlătur un anume cuvînt și fiindcă, în ciuda voinței mele și cu toată teama pe care mi-o insufla, nu puteam întotdeauna să-l ocolesc, și cuvîntul acesta era „parazitism“...

Urmară cîteva clipe de tăcere. Bătrîna doamnă tremura din cap. Riemer închise ochii și strînse din buze, rămînînd așa cîtva timp. Apoi spuse cu apăsată liniște:

– Cînd ați avut curajul să rostiți acest cuvînt, ați fi putut să vă gîndiți că nici mie nu-mi va lipsi curajul să-l aud. Veți fi de acord cu mine cînd vă voi spune că spaima care ne-a amenințat pe amîndoi o clipă este numai spaima de legăturile și ecourile divine cuprinse în acest cuvînt și pe care cu siguranță că le-ați avut în vedere atunci cînd ați lăsat să vă zboare de pe buze. Sînt cu totul la înălțimea acestui gînd, vă rog să nu aveți în privința asta nici o grijă. Există un parazitism divin, o coborîre a zeității în viața omenească, cu care mintea noastră e foarte obișnuită, o participare hoinară a zeilor la fericirea pămîntească, o alegere de sus a unui lucru care a și fost ales jos, pe pămînt, dragostea zeilor față de soția unui bărbat destul de cucernic și de respectuos ca să nu se simtă murdărit și înjosit de statutul său de copărtaș, ba chiar dimpotrivă, să se simtă înălțat și onorat. Încrederea lui, toleranța lui își au originea tocmai în caracterul de divinitate hoinară a copărtașului, căreia, indiferent de respectul și de pioasa admirație pe care o stîrnește, îi este inerentă o reală lipsă de importanță – menționez aceasta pentru că ați vorbit de o „neluare în serios“. Divinul, într-adevăr, nu trebuie luat cu totul în serios – cel puțin în măsura în care se manifestă în firea omenească. Logodnicul pămîntean are dreptate să-și spună: „Dă-i pace, e numai un zeu“, frază în care, bineînțeles, cuvîntul „numai“ poate exprima din plin un sentiment sincer față de natura superioară a celei care-i este copărtaș la iubire.

– Chiar așa și era; era plin de acest sentiment, ba chiar într-o măsură prea mare, atît de mult încît dragul meu Kestner de multe ori era cuprins de îndoială și se întreba dacă față de pasiunea mai înaltă, deși nu întru totul demnă de a fi crezută a celuilalt, el mai putea fi vrednic să mă ia de soție, dacă mă va putea face fericită cum m-ar fi făcut celălalt și dacă n-ar fi fost mai bine să renunțe la mine, oricît de dureroasă ar fi fost renunțarea. Mărturisesc că erau momente în care nu eram dispusă, nu eram gata din toată inima să-i alung această îndoială. Și trebuie notat, domnule Riemer, că toate acestea se întîmplau deși aveam amîndoi o tainică impresie că această pasiune, oricîtă suferință ar fi provocat ea, era un fel de joc, pe care nu se putea întemeia ceva omenesc, un mijloc al inimii pentru scopuri care depășeau realitatea – aproape că am fi spus „scopuri extraumane...“

– Scumpă doamnă, spuse discipolul mișcat și, totodată, cu un aer moralizator, ridicîndu-și arătătorul pe care purta inelul, scumpă doamnă, poezia, cu toată esența ei divină, nu e ceva extrauman. De nouă ani și încă patru pe deasupra sînt salahorul și secretarul ei intim și, frecventînd-o îndeaproape, am strîns o mulțime de informații cu privire la ea, așa că pot să spun multe despre acest lucru. Poezia, dacă judecăm drept, este un mister, este umanizarea divinului, ea e de fapt tot atît de umană pe cît e de dumnezeiască – un fenomen care amintește de tainele cele mai adînci ale credinței noastre creștine, dar totodată și de delicioase păgînisme. Fie din cauza dublei sale naturi dumnezeiești și omenești, fie din cauză că este frumusețea însăși, poezia înclină într-un fel spre autooglindire, lucru care ne readuce în minte vechea și drăgălașa imagine a băiatului care se apleacă fermecat către reflexul propriei frumuseți. Așa cum limba

vorbită se oglindește în poezie zîmbind, tot așa fac și sentimentul, gîndul, pasiunea. Egoista mulțumire de sine poate fi din punct de vedere burghez considerată puțin onorabilă. În cercuri mai înalte însă, numele ei nu mai sună urît – cum să nu fie mulțumită de sine, cum să nu-și placă ei însăși frumusețea, poezia? Își place sie însăși chiar în cea mai chinuitoare pasiune și este omenească în suferință, divină însă în mulțumirea de sine. Poeziei pot să-i placă forme și feluri de iubire speciale, cum ar fi de exemplu iubirea față de o logodnică, așadar, față de ceva oprit și interzis. Am observat că îi place foarte mult să vină împodobită cu semnele seducătoare ale obîrșiei sale, dintr-o lume străină, neburgheză, să pătrundă în relațiile dintre doi oameni, să participe la ele, îmbătată de păcatul pe care îl săvîrșește și pe care și-l ia asupră-și. Poezia seamănă aici foarte mult cu un mare senior care, în fața unei fete din popor care îl adoră și din mintea căreia el îl alungă fără prea multă greutate pe modestul ei iubit, își leapădă mantia și apare într-un splendid costum de curtean... De natura aceasta este mulțumirea de sine a poeziei.

– Am impresia, zise Charlotte, că mulțumirea aceasta de sine e însoțită de prea multă cumpătare pentru ca eu să-i recunosc justificarea. Tulburarea mea de-atunci – o tulburare durabilă, mărturisesc – era pricinuită mai înainte de toate de rolul vrednic de milă cu care se împăca divinul, cum îi spuneți dumneavoastră. Ați dat unui cuvînt groaznic, care mi-a scăpat, un înțeles înalt și maiestuos, și vă mulțumesc. Totuși, ca să spunem adevărul, cît de penibilă era această situație și eram cuprinși de uimire și de oarecare rușine din pricină că ne silea pe noi, oamenii de rînd, să ne fie milă de acest al treilea, aciuat pe lîngă noi, de acest prieten atît de superior ca strălucire nouă muritorilor. Ce nevoie avea să facă pe omul care capătă de pomană? Într-adevăr, desenul cu silueta mea și funda, pe care i le-a trimis Kestner, ce erau altceva decît pomană? Știu că reprezentau în același timp și

un soi de ofrandă, un dar expiator – eu, logodnica, mă pricepeam la astfel de lucruri, și darul era făcut cu încuviințarea mea. Totuși, domnule doctor, o viață întreagă m-am tot gîndit la faptul că tînărul zeu s-a mulțumit numai cu atîta. Am să vă povestesc ceva, ceva la care de asemenea m-am gîndit mereu de patruzeci de ani încoace, fără să-i dau de rost – un lucru spus de Born, practicantul, care era pe vremea aceea la noi la Wetzlar, fiul primarului din Leipzig, cunoscut al lui Goethe de la universitate. Born era prieten cu dînsul și cu noi, mai ales cu Kestner; era un tînăr foarte de treabă, bine crescut, cu un mare simț al cuviinței, de-aceea anumite lucruri nu-i plăceau. Cum am aflat mai tîrziu, pe Born îl îngrijora atitudinea divinului față de mine, atitudine care avea aerul unei distracții amoroase, primejdioase pentru Kestner, pentru că îmi făcea curte ca și cum ar fi vrut să mă smulgă logodnicului meu și să mă ia el. Born i-a spus asta și l-a mustrat, așa cum mi-a povestit mai tîrziu, cînd cel în cauză plecase. „Frate i-a spus el, așa ceva nu poate să mai continue, unde vrei să ajungi și ce vrei să faci? Din cauza ta, fata are să intre în gura lumii și îți spun drept că, dac-aș fi în locul lui Kestner, nu mi-ar plăcea defel. Gîndește-te bine ce faci!“ Și știți ce i-a răspuns? „Sînt destul de nebun, a zis el, ca să cred că fata asta e deosebită de celelalte, și dacă m-ar înșela cumva (*eu* să-l înșel pe el, așa a zis), dacă ar fi atît de ordinară și s-ar folosi de Kestner ca temei al purtării ei pentru a putea să tragă foloase și mai mari de pe urma farmecelor sale, atunci clipa care mi-ar dezvălui lucrul acesta, cea dintîi clipă care mi-ar aduce-o mai aproape ar fi și cea de pe urmă a cunoștinței noastre.“ Ce ziceți de asta?

– E un răspuns foarte nobil și delicat, spuse Riemer cu ochii plecați, dovedind încrederea pe care o avea în dumneavoastră și convingerea că nu-i veți înțelege greșit omagiile.

– Să nu i le înțeleg greșit!... Și astăzi mă silesc să nu le înțeleg greșit, dar cine oare le înțelege bine? Nu, putea să fie liniștit, nu mă gîndeam deloc să trag foloase de pe urma

farmecelor mele întemeindu-mă pe faptul că eram logodită; eram prea proastă pentru asta sau, cum zicea el, nu destul de ordinară. În același timp însă, nu făcuse el oare din Kestner și din logodna mea cu acesta temeiul purtării lui și a pasiunii sale hărăzite unei fete care avea o legătură și căreia nu-i era permis „să se apropie prea mult de el"? Oare nu el mă înșela pe mine și mă chinuia cu puterea lui de atracție genial de captivantă, care îmi tulbura sufletul și pe care, cum singur era convins, nu aveam voie s-o urmez? Și Merck cel deșirat, prietenul lui, a venit odată la la Wetzlar – mie nu-mi plăcea, se uita mereu batjocoritor și parcă supărat, o mutră antipatică; atunci cînd îl vedeam, mi se strîngea inima, dar era inteligent și în felul lui ținea la *el* foarte mult, cum nu ținea la nimeni, și din pricina asta mă împăcam și eu cu dînsul la urma urmei. Ce i-a spus am aflat mai tîrziu. Ne adunasem odată să dansăm și să jucăm gajuri, la domnișoarele Brandt – Annchen și Dorthelchen, fetele lui Brandt avocatul, care stătea alături de noi și cu care eram prietenă. Dorthel era frumoasă și înaltă, mult mai arătoasă decît mine, căci eu mai eram încă subțirică, cu toată înflorirea mea de dragul lui Kestner; avea niște ochi negri ca murele, pe care i-i invidiam, fiindcă știam că lui în fond ochii negri îi plac și că îi preferă ochilor albaștri. Și iată că lunganul de Merck îl ia deoparte pe Goethe și îi spune: „Ești un prost! Ce te tot învîrtești pe lîngă fata asta logodită și pierzi vremea degeaba? Uită-te mai bine la Dorothea, cea cu ochi negri și cu trup de Junonă, ocupă-te de ea, ar fi mai bine pentru tine, căci e liberă, neangajată. Dar tu, dacă nu-ți pierzi timpul degeaba, nu te simți bine." Annchen, sora lui Dorothea, a auzit și mi-a spus mai tîrziu. Mi-a mai povestit că la vorbele lui Merck, el a rîs numai și n-a luat în seamă reproșul că pierde vremea degeaba – lucru, dacă vreți, cu atît mai măgulitor pentru mine cu cît nu era de părere că-și pierde vremea și nu socotea faptul că Dorthelchen era nelogodită drept o calitate mai mare decît cele pe care le

aveam eu. Poate că nici nu considera asta drept calitate, sau o socotea drept una de care nu avea nevoie. Totuși, lui Lotte din *Werther* i-a dat ochii negri ai lui Dorothea, dacă or fi într-adevăr ai ei. Se zice că ar fi ochii lui Maximiliane La Roche, măritată cu Brentano la Frankfurt și la care se ducea foarte des cînd aceasta abia se măritase, înainte de-a scrie el *Werther*, pînă ce, într-o bună zi, bărbatul i-a făcut o scenă, că i-a trecut pofta să-i mai viziteze. Lumea zice că ar fi ochii ei, și mulți au nerușinarea să spună că Lotte a lui Werther nu are din mine mai mult decît din multe altele. Ce ziceți de asta, domnule Riemer, și cum judecați acest lucru, ca om de litere? Nu-i oare o impertinență și nu trebuie oare să mă supere cumplit faptul că nu mai pot să fiu Lotte din pricina ochilor negri?

Riemer văzu cu emoție că plîngea. Întorcîndu-și fața, bătrîna doamnă căuta să și-o ascundă, căci năsucul i se înroșise și buzele îi tremurau; degetele subțiri scotoceau în grabă prin pungă după o batistă, ca s-o ia înaintea lacrimilor care erau gata să izvorască din ochii albaștri de nu-mă-uita, care clipeau repede. Dar se întîmplă exact ca adineauri – Riemer observă aceasta din nou: plîngea dintr-un motiv simulat. Repede și cu șiretenie, dintr-o nevoie feminină de-a se preface, improvizase un motiv ca să atribuie un sens simplu și luminos, deși cam nesăbuit, unor lacrimi de nedumerire, gata de mult să țîșnească, lacrimi din pricina unui lucru imposibil de înțeles, lacrimi de care îi era rușine. Ținu cîtva timp batista în podul palmei, apăsînd-o pe ochi.

– E posibil, scumpă doamnă? zise Riemer. Poate oare o îndoială, atît de lipsită de gust, asupra situației dumneavoastră glorioase să vă atingă și să vă mîhnească măcar o clipă? Poziția noastră în momentul acesta, asediul ale cărui răbdătoare și – după cum cred – chiar bucuroase victime sîntem acum ar trebui să nu vă mai lase nici o îndoială și să vă dați seama în cine vede națiunea adevăratul și unicul model al acelei nemuritoare figuri. Spun asta ca și cum ar mai putea

să rămînă vreo îndoială în ce privește gloria dumneavoastră după cele afirmate de maestrul însuși în... – dați-mi voie o clipă! – în partea a treia a memoriilor sale. Să vă aduc aminte? El spune acolo că așa cum un artist alcătuiește o Venus din mai multe femei frumoase, tot așa și-a luat și el îngăduința să creeze pe Lotte a lui din mai multe copilițe frumoase; dar trăsăturile principale, adăugă Riemer, au fost luate de la cea mai iubită – de la cea mai iubită, scumpă doamnă! – și a cui e casa și familia, al cui e caracterul, ale cui sînt înfățișarea și activitatea veselă pe care le descrie el cu o delicatețe ce nu mai lasă loc la nici o confuzie în – o clipă, să-mi amintesc! – în cartea a douăsprezecea? Oameni care n-au altă treabă pot să trăncănească în voie dacă Lotte a lui Werther are un model sau mai multe – eroina unuia dintre episoadele cele mai emoționante din viața eroului, Lotte a tînărului Goethe, stimată doamnă, nu e în orice caz decît una singură...

– Am mai auzit asta adineauri, zise ea apărînd cu un zîmbet de după batistă și înroșindu-se. Mager, chelnerul de-aici, și-a permis să facă și el această remarcă.

– Nu-mi pare rău deloc, spuse domol Riemer, dacă în constatarea unui adevăr sînt pus alături de simplicitatea însăși.

– În fond, zise ea cu un ușor oftat și tamponîndu-și ochii cu batista, nu-i un adevăr atît de surescitant, trebuie să remarc asta. Pentru un episod, desigur, e destul o eroină. Dar au fost o sumedenie de episoade – se zice că ar mai fi și acuma. E un șirag în care mă așez și eu...

– ... Un șirag nemuritor! completă el.

– ... În care, corectă ea, m-a așezat soarta. N-am s-o acuz. Mi-a fost mai binevoitoare decît altora dintre noi, pentru că mi-a hărăzit o viață folositoare alături de omul vrednic căruia i-am păstrat o înțeleaptă credință. Sînt în șirul acesta figuri mai palide și mai triste, care au pierit în izolare și mîhnire și și-au găsit liniștea într-un mormînt timpuriu. Totuși, cînd scrie el că s-a despărțit de mine nu fără durere, dar cu cugetul mai curat decît de Friederike, trebuie să spun că și în cazul meu ar fi trebuit să-l mustre puțin conștiința pentru că mă hărțuise destul cu solicitările lui fără țel, eu fiind logodită, și-mi înciudase cumplit sufletul! Cînd a plecat, și i-am citit scrisoarea, și cînd ne-am văzut iar singuri, noi, oameni simpli, numai noi amîndoi, ne-a cuprins tristețea, și toată ziua numai despre el am vorbit. Dar ne părea și bine – scăpasem de-o apăsare – și îmi aduc aminte cum mă gîndeam că din clipa aceea va începe iarăși viața noastră de toate zilele, o viață firească, dreaptă și pașnică, și va rămîne așa pe veci. Vorbă să fie! N-a trecut mult și ne-am pomenit cu *Werther*, și eu am devenit iubita nemuritoare – nu singura, Doamne ferește, e un șirag întreg, însă cea mai celebră și cea de care oamenii se interesează mai mult. Și acum aparțin istoriei literare, sînt un obiect de cercetare și de pelerinaj și un chip de madonă într-o firidă, în fața căruia se înghesuie lumea în domul umanității. Asta mi-a fost soarta; dar, cu voia dumneavoastră, eu mă tot întreb cum am ajuns aici. A trebuit ca tînărul care toată vara aceea m-a ispitit și m-a tulburat să ajungă un om atît de mare și să ajung și eu mare împreună cu el, văzîndu-mă astfel fixată pe toată viața în încordarea și în exaltarea dureroasă în care m-au aruncat atunci solicitările lui fără rost. Ce sînt bietele mele cuvinte prostești pe care acuma îmi dau seama că le-am rostit pentru eternitate? Atunci cînd ne-am dus cu trăsura la bal împreună cu vara mea și a venit vorba despre romane și pe urmă despre plăcerea dansului, am spus și eu ba una, ba alta, fără să-mi treacă prin gînd că vorbesc pentru sute de ani și că toate astea au să apară într-o carte și au să rămînă pe vecie. Dacă aș fi știut că-i așa, aș fi tăcut sau aș fi încercat să spun ceva care să se potrivească mai bine cu nemurirea. Ah! mi-e rușine cînd citesc, domnule Riemer, mi-e rușine să stau cu vorbele acelea în firida mea, în fața lumii întregi. Dar și tînărul acela ar fi trebuit – că doar era poet – să mi le aranjeze puțin, să le

facă mai ideale și mai inteligente, ca să pot să mă înfățișez mai frumos cu ele în firida mea din domul umanității; ar fi fost chiar de datoria lui să facă asta, o dată ce m-a luat așa pe neașteptate cu dînsul în lumea veșniciei...

Plîngea iar. E destul să înceapă lacrimile, că pe urmă curg repede. Dezaprobîndu-și cu o clătinare din cap soarta, își puse iar batista în podul palmei și și-o apăsă pe ochi.

Riemer se aplecă și îi atinse ușor cealaltă mînă, pe care doamna consilier și-o ținea pe genunchi, îmbrăcată în mitenă, alături de pungă și de mînerul umbrelei.

– Scumpă doamnă, zise el, emoția pe care vorbele dumneavoastră au stîrnit-o atunci în inima tînărului va fi mereu împărtășită de o întreagă omenire simțitoare – de lucrul acesta s-a îngrijit el ca poet, și cuvintele nu au mare importanță... Intră! spuse el în mod automat, fără să se miște și fără să-și schimbe tonul domol și mîngîietor cu care vorbea. Bătuse cineva la ușă. Cu toată modestia, puteți fi convinsă, continuă Riemer, că numele dumneavoastră va străluci mereu printre numele de femei care marchează epocile ilustrei lui opere și pe care oameni de cultură le vor memora ca pe amorurile lui Zeus. Obișnuiți-vă cu gîndul – dar v-ați obișnuit de mult – că dumneavoastră, la fel ca mine, faceți parte din grupul de oameni, bărbați, femei, fete, asupra cărora, datorită lui, lumina istoriei, a legendei, a nemuririi la fel cum cade asupra celor care au stat în preajma lui Iisus... Ce este? întrebă el, tot cu aceeași voce domoală, dar ridicînd capul.

În odaie intrase Mager. Auzind că este vorba de domnul nostru Iisus Hristos, își împreună mîinile.

Capitolul al Patrulea

Charlotte își înfundă cu grabă batista în pungă. Clipi apoi repede din ochi și, cu un ușor sughiț de plîns, trase cu putere aerul pe năsucul ei înroșit. Scăpă astfel dintr-o situație pe care o anulase deja apariția chelnerului. Mutra pe care o făcu acum era specifică unei situații noi și era o mutră foarte supărată.

– Mager! Iar ai venit? întrebă ea tăios. Parcă ți-am spus că am de vorbit lucruri importante cu domnul Riemer și nu vreau să mă tulbure nimeni.

Mager ar fi putut să conteste această afirmație, dar, respectuos, nu încercă să combată pretinsa ei rugăminte.

– Doamnă consilier, spuse el, în timp ce ridică spre ea mîinile gata împreunate, vă rog să binevoiți a fi sigură că am amînat cît am putut mai mult, și chiar pînă la extrem, deranjul pe care vi-l fac. Sînt dezolat, dar n-am mai avut încotro. De mai bine de patruzeci de minute mai așteaptă un oaspete; o doamnă din înalta societate a orașului dorește s-o primiți. Nu puteam să mai întîrzii și să n-o anunț, și de-aceea m-am hotărît, bizuindu-mă pe bunăvoința domnului doctor Riemer, precum și pe cea a dumneavoastră, deoarece, fără îndoială, asemenea altor persoane marcante și mult solicitate, sînteți obișnuită să vă împărțiți timpul și bunăvoința în așa fel încît să fie primiți cît mai mulți...

Charlotte se ridică.

– Asta e prea din cale afară, Mager, spuse ea. De trei ceasuri sau mai mult, nu știu, deoarece am și dormit în vremea asta, vreau să plec și să mă duc la rudele mele, care desigur că sînt îngrijorate din cauza mea, și acuma dumneata vrei să mă mai ții pe loc cu alte vizite! E într-adevăr prea din cale afară. M-am supărat pe dumneata chiar de la început, cînd a venit Miss Cuzzle, și m-am supărat și cînd a venit domnul Riemer, deși mi-am dat seama că în ce-l privește a fost vorba de o vizită de un interes cu totul deosebit. Acuma iar vrei să mă ții pe loc. Să știi că încep să mă îndoiesc în chip serios de devotamentul pe care zici că-l ai față de mine, dacă mă lași să ajung la cheremul publicului.

– Doamnă consilier, spuse chelnerul, cu ochii înroșiți, supărarea dumneavoastră sfîșie o inimă care și așa e sfîșiată de un conflict între două îndatoriri la fel de sacre. Căci cum să nu recunosc ca sacră îndatorirea pe care o am de-a apăra pe ilustrul nostru oaspete de orice inoportunare? Binevoiască însă doamna consilier ca, înainte de-a mă condamna definitiv, să considere că unui om ca mine trebuie să-i fie tot atît de sacre și întru totul de înțeles sentimentele unor persoane distinse, cărora vestea prezenței dumneavoastră în hotelul nostru le insuflă arzătoarea dorință de-a se înfățișa înaintea dumneavoastră.

– Ar trebui mai întîi să aflu, zise Charlotte cu o privire severă, cine a răspîndit vestea.

– Cine este oaspetele? se informă Riemer, care se ridicase și el.

Mager răspunse:

– Domnișoara Schopenhauer.

– Hm! făcu Riemer. Stimată doamnă, omul este oarecum îndreptățit să ia asupra lui îndatorirea de-a anunța această vizită. Este vorba, dacă-mi dați voie să vă informez, de Adele Schopenhauer, o tînără foarte cultivată și de familie bună, fiica doamnei Johanna Schopenhauer, o văduvă bogată din Danzig, care locuiește în orașul nostru de vreo zece ani, o prietenă devotată a maestrului, de altfel literată și ea, ținînd și un salon literar, unde maestrul, pe vremea cînd făcea mai des vizite, își petrecea de multe ori seara. Ați avut bunăvoința să considerați convorbirea noastră ca fiind destul de interesantă. Dacă însă această convorbire nu v-a obosit din cale afară și dacă timpul vă mai îngăduie, aș îndrăzni să vă sfătuiesc să îi acordați domnișoarei cîteva clipe. În afară de darul pe care îl veți face astfel unei inimi tinere și simțitoare, ar fi, pot să garantez, un prilej pentru dumneavoastră să aflați multe lucruri despre condițiile și împrejurările în care se desfășoară viața noastră la Weimar – un prilej în orice caz mai bun decît acela oferit de conversația cu un erudit solitar. În ce-l privește pe acesta, spuse el zîmbind, se va retrage acum de aici, unde, din nefericire, trebuie singur să se acuze că a zăbovit prea mult...

– Sînteți prea modest, domnule Riemer, replică Charlotte. Vă mulțumesc pentru ceasul în care am stat de vorbă și care va rămîne în amintirea mea ca un eveniment prețios și important.

– Au fost, de fapt, două ceasuri, observă Mager, în timp ce doamna consilier îi întinse lui Riemer mîna, pe care el o luă înclinîndu-se cu emoție. Au fost două ceasuri, dacă pot să-mi îngădui această observație marginală. Și, fiindcă în felul acesta prînzul cam întîrzie, ar fi foarte recomandabil ca, înainte de-a o introduce aici pe domnișoara Schopenhauer, doamna consilier să se reconforteze cu o mică gustare, o ceașcă de supă cu biscuiți sau un păhărel de vin unguresc.

– Nu mi-e poftă, spuse Charlotte, și, de altfel, sînt într-o formă cît se poate de bună. Cu bine, domnule Riemer! Sper să vă mai văd zilele acestea. Iar dumneata, Mager, roag-o pe domnișoara să vină, dar cu remarca, ține bine minte, că nu mi-au mai rămas decît puține minute ca să-i spun bună ziua

și că și minutele acestea le răpesc în chip cu totul nejustificat iubitelor mele rude, care mă așteaptă.

– Prea bine, doamnă consilier! Îmi dați voie să vă spun că lipsa poftei nu-i o dovadă a inutilității mîncării. Dacă doamna consilier îmi permite să revin la recomandarea mea de-a lua o gustare... Asta i-ar face foarte bine doamnei consilier, și poate că atunci Domnia sa ar fi dispusă să ia în seamă propunerea prietenului meu, gardianul public Rühring... El se îngrijește acum, împreună cu un camarad al său, de păstrarea ordinii în fața hotelului și a fost adineauri la mine în hol. Zicea că publicul ar pleca mai repede și s-ar împrăștia mulțumit dacă ar putea să o vadă măcar o clipă pe doamna consilier, și ați face totodată și autorităților și ordinii publice un serviciu dacă ați binevoi să vă arătați mulțimii din pragul ușii de la intrare sau măcar de la fereastră...

– Nu, asta în nici un caz, Mager! Cu nici un preț! E o idee absolut ridicolă, absurdă! Nu cumva vor să rostesc și o cuvîntare? Nu, n-am să mă arăt, sub nici un motiv! Doar nu sînt o potentată...

– Sînteți mai mult, doamnă consilier! Mai mult și mai înălțător decît atît! La treapta actuală a culturii noastre, mulțimea nu aleargă după potentați, aleargă după aștrii vieții spirituale.

– Fleacuri, Mager! Cunosc eu mulțimea și motivele curiozității ei, care în fond au foarte puțin a face cu spiritul. Cînd am să isprăvesc cu musafirii, am să plec și n-am să mă uit nici în dreapta, nici în stînga. Așa că nici nu poate fi vorba „să mă arăt".

– Doamna consilier va face cum va crede de cuviință. E dureros însă pentru mine să-mi spun că, dacă ați fi luat o mică gustare, poate că ați fi văzut lucrurile într-o altă lumină... Mă duc s-o înștiințez pe domnișoara Schopenhauer.

Charlotte se folosi de puținele minute în care rămase singură și se apropie de fereastră ca să se uite prin perdelele de muselină, pe care le ținu strîns cu mîna, convingîndu-se că jos în piață totul rămăsese la fel și că asediul asupra intrării hotelului nu slăbise deloc. În timp ce privea, capul îi tremura tare și obrajii îi erau roșii de atîtea lucruri senzaționale rostite în convorbirea cu ucenicul maestrului. Întorcîndu-se de la fereastră, își apăsa obrajii cu dosul degetelor ca să încerce dinafară fierbințeala care îi tulbura ochii. Nu mințise cînd spusese că se simte vioaie și odihnită, deși își dădea seama că vioiciunea asta e puțin cam febrilă. Era cuprinsă de o nevoie de comunicare și de o înfrigurată locvacitate, o poftă nerăbdătoare de-a continua să discute, precum și convingerea aproape temerară că are acum o ușurință de-a vorbi puțin obișnuită, gata să exprime cele mai dificile lucruri. Se uită cu oarecare curiozitate la ușa pe care trebuia să intre noul musafir.

Adele Schopenhauer, anunțată de Mager, se scufundă într-o reverență adîncă, din care doamna consilier, dîndu-i mîna, o ridică plină de amabilitate. Domnișoara – de vreo douăzeci și ceva de ani, după aprecierea lui Charlotte – nu era deloc frumoasă, dar avea o expresie inteligentă; chiar felul în care, în primul moment și după aceea mereu, încerca să-și ascundă strabismul foarte vizibil al ochilor ei galben-verzui, fie clipind des, fie întorcîndu-și repede privirile încolo și-ncoace și uitîndu-se în sus, dădea impresia unei inteligențe nervoase, iar gura ei, e drept că mare și subțire, dar zîmbind isteț și în chip evident pricepută în vorbe bine ticluite, te făcea să treci cu vederea nasul, care atîrna lung, gîtul, prea lung și el, și urechile, cumplit de clăpăuge, pe lîngă care niște bucle în *accroche-coeurs* cădeau pe obraji, ivindu-se de sub pălăria de paie garnisită cu trandafiri, puțin cam extravagantă. Domnișoara era firavă. Un piept alb, dar plat se pierdea în bluza de batist cu mîneci scurte, deschisă la gît, acoperindu-i umerii slabi cu un guleraș încrețit. Mitene ajurate, la capătul brațelor subțiri, lăsau slobode

degetele uscate, cu unghii albe. Ținea cu ele pe lîngă mînerul umbrelei de soare, cîteva lujere de flori, învelite în hîrtie de mătase, și un pachețel făcut sul. Începu imediat să vorbească, repede, ireproșabil, fără pauze între fraze și cu o pricepere pe care Charlotte i-o bănuise după forma gurii, care arăta inteligență. Făcea o ușoară spumă la colțurile buzelor, așa încît cuvintele, curgătoare și cu un ușor accent saxon, se rostogoleau literalmente ca unse, și doamna consilier nu se putea opri să nu se întrebe cu oarecare grijă dacă va mai avea acum prilejul să-și satisfacă pofta de vorbă.

– Doamnă consilier, spuse Adele, vă sînt nespus de recunoscătoare că bunăvoința dumneavoastră mi-a acordat atît de repede fericirea să vă prezint omagiile mele – nici n-am cuvinte să vă exprim ceea ce simt. Și, fără pauză, continuă: Fac asta nu numai pentru modesta mea persoană, ci și în numele – n-aș putea să spun din însărcinarea cercului nostru literar, căci n-am avut încă posibilitatea s-o obțin –, așadar, în numele cercului muzelor noastre, al cărui spirit și admirabilă coeziune s-au dovedit în chip strălucit a fi la înălțime cu prilejul minunatei dumneavoastră prezențe aici, deoarece chiar unul dintre membrii noștri, iubita mea prietenă contesa Line Egloffstein, mi-a adus imediat vestea înaripată, după ce o aflase de la camerista dumneavoastră. Conștiința îmi șoptește că ar fi trebuit să-i spun Muselinei – vă rog să mă scuzați, acesta e numele pe care-l poartă în cercul nostru Line Egloffstein; toate aveam nume de acestea, ați rîde dacă le-ați auzi – așadar, ar fi trebuit să-i spun Linei, drept răsplată pentru vestea pe care mi-a dat-o, că am de gînd să întreprind pasul făcut acum; desigur că ar fi venit cu mine. Dar, în primul rînd, am luat această hotărîre abia după plecarea ei, și în al doilea rînd aveam motive temeinice să doresc a vă ura bun sosit la Weimar numai *eu singură* și să vorbesc cu dumneavoastră între patru ochi... Îmi dați voie să vă ofer cîteva flori; margarete, nemțișor și „betunii“, precum și această modestă mostră a sîrguinței noastre artistice.

– Draga mea, replică Charlotte amuzată, fiindcă felul cum pronunța Adele cuvîntul „petunii“ îi stîrnea rîsul – rîs pe care, de altfel, nu încerca să și-l ascundă, deoarece s-ar fi putut pune pe seama numelui „Muselinе“ – draga mea, e minunat ce-mi spuneți. Ce îmbinare de culori plină de gust! Și ce flori minunate, trebuie numaidecît să le punem în apă. Petunii atît de frumoase – și iar o apucă rîsul – nu-mi aduc aminte să fi văzut vreodată...

– Sîntem o regiune bogată în flori, zise Adele. Flora ne ocrotește. Și aruncă o privire către statuia de ghips din firidă, continuînd: Semințele de flori din Erfurt sînt renumite în lumea întreagă de mai bine de un secol.

– Minunat! repetă Charlotte. Și asta, care ziceți că e o probă de artă weimareză, ce este? Sînt bătrînă și curioasă...

– O! Denumirea dată de mine era foarte eufemistică. O jucărie, doamnă consilier, un lucru făcut de mîinile mele, o foarte modestă ofrandă de bun sosit. Îmi dați voie să vă ajut s-o despachetați? Așa, împrejur, dacă-mi permiteți. Un decupaj de siluete, lucrat din hîrtie neagră lucioasă și lipită cu grijă pe carton alb, un grup, după cum vedeți. Nu-i nimic altceva decît cercul nostru literar, ca într-un portret, atît cel puțin cît am izbutit. Asta e Muselinе, despre care v-am vorbit, Line Egloffstein. Cîntă admirabil și e doamna de onoare favorită a prințesei noastre moștenitoare. Asta de-aici e sora ei Julie, pictorița, fată frumoasă, numită Julemuse. Asta sînt eu, Adelmuse, imagine deloc flatată, după cum vedeți, și aceasta care mă cuprinde de mijloc cu brațul e Tillemuse, adică Ottilie von Pogwisch – un căpșor drăguț, nu?

– Foarte drăguț, spuse Charlotte, toate sînt foarte drăguțe și nemaipomenit de vii. Admir, scumpa mea, iscusința dumitale. Ce bine lucrat! Dantelele și năsturașii, piciorușele scaunelor și ale meselor, buclele, năsucurile și genele – toate,

toate sînt nemaipomenit de bine! Mie mi-a plăcut întotdeauna arta de-a decupa siluete și întotdeauna am fost de părere că desuetudinea în care a căzut e o pierdere pentru suflet și minte. De-aceea mă bucură și mai mult deosebita sîrguință cu care văd că se manifestă aici un talent natural extraordinar, cu niște rezultate excelente...

– Aici, la noi, trebuie să-ți cultivi talentele, spuse domnișoara, și mai întîi de toate trebuie să ai numaidecît un talent oarecare, pentru că altfel nu poți răzbate în societate și nu te ia nimeni în seamă. La noi, fiecare aduce prinos muzelor, așa cer bunele maniere, și asta chiar înseamnă *bune* maniere, nu? Se pot concepe altele mult mai rele. Eu de mică am avut un exemplu excelent în mama care, demult, înainte de-a veni aici, pe cînd trăia tata, picta, dar de-abia la Weimar a început să-și cultive această însușire; pe lîngă asta m-a întrecut la pian și a luat și lecții de italiană cu Fernow, istoricul de artă, care a stat multă vreme la Roma și care a murit nu de mult. A acordat întotdeauna mare atenție modestelor mele încercări poetice, deși ei nu i-a fost dat să facă versuri, cel puțin nu în germană, fiindcă în italienește a compus la un moment dat un sonet în stilul lui Petrarca, sub îndrumarea lui Fernow. E o femeie admirabilă. Vă închipuiți ce impresie a produs asupra mea cînd aveam treisprezece-paisprezece ani și am văzut-o cum a prins rădăcini aici și cît ai clipi din ochi a făcut din salonul ei locul de întîlnire al tuturor oamenilor de litere. Dacă izbutesc să realizez ceva în arta siluetelor, asta o datoresc numai ei și exemplului ei, fiindcă a fost și continuă să fie o maestră în flori decupate, și însuși domnul consilier intim, cînd venea la noi la ceai, privea cu mare satisfacție siluetele ei...

– Goethe?

– Da, da. Nu s-a lăsat pînă n-a convins-o pe mama să decoreze un paravan cu flori decupate și chiar a ajutat-o, cu multă sîrguință, să le lipească. Îl văd și astăzi cum stătea în

fața paravanului cînd a fost gata și cum îl admira; vreo jumătate de ceas a stat...

– Goethe?!?

– Da, da. Dragostea pe care omul acesta mare o arată față de produsele meșteșugului și ale iscusinței de orice fel, într-un cuvînt față de iscusința mîinii omenești, este într-adevăr emoționantă. Nu-l cunoști dacă nu-i cunoști această latură.

– Ai dreptate, zise Charlotte. Eu îl cunosc sub acest aspect și văd că a rămas tot vechiul meu prieten, adică vreau să spun tot atît de tînăr. Cînd eram tineri, atunci la Wetzlar, îi plăceau broderiile pe care le făceam eu cu mătase colorată, și de multe ori mi-a dat o mînă de ajutor la schițele pe care le desenam pentru lucrări de acest fel. Mi-aduc aminte de un templu al iubirii, care n-a fost terminat niciodată. Pe treptele lui stătea o femeie; tocmai sosise dintr-un pelerinaj și era întîmpinată de prietenele ei. S-a ocupat foarte mult de lucrarea aceasta...

– Minunat! strigă oaspetele. Povestiți niște lucruri grozave. Mai spuneți, vă rog mai spuneți.

– Așa, deodată, nu, draga mea zise Charlotte. Mi-ar părea rău dacă aș uita să te rog să te faci comodă, și chiar fără de asta amabilitatea dumitale și darurile acestea mă determină să regret și mai tare că te-am lăsat să aștepți atîta...

– Eram sigură că așa va fi, replică Adele, așezîndu-se alături de bătrîna doamnă pe o canapea, doar mi-am închipuit că nu sînt nici singura, nici prima persoană care rupe cordonul popularității dumneavoastră ca să ajungă mai repede să vă vadă. Erați ocupată cu o conversație desigur foarte interesantă. M-am întîlnit cu unchiul Riemer cînd pleca...

– Cum, e unchiul...

– O, nu. Îi spun așa de cînd eram mică. De altfel, am spus și spun așa tuturor musafirilor care vin la mama la ceai duminica și joia și obișnuiților casei și celor care ne vizitează

numai cîteodată: Meyer și Schütze și Falk și cu soțiile, baronul Einsiedel, traducătorul lui Terențiu, maiorul von Knebel și consilierul de legație Bertuch, care a înființat „Die Allgemeine Literaturzeitung“, Grimm și principele Püchler, frații Schlegel și Savigny. Da, tuturor acestora le spun unchi și mătuși. Chiar și lui Wieland îi spuneam unchi.

– Și lui Goethe tot așa îi spui?

– Lui nu. Dar doamnei consilier intim îi ziceam mătușă.

– Doamnei Vulpius?

– Da, doamna von Goethe, care a murit de curînd. Îndată după ce s-a căsătorit cu ea a adus-o la noi, numai la mama, pentru că în alte locuri era cam greu. S-ar putea spune că și marele om aproape numai la noi venea, fiindcă, deși curtea și societatea îi trecuseră cu vederea concubinajul cu răposata, căsătoria legală nu le-a fost pe plac.

– Și baroana von Stein, întrebă Charlotte, ai cărei obraji se înroșiseră ușor, a fost și ea contrariată?

– Ea mai mult decît toți. Sau cel puțin a vrut să dea impresia că dezaprobă mai ales legalizarea legăturii, deși, în realitate, legătura însăși a necăjit-o nespus de mult încă de la început.

– Lucru foarte de înțeles.

– O, desigur! Pe de altă parte însă, a fost frumos din partea maestrului nostru că a făcut-o pe biata femeie soția lui legitimă. În 1806, în niște timpuri foarte grele, cînd cu invazia francezilor a stat cu credință și curaj lîngă dînsul, și el a socotit că doi oameni care au trecut împreună prin asemenea încercări trebuie să stea tot împreună în fața lui Dumnezeu și a oamenilor.

– E adevărat că purtarea ei lăsa cam mult de dorit?

– Da, era ordinară, zise Adele. *De mortuis nil nisi bene*, dar trebuie spus că era cît se poate de ordinară, mîncăcioasă și umflată, cu fața roșie și nebună după dans, și pe deasupra îi mai plăcea și băutura, chiar peste măsură. Întotdeauna o vedeai cu actori și cu băieți tineri, chiar și acum, cînd începuse să îmbătrînească, mereu pe la sindrofii, și pe la petreceri, și la plimbări cu sania, și pe la baluri studențești; studenții din Jena își permiteau chiar tot felul de grosolănii față de ea.

– Și Goethe tolera o purtare ca asta?

– Închidea ochii și chiar făcea haz. S-ar putea spune că, într-un fel, favoriza viața liberă pe care o ducea ea și cred că o făcea ca să aibă la rîndul lui dreptul să-și salveze libertatea propriei simțiri. Un poet de geniu nu poate să-și culeagă inspirația numai din viața conjugală.

– Cum văd, dispuneți de puncte de vedere foarte largi și foarte îndrăznețe, draga mea.

– Sînt din Weimar, spuse Adele. Aici amorul are o trecere deosebită, i se acordă drepturi foarte mari, dar în limitele bunei-cuviințe. Trebuie spus, de asemenea, că toate criticile societății noastre cu privire la dragostea de viață cam grosolană a doamnei consilier intim au fost mai mult de natură estetică decît morală. Dar cine voia să fie drept cu dînsa trebuia să recunoască negreșit că a fost în felul ei o soție excelentă pentru marele ei soț. A avut întotdeauna grijă de sănătatea lui, care constituia o permanentă preocupare pentru el, și era plină de înțelegere pentru condițiile sale de lucru, deși nu pricepea absolut nimic din producțiile lui – nici un cuvînt, domeniul spiritului fiindu-i ferecat cu șapte lacăte –, dar își dădea seama de importanța operei lui pentru lumea întreagă și avea mare respect față de această importanță. Chiar după ce s-a căsătorit, maestrul și-a păstrat obiceiurile de celibatar și își petrecea o bună parte a anului la Jena, la Karlsbad, la Töplitz. Totuși, cînd în iunie trecut Christiane a murit, de niște convulsii de care suferea, în brațele unor îngrijitoare străine, pentru că și el zăcea în pat în ziua aceea, sănătatea lui lăsînd de mai multă vreme de dorit, în timp ce ea era însăși întruparea vieții – cu laturile ei neestetice și respingătoare – după ce-a murit, se zice că maestrul a venit, s-a aruncat pe patul ei și a strigat: „Nu se poate, nu se poate să mă lași!“.

Charlotte nu spuse nimic, din care pricină domnișoara Schopenhauer, a cărei politețe nu suferea ca o conversație să lîncezească, se grăbi să continue.

– Oricum, spuse ea, mama a făcut foarte bine cînd, numai ea din toată societatea de-aici, a primit-o pe doamna Goethe și cu mult tact a ajutat-o să depășească momentele de stînjeneală. Cu asta, îl lega și mai mult pe maestru de salonul ei, care lua o amploare tot mai mare și a cărui atracție principală era el, firește. Tot ea m-a îndemnat să-i spun fostei domnișoare Vulpius „mătușă". Lui Goethe însă nu i-am spus niciodată „unchiule". Nu se potrivea. E drept că îi eram simpatică și că stătea de vorbă cu mine. Mi se îngăduia să suflu în felinarul care îi lumina drumul cînd venea la noi, îi arătam jucăriile mele și odată a dansat o ecoseză cu păpușa mea favorită. Totuși, nu puteam să-i spun „unchiule", era un personaj care inspira prea mult respect, nu numai mie, care eram mică, ci și celor mai mari, am observat asta. Dacă era adeseori tăcut și într-un fel chiar stingherit cînd venea și se apuca să deseneze la măsuța lui, totuși în salon domina, și asta numai din cauză că toți se dădeau după dînsul, și-i tiraniza pe cei din jurul lui, nu atît din pricină că ar fi fost el tiran, cît din pricină că ceilalți i se supuneau și îl sileau cu tot dinadinsul să facă pe tiranul. Și chiar așa și proceda și îi dirija pe toți, bătea în masă și dădea dispoziții într-o chestiune sau alta, citea balade scoțiene și cerea ca doamnele să repete în cor refrenul, și vai de cea care începea să rîdă; îndată fulgera din ochi și spunea: „Nu mai citesc". Și mama izbutea numai cu mare greutate să restabilească situația, făgăduind că pe viitor disciplina are să fie respectată. Sau se amuza să sperie grozav pe cîte o cucoană mai fricoasă povestind întîmplări cumplite cu fantome. În general, îi plăcea să tachineze pe toată lumea. Mi-aduc aminte cum într-o seară l-a făcut pe bătrînul unchi Wieland să-și iasă din fire pentru că îl contrazicea întruna, și nu din convingere, ci numai din plăcerea de a-l necăji; Wieland însă a luat lucrurile în serios și s-a supărat foarte tare, și atunci imediat Meyer și Riemer, trabanții lui Goethe, au început să-l consoleze, vorbindu-i cam de sus și dăscălindu-l: „Dragă Wieland, nu trebuie s-o iei așa!" Și cît eram de mică, mi-am dat seama că asta n-a fost prea frumos, și toți își dădeau seama, numai Goethe nu, ceea ce e curios.

– Da, curios, într-adevăr.

– Am avut întotdeauna impresia, continuă Adele, că societatea, cel puțin societatea noastră germană, în tendința ei de-a se supune cuiva, își strică ea singură stăpînii și favoriții și îi silește să abuzeze în mod penibil de superioritatea lor, ceea ce dă loc la o situație care nu mai poate să bucure nici pe unii, nici pe alții. O seară întreagă i-a chinuit Goethe pe musafiri, pînă la epuizarea totală, cu o glumă întinsă la nesfîrșit, și anume ca, pe baza cîtorva recuzite, să se ghicească conținutul unor piese noi, pe care nimeni nu le cunoștea și care tocmai se repetau atunci sub conducerea lui. Era ceva cu totul imposibil, o problemă cu prea multe necunoscute. Nimeni n-a putut găsi o legătură, și fețele se făceau tot mai lungi și căscatul – tot mai des. El însă nu se lăsa și insista mereu, supunîndu-i pe toți la torturile plictiselii, așa încît oaspeții se întrebau: „Oare el nu-și dă seama la ce constrîngere îi supune pe oameni?" Nu, nu-și dădea seama, căci societatea îl obișnuise să nu-și mai dea seama de acest lucru, și totuși nu-i de crezut că nu s-a plictisit de moarte el însuși cu jocul acela groaznic. Tirania este negreșit o treabă plicticoasă.

– S-ar putea să aveți dreptate, draga mea.

– După părerea mea, spuse Adele, el n-a fost născut să fie tiran, ci mai degrabă prieten al oamenilor. Am tras concluzia asta din faptul că-i place și se pricepe foarte bine să-i facă pe oameni să rîdă. Cu o asemenea însușire, cineva nu este tiran. Își arată însușirea aceasta și atunci cînd citește ceva, și atunci cînd povestește și observă lucruri comice, și cînd înfățișează oameni caraghioși. Nu citește întotdeauna bine, asta o recunosc toți. E drept că îi asculți cu plăcere

vocea profundă, care sună frumos, și te uiți cu drag la figura lui emoționată de lectură. La scenele grave însă, devine repede patetic și declamator, și vocea îi este prea răsunătoare, ceea ce nu e întotdeauna plăcut. Dimpotrivă, comicul îl exprimă cu atîta naturalețe și vigoare, cu un simț de observație atît de minunat și cu o capacitate de redare atît de impecabilă, încît toți sînt entuziasmați. Iar cînd istorisește anecdote hazlii sau cînd se pierde în descrierea unor absurdități fantastice, atunci literalmente toți rîd cu lacrimi. Lucru interesant de observat: în operele lui predomină o mare finețe și un mare echilibru în caracterizări, care desigur pot să ne facă să surîdem uneori, dar să rîdem nu, după cîte știu. Personal însă, nimic nu-i place mai mult decît să-i vadă pe oameni că se tăvălesc de rîs la ceea ce povestește el, și am văzut cu ochii mei cum odată unchiul Wieland și-a înfășurat capul cu un șervet și l-a rugat să se mai oprească un pic, că nu mai poate, și de altfel toți de la masă nu mai puteau sufla de-atîta rîs. De obicei, în asemenea situații, el își păstrează seriozitatea; are însă un fel de-a lua parte la rîsul și la veselia generală, clipind din ochi și uitîndu-se la ceilalți cu o curiozitate plină de haz. De multe ori m-am gîndit care-i cauza că unui om atît de mare, care a trecut prin atîtea, a cunoscut și a realizat atîtea lucruri, îi place să-i facă pe oameni să rîdă în hohote.

– Cauza trebuie să fie, zise Charlotte, că și-a păstrat tinerețea în măreție și a rămas fidel rîsului și veseliei, cu toată gravitatea vieții lui de azi. Nu m-aș mira să fie așa și mi-ar plăcea să fie. În tinerețea noastră am rîs de multe ori împreună, am rîs din belșug în doi sau în trei; și tocmai în momentele în care credeam că aluneca spre îndurerare și se pierde în melancolie, deodată se înviora, schimba tonul și ne făcea să rîdem, întocmai așa cum îi face să rîdă cu snoavele lui pe oaspeții mamei dumitale.

– O, mai povestiți, doamnă consilier! se rugă fata. Mai povestiți ceva despre acele zile nemuritoare ale tinereții în doi sau în trei! Vai, ce proastă sînt! Doar știam la cine vin, la cine mă îndemna inima să mă duc. Și acuma aproape că mi-a ieșit din minte cu cine stau alături pe canapeaua asta; cuvintele dumneavoastră îmi aduc aminte iarăși și aproape că mă înspăimînt dîndu-mi seama. O, mai vorbiți, mai vorbiți despre vremea de atunci, vă implor!

– Eu aș vrea mai bine, zise Charlotte, să te ascult pe dumneata, draga mea. Tot ce-mi spui îmi face atît de mare plăcere, încît mereu îmi reproșez că te-am lăsat să aștepți atîta și îți mulțumesc încă o dată pentru răbdarea dumitale...

– O, cît despre răbdarea mea... Eram nespus de nerăbdătoare să vă văd, pe dumneavoastră, înaltă doamnă, să vă văd și poate să vă și dezvălui în multe privințe inima mea, așa încît nu merit să fiu lăudată pentru răbdarea pe care am avut-o de dragul acestei nerăbdări. De multe ori ceea ce-i moral reprezintă numai un produs și un mijloc al pasiunii, iar arta, de exemplu, o putem numi înalta școală a răbdării în nerăbdare.

– A, foarte nostim ce spui, copila mea! Un *aperçu* inteligent. Văd că, pe lîngă celelalte talente, ai și o aplecare serioasă către filozofie.

– Sînt din Weimar, replică Adele, și aici toată lumea filozofează. Cînd cineva vorbește franțuzește după ce a stat zece ani la Paris, nu e de mirare. Și noi, în cercul muzelor, ne ocupăm cu filozofia și cu critica, în aceeași măsură ca și cu poezia. Citim între noi nu numai poeziile noastre, ci și lucrări de cercetări și de analiză consacrate lecturilor noastre, despre tot ce e nou în domeniul minții, cum se zicea altădată – acuma se spune „spirit“ și „cultură“. Dar noi nu vrem ca bătrînul consilier intim să știe despre reuniunile noastre.

– Nu? De ce?

– Din mai multe motive. Mai întîi, el are o ironică aversiune față de femeile literate și ne temem să nu rîdă de aceste lucrări ale noastre, la care noi ținem foarte mult. Desigur, nu s-ar putea spune că e împotriva femeilor; asta ar fi

o afirmație greu de susținut. Și totuși, în atitudinea lui față de femei este ceva tranșant, aș spune chiar ceva grosolan – un partizanat bărbătesc care ar vrea să ne interzică orice acces la poezie și la înaltele îndeletniciri ale spiritului, iar gingășia noastră sufletească o vede într-o lumină comică. Nu pot afirma că are neapărat vreo legătură cu asta, dar știu că odată, văzînd niște cucoane care culegeau flori dintr-o grădină, a spus că parcă ar fi niște capre sentimentale. Socotiți că expresia aceasta e plină de sensibilitate?

– Nu tocmai, răspunse Charlotte rîzînd. Îmi vine să rîd, adăugă ea, pentru că felul acesta răutăcios de exprimare are în sine ceva foarte nimerit. Dar bineînțeles că nu trebuie să fim răutătcioși.

– Într-adevăr, zise Adele, chiar așa și este. O vorbă ca asta nimerește și dă o lovitură mortală. Cînd ies să mă plimb, nu mă mai pot apleca să strîng la pieptul meu copiii primăverii fără să-mi apar mie însămi ca o capră sentimentală și chiar și atunci cînd scriu o poezie în albumul meu, fie una a mea, fie a altcuiva, tot așa îmi apar.

– Nu trebuie să-ți faci inimă rea din pricina asta. Dar din care altă cauză nu vreți să știe Goethe de lucrările voastre estetice, ale dumitale și ale prietenelor dumitale?

– Să vă spun, scumpă doamnă consilier, din cauza primei din cele zece porunci.

– Cum adică?

– Prima poruncă spune: „Să nu ai alți Dumnezei în afară de mine“. Am ajuns iarăși la capitolul tiraniei – o tiranie pe care societatea nu ne-o impune și de care ea nu e vinovată, ci o tiranie naturală, legată de o anumită măreție dominatoare, pe care e mai bine s-o respecți și s-o cruți, fără să i te supui însă. Goethe este mare și bătrîn și nu-i deprins să prețuiască ce vine după el. Viața însă merge înainte, ea nu stă pe loc nici pentru cei mai mari, iar noi sîntem copiii noii vieți, noi Muselinele și Julemusele, o generație nouă, și nu sîntem niște capre sentimentale, ci niște minți independente și avansate, care ținem de timpul nostru și de gustul epocii noastre și cunoaștem zei noi. Cunoaștem și iubim pictori cum sînt pioșii Cornelius și Overbeck, despre ale căror tablouri l-am auzit spunînd odată că ar fi gata să tragă cu pistolul în ele, și pe minunatul David Caspar Friedrich, despre ale cărui lucrări zice că le poți înțelege tot atît de bine și dacă le întorci cu susul în jos. „Asta nu poate să meargă!“ tună el – incontestabil un tunet tiranic, dar pe care noi, în cercul nostru al muzelor, îl lăsăm respectuoase să răsune și să treacă, în timp ce în albumele noastre transcriem versuri de Uhland și citim povestirile grotești și atît de minunate ale lui Hoffmann.

– Nu-i cunosc pe autorii aceștia, zise repede Charlotte. Îmi închipui că nu vrei să spui că prin grotescul lor îl ajung pe autorul lui *Werther*.

– Nu-l ajung, zise Adele, și totuși – iertați-mi paradoxul! – îl întrec, și asta pur și simplu din cauză că sînt mai înaintați în timp și reprezintă o treaptă nouă, sînt mai aproape de noi, ne sînt mai dragi, mai înrudiți cu noi, ne spun lucruri mai noi și mai personale decît un mare om rigid ca o stîncă, care se înalță în vremea noastră nouă, poruncește și dictează opreliști. Vă rog să nu ne socotiți lipsite de pietate! Lipsit de pietate e numai timpul, care lasă în urmă ce e vechi și aduce cu el mereu lucruri noi. Desigur, uneori după lucruri mari aduce lucruri mărunte, dar ceea ce aduce e pe măsura lui și a copiilor lui, e plin de viață și de actualitate și ne privește pe noi cu o precizie fără îndoială lipsită de pietate, vorbind însă direct inimii și nervilor acelora cărora le aparține și care îi aparțin, acelora care au contribuit la ivirea lucrurilor noi.

Charlotte nu răspunse nimic la asta.

– Familia dumneavoastră, domnișoară, zise ea, schimbînd vorba și cu o prefăcută prietenie, e originară, după cîte știu, din Danzig.

– Da, doamnă. Familia mamei – din moși strămoși, a tatei – de mai puțină vreme. Bunicul tatei s-a stabilit ca mare negustor în republica Danzigului dar, neamul Schopenhaueri este de origine olandeză, și dacă ar fi să ne luăm după predilecțiile tatei, se pare că ar fi fost de origine engleză; tata era un mare prieten și admirator a tot ce este englez, el însuși un perfect *gentleman,* și casa lui din Oliva era clădită și amenajată în stil englezesc.

– Familia noastră, familia Buff, observă Charlotte, se zice că ar fi de origine engleză. Dovezi încă n-am găsit pînă acum, deși, din motive ușor de înțeles, m-am ocupat mult de istoria familiei noastre, am făcut chiar sîrguincioase studii genealogice și am adunat multe documente importante – mai ales după ce a murit dragul meu Hans Christian, cînd am avut mai mult timp pentru asemenea cercetări.

Fața Adelei rămase o clipă lipsită de orice expresie, fiindcă ea nu văzu imediat „motivele ușor de înțeles" ale acestor studii. Apoi, deodată, pricepu și exclamă:

– O, ce merituoase, ce demne de recunoștință sînt cercetările dumneavoastră! Ce noroc pentru posteritate că va putea, datorită ostenelilor dumneavoastră, să aibă informații exacte despre obîrșia familiei unei femei alese cum sînteți dumneavoastră și atît de însemnate pentru istoria sufletului omenesc!

– Tocmai aceasta, spuse cu demnitate Charlotte, este și părerea mea, și chiar mai mult decît atîta, e o certitudine, deoarece văd că știința se ocupă chiar de pe acum de originea mea, așa că mă simt datoare să-i dau o mînă de ajutor în chestiunea respectivă. Am izbutit să urmăresc familia mea în ramificațiile ei pînă dincolo de epoca Războiului de 30 de Ani. Un Simon Heinrich Buff a trăit între 1580 și 1650 și a fost căpitan de poștă la Butzbach în Wetterau. Fiul lui a fost brutar. Dar chiar unul dintre fiii acestuia, Heinrich, a ajuns capelan și mai tîrziu *pastor primarius* la Münzenberg, și de-atunci încoace mai toți din familia Buff au fost pastori de parohii rurale la Crainfeld, la Steinbach, la Windhausen, la Reichelsheim, la Gladenbach și la Niederwöllstadt.

– E important, e minunat, e foarte interesant, spuse Adele dintr-o suflare.

– M-am gîndit, replică Charlotte, că are să vă intereseze, cu toată slăbiciunea dumneavoastră față de micile *nouveauté*-uri ale vieții literare. Am mai izbutit pe lîngă asta să îndrept o eroare care mă privește pe mine personal și care amenință să se perpetueze necorectată. Ziua mea de naștere a fost sărbătorită întotdeauna la 11 ianuarie, și Goethe o știa atunci și o știe probabil și acum. În realitate însă, eu m-am născut pe 13 și am fost botezată a doua zi – registrul bisericii din Wetzlar nu lasă nici o îndoială în privința asta.

– Trebuie întreprins totul, spuse Adele, și în ce mă privește sînt hotărîtă să-mi dau întreaga silință pentru ca adevărul asupra acestui punct să fie cunoscut fiecăruia. În primul rînd ar trebui ca domnul consilier intim să-l afle și, desigur, vizita pe care aveți să i-o faceți va fi cel mai bun prilej pentru aceasta! Dar scumpele obiecte pe care le-ați lucrat pe cînd erați copilă încă, broderiile pe care în vremuri nemuritoare le-ați lucrat sub ochii lui, acel templu al iubirii neterminat și toate celelalte, spuneți-mi, vă rog, ce s-a întîmplat cu aceste relicve? Tocmai vorbeați despre ele, dar, spre marea mea părere de rău, am început să discutăm despre altceva...

– Există toate, răspunse Charlotte, și am avut grijă ca aceste obiecte foarte neînsemnate în sine să fie păstrate și bine păzite. I le-am dat fratelui meu Georg, care încă pe vremea cînd mai trăia tata îl ajuta în administrație și care a fost urmașul lui în slujbă. Lui i-am încredințat aceste suvenire, templul, niște zicători brodate în ghirlandă, două pungulițe împletite, albumul de desen și altele. Trebuie să ne gîndim că în viitor ele vor avea o valoare de muzeu, asemenea casei și Curții din Wetzlar și odăii de jos, unde am stat de atîtea ori cu „dînsul", și tot așa și încăperea din colț, de la etaj, care dă spre stradă, denumită de noi salonaș, cu figuri

de zei pe tapete și cu vechiul ceasornic de perete al cărui cadran înfățișează un peisaj și pe care de atîtea ori cînd venea la noi l-a auzit cum bătea și suna orele. După părerea mea, salonașul acesta e și mai bun de muzeu decît odaia cea mare de jos și, dacă ar fi după mine, amintirile acelea acolo ar trebui așezate, sub sticlă, și înrămate.

– Oamenii viitorului, proroci Adele, nu numai din țara noastră, ci și străinii care au să vină aici în pelerinaj au să vă fie recunoscători pentru aceasta.

– Așa sper și eu, zise Charlotte.

Conversația se opri. Rezerva de politețe a domnișoarei Schopenhauer părea epuizată. Se uita în jos la vîrful umbrelei, pe care o mișca încolo și-ncoace. Charlotte aștepta plecarea ei, fără ca totuși s-o dorească atît de mult cum ar fi cerut situația. De-aceea, se arătă mai degrabă mulțumită, cînd fata începu iar să vorbească, tot atît de curgător ca mai înainte.

– Scumpă doamnă consilier sau, dacă îmi îngăduiți să spun, stimată prietenă, sufletul meu e plin de reproșuri pe care mi le fac singură, și dacă cel mai aspru dintre toate este că abuzez fără scrupul de timpul pe care mi-l dăruiți, un reproș aproape tot atît de grav este acela că nu mă folosesc cum trebuie de acest dar... Părăduiesc în chip culpabil o ocazie rară și fără să vreau mă gîndesc la motivul unui basm popular – noi tinerii de astăzi ținem foarte mult la poezia basmelor –, un basm în care cineva capătă printr-o vrajă puterea de a-și satisface trei dorințe, dar de trei ori dorește lucruri fără importanță și mărunte, în loc să dorească ceva bun și esențial. Așa și eu, vorbesc cu dumneavoastră despre tot felul de lucruri și nu pomenesc nimic despre ceea ce îmi stă pe inimă, de lucrul care – dați-mi voie să vă mărturisesc în sfîrșit! – m-a adus la dumneavoastră, fiindcă sper să capăt de la dumneavoastră, cu privire la acest lucru, un sfat și un ajutor. Desigur că v-ați și supărat deoarece am îndrăznit să vă țin de vorbă cu tot felul de fleacuri privitoare la cercul nostru poetic. Și totuși, n-aș fi vorbit, dar grija și teama pe care aș vrea acum să vi le destăinuiesc sînt în legătură tocmai cu acest cerc.

– Dar despre ce este vorba, cine sau ce anume îți produce atîta grijă?

– Un suflet de om, doamnă consilier, o prietenă scumpă mie, singura prietenă pe care o am, cea mai dragă, ființa cea mai bună, cea mai nobilă și cea mai vrednică să fie fericită și pe care o văd încurcată într-un destin fals, absolut fără nici o necesitate și totuși în aparență inevitabil, lucru care mă duce la disperare – într-un cuvînt, Tillemuse...

– Tillemuse?

– Da, mă iertați, e numele pe care îl poartă în cercul muzelor, am mai pomenit de ea adineauri – o cheamă pe numele ei adevărat Ottilie, Ottilie von Pogwisch.

– A! Și ce destin o amenință pe domnișoara von Pogwisch?

– E gata să se logodească.

– A, da... și cu cine?

– Cu domnul consilier cameral von Goethe.

– Nu mai spune! Cu August?

– Da, fiul lui Goethe și al domnișoarei Vulpius. Moartea doamnei consilier intim face acum posibilă o legătură care, cît timp Christiane Vulpius trăia, nu se putea realiza, fiindcă se împotriveau familia Ottiliei și societatea.

– Și ce anume ți se pare îngrijorător în legătura aceasta?

– Dați-mi voie să vă povestesc, se rugă Adele. Dați-mi voie ca povestind să lepăd povara ce-mi apasă inima și să vă rog a da ajutor unei ființe bune, amenințate de o mare primejdie. Ființa aceasta ar fi, desigur, foarte supărată pe mine dacă ar afla de intervenția mea, intervenție de care are însă atîta nevoie și pe care o merită.

Și, disimulîndu-și strabismul cu o privire trimisă în tavan, domnișoara Schopenhauer își începu destăinuirile; în timp ce vorbea, colțurile gurii ei mari și inteligente se umezeau din cînd în cînd.

Capitolul al Cincilea

Povestirea lui Adele

Dinspre tată, Ottilie se trage dintr-o familie de militari originară din Holstein și Prusia. Căsătoria mamei ei, o Henckel von Donnersmarck, cu domnul von Pogwisch a fost o căsătorie din dragoste, la care din nefericire rațiunea a contribuit prea puțin. Cel puțin asta era părerea bunicii Ottiliei, contesa Henckel, o doamnă nobilă, așa cum erau în secolul trecut: cu minte limpede și hotărîtă, fără fasoane, spirituală, brutal de caustică și neputînd să sufere mofturile. Ea fusese întotdeauna împotriva consecințelor, pe cît de frumoase, pe atît de necugetate, către care fiica ei fusese împinsă din dragoste. Domnul von Pogwisch era sărac. Henckelii din ramura aceasta erau și ei săraci, de aceea contesa, cu doi ani înainte de bătălia de la Jena, a intrat în slujbă la Curtea din Weimar, ca maestră de ceremonii pe lîngă tînăra noastră prințesă de la răsărit, proaspăt măritată, care devenise acum prințesă moștenitoare. Voia să capete un post asemănător și pentru fiica ei și, în timp ce îi deschidea această perspectivă, se străduise din toate puterile să desfacă o căsătorie a cărei fericire era din ce în ce mai amenințată să fie înăbușită de greutăți materiale tot mai mari. Solda ofițerilor prusaci era mică pe vremea aceea, era imposibil să poată duce cu ea o viață potrivită cu rangul pe care-l aveau. Încercările de-a fi cît de cît la înălțime provocau încurcături pecuniare tot mai grele; în sfîrșit, existența sfărîmată a soților dădu prilej dorințelor doamnei Henckel von Donnersmarck să triumfe. Se hotărî despărțirea prin bună înțelegere, deocamdată fără divorț în fața tribunalului.

N-a știut nimeni ce s-a petrecut în inima soțului care lăsa în grija tovarășei lui de nevoi două fetițe, pe Ottilie și pe sora ei mai mică, Ulrike. Desigur că teama de-a nu fi alungat din cariera militară, o tradiție în familie, carieră care-i era dragă și singura pe care putea s-o îndeplinească, i-a smuls tragica hotărîre. Inima soției lui a sîngerat și nu e exagerat dacă spunem că de la acea capitulare în fața necesității și a stăruințelor unei mame, îmbinate cu această necesitate, ea n-a mai avut nici o clipă de fericire. Cît despre fete, figura tatălui lor, care era un bărbat frumos și cu o înfățișare cavalerească, a rămas neștearsă în sufletele lor, mai ales în sufletul lui Ottilie, mai romantic și mai profund. Toată viața psihică și comportarea sufletească a fetei față de evenimentele și de opiniile vremii au fost, cum veți vedea, determinate veșnic de amintirea celui plecat.

După despărțire, doamna von Pogwisch a stat cîțiva ani la Dessau, împreună cu fiicele sale, a dus o viață retrasă cît au ținut vremurile de rușine și de ocară care au văzut dezastrul armatei lui Friedrich cel Mare, prăbușirea patriei, trecerea statelor din sudul și vestul Germaniei sub dominația teribilului corsican. În 1809, cînd contesa cea bătrînă a putut să-și îndeplinească promisiunea de a-i procura o funcție la Curte, în calitate de doamnă de onoare pe lîngă ducesa Luise, doamna von Pogwisch a venit la noi la Weimar.

Ottilie avea pe atunci treisprezece ani. Era un copil deosebit de bine înzestrat și plin de originalitate. Dezvoltarea ei s-a săvîrșit în chip cam agitat și cam dezordonat, fiindcă serviciul de la Curte nu este prea favorabil ordinii casnice, și, cum mama avea multe obligații oficiale, fetele au fost

lăsate cam de capul lor. Ottilie a locuit la început în etajul de sus al palatului, apoi în casa bunicii. Își petrecea timpul rînd pe rînd, la maică-sa, la contesa cea bătrînă, cu tot felul de lecții și pe la prietene, printre care m-am numărat în curînd și eu, deși eram puțin mai mare. Lua foarte des masa la doamna von Egloffstein, soția primului-șambelan, cu ale cărei fiice eram prietene bune de tot. Acolo ne-am legat sufletește, o legătură a cărei vechime nu trebuie s-o socotim după anii care s-au scurs; pentru că a fost o perioadă de mare progres vital, în timpul cărora, din niște pui mărunți, cum eram, am ajuns oameni cu experiență. Într-o anumită privință – și dragostea mea față de ea mă face să spun asta cu plăcere –, în această prietenie Ottilie avea conducerea spirituală, datorită caracterului ei deosebit și datorită unei precoce originalități în felul de-a judeca lucrurile.

Asta e adevărat, mai cu seamă în ce privește chestiunile politice. Astăzi, lumea noastră, după grele încercări și zguduiri care-au dat prilej acelui monstru genial s-o răstoarne, s-a liniștit, sub ocrotirea puterilor bazate pe o sfîntă ordine, puteri care, îndeosebi în conștiința publică și individuală, lasă loc liber chestiunilor pur umane; pe vremea aceea însă, chestiunile politice stăpîneau în chip aproape exclusiv domeniul sufletului. Ottilie se ocupa cu pasiune de politică și avea în această problemă păreri care o deosebeau adînc de toți cei din jurul ei, fără a-și exprima cu voce tare opoziția; numai mie mi se destăinuia, care eram confidenta ei și simțeam și gîndeam la fel ca ea, fiindcă mă atrăsese de mult în lumea convingerilor și speranțelor sale, astfel încît împreună cu ea gustam acum plăcerea și exaltarea tainei.

Ce taină putea fi într-un stat care făcea parte din Confederația Renană și al cărui duce dobîndise iertarea de la demonul victorios, stăpînind acum țara ca vasal fidel al acestuia; într-un stat în care toți, cu nezdruncinată fidelitate, se supuneau geniului cuceritorului și aveau încredere în misiunea lui de orînduitor al lumii și de organizator al continentului, dacă nu cu entuziasm, în orice caz cu devotament, Ottilie a mea era o prusacă înflăcărată. Fără să se lase influențată de rușinoasa înfrîngere a armatei prusace, era convinsă că germanii de la nord sînt superiori celor din Saxonia și Turingia, printre care, cum zicea ea, era condamnată să trăiască și față de care avea un dispreț ascuns, cunoscut numai de mine, confidenta ei. Sufletul îndrăgostit de eroism al acestei copile era dominat de un singur ideal, și anume ofițerul prusac. Inutil să spun că imaginea acestui cult avea, mai mult sau mai puțin limpezi, trăsăturile tatălui dispărut, transfigurate de amintire. Și totuși, erau în joc aici sentimente și simpatii mai generale ale familiei ei, care o făceau să presimtă evenimente îndepărtate, care pe noi ceilalți nu ne atrăseseră încă, dar cu care ea intrase în contact și la care participa într-un chip ce mie mi se părea profetic, după cum s-a și dovedit în curînd.

Ghiciți desigur la ce amănunte vreau să mă refer. E vorba de redresarea morală care în țara ei de baștină a urmat prăbușirii: respingerea dîrză, înlăturarea și distrugerea acelor tendințe – e drept că plăcute și subtile, dar moleșitoare – ce contribuiseră la prăbușire; eroica purificare a poporului de toate mofturile și fleacurile care amăgesc mintea și strică moravurile și oțelirea lui pentru ziua victoriei, care va aduce răsturnarea dominației străine și instaurarea libertății. Era prima afirmare a ceva care și așa ne apasă: sărăcia; era un legămînt de nevoie, și tot nevoia inspiră și celelalte două virtuți și cerințe călugărești: castitatea și ascultarea; la mare preț era acum abnegația, era spiritul de jertfă, disciplina în comun, viața în slujba patriei. Despre acest proces moral săvîrșit în tăcere, tot atît de inaccesibil dușmanului și asupritorului ca tainica refacere a armatei, se știa foarte puțin în lumea noastră îngustă, care, fără să-și facă prea multe griji, ba chiar cu convingere – deși cu oarecare amărăciune

față de pretențiile și de poverile impuse de tiran – se ținea departe de aceste aspirații victorioase. În cercul nostru, în societatea noastră, numai Ottilie participa la acțiunea aceasta cu o sensibilitate entuziastă și discretă. În preajma noastră însă, pe ici, pe colo, mai erau oameni, învățați și profesori, care – alături de tînăra generație – se manifestau ca niște susținători ai mișcării de înnoire. Prietena mea a intrat în curînd într-un schimb activ de idei și de sentimente cu dînșii.

Așa, de pildă, la Jena era Heinrich Luden, profesorul de istorie, un om excelent, însuflețit de un puternic patriotism. În ziua rușinosului dezastru i-au fost distruse toate mobilele din casă și tot materialul științific, așa că, atunci cînd s-au întors, el și cu soția lui, au găsit numai pereții goi și o murdărie cumplită. Dar profesorul nu s-a descurajat; zicea că numai să fi cîștigat noi bătălia, și ar fi suportat cu bucurie orice pierdere și, chiar sărac lipit pămîntului, i-ar fi fugărit pe dușmani chiuind. Dar și așa, a rămas neclintit în credința lui că patria se va ridica și le propovăduia neobosit studenților acest lucru. Mai era apoi aici, la Weimar, Passow, profesor de liceu, originar din Mecklenburg, înzestrat cu un puternic talent oratoric; n-avea decît douăzeci și unu de ani, era foarte învățat și cu idei mari, iubind cu înfocare patria și libertatea. Preda limba greacă (și fratele meu Arthur, care locuia la el, a învățat cu dînsul în particular), precum și estetica și filozofia limbii. Ideea nouă și originală care stătea la baza lecțiilor lui era că trebuie întinsă o punte între știință și viață, de la cultul antichității la o concepție patriotică germană și burghezo-liberală – cu alte cuvinte, aplicarea în chip viu și util a realității elene la actualitatea noastră politică.

Cu asemenea oameni întreținea Ottilie tainice legături, aproape că aș putea spune conspirative. În același timp însă, ea ducea viața unei tinere elegante din înalta noastră societate, filofranceză și devotată *imperator*-ului, și n-am putut niciodată să-mi înlătur impresia că gusta această dublă

existență, la care luam și eu parte, ca prietenă și confidentă, cu un anumit sibaritism, și îi găsea chiar un farmec romantic. Era farmecul împotrivirii, și asta, după părerea mea, a jucat un rol important și regretabil în aventura sentimentală în care prietena mea dragă a intrat de patru ani încoace și din ale cărei mreje aș da tot ce am ca s-o scap.

În primele luni ale anului campaniei din Rusia, August von Goethe a început să-i facă asiduu curte lui Ottilie, încercînd să-i cîștige iubirea. În preajma Anului Nou se întorsese de la Heidelberg și aproape imediat obținuse un post în administrația Curții și a statului: a fost numit gentilom al Curții și asesor al trezoreriei Palatului ducal de conturi. Dar „activitatea" în ce privește exercitarea acestor funcții era, la dorința serenisimului, în chip prevenitor limitată, deoarece funcțiile nu trebuiau să stinghereasc slujba lui August pe lîngă marele său părinte, pe care trebuia să-l scape de tot felul de sîcîieli cotidiene și de mărunțișuri domestice și să-l reprezinte în diverse formalități sociale și chiar în călătoriile de inspecție la Jena; mai îndeplinea pe lîngă asta și funcția de custode al colecțiilor și de secretar, mai ales că tocmai atunci domnul Riemer plecase din casă în urma căsătoriei lui cu Karoline Ulrich, domnișoară de companie a doamnei consilier intim.

Tînărul August se supuse acestor îndatoriri cu punctualitate și chiar – în privința celor domestice – cu o pedanterie migăloasă foarte potrivită cu uscăciunea – spun deocamdată numai uscăciune, dar aș putea să completez cu uscăciunea intenționată a caracterului său. La drept vorbind, nu simt nevoia să mă grăbesc să cercetez ascunzișurile acestui caracter; amîn asta dintr-o anumită sfială, care este de fapt, în chip destul de ciudat, rezultatul compătimirii și totodată al aversiunii. De altfel, nu sînt nici primul și nici singurul om căruia tînărul i-a făcut această impresie: Riemer, de exemplu – chiar el mi-a spus –, era cuprins încă de pe atunci de o adevărată frică în fața lui August și a tradus în faptă atît de

repede hotărîrea lui de a-și întemeia o gospodărie tocmai din cauza întoarcerii acasă a fostului său elev.

Ottilie începuse pe vremea aceea să meargă pe la Curte și poate că acolo a cunoscut-o August. S-ar putea totuși s-o fi văzut prima oară chiar acasă, la concertele care ani de zile au avut loc în fiecare duminică la Goethe, precum și la repetițiile acestor concerte. Prietena mea, pe lîngă toate celelalte însușiri firești și toate celelalte farmece ale sale, are și o voce dulce și limpede, pe care aș numi-o mijlocul de exprimare și instrumentul trupesc al sufletului ei muzical. Datorită acestei voci, a fost chemată să facă parte din micul cor care o dată pe săptămînă repeta acasă la maestru, iar duminica la amiază se producea la masă și după masă în fața oaspeților.

În acest privilegiu datorat vocii sale era inclus și acela de a-l cunoaște personal pe marele poet care, aș zice, încă de la început a pus ochii pe Ottilie; îi plăcea să stea cu ea de vorbă, glumea și nu-și ascundea de loc bunăvoința prietenească față de „mica persoană“, cum o striga el... Mi se pare că n-am încercat încă să dau o imagine a vrajei pe care o răspîndea figura ei – de altfel e și greu de descris prin cuvinte, deși farmecul ei feciorelnic neobișnuit cîntărește greu, ba este chiar de însemnătate hotărîtoare. Niște ochi albaștri, vii, un păr blond și bogat, un trup mai degrabă scund, foarte puțin „junonic“, delicat, sprinten și agreabil – în sfîrșit, exact tipul care a avut întotdeauna norocul să placă unui gust personal, și să placi unui asemenea om înseamnă să ajungi la cea mai mare glorie în domeniul simțirii și al poeziei. Nu spun mai mult. Amintesc doar că, după cum se știe, cu o varietate mondenă și foarte agreabilă a acestui tip s-a ajuns la o logodnă celebră, care n-a avut nici o urmare, dar a provocat probabil supărarea tuturor păzitorilor distanțelor sociale[1].

[1] Se referă la Lili Schönemann (1758-1817), logodită cu Goethe în timpul șederii acestuia la Frankfurt pe Main. (n.tr.)

Așadar, cînd fiul ușuraticului logodnic de odinioară a început să îi facă asiduu curte lui Ottilie – el, vlăstarul ilegitim al unei nobleți foarte recente, iar ea, o von Pogwisch-Henckel-Donnersmark –, s-a ivit, bineînțeles, pentru îngustimea de vederi a aristocrației, un prilej de supărare la fel cu acela de altădată din Frankfurt; numai că de astă dată nu s-a făcut atîta vîlvă, fiind un caz cu totul neobișnuit din pricină că această noblețe nouă, dar maiestuoasă avea dreptul să-și afișeze și să-și pună în valoare pretențiile și în ce privește fiul, cu deplină conștiință și suficiență. Exprim aici numai părerea mea personală, dar ea se întemeiază pe-o dureros de exactă observare a evenimentelor și cred că nu e greșită. Părerea mea este, așadar, că mai întîi tatăl s-a interesat de Ottilie și numai atenția favorabilă pe care i-a arătat-o Goethe a atras asupra ei atenția fiului, o atenție devenită repede pasiune, dovedind că are aceleași gusturi ca tatăl lui – sau cel puțin așa părea, fiindcă în realitate era vorba de o dependență și o preluare și, între noi fie spus, el personal nu are nici un fel de gust în nimic, ceea ce a ieșit cu prisosință la iveală în raporturile lui cu femeile. Dar despre asta, mai tîrziu, și chiar și atunci prea devreme! Mai bine să vorbim de Ottilie.

Pentru a exprima starea în care se găsea ființa aceasta drăgălașă pe vremea cînd l-a întîlnit întîia oară pe domnul von Goethe, cuvîntul „așteptare“ ar fi cel mai nimerit. Curtezani avusese ea, încă de cînd era copilă, și primise multe omagii, pe care le luase mai mult în glumă. Cu adevărat îndrăgostită nu fusese încă și era în așteptarea primei iubiri. Inima ei era – ca să zic așa – gătită cu toate podoabele ca să întîmpine pe atotputernicul zeu și în sentimentele pe care i le inspira acest curtezan cu totul deosebit, de-o înaltă obîrșie ilegitimă, ea a crezut că recunoaște puterea zeului. Venerația ei față de marele poet era, bineînțeles, foarte adîncă; atenția favorabilă arătată de el o măgulea nesfîrșit de mult –

nu-i de mirare deci că o atrăgea în chip irezistibil curtea pe care i-o făcea fiul, cu înfățișarea fățișă a tatălui și, ca să zicem așa, în numele lui. Era ca și cum prin mijlocirea tinereții fiului, întinerit în el, tatăl însuși i-ar fi făcut curte. „Tînărul Goethe“ o iubea – și Ottilie, fără nici o șovăire, vedea în August pe omul destinului ei, fiind sigură că îl iubește.

Am impresia că era cu atît mai convinsă cu cît i se păreau ei înseși neverosimile înclinarea sa și faptul că îi plăcea acest om în care i se întrupase soarta. Ottilie știa despre iubire doar atît: că e o putere capricioasă și imprevizibilă, o putere suverană care dă rațiunii cu tifla și își revendică drepturile fără să-i pese de sentințele inteligenței. Și-l închipuia cu totul altfel pe alesul inimii ei: format după propria imagine, mai vesel, mai vioi, mai luminos decît era August. Faptul că se potrivea atît de puțin cu imaginea preconcepută i se părea o romantică dovadă că dragostea ei era profundă. Copil fiind, August nu-ți producea deloc bucurie, iar ca adolescent nu promitea mare lucru. Toți ziceau că n-are să trăiască, iar în ce privește însușirile spirituale, printre prietenii familiei domnea impresia că n-o să fie mare lucru de capul lui. Cu vremea însă, copilul bolnăvicios devenise un tînăr voinic și arătos – puțintel cam greoi la înfățișare și cam ursuz, cam întunecat, și spunînd asta mă gîndesc mai ales la ochii lui, care erau frumoși sau, mai bine zis, ar fi putut să fie frumoși, dacă ar fi avut mai multă expresie în priviri. Vorbesc de persoana lui în trecut ca s-o pot vedea mai bine, prin perspectiva timpului, și s-o pot judeca mai nestingherită. Însă tot ce povestesc despre el se potrivește pentru bărbatul de douăzeci și șapte de ani chiar mai bine decît pentru tînărul de acum cîțiva ani, de pe vremea cînd a cunoscut-o pe Ottilie. Nu era un om de societate, plăcut și vioi. Spiritul lui parcă ar fi fost mereu apăsat de plictiseală, de o melancolie care s-ar fi putut numi mai degrabă disperare și care răspîndea împrejurul lui o impresie de pustiu.

Era evident că această lipsă de veselie și această sumbră renunțare își avea cauza în situația lui de fiu, în teama pe care i-o dădea veșnica amenințare de-a fi comparat cu tatăl.

Fiul unui om mare – asta înseamnă un noroc, o favoare a sorții și totodată o povară și o permanentă degradare a propriei individualități. Cînd era adolescent, tatăl lui îi dăduse un album, inaugurînd prima pagină cu semnătura sa, album care în decurs de cîțiva ani, aici la Weimar, precum și în localitățile unde tatăl a călătorit împreună cu fiul său, la Halle, Jena, Helmstedt, Pyrmont și Karlsbad, s-a umplut cu semnăturile tuturor celebrităților din Germania și chiar din străinătate. Nu exista în album nici o însemnare în care să nu se pomenească de însușirea cea mai nepersonală a fiului, dar care era ideea fixă a tuturor: însușirea de-a fi fiul tatălui său. Poate fi înălțătoare – dar și capabilă să sperie pe un tînăr – fraza aceasta, scrisă de profesorul Fichte, filozoful: „Națiunea cere lucruri mari de la dumneavoastră, unicul fiu al unui om unic în epoca noastră“. În schimb, ne putem închipui ce efect a avut asupra tînărului reflecția cu care un tînăr funcționar francez a împodobit albumul: „Rareori fiii unui om mare sînt luați în seamă de posteritate“. Trebuia privită ca un îndemn de-a fi o excepție? Dar și acesta era un lucru apăsător. Mai degrabă cred că se putea înțelege în sensul inscripției pusă de Dante deasupra porții Infernului.

Prin urmare, August s-a hotărît să evite orice prilej care ar fi putut da naștere acestei comparații fatale. A renunțat cu o deosebită grijă la orice ambiție poetică, la orice legătură cu lumea literelor, și a făcut aceasta aproape cu amărăciune, cu brutalitate, nevoind să mai fie socotit decît un om practic, obișnuit, un simplu om de afaceri și de lume, de-o inteligență medie. Veți spune că în această dîrză renunțare la o activitate superioară la care nu-și îngăduia să ajungă și pe care, chiar dacă exista în germen în el, a fost nevoit să și-o tăgăduiască și să și-o înăbușe ca să nu fie supus iar

fatalei comparații, veți spune că în această renunțare apare o mîndrie atrăgătoare și vrednică de stimă. Totuși, incertitudinea față de sine însuși, nemulțumirea și proasta lui dispoziție, neîncrederea lui, iritabilitatea nu erau făcute să atragă și nu îngăduiau să-l califici drept mîndru. Mai curînd trebuie spus că nu mai era mîndru. Suferea de mîndrie înfrîntă. Ajunsese la situația lui prezentă prin condițiile favorabile datorate originii sale – și mai bine spus pe care i le impusese această origine. Se complăcuse în aceste condiții, fără ca totuși să le aprobe cu totul și neputînd să împiedice ca ele să-i slăbească și conștiința de sine. Educația lui a fost foarte liberă, foarte destrămată și îngăduitoare. Funcțiile pe care le-a avut i-au fost atribuite fără ca el să fi avut nevoie să-și arate prea mult cunoștințele și capacitățile. Știa prea bine că nu le căpătase datorită meritelor lui, ci datorită protecției. Altul s-ar fi bucurat de această situație; el însă era astfel făcut încît suferea. Foarte frumos din partea lui, numai că nu se gîndea deloc să renunțe la avantajele pe care le avea.

Să nu uităm și altceva! Să nu uităm că August nu era numai fiul tatălui său, ci era și fiul mamei lui, fiul domnișoarei Vulpius, și că asta pricinuia o dezbinare specială în situația sa în lume, precum și în conștiința sa, un conflict între distincțiile de tot felul, între noblețe și originea lui hibridă. În chestiunea asta nu schimba nimic faptul că ducele, la cererea tatălui, prieten cu el, acordase băiatului, cînd avea unsprezece ani, un decret de legitimare de care era legat și un titlu de noblețe. Tot așa n-a schimbat nimic nici căsătoria părinților, șase ani după aceea. „Un rod al iubirii“ – definiția asta stăruia în mintea tuturor – și în a lui – tot așa cum era și „unicul fiu al unui om unic“. La un moment dat se stîrnise chiar un mic scandal, cînd, la o petrecere dată cu prilejul zilei de naștere al ducesei, frumușel cum era la treisprezece ani și costumat ca zeu al amorului, fusese pus să îi ofere înaltei doamne flori și versuri. Lumea protestase, fiindcă un copil al iubirii nu trebuie să apară în chip de Cupidon în fața unor persoane distinse. O fi aflat și el de această mustrare? Nu știu. Dar evident că mai tîrziu, în viață, a mai avut ocazia să întîlnească asemenea împotriviri. Situația lui era apărată de gloria și de autoritatea tatălui și de bunăvoința ducelui față de acesta. Dar era o situație echivocă. Avea prieteni – sau ce se numește prieteni – de la liceu, de la slujbă, de la Curte. Dar *un* prieten nu avea. Pentru asta era prea bănuitor, prea închis, prea conștient de situația lui deosebită, și în sensul înalt, și în sensul dubios. Lumea în care trăise fusese întotdeauna amestecată: lumea oferită de mamă era cam boemă – multă actorime, mult tineret chefliu; și nemaipomenit de devreme s-a apucat și el de băutură. Scumpa noastră patroană von Stein mi-a spus că odată, cînd August avea unsprezece ani, la o sindrofie de-ale maică-sii, a băut nu mai puțin de șaptesprezece pahare de șampanie și că ea, cînd venea pe la dînsa, cu mare greutate îl ținea să nu bea. Baroana von Stein zicea – oricît ar părea de ciudat să spui asta despre un copil – că bea din nevoia de a-și îneca în băutură necazul, un necaz care avea un motiv anumit desigur, fiindcă tocmai pe vremea aceea suferise un șoc – cînd îl văzuse pe tatăl său plîngînd la vederea lui. Era în 1801 cînd cu boala gravă a maestrului, catarul și erizipelul, care l-au dus la un pas de groapă. Vindecîndu-se foarte greu, plîngea de slăbiciune; plîngea, mai cu seamă cînd îl vedea pe băiat – și acesta, ca să-și dea curaj, a găsit de cuviință să bea șaptesprezece pahare. De altfel, maestrul n-ar fi fost prea îndreptățit să-l dojenească, deoarece legăturile lui cu darul divin al lui Bacchus au fost întotdeauna foarte strînse și i le-a permis de timpuriu și fiului său. În ceea ce-l privește pe August, nu ne putem opri să punem pe seama înclinației lui timpurii și, din păcate, mereu sporite către plăcerile lui Bacchus tot ce e dubios în caracterul său – irascibilitatea, melancolia, violența și grosolănia.

Așadar, Ottilie a crezut a-l recunoaște pe omul ce-i era predestinat, întruchiparea destinului ei, în tînărul acesta, care îi aducea omagiile lui, nu prea atrăgătoare și nu prea amuzante. Credea că îl iubește, oricît de neverosimil era acest lucru, sau tocmai fiindcă, așa cum spuneam, era atît de neverosimil. Noblețea ei sufletească, simțul ei poetic pentru trăsăturile tragice și îngrijorătoare ale existenței lui August o întăreau în această credință. Visa să-l mîntuie de demonul lui, să fie îngerul lui păzitor. Am vorbit de farmecul romantic pe care îl gusta ea în dubla-i existență de domnișoară de onoare la Curtea din Weimar și de tainică patriotă prusacă. Dragostea pentru August o făcea să simtă acest farmec într-o formă nouă și accentuată. Contradicția dintre propriile păreri și cele ale familiei omului pe care îl iubea împingea paradoxul pasiunii ei la culme și tocmai din acest motiv i se părea că este într-adevăr vorba despre pasiune.

Nu mai trebuie să spun că eroul nostru spiritual, cu care Germania se mîndrește, care a sporit în chip atît de minunat gloria națiunii, n-a luat parte cu noi nici la durerea pricinuită de prăbușirea patriei, nici la entuziasmul care ne-a cuprins inimile cînd a sunat ceasul eliberării și că el – și într-un caz, și în altul – s-a arătat rece și distant și, ca să zic așa, ne-a lăsat singuri în fața dușmanului. Acesta-i adevărul. Trebuie să-l uităm însă, să ne înăbușim durerea pe care o simțim și s-o acoperim cu admirația față de geniul său – cu iubirea față de marea lui personalitate. Dezastrul de la Jena i-a adus și lui mari neplăceri, dar nu din partea francezilor victorioși, ci, chiar înainte de bătălie, din partea prusacilor cartiruiți la Weimar, care au intrat în pavilionul lui și au spart ușile și mobilele ca să facă foc. Și a avut de suferit și după aceea. Se zice că năpasta de-atunci l-a costat două mii de taleri și vreo douăsprezece vedre de vin, iar niște soldați fugari au pătruns pînă în odaia lui de culcare. Dar a scăpat neprădat, pentru că i s-a trimis imediat o gardă de la Curte.

Au stat la el mareșalii: Ney, Augereau, Lannes, și mai pe urmă a venit și domnul Denon, pe care îl cunoscuse la Veneția, inspector general al muzeelor imperiale și consilierul lui Napoleon în chestiuni de artă, adică în rechiziționarea obiectelor de artă din țările învinse...

Maestrul s-a bucurat că omul acesta era cartiruit la el. De altfel, a ținut să arate că întîmplările acelor vremuri l-au marcat foarte puțin. Profesorul Luden, care a avut atîta de suferit de pe urma lor, mi-a povestit cum, la vreo lună după catastrofă, l-a întîlnit la Knebel. Toți cei care erau acolo vorbeau despre nenorocirea aceea cumplită și domnul von Knebel a exclamat de cîteva ori: „E groaznic! E înfiorător!“ Goethe însă a mormăit numai cîteva cuvinte ininteligibile și cînd Luden l-a întrebat cum a suportat Excelența sa acele zile de ocară și de năpastă, el a răspuns: „Nu pot să mă plîng de nimic. Ca un om care, de pe o stîncă trainică, se uită la marea furtunoasă și nu le poate da nici un ajutor naufragiaților și totodată nu poate fi atins de valuri – ceea ce, după spusele unui antic, trebuie să fie un sentiment plăcut...“ Și aici s-a oprit, ca să-și aducă aminte de numele acelui antic; dar Luden, care îl știa, n-a vrut să i-l spună, în timp ce Knebel, cu toate exclamațiile lui anterioare, i-a șoptit: „Lucrețiu!“ „Da, da, Lucrețiu, a confirmat Goethe și a încheiat: ... Așa și eu, am stat liniștit și am așteptat să treacă toată zarva aceea cumplită.“ Luden m-a asigurat că a simțit în piept fiori de gheață cînd a auzit aceste vorbe rostite într-adevăr cu o anumită mulțumire. L-au mai cuprins de cîteva ori fiorii în cursul acelei conversații, fiindcă atunci cînd a mai rostit cu glas tremurat cîteva cuvinte despre nenorocirea și rușinea patriei și despre credința lui sfîntă în ridicarea acesteia, Knebel a exclamat de cîteva ori: „Bravo! Foarte bine!“ în timp ce Goethe n-a scos un cuvînt și a rămas impasibil, așa încît maiorul, după ce a isprăvit cu exclamațiile lui,

a îndrumat conversația spre literatură, iar Luden n-a mai stat mult și a plecat.

Astea mi le-a istorisit Luden, omul acela minunat. Dar cum l-a scărmănat maestrul pe Passow al nostru de la liceu din cauza părerilor lui am auzit eu cu urechile mele, fiindcă asta s-a întîmplat în salonul mamei și eram și eu acolo, copilă încă pe vremea aceea. Passow, care era un vorbitor excelent, spusese cu înflăcărare că, dezvăluind antichitatea elenă și arătînd dezvoltarea spiritului grecesc, el se silește să sădească măcar în sufletele cîtorva ceea ce germanii ca popor au părăsit cu desăvîrșire: dragostea de libertate și dragostea de patrie. (E de observat aici cum oameni ca Passow își deschideau inima fără grijă și fără teamă în fața titanului, fiindcă ei nu-și puteau închipui și nici pe departe nu credeau că e posibil să se opună cineva ideilor care lor li se păreau atît de sănătoase și demne de a fi însușite. A trecut mult pînă și-au dat seama că marele om nu voia deloc să fie alături de ei și că nu trebuia să vorbești așa față de dînsul.) „Ascultă! i-a spus Goethe atunci lui Passow. Îmi închipui că și eu știu ceva despre antici, dar cred că simțul libertății și dragostea de patrie pe care vreți să le luați de la ei sînt în primejdie și sînt pe punctul de-a deveni în orice clipă *o schimonoseală.*" N-am să uit niciodată cu cîtă rece amărăciune a rostit el cuvîntul „schimonoseală", care este cea mai grea vorbă de ocară de care dispune. „Existența noastră burgheză, a continuat el, se deosebește foarte mult de aceea a anticilor, și raporturile noastre cu statul sînt cu totul altele. Germanul, în loc să se limiteze numai la el însuși, trebuie să cuprindă în el lumea ca să poată avea o înrîurire asupra acesteia. Țelul nostru nu trebuie să fie o izolare dușmănoasă față de celelalte popoare, ci relații prietenoase cu lumea întreagă, cultivarea virtuților sociale, chiar în dauna sentimentelor înnăscute și chiar și a drepturilor înnăscute." Ultima frază a rostit-o ridicînd poruncitor glasul și bătînd cu arătătorul în măsuța din fața lui. Pe urmă a mai spus: „E și copilăresc, și de prost gust să îi înfruntăm pe cei sus-puși și să ne opunem cu îndărătnicie unui învingător fiindcă noi sîntem plini de antichitatea greacă și romană, iar el știe puțin sau nu știe nimic despre asemenea lucruri. Asta e mîndrie profesorală, care îl face pe om ridicol și-i mai e și dăunătoare". Apoi, după o pauză, întorcîndu-se către tînărul Passow, care tăcea uluit, a încheiat pe un ton mai cald, dar mai înăbușit: „Nu vreau deloc, domnule Passow, să te jignesc. Știu că intențiile dumitale sînt bune. Dar nu e destul să ai intenții bune și curate; trebuie să consideri și urmările acțiunii pe care o întreprinzi. De acțiunea dumitale mă îngrozesc, pentru că ea e o formă preliminară, încă mărinimoasă și nevinovată, a unui lucru înspăimîntător care cîndva, în viitor, se va manifesta printre germani ca o nebunie cumplită și de care dumneata singur ai să te cutremuri și ai să te răsucești în groapă, dacă ai să mai auzi ceva acolo".

Vă închipuiți uluirea ce a urmat; ai fi auzit o muscă bîzîind. Mama a izbutit numai cu multă greutate să îndrepte conversația spre o temă inofensivă. Dar așa era el, asta era atitudinea lui atunci, atitudine cu care ne îndurera pe toți și lovea cu vorba sau tăcerea lui în ce-aveam noi mai sfînt. Pricina era, desigur, admirația lui față de împăratul Napoleon; în 1808, acesta îl remarcase în văzul tuturor și îi dăduse Legiunea de Onoare, de care poetul nostru spunea întotdeauna că e decorația cea mai dragă lui. Vedea în Napoleon un Jupiter, mintea care orînduiește lumea întreagă, iar în formația de state germane concepută de Napoleon, în unirea regiunilor sudice, vechi și neaoșe ale Germaniei în Confederația Renană, vedea ceva nou, proaspăt și dătător de speranțe, ceva de la care aștepta o înviorare și o înălțare a vieții spirituale germane, în relații fructuoase cu cultura franceză, căreia el, cum singur spunea, îi datora atît de mult. Trebuie să vă gîndiți că Napoleon îl invitase stăruitor, chiar

îi ceruse să vină să stea la Paris, și că Goethe multă vreme s-a gîndit serios să se mute acolo, cercetînd modalitățile practice pentru aceasta. După întîlnirea de la Erfurt, între el și împărat existau relații personale. Napoleon îl tratase – ca să zic așa – ca pe un egal și maestrul o fi căpătat poate certitudinea că domeniul său spiritual, germanismul său nu sînt amenințate de nici o primejdie din partea lui Napoleon și că geniul acestuia nu era dușmanul geniului său, oricîte motive ar fi avut restul lumii să tremure în fața împăratului.

Ați putea spune că e vorba aici de siguranța și amiciția egoistă a celor mari, dar în primul rînd trebuie spus că egoismul unui astfel de om nu este o chestiune particulară, ci se justifică în ceva mai înalt și mai general; și, în al doilea rînd, oare numai el singur avea aceste convingeri și vederi? Cu siguranță că nu – și asta în ciuda atîtor poveri și greutăți pe care teribilul protector le impunea și țărișoarei noastre. Primul nostru ministru, Excelența sa domnul von Voigt, de exemplu, era convins că în curînd Napoleon îl va răpune pe ultimul său adversar, și atunci o Europă unită se va bucura de pace sub sceptrul lui. L-am auzit de multe ori spunînd asta în societate și știu, de asemenea, că prin 1813 dezaproba ce se întîmpla în Prusia și spunea că acolo au de gînd să procedeze ca în Spania, *invito rege*. „Bietul rege! zicea el; îmi pare rău de ce-o să i se întîmple, mai ales că nu are nici o vină în privința asta! Avem nevoie acum de toată înțelepciunea și de toată prudența de care sîntem capabili și trebuie să fim calmi, nepărtinitori și cu credință față de împăratul Napoleon, dacă nu vrem să pierim și noi.“ Așa vorbea acest înțelept și conștiincios om de stat care ne guvernează și azi. Și ducele oare nu făcea la fel? Chiar și după Moscova, cînd împăratul a trimis repede armate noi și ducele nostru l-a însoțit pînă la Elba, unde Napoleon se ducea să-i bată pe prusaci și pe ruși care, contrar tuturor așteptărilor noastre, se uniseră împotriva lui, în timp ce noi crezusem că regele Prusiei are să se alăture iar lui Napoleon și are să meargă cu el împotriva celorlalți; chiar și atunci, Carl August s-a întors acasă entuziasmat, captivat cu totul de „acest om într-adevăr extraordinar“, cum se exprima el, și care i se părea un trimis al lui Dumnezeu, un Mahomed.

Dar după bătălia de la Lützen a venit bătălia de la Leipzig și s-a sfîrșit cu trimisul lui Dumnezeu! În locul entuziasmului față de erou a apărut alt entuziasm – acela față de patrie și de libertate, entuziasmul lui Passow; și trebuie să spun că e curios cît de repede și de ușor se lasă oamenii convinși și transformați sufletește de evenimentele exterioare și de nenorocirea unui om în care au crezut. Dar și mai penibil este să vezi cum un om mare și proeminent e dezmințit de evenimente, dovedindu-se că n-a avut dreptate, în timp ce alții, mult mai mărunți decît el, au văzut mai bine lucrurile. Goethe spusese întotdeauna: „Degeaba vă scuturați lanțurile, dragii mei; e prea puternic, n-aveți ce-i face!“ Și, deodată, lanțurile au căzut, ducele și-a pus uniformă rusească, l-am împins pe Napoleon pînă dincolo de Rin, și cei cărora maestrul le spunea cu compătimire „dragii mei“, Ludow, Passow și alții, se ridicau acuma în fața lui ca învingători, dovedindu-se că au avut dreptate. Anul 1813 a însemnat triumful lui Luden în fața lui Goethe, trebuie să spunem asta. El singur, de altfel, a convenit că-i așa, rușinat și pocăit, și a scris pentru Curtea din Berlin poemul *Epimenide,* unde spunea așa: „Mă rușinez de vremea inactivă, cu voi să sufăr ar fi fost mai bine, / Căci datorită suferinței voastre sînteți mai mari acuma decît mine“. Și mai adăuga: „Cel care din abis a răsărit, de către-o soartă aprigă trimis, / O lume-ntreagă chiar de-a cucerit, se va întoarce totuși în abis!“ După cum vedeți, asta menea el împăratului său, Jupiter stăpînitorul; acum îl trimitea în abis – cel puțin, în piesa aceea; pentru că de gîndit eu cred că și acuma gîndește tot așa ca atunci cînd spunea „dragii mei“.

August, fiul lui și iubitul lui Ottilie, a avut exact aceleași păreri politice ca tatăl său; în problema asta repeta pur și simplu ce spunea maestrul. Era cu totul pentru Confederația Renană, în care vedea unită partea aceea din Germania care avea însemnătate pentru cultură, și se arăta plin de dispreț față de barbarii de la nord și de la răsărit, atitudine mult mai puțin potrivită lui decît lui Goethe bătrînul, pentru că el însuși avea în firea lui ceva barbar, ceva excesiv, chiar ceva grosolan, amestecat cu o tristețe care nu-i dădea un aer distins, ci tulbure și neplăcut. În 1811, Napoleon l-a trimis ca ministru plenipotențiar la noi, la Weimar, pe baronul de Saint-Aignan, un om plăcut și cultivat, trebuie s-o spunem, și un mare admirator al lui Goethe, care s-a împrietenit repede cu dînsul. August s-a grăbit și el să lege prietenie cu secretarul baronului, domnul von Wolbock, fapt pe care îl menționez mai întîi ca să vă arăt unde își găsea tînărul prietenii și în al doilea rînd fiindcă acest domn von Wolbock, în decembrie 1812, cînd Napoleon, întorcîndu-se de la Moscova, a trecut prin Erfurt, a fost cel care l-a salutat pe Goethe în numele împăratului. Asta desigur că însemna ceva și pentru August, deoarece avea un adevărat cult pentru tiran – cult care după părerea mea nu-i ședea bine deloc, fiindcă adorația lui nu avea nici un fundament spiritual. Și azi mai păstrează o colecție de portrete ale lui Napoleon și alte relicve napoleoniene, colecție pentru care tatăl lui i-a dăruit și crucea Legiunii de Onoare, întrucît acum nu mai poate s-o poarte. Putem spune că rareori cătușele iubirii au prins laolaltă două inimi mai deosebite. August o adora pe Ottilie așa cum îl adora pe Napoleon – nu pot să nu fac comparația aceasta, oricît ar părea de ciudată; iar biata mea prietenă (vedeam asta cu spaimă și îngrijorare) îi întîmpinase cu tandrețe avansurile lui greoaie, convinsă fiind de atotputernicia neînduplecată a zeului iubirii care, rîzînd, triumfează asupra tuturor părerilor și asupra concepțiilor.

Situația în privința aceasta era mai dificilă pentru ea decît pentru el, care putea să-și exprime pe față convingerile, pe cînd Ottilie trebuia să și le ascundă. Cît despre ceea ce prietena mea numea iubirea ei, aventura ei sentimental-contradictorie cu fiul marelui scriitor, nu avea nevoie să și-o ascundă în lumea noastră restrînsă, unde sentimentul și cultivarea lui sînt cu delicatețe ridicate la mare cinste și se bucură de simpatia generală. În ce mă privește, am fost confidenta ei îngrijorată și am trecut cu fidelitate alături de ea prin toate stadiile și episoadele aventurii ei. Ea s-a destăinuit și mamei sale, și a putut să facă asta cu atît mai ușor cu cît doamna von Pogwisch se afla de mai multă vreme în aceeași situație și la confesiunile fiicei sale a replicat cu confesiuni asemănătoare. Ea ținea la contele Edling, bărbat frumos, din Germania de Sud, mareșal al palatului și ministru, care era tutore al fetelor ei, prieten al casei și în curînd chiar mai mult. Căci doamna von Pogwisch spera că o să-i ceară mîna – avea și motive să spere – și aștepta de la el cuvîntul decisiv, care însă întîrzia. Astfel, Amor le oferea mamei și fiicei un bogat material de confidențe reciproce despre bucuriile și necazurile cotidiene, despre extazele, speranțele și decepțiile pe care el le acordă din belșug.

August și Ottilie se întîlneau la Curte, la teatru, acasă la tatăl lui și în societate. Dar cei doi îndrăgostiți nu se întîlneau numai în societate, și pentru asta cele două parcuri de pe malul rîului Ilm, cu pavilioanele lor, unul aparținîndu-i lui Goethe, celălalt bunicii lui Ottilie, ofereau prilejul cel mai favorabil. O însoțeam pe prietena mea la toate aceste întîlniri și mă minunam întotdeauna cînd vedeam cît e de fericită alături de el, cum suspină cînd se desparte de el și cum roșește, îmbrățișîndu-mă cu recunoștință pentru că eram alături de ea; fiindcă mie, drept să spun – și asta nu numai din cauza rolului meu de însoțitoare și confidentă – întîlnirile mi se păreau foarte plicticoase și conversația – foarte searbădă

și forțată. Vorbe fără haz și fără entuziasm ba despre un dans, ba despre vreo bîrfă de la Curte, ba despre o călătorie viitoare sau făcută; conversația se mai înviora puțin numai cînd tînărul povestea despre slujba pe care o îndeplinea pe lîngă tatăl lui. Ottilie însă nu voia să-și mărturisească ei înseși plictiseala. Se purta ca și cum în timpul acestor întîlniri și plimbări atît de deșarte sufletele lor s-ar fi apropiat și tot în sensul acesta vorbea și cu doamna von Pogwisch, iar mama ei, probabil, îi spunea la rîndul său că domnul von Edling e pe punctul de a-i cere mîna.

Așa stăteau lucrurile cînd a intervenit în viața lui Ottilie un eveniment despre care nu pot vorbi fără o adîncă și înălțătoare emoție, deoarece am simțit amîndouă că în acest eveniment s-a strîns toată frumusețea și măreția vremii noastre, îmbrăcînd pentru noi un aspect cu totul personal.

Zorii anului 1813 s-au ivit. Ce lucruri minunate s-au întîmplat atunci în Prusia – avîntul patrioților, victoria lor asupra spiritului șovăitor al regelui, înființarea corpului de voluntari în care floarea tineretului țării s-a grăbit să se înroleze, renunțînd cu entuziasm la confort și trai comod ca să-și dea viața pentru patrie –, despre toate acestea, cum am mai spus, la început au sosit numai știri puține și destul de vagi. Un lucru despre care v-am mai vorbit este legătura sufletească a prietenei mele cu societatea tatălui ei dispărut și care, evident, era susținută de vești mai precise, primite de la rudele din Prusia. Gingașa-i ființă se înfiora și se înflăcăra la contactul cu ceea ce se pregătea, cu ceea ce se și îndeplinea, cu ceea ce ea, deși trăind în mediul nostru idilic, dorise de multă vreme să se întîmple și prevăzuse că se va întîmpla. Poporul de eroi din care simțea că face parte, ca sînge și ca spirit, se răscula, ca să se scuture de ocara tiraniei franceze! Ființa ei întreagă se înălța entuziasmată, și așa cum Prusia ei, cu exemplul pe care îl dădea, înflăcăra toată Germania la luptă pentru onoare și libertate, tot așa și ea mă antrena și pe mine și mă făcea părtașa urii și a speranței sale arzătoare. Acum însă nu numai Ottilie nutrea la Weimar aceste sentimente. Conspirația patriotică ardea mocnit și aici, printre cei pretins credincioși Confederației Renane și cultului lui Napoleon; și tineri nobili, cum erau consilierul cameral von Spiegel și consilierul de stat von Voigt, țineau pe ascuns și cu multe riscuri legătura cu prusacii din Jena, transmițîndu-le acestora vești despre ce se întîmpla la Weimar. Ottilie intrase în legătură cu ei și lua parte în șoaptă și cu patimă la uneltirile lor. Se juca cu propria viață, iar eu – pe de o parte ca s-o mai înfrînez puțin, pe de altă parte prinsă în aceeași vîltoare – împărtășeam cu ea aceste secrete politice, așa cum împărtășeam tainele inimii sale de fată la întîlnirile cu August von Goethe. N-aș putea să spun care din cele două situații mă îngrijora și mă speria mai mult.

Se știe cît de puțin încurajatoare au fost la început evenimentele militare. Ottilie a avut fericirea să vadă uniforme prusace la Weimar, fiindcă pe la mijlocul lui aprilie, în ziua de 16 – mi-aduc aminte cu precizie –, un detașament de husari și de vînători călări a făcut o incursiune în orașul nostru, i-a luat prizonieri pe cei cîțiva soldați francezi – puțini la număr – care erau aici, și după aceea a plecat iar. Un pîlc de cavalerie franceză, care la vestea asta a sosit de la Erfurt, n-a mai găsit nici un prusac în oraș și s-a întors de unde venise; prea repede, desigur, fiindcă a doua zi dimineață – închipuiți-vă ce bucurie pe Ottilie! – au intrat în oraș trupele de cavalerie ale lui Blücher cel tînăr, tot husari și vînători. Locuitorii i-au primit cu urale. Și a început un dans și un chef cu o nepăsare și o lipsă de grijă care pentru oricine s-ar fi gîndit puțin nu vestea nimic bun și care după vreo cîteva ceasuri a și fost amar ispășită. „Francezii!“ s-a auzit deodată strigînd prin oraș, și eliberatorii noștri au sărit de la băutură și au pus mîna pe arme. Erau trupele generalului Souham, care pătrunseseră în oraș, superioare ca număr.

După o scurtă luptă, francezii au pus iarăși stăpînire pe oraș. Îngrijorate de soarta eroilor noștri, cărora cu cîteva clipe mai înainte le dădeam de mîncare și de băut, stăteam acum în odăița noastră și ne uitam de după perdele la învălmășeala de pe străzi, de unde se auzea sunet de goarne și pocnet de arme și de unde repede lupta s-a mutat în parc, apoi afară din oraș. Victoria a fost a dușmanului. Ah! el era obișnuit să învingă și – fără să vrea – toți vedeau în victoria lui victoria ordinii asupra rebeliunii – o rebeliune copilărească și nătîngă, dovadă că a fost înăbușită imediat.

Liniștea și ordinea sînt binefăcătoare, de oriunde ar veni. Trebuia acum să ne îngrijim de cartiruirea francezilor, cartiruire impusă orașului pînă la extrema limită a puterilor lui și care avea să-l împovăreze multă vreme. Dar se făcuse iar liniște, circulația pe stradă era permisă pînă la apusul soarelui și burghezul, sub ocrotirea, apăsătoare, desigur, a învingătorului, putea să-și vadă iar de treburi. Nu știu ce imbold ascuns, ce presimțire a făcut-o pe Ottilie ca a doua zi după prînz să iasă să se plimbe luîndu-mă și pe mine cu ea. După o noapte în care plouase, o zi senină de aprilie te ademenea cu văzduhul ei plin de soare și de dulci speranțe primăvăratice. La asta se adăuga și curiozitatea de-a umbla în voie pe străzile care cu o zi înainte vuiau de zgomotul luptei, de-a vedea urmările lăsate de bătălie, ziduri de case lovite de gloanțe și ici și colo cîte-o pată de sînge pe vreun perete, priveliște care te umplea de groază, o groază în care noi femeile amestecăm întotdeauna și o admirație sfioasă, chiar un entuziasm, față de curajul și dîrzenia bărbătească. Ca să ajungem la cîmp și la verdeață am luat-o amîndouă de la palat pe Ackerwand și pe urmă către Ilm, pe-al cărui mal, pe cărări care străbăteau pajiști și tufișuri, ne-am îndreptat, trecînd pe lîngă Borkenhäuschen, spre Casa Romană. Pămîntul scormonit și, pe-alocuri, sfărîmături de arme și echipamente arătau că lupta, fuga și urmărirea se întinseseră pînă aici. Vorbeam despre ce văzusem și despre ce ar mai putea să se întîmple de-acum înainte, despre vestea că orașele saxone fuseseră ocupate de trupe răsăritene, despre situația grea în care se afla Weimarul, între Erfurt, fortăreață napoleoniană, și prusaci și ruși care înaintau, despre încurcătura în care se găsea ducele, despre plecarea arhiducelui în Boemia centrală și despre aceea a ministrului Franței la Gotha. Și despre August vorbeam, după cît îmi aduc aminte, și despre tatăl lui, care urmase sfaturile celor apropiați și părăsise și el orașul amenințat: cu o zi înainte, dimineață, nu cu mult înainte de-a intra în oraș soldații lui Blücher, plecase cu trăsura la Karlsbad; cu siguranță că se întîlnise cu ei pe drum.

Să mergem mai departe de locul unde ajunsesem nu ni se părea prea nimerit, așa că ne gîndeam să ne întoarcem înapoi cînd, deodată, printre vorbele noastre, răzbătu pînă la noi un sunet pe jumătate chemare, pe jumătate geamăt, care ne pironi pe loc. Am tras cu urechea, înfiorate. Dintr-un tufiș de lîngă drum s-au auzit din nou geamătul și chemarea. De spaimă, Ottilie mă apucase de mînă; îndată însă îmi dădu drumul și amîndouă, întrebînd: „E cineva aici?“, ne-am strecurat printre tufișurile cu crengi înmugurite. Cine-ar putea descrie mirarea, emoția și nedumerirea noastră? În tufiș, pe iarba umedă, ședea un tînăr de-o mare frumusețe, un războinic rănit, unul dintre cei alungați cu o zi în urmă, cu buclele blonde năclăite și lipite de creștet, cu o barbă abia mijită, încadrînd o față cu trăsături luminoase, ai cărei obraji roșii de febră contrastau înspăimîntător cu paloarea de ceară a frunții; uniforma îi era udă leoarcă, țeapănă de noroiul de care era mînjită și care începuse să se usuce, iar în partea de jos îmbibată de sînge, de asemenea pe jumătate uscat. Spectacol groaznic și totuși înălțător, răscolind cele mai adînci sentimente! Vă închipuiți întrebările îngrijorate și pline de simpatie cu care l-am copleșit ca să ne

spună unde e rănit și ce s-a întîmplat cu el. „Cerul vă aduce“, a răspuns tînărul, vorbind cu un accent prusac, clănțănind din dinți și, la fiecare mișcare pe care o făcea, trăgînd printre buze aerul, în timp ce fața frumoasă i se schimonosea de durere. „M-a nimerit un glonț în șold cînd cu petrecerea de ieri, așa că a trebuit deocamdată să renunț la mersul obișnuit în picioare și am venit pîn-aici pe brînci. Atît că-i cam umed, mai ales c-a și plouat azi-noapte. Zac de ieri după-amiază, dar ar fi mai bine dac-aș sta în pat, fiindcă mi se pare că am și puțintică febră.“

Eroul, în nenorocirea lui, se exprima în felul acesta glumeț, studențește. Și chiar era student, așa cum ne-a spus imediat. „Heinke Ferdinand, a zis el, student la Drept la Breslau și voluntar. Și acum oare ce-au să facă doamnele cu mine?“ a întrebat el apoi, și avea de ce să ne întrebe, fiindcă nu cred să fi avut cineva vreodată nevoie de un sfat așa cum aveam noi atunci: zăpăceala în care ne aruncase această întîmplare, apariția subită a idolului nostru, eroul prusac, devenit deodată o realitate atît de apropiată și de individualizată și atît de vulgară în vorbire, purtînd și numele burghez de Heinke, nu era menită deloc să ne ajute a ne recăpăta prezența de spirit și puterea de-a lua o hotărîre. Ce era de făcut, într-adevăr? Vă puteți închipui sfiala de care erau cuprinse două fete gîndindu-se că trebuie să pună mîna pe un tînăr în carne și oase, rănit la șold, și pe lîngă toate și foarte frumos! Ce să facem cu el: să-l ridicăm, să-l luăm cu noi? Și unde? Sigur că nu în oraș, care, de altfel, era plin de francezi. Dar chiar pînă la un adăpost mai apropiat, cum era Borkenhaüschen, nu ne-ar fi ajutat puterile să-l ducem și nici el n-ar fi putut să meargă pînă acolo. După cum spuneam, rana nu mai sîngera, dar piciorul îl durea foarte tare și nici vorbă să poată umbla, chiar dacă l-am fi sprijinit. Nu ne rămînea altceva de făcut – și asta era și părerea lui – decît să-l lăsăm pe erou acolo unde era, la adăpostul precar al tufișului, iar noi să ne întoarcem în oraș, să dăm de veste unor persoane de încredere despre prețioasa noastră descoperire și să ne sfătuim cu ele ce trebuie făcut – bineînțeles, cu toată discreția și fără să afle altcineva. Pe Ferdinand nimic nu-l înfricoșa mai tare decît ideea că ar putea să cadă prizonier și avea de gînd, după ce se va vindeca, să-și reia serviciul în oștire și să continue lupta pînă-i va da la cap lui „Nöppel“, cum îi zicea el corsicanului, va elibera patria și va preface în cenușă Parisul.

Aceste gînduri le rostea clănțănind îngrozitor și nepomenind nimic despre greutățile care stăteau deocamdată în calea salvării lui. Ca să-i liniștească setea chinuitoare, Ottilie găsi în punguliță niște bomboane de mentă, pe care el începu imediat să le savureze. O sticluță pe care o aveam la mine și pe care i-am oferit-o a refuzat-o cu bărbătesc dispreț, a primit însă șalurile noastre, pe care i le-am lăsat – unul strîns ghem, drept pernă, iar celălalt drept cuvertură, cam subțire e drept. Pe urmă am plecat, și el ne-a spus la despărțire: „Vedeți și faceți ceva, domnișoarelor, ca să scap de buclucul ăsta! Îmi pare rău că trebuie să mă lipsesc deocamdată de prețioasa dumneavoastră societate. A fost, *parole d'honneur,* o plăcută diversiune în singurătatea mea“. Așa vorbea mereu, cu nepăsare eroică – deși era într-o situație grea, între viață și moarte. I-am făcut o reverență, la care el, cum ședea lungit, ne-a răspuns cu o mișcare de parcă ne-ar fi salutat cu călcîiele, și am plecat grăbite...

Cum am ajuns în oraș aproape că nici n-aș putea spune. Pe aripile entuziasmului, ale fricii și ale încordării – pentru că trebuia totuși să ne păzim să nu observe nimeni înaripa-rea noastră. Nu izbuteam deloc să schițăm un plan pentru a-l ascunde pe acel om minunat. În mijlocul gîndurilor noastre șovăitoare, un singur punct era clar: că el nu mai putea să șadă încă o noapte afară și trebuia numaidecît dus într-o casă sigură și îngrijit bine. O dată cu această hotărîre,

care nu suferea amînare, simțeam dorința ca amîndouă să luăm parte la îngrijirea lui. Bineînțeles că trebuia să le destăinuim asta și mamelor noastre; dar dacă puteam fi sigure că vor fi de acord cu noi, cum puteau ele să ne sfătuiască și să ne ajute? Trebuia numaidecît să ne ajute un bărbat; și atunci ne-am gîndit să îi cerem acest lucru domnului von Spiegel, șambelanul, care știam că are aceleași păreri ca noi și, fiind el însuși inițiatorul fatalei incursiuni prusiene, avea toate motivele să dea ajutor unei victime a acelui atac. Pe-atunci era încă în libertate; abia cîteva zile după aceea a fost arestat, împreună cu prietenul său von Voigt, în urma denunțului unui concetățean lacom de bani, și ar fi plătit amîndoi cu moartea patriotismul lor cutezător dacă Napoleon, cînd a trecut iar prin Weimar, nu i-ar fi grațiat, din curtoazie față de ducesă.

Asta în secret. În cele ce urmează n-am să mă pierd în detalii. E destul să spun că von Spiegel nu ne-a înșelat așteptările și imediat s-a arătat energic și activ, punînd în mișcare tot ce trebuia pentru ca lucrurile să iasă bine. A făcut rost de o targă, care, bucată cu bucată, a fost dusă pe ascuns în parc, rănitul a căpătat în curînd hrană, un chirurg l-a pansat, iar către seară, îmbrăcat civil, a fost dus fără nici o piedică la marginea orașului, la palat, unde șambelanul, în înțelegere cu intendentul, îi pregătise drept adăpost și ascunzătoare o cămăruță la mansardă, în aripa veche a clădirii, deasupra porții, în așa-zisa Bastilie.

Acolo, neștiut de nimeni, prietenul nostru a stat pînă s-a vindecat, adică vreo cîteva săptămîni. Rana de la picior făcuse puroi, iar după o noapte petrecută în parc, pe ploaie, s-a declarat și un catar la piept, cu o tuse grozavă, care a mărit febra și durerile și care l-ar fi îngrijorat pe doctor dacă tinerețea și natura sănătoasă a pacientului, precum și voioșia lui, tulburată cel mult de dorința-i nerăbdătoare de-a putea cît mai repede să se ducă iar la război, n-ar fi fost o garanție

certă că se va vindeca. Eu și Ottilie împreună cu doctorul, care venea regulat, și cu bătrînul intendent al palatului, care îi aducea bolnavului de mîncare, îl îngrijeam cu rîndul pe Ferdinand. Urcam în fiecare zi treptele putrede ale scării către cămăruța fermecată, ducîndu-i vin, dulciuri și tot soiul de bunătăți și cîte ceva de citit, stînd de vorbă cu el, îndată ce a început să fie mai bine, citindu-i și întocmind scrisori pentru el. Zicea că sîntem îngerii lui; fiindcă sub felul lui de-a fi, prozaic și voios, se ascundea multă simțire și duioșie și, chiar dacă nu împărtășea interesul nostru pentru literatură și spunea rîzînd că nu-l pricepe și că în afară de studiile lui juridice nu are în gînd decît patria și ridicarea ei, pentru care își abandonase studiile, trebuia să constatăm un lucru, și anume că cineva poate să disprețuiască poezia și poate să nu înțeleagă nimic din ea atunci cînd o întrupează el însuși – într-adevăr, nouă ni se părea că omul acesta frumos, bun și distins e poezia întruchipată în faptă, că e împlinirea visurilor noastre; din pricina aceasta odată, cînd tocmai ieșeam de la el și coboram, Ottilie m-a luat în brațe, fără o vorbă, dar în chip foarte grăitor, iar eu, răspunzînd gîndurilor ei, am sărutat-o la rîndul meu cu foc – un schimb de sentimente din pricina căruia, pe scara aceea veche și șubredă, era cît pe-aci să ne pierdem echilibrul.

Acele puține săptămîni au fost pline de emoție și de înălțare sufletească; ele au dat vieții noastre un conținut neasemuit de frumos; ne bucuram nespus văzînd cum tînărul erou, după numai cîteva zile de îngrijire, a început să meargă repede spre vindecare și ne împărtășeam una alteia, ca două surori, încîntarea și sentimentele pe care le aveam față de omul minunat aflat sub îngrijirea noastră. Că în aceste sentimente de caritate și patrotism se amesteca și ceva mai tandru și mai inefabil, și asta în inimile amîndurora, vă închipuiți desigur foarte bine. Dar și de data asta sentimentele mele însoțeau numai, cu fidelitate, pe acelea

ale fermecătoarei Ottilie și, ca să zic așa, le dădeau precădere – ceea ce era în firea lucrurilor. O parte nu prea mare din recunoștința lui Ferdinand s-o fi îndreptat și către mine, ființă puțin arătoasă, dar față de simplicitatea-i spirituală, care stătea atît de bine figurii lui, și față de totala sa indiferență în ce privește darurile cu care mă înfățișam în lipsa unei strălucir exterioare, m-am hotărît de la început să nu am nici o speranță și, cu înțelepciune, să mă mulțumesc în tot acest roman cu un rol de confidentă. Firea mea se potrivea cu aceasta. Mă ferea de gelozie nu numai iubirea față de prietena mea, faptul că mă simțeam mîndră de drăgălășenia ei; nu numai faptul că Ferdinand se purta, în fond, cu amîndouă la fel și – după cum observam cu o mulțumire care poate fi iertată din punct de vedere omenesc – păstra și față de prietena mea tonul unei slobode prietenii; dar pe lîngă acestea toate mi-a mai venit ceva în ajutor ca să mă ferească de gelozie: speranța că, datorită acestei noi întîmplări pe care o trăia acum, Ottilie ar putea rupe cu folos legătura ei cu August von Goethe, legătură care mie mi se părea atît de neplăcută și de nefericită. De-aceea nu mi-am ascuns mulțumirea și ușurarea atunci cînd, atîrnată de gîtul meu, Ottilie mi-a mărturisit că ceea ce simte pentru Ferdinand e cu totul altceva decît ce simțise inima ei pînă atunci și astfel viața a învățat-o ce deosebire este între o prietenie adîncă și o iubire adevărată. Bucuria mea auzind acestea a fost micșorată numai de considerația că Heinke nu era nobil, ci doar fiul unui blănar din Silezia, și deci nu era o partidă pentru Ottilie von Pogwisch. Dacă numai conștiința acestui fapt o fi fost sau nu cauza pentru care Ferdinand păstra față de ea o atît de strictă prietenie este altă chestiune.

Cum în timpul cît i-a trebuit lui Heinke să se vindece sezonul monden se sfîrșise – teatrul, ce-i drept, nu se închisese încă, dar recepțiile de la Curte încetaseră, iar sindrofiile și balurile, ai căror matadori fuseseră în ultima vreme

ofițerii francezi, erau acum nu mai puțin numeroase –, îl vedeam și noi pe August mai rar decît în timpul iernii. Totuși, întîlnirile, plimbările și randevuurile cu el prin parcuri nu fuseseră cu totul întrerupte, deși, după plecarea tatălui său, el avea acuma mai multă treabă decît înainte. Întîmplarea cu Ferdinand fusese tăinuită cu multă grijă și nimeni în afară de inițiați și părtași nu știa de existența lui în cămăruța de la castel; Ottilie s-a simțit însă obligată să-i spună și asesorului de la Palatul ducal, desigur că în primul rînd dintr-o obligație prietenească, dar și dintr-o anumită curiozitate, după cum mi se părea mie, curiozitatea de-a vedea cum are să primească el vestea aventurii noastre și ce va exprima chipul lui cînd va afla. Atitudinea lui August a fost calmă, chiar zeflemistă, mai ales după ce a întrebat, așa ca în treacăt, cine sînt părinții lui Heinke și a aflat că sînt burghezi. În sfîrșit, a arătat o participare și un interes atît de mic față de toate cele istorisite de noi și a dat a înțelege destul de clar că nu vrea să se amestece în această poveste, încît pe urmă numai foarte rar, pe scurt și pe departe, am mai vorbit despre asta cu dînsul, așa că tînărul von Goethe n-a știut nimic sau aproape nimic despre vindecarea eroului nostru, despre scurta-i ședere după aceea în oraș și despre plecarea lui.

Spunînd acestea, am anticipat poate mersul lucrurilor. Mai curînd decît gîndeam, Ferdinand a putut să se dea jos din pat și să-și încerce piciorul, umblînd sprijinit în baston prin cămăruța lui. Aerul primăverii, care deocamdată intra doar printr-o ferestruică de mansardă în adăpostul său, l-a ajutat să se însănătoșească și să se învioreze și, ca să poată trage mai bine folos de pe urma lui, i-am găsit altă locuință. Un văr al intendentului, care avea un atelier de cizmărie în Kegelplatz, i-a făcut rost convalescentului, chiar în aceeași casă, de o cameră la parter, așa că, la 1 iunie, Ferdinand s-a mutat acolo din ascunzătoarea lui romantică. Putea acum să șadă pe o

bancă la soare, pe malul rîului, sau să treacă podul și să se plimbe pe la Schiesshaushölzchen și pe Tiefurter Allee.

În evenimentele internaționale era acum o perioadă de acalmie: armistițiul acela care avea să dureze numai pînă către sfîrșitul verii – nu zic din nefericire, pentru că ce-a urmat după aceea a dus la glorie și la libertate, e drept că pe un drum plin de groază și de o mare suferință. Viața în orașul nostru, în ciuda greutăților de pe urma cartiruirii, cu care – de bine, de rău – ne obișnuisem, era liniștită. Sindrofiile continuau, deși într-o mai mică măsură, și în acest început de vară, îmbrăcat civil, războinicul nostru, ai cărui obraji se împlineau și se rumeneau văzînd cu ochii, a luat și el parte, cu prudența cuvenită, la unele dintre reuniunile noastre. La mama mea, la mama lui Ottilie, la doamna Egloffstein, în salonul doamnei von Wolzogen și în alte case, am petrecut multe ceasuri de voioșie și de simțire adîncă împreună cu tînărul erou care, datorită frumuseții și simplității lui cavalerești, era primit pretutindeni cu simpatie și admirație. Profesorul Passow mai ales era foarte înflăcărat fiindcă vedea în el, cu drept cuvînt, întruparea frumuseții elene, îmbinată cu eroismul patriotic al eliberării; atîta numai că mergea, ca bărbat, cam departe – pentru gustul meu – în adorația lui față de tînărul nostru, dîndu-mi prilejul să observ – nu întîia, nici ultima oară – că spiritul național, războinic, e strîns legat de un entuziasm sporit al bărbaților față de propriul sex, entuziasm nu prea îmbucurător pentru noi femeile și pe care îl cunoșteam din moravurile, ciudate în privința asta, ale spartanilor.

Ferdinand păstra față de toată lumea atitudinea lui obișnuită, egală și voioasă, iar purtarea sa față de noi, adică față de Ottilie, nu i-ar fi dat domnului von Goethe nici un prilej de gelozie dacă cei doi tineri, deosebiți între ei ca cerul și pămîntul, s-ar fi întîlnit vreodată, lucru pe care însă prietena mea știa să-l evite. Era limpede că domnișoara von Pogwisch, din pricina sentimentelor ce le nutrea pentru eroul nostru, credea că se face vinovată față de adoratorul ei cel posomorît și socotea aceste sentimente drept un furt săvîrșit în dauna îndatoririlor de prietenie față de August von Goethe așa încît, dacă cei doi s-ar fi întîlnit, conștiința ei ar fi suferit; și oricît aș fi admirat cultura morală care o îndemna să aibă această concepție, eram silită să constat cu mîhnire că speranțele pe care mi le făcusem, socotind că întîmplarea cu Heinke ar putea să slăbească legăturile cu fiul omului ilustru, care pe mine mă îngrijorau, aceste speranțe nu voiau să se realizeze. „Da, Adele, îmi spuse Ottilie odată, în timp ce ochii ei albaștri se întunecau, am văzut fericirea; lumina și armonia mi-au apărut în făptura lui Ferdinand al nostru. Totuși, oricît ar fi de nobilă înrîurirea care o au asupra mea, exigențele pe care durerea și tulburarea le impun mărinimiei noastre sînt mai puternice și eu, în adîncul sufletului, îmi cunosc destinul.“ „Cerul să te aibă în sfînta lui pază, scumpa mea!“ a fost tot ce am putut să răspund și am simțit o răceală în inimă, cum se întîmplă atunci cînd întîlnim, pironită asupra noastră, privirea neclintită a fatalității.

Heinke a plecat. Aveam să ne mai întîlnim cu el. Deocamdată însă, după o ședere de șapte săptămîni în mijlocul nostru, pornise la el în Silezia, să-și vadă părinții iubiți, blănarii, să aștepte acolo pînă avea să se vindece bine piciorul și pe urmă să se întoarcă iar pe front. Cînd ne-am despărțit de dînsul, eu și Ottilie am plîns, dar ne-am îmbărbătat iarăși, jurîndu-ne una alteia că prietenia noastră va fi de-acum înainte un cult al amintirii lui eroice. El ne înfățișase în carne și oase figura ideală a tînărului german înflăcărat de patriotism, așa cum îl descria cîntărețul *Lirei și spadei*[1], și cum o făptură în carne și oase e întotdeauna deosebită puțin de ideal și produce în chip inevitabil oarecare deziluzii,

[1] Referire la Theodor Körner (1791-1813), poet german, însuflețit de idei patriotice, mort pe cîmpul de luptă (n.tr.)

sincer vorbind e bine și de folos cînd această făptură prin absența ei se transfigurează iar în ideal. În ultima vreme, Ferdinand ni se arătase mereu îmbrăcat civil, acuma însă, după ce plecase, noi îl vedeam în gînd cu hainele glorioase cu care îl întîlnisem întîia oară – un mare avantaj, cînd ne gîndim cît de mult înalță uniforma pe un bărbat. Într-un cuvînt, după ce a plecat, figura lui a devenit în mintea noastră tot mai luminoasă, în timp ce, după cum veți vedea, figura celuilalt, a lui August, s-a învăluit în nori tot mai deși.

La 10 august, armistițiul a luat sfîrșit. În vremea asta, Prusia, Rusia, Austria, precum și Anglia s-au coalizat împotriva împăratului Franței. La noi, la Weimar, ajungeau numai știri vagi și puține despre victoriile comandanților prusaci Blücher și Bülow, Kleist, Yorck, Marwitz și Tauentzien. Pe noi, fetele, ne umplea de o mare mîndrie gîndul că Ferdinand al nostru lua cu siguranță parte la aceste victorii; iar gîndul că sîngele lui tînăr, jertfit patriei, poate că înroșea de pe acum verdeața cîmpului de luptă ne înfiora. Nu știam mai nimic. Barbarii de la nord și de la răsărit înaintau – asta era singura știre pe care o aveam; dar cu cît înaintau și se apropiau mai mult, cu atîta li se dădea mai rar numele acesta de „barbari“ și simpatiile populației și ale societății noastre se îndepărtau de francezi: în bună parte pentru simplul fapt că lumea începea să vadă în „barbari“ pe învingători și toți sperau să-i îmbuneze încă de la distanță, arătîndu-se supuși și devotați; dar cauza principală este că oamenii sînt niște ființe supuse, pe care le mînă nevoia de a fi de acord întotdeauna cu condițiile și evenimentele exterioare și cu puterea care la un moment dat domină; în cazul de față, destinul însuși parcă indica și poruncea o schimbare de opinii. Numai în cîteva zile, barbarii rebeli împotriva ordinii au devenit eliberatorii, al căror succes și a căror înaintare făceau ca entuziasmul general față de popor și de patrie și ura împotriva francezului asupritor să cuprindă toate spiritele.

Pe la mijlocul lui octombrie i-am văzut, cu admirație îngrozită, pe cazaci în Weimar. Ministrul Franței a fugit, și dacă n-a fost insultat cînd a plecat, asta s-a întîmplat numai din cauză că lumea nu era absolut sigură ce întorsătură vor lua lucrurile și cum trebuia să se poarte ca să fie în armonie cu puterea și cu succesul. În noaptea de 20 spre 21, au pătruns în oraș cinci sute de călăreți cazaci; colonelul lor, pe care îl chema Geismar, s-a dus chiar atunci noaptea la palat, a intrat în odaia de culcare a ducelui, cu căciula pe-o ureche, l-a sculat din somn și i-a adus vestea că aliații au obținut victoria la Leipzig. A spus apoi că a fost trimis de țarul Alexandru, cu misiunea de-a ocroti familia ducală. Înălțimea sa a aflat astfel cum stau lucrurile și ce atitudine trebuie să ia acum un prinț înțelept ca să se ralieze fără întîrziere destinului și să se dea după mersul evenimentelor.

Ce timpuri au fost atunci, scumpă doamnă! Pline de zgomotul luptelor care aveau loc în jurul orașului și uneori chiar pe străzile lui. Îngrozitor! Francezi, renani, cazaci, prusaci, unguri, croați, sloveni, o mulțime de figuri cumplite se perindau la nesfîrșit, și cum retragerea francezilor către Erfurt lăsase orașul de reședință la îndemîna aliaților, care imediat au și intrat în el, ne-am pomenit cu o avalanșă de încartiruiri, ce împovărau fiecare gospodărie – mică sau mare –, cu niște obligații excesive, uneori chiar imposibil de îndeplinit. Orașul, înțesat de oameni, a văzut multă strălucire și măreție: doi împărați – al Rusiei și al Austriei –, precum și prințul de coroană al Prusiei, și-au avut aici cîtva timp Curtea; și cancelarul Metternich a venit; mișunau demnitari și generali. Dar numai cei mai săraci din oraș, cărora nu li se putea cere nimic, fiindcă n-aveau ce da, numai aceia aveau vreme să privească și să se bucure – noi ceilalți, înghesuiți cum eram și obligați să facem mereu servicii, aveam treabă pînă peste cap; fiecare era foarte ocupat și nu se mai gîndea la altceva decît la cum să răspundă cerințelor,

nemaiavînd vreme să se intereseze cum îi merge vecinului, așa că de multe ori aflam cu întîrziere ce i s-a întîmplat cutăruia sau cutăruia dintre noi în împrejurările de atunci.

În situația aceasta grea, anevoioasă, cu toate că strîmtorarea era la fel pentru toți, exista totuși o deosebire lăuntrică: strîmtorarea era suportată mai ușor de cei cărora părerile lor și bucuria pe care-o simțeau văzînd cum cauza patriei învinge le dădeau o mulțumire și o răsplată sufletească cu mult mai presus de necazuri și nevoi și îi ajutau să reziste – chiar dacă ajutorul venea din partea unor prieteni, cazaci, bașchiri și husari de la răsărit care se purtau uneori cu trufie. Și mama mea, și mama lui Ottilie aveau în gazdă mari comandanți, cu aghiotanții și cu ordonanțele lor, și noi, fetele, eram literalmente reduse la situația de servitoare față de acești oaspeți poruncitori. Ottilie însă, într-adevăr eliberată, deoarece nu mai trebuia să-și ascundă sentimentele ei prusace, strălucea de bucurie și îmi împărtășea și mie – mai înclinată spre descurajare – entuziasmul său față de epoca măreață în care trăiam și care nouă ne apărea sub niște trăsături iubite și glorioase, trăsăturile tînărului erou salvat de noi, care contribuia acum, la locul lui, nu știam unde, la desăvîrșirea sîngeroasei opere a libertății.

Acestea erau sentimentele noastre, sentimente care, cu mici nuanțe personale, nu se deosebeau de acelea ale întregii populații. Cu totul altfel stăteau lucrurile în familia celebră cu care Ottilie avea legături atît de ciudate și atît de îngrijorătoare, după cum socoteam eu! Marele poet al Germaniei era pe vremea aceea omul cel mai nefericit din oraș, din ducat și poate chiar din toată țara, însuflețită de sentimente înalte. În 1806 nu fusese nici pe jumătate atît de nefericit. Scumpa noastră doamnă von Stein spunea că a devenit melancolic. Pe toți îi prevenea să nu-i vorbească despre politică; de altfel, ca să nu spun decît atîta, el nici astăzi nu ia parte la entuziasmul nostru. Despre anul acela al ridicării

noastre, zice că a rămas însemnat cu roșu în istoria țării, că e anul „tristeții și al spaimei“. Și totuși, de spaima incontestabilă a acelui an el fusese scutit mai mult decît oricare dintre noi. În aprilie, cînd teatrul războiului amenința să se mute încoace, cînd prusacii și rușii au ocupat dealurile din împrejurimi și cînd aproape că era să înceapă o bătălie la Weimar, desigur urmată de prădăciuni și incendii, August și doamna consilier n-au vrut să lase un om de șaizeci și trei de ani, solid ce-i drept, dar cu o sănătate delicată și avînd tabieturile lui de mult fixate și statornice, n-au vrut să-l lase expus la jigniri și neajunsuri, care aveau să fie, desigur, mult mai grele decît acelea din 1806. L-au convins deci să plece în grabă – în Boemia lui iubită, la Töplitz, unde putea să stea și să lucreze liniștit și să-și termine volumul al treilea al memoriilor, în timp ce mama și fiul aveau să rămînă acasă, pentru a înfrunta necazurile vremii. Era bine așa, nu zic că nu. Trebuie să spun însă că alții dezaprobau această plecare și vedeau în ea numai grija egoistă a unui domn mare de-a se cruța pe sine. Dar oamenii lui Blücher, care venind încoace s-au întîlnit cu trăsura lui la ieșirea din Weimar și l-au recunoscut imediat pe autorul lui *Faust,* gîndeau desigur altfel în privința aceasta, dacă n-or fi crezut cumva că a ieșit să se plimbe. L-au înconjurat și l-au rugat în naivitatea lor să le binecuvînteze armele, lucru pe care, după oarecare împotrivire, el l-a făcut cu vorbe pline de căldură – o scenă frumoasă, nu? numai că puțin cam precară și cam penibilă, din cauza înțelegerii greșite care-i stătea la bază.

Maestrul nostru a rămas în Boemia pînă la sfîrșitul verii. Pe urmă, cum nici acolo nu era mai în siguranță, s-a întors, dar numai pentru vreo cîteva zile, fiindcă se auzea că austriecii au pornit de la sud-est către Weimar, și atunci August l-a îndemnat iar să plece: de data asta s-a dus la Ilmenau, unde a rămas pînă la începutul lui septembrie. După aceea l-am avut iar în mijlocul nostru, și dacă-l iubim

trebuie să spunem că din ceea ce am avut de suferit atunci a îndurat și el destul, chiar prea destul. Era exact vremea cînd povara încartiruirii devenise mai grea decît oricînd. Chiar și frumoasa lui casă, care ar fi fost de dorit să fie cruțată, a ajuns – de voie, de nevoie – han: o săptămînă în șir a avut zilnic douăzeci și patru de persoane la masă. Generalul austriac, contele Colloredo, a locuit la el. Odată – ați auzit desigur, căci toată lumea a vorbit despre asta –, cu o ciudată inconștiență, sau poate că era sfidare, ori poate credea că mari seniori, cum erau contele și cu el, trăiau într-o lume a lor, departe de pasiunile mulțimii, odată, cum spun, maestrul l-a întîmpinat și l-a salutat pe general purtînd Legiunea de Onoare pe piept. „Ei drace! a strigat Colloredo, destul de grosolan. Cum se poate purta așa ceva?“ Să-i spună una ca asta *lui!* Maestrul n-a priceput. Nu i-a răspuns nimic generalului. Dar după aceea le-a spus altora: „Cum asta? Fiindcă împăratul a pierdut o bătălie, eu să nu mai port decorația pe care mi-a dat-o?“ Chiar cei mai vechi prieteni nu-l mai înțelegeau și nici el nu-i mai înțelegea pe ei. După generalul austriac a venit domnul ministru von Humboldt, cu care Goethe întreținea de douăzeci de ani legături spirituale, un vechi cetățean al lumii, și chiar în mai mare măsură decît scriitorul – întotdeauna îi plăcuse să stea mai mult în străinătate decît în țară. Din 1806 era prusac, un bun prusac, cum se spune, adică nimic altceva. Asta se datorează lui Napoleon – ce-i al lui e-al lui: i-a transformat mult pe germani. Laptele cosmopolitismului el l-a preschimbat în sînge clocotitor de zmeu și a făcut din versatilul umanist Humboldt un patriot înverșunat și un propovăduitor al războaielor de eliberare! E vina sau e meritul cezarului că ne-a schimbat părerile și ne-a redus la noi înșine? Las pe alții să hotărască.

Din ce-au discutat atunci împreună ministrul prusac și maestrul nostru s-au aflat multe lucruri, așa că în societatea

noastră toți știau despre ce a fost vorba. Humboldt, care respirase atmosfera Berlinului, se așteptase încă din primăvară ca fiul lui Schiller și fiul lui Goethe să ia arma în mînă pentru Germania, asemenea tînărului Körner. Acum îl întrebase pe vechiul prieten ce părere are în privința asta și pe August ce s-a hotărît să facă, dar nu găsise la acesta din urmă decît o indiferență posacă, iar la Goethe – supărare, neîncredere și dezaprobare față de tot ce le părea celorlalți atît de măreț și de splendid. „Eliberare?“ îl auzi Humboldt întrebînd. E o eliberare care duce la pieire. Leacul e mai rău decît boala. Napoleon încă n-a fost învins și va mai trece mult pînă va fi. Acum e ca un cerb hăituit, dar asta înseamnă o joacă pentru el, și e încă posibil ca la un moment dat să-l vezi cum se întoarce și pune jos toată haita. Să zicem însă că se va prăbuși; ce-are să fie atunci? Poporul s-a deșteptat într-adevăr și știe oare ce vrea? Dar știe oare cineva ce se va întîmpla după căderea stăpînitorului? Dominația rusească în locul celei franceze? Cazaci la Weimar – nu-i tocmai ce-ar fi vrut el, maestrul. Să fie faptele lor mai plăcute decît ale francezilor? Prietenii ne-au fi jefuit tot așa cum ne-au jefuit și dușmanii. Chiar și soldaților noștri li se pradă transporturile alcătuite cu atîta greutate. Acesta este adevărul, pe care unii vor să-l înfrumusețeze cu ficțiuni sentimentale. Poporul laolaltă cu poeții lui, care se distrug cu politica, se află într-o stare de înfierbîntare cu totul neconvenabilă. În sfîrșit, e o grozăvie.

Și era într-adevăr o grozăvie, scumpă doamnă. Dar mai rău și mai rușinos pentru entuziasmul nostru era că groaza maestrului se dovedea îndreptățită de tot ce se întîmpla în fiecare clipă, de realitatea nemijlocită a lucrurilor. E adevărat că retragerea francezilor și urmărirea lor au pricinuit cea mai cumplită distrugere și secătuire. Orașul nostru, guvernat acum de un colonel prusac, un adevărat căpcăun, asistat și de un comandant de trupe rus și de unul austriac, era

mereu copleșit de trupe de diferite naționalități, în trecere sau staționate. De la Erfurt, care era împresurat, erau trimiși încoace răniți, mutilați, bolnavi de dizenterie și de tifos, ca să fie internați în lazaretele noastre. Și în curînd bolile au început să se întindă și asupra populației orașului. În noiembrie aveam cinci sute de cazuri de tifos, la o populație de șase mii de suflete. Medici nu erau – se îmbolnăviseră și ei. Falk, scriitorul, și-a pierdut patru copii într-o lună; a albit de nu-l mai cunoșteai. În multe case n-a mai rămas nimeni, toți au murit. Teama de molipsire paraliza orice formă de viață. De două ori pe zi se afuma cu smoală în tot orașul. Dricurile nu mai pridideau să ducă morții. Au fost și sinucideri, din pricina mizeriei.

Acesta era tabloul exterior al lucrurilor, realitatea dacă vreți, și cine suferea nu izbutea să se ridice deasupra ei, la ideile de libertate și de patrie. Mulți izbuteau. În primul rînd profesorii Luden și Passow și cu ei Ottilie. Faptul că prințul poeților nu izbutea sau nu voia era, poate, cel mai amar dintre necazurile noastre. Atitudinea lui o cunoșteam foarte bine de la feciorul său – de altfel acesta nu era decît ecoul maestrului, și dacă această alăturare, copilărește de fidelă, la părerile tatălui era înduioșătoare, avea totuși în ea ceva nenatural, ceva ce sporea și mai mult durerea pricinuită de vorbele lui. Cu capul plecat, ridicîndu-și spre el numai din cînd în cînd ochii, al căror albastru scînteia de lacrimi, Ottilie îl asculta cînd repeta ce spusese tatăl său lui Humboldt și altora despre mizeria și erorile epocii noastre. De asemenea și despre absurdițățile și ridicolul ei. Și e drept că, judecînd într-un anumit fel, puteai să găsești ceva absurd și ceva ridicol în purtarea de-atunci a oamenilor, care erau toți exaltați, amețiți și totodată reduși spiritualicește de o pasiune unică. La Berlin, Fichte, Schleiermacher și Iffland umblau înarmați pînă-n dinți și-și zăngăneau sabia de caldarîm. Domnul von Kotzebue, celebrul nostru autor dramatic, voia să înființeze un corp de amazoane, și sînt sigură că, dacă proiectul s-ar fi realizat, Ottilie s-ar fi înrolat imediat, ba chiar m-ar fi tîrît și pe mine în treaba asta, oricît de excentrică mi se pare această idee astăzi, cînd judec cu mintea limpede. Nu era o vreme a bunului-gust, desigur că nu, și cine căuta numai asta, cine umbla numai după cultură, chibzuială și severă autocritică, acela rămînea cu buzele umflate. De exemplu, nu găseai gust în poeziile pe care le dădea la iveală acea epocă frămîntată și pe care astăzi le socotim drept respingătoare, deși cînd le citeam ni se umpleau ochii de lacrimile însuflețirii populare. Tot poporul făcea poezii, se entuziasma și se exalta în apocalipsuri, viziuni profetice, într-un crunt paroxism al urii și al răzbunării. Un pastor a publicat un poem satiric despre nimicirea Marii Armate a lui Napoleon în Rusia, poem care în ansamblu, dar și în detalii, era pur și simplu indecent. Scumpă doamnă, entuziasmul e frumos, dar atunci cînd îi lipsește din cale afară lumina spirituală și cînd burtăverzii exaltați sînt însetați de sîngele dușmanului pentru că s-a întîmplat ca tocmai acel moment istoric să le dea prilejul de a-și arăta poftele bestiale, atunci spectacolul, bineînțeles, este penibil. Trebuie să recunoaștem că toate furioasele elucubrații rimate care năpădiseră țara și aveau drept scop batjocorirea, înjosirea, insultarea omului în fața căruia mai ieri toți cei care urlau acuma se prosternaseră cu teamă și credință, toate aceste elucubrații întreceau orice măsură, nu aveau nici un haz, sfidau rațiunea și decența, și asta cu atît mai mult cu cît ele nu se îndreptau împotriva tiranului, ci împotriva parvenitului, a fiului poporului și al revoluției, împotriva celui care adusese vremea nouă. Chiar și Ottilie era, fără s-o mărturisească, neplăcut impresionată de poeziile batjocoritoare, infamante și greoi scrise, împotriva „Calfei de croitor Nicolas“ – vedeam asta foarte bine. Cum să nu fi simțit cezarul culturii

germane, poetul *Ifigeniei,* dezgust față de mentalitatea poporului său?

„Tot ce nu sună ca vînătoarea lui Lützow[1], se tînguia el – și noi îl auzeam prin gura fiului său –, e dat deoparte și nu are trecere." Asta ne durea; dar trebuie, poate, să ne dăm seama că el, laolaltă cu cîrpăcelile însetate de sînge, disprețuia și poeziile talentaților cîntăreți ai libertății precum Kleist și Arndt și spunea despre ele că sînt un exemplu prost – și că, după prăbușirea eroului său, el nu se aștepta decît la haos și la barbarie.

După cum vedeți caut – oricît mi s-ar părea mie însemi de curios – să iau apărarea marelui nostru scriitor și să justific răceala și nepăsarea pe care le arăta atunci – și încerc asta cu atît mai bucuros cu cît izolarea lui spirituală trebuie să-i fi adus nespusă suferință, chiar dacă în ce privește literatura el era în oarecare măsură obișnuit de multă vreme cu lipsa de înțelegere a poporului față de el și cu clasica distanță dintre el și spiritul popular. Ce nu pot să-i iert însă și n-am să-i iert niciodată este ce a făcut el atunci cu fiul său, ceva care avea să aibă urmări atît de grele, de chinuitoare pentru sufletul și așa întunecat al lui August – și deci și pentru dragostea lui Ottilie.

Pe la sfîrșitul lui noiembrie al acelui an măreț și teribil a lansat și ducele, după exemplul Prusiei, un apel pentru înrolarea voluntarilor, silit fiind la aceasta de dorința poporului, de avîntul războinic, mai cu seamă al profesorilor și al studenților de la Jena care ardeau de nerăbdare să poarte arme și aveau o entuziastă susținătoare în iubita ducelui, frumoasa doamnă von Heygendorf, adică Jagemann – fiindcă ceilalți sfetnici ai ducelui erau împotrivă. Domnul ministru von Voigt era de părere că e mai bine să se înăbușe văpaia tineretului. „Nu e nevoie, nu e de dorit, zicea el, ca oamenii cultivați să meargă la război; băieții de țărani pot

[1]Aluzie la o poezie de Theodor Körner (n.tr.)

să facă asta – și o fac mai bine. Studenții care vor să se înroleze sînt tocmai cei mai înzestrați și cei mai promițători ca pregătire științifică din Jena. Nu trebuie lăsați să plece."

Asta era și părerea maestrului nostru. Puteai să-l auzi dezaprobînd ideea voluntarilor și întrebuințînd la adresa favoritei ducelui niște expresii pe care nici nu vi le pot repeta. Față de militarii de profesie zicea că are toată stima, dar voluntariatul, războiul de hărțuire, pe cont propriu și în afara rîndurilor, asta era o îndrăzneală nepermisă. Primăvara fusese la Dresda, la familia Körner, al cărei fiu plecase cu corpul de vînători al lui Lützow – fără îngăduința, în orice caz fără aprobarea prințului, care era aliatul fidel al împăratului. Zicea că este o atitudine rebelă și că toată această acțiune arbitrară de soldați amatori e o cîrpăceală care le poate pricinui autorităților numai neplăceri.

Așa vorbea el, omul cel mare și puternic. Și chiar dacă distincția făcută de Goethe între armata regulată și cea a voluntarilor era puțin cam artificială și rostită numai ca să-i acopere nepăsarea față de mișcarea patriotică, nepăsare pe care o manifesta mereu și pretutindeni, un lucru totuși trebuie spus. Trebuie să spunem și trebuie să recunoaștem că în chestiunea voluntarilor – considerînd lucrurile în chip obiectiv, nu ideal – el avea perfectă dreptate. Instrucția lor era superficială; ca să vorbim sincer, nu făceau nimic și din punct de vedere practic s-au dovedit absolut de prisos. Aveau ofițeri incapabili, mulți dintre ei au dezertat, mai toată vremea steagul lor se afla în păstrare, și după victoria din Franța ducele i-a trimis pe tineri la vatră, cu o scrisoare de mulțumire, în care era vorba numai despre imaginea popular-poetică a avîntului lor războinic. În anul următor, înainte de Waterloo, nici n-au mai fost trimiși pe front. Asta ca observație marginală. Poetul nostru, lipsit de entuziasm cum era, văzuse limpede lucrurile și faptul că a fost de la început contra voluntariatului, spunînd despre doamna

Heygendorf că e desfrînată și ahtiată după soldați – fără să vreau am rostit una din expresiile lui dure –, se datora mai degrabă credinței lui mai profunde, împotriva războiului de eliberare și a frămîntărilor pe care le aduce – trebuie să spunem asta cu o durere mereu înnoită.

Apelul ducelui a fost însă lansat și înscrierile au început. Au fost cincizeci și șapte de călăreți și nouăzeci și șapte de pedestrași. Toți cavalerii noștri, tot tineretul nostru s-a înscris: von Gross, gentilom la Curte, von Seebach, șeful protocolului, domnii von Helldorff și von Häseler, consilier provincial von Egloffstein, domnul von Poseck, șambelan al Curții, vicepreședintele von Gersdorff – în sfîrșit, toți. Înrolarea devenise ceva de *bonton,* era *de rigueur,* dar tocmai faptul că datoria patriotică lua o formă mondenă era frumos și măreț. August von Goethe n-a avut încotro și a trebuit să se ralieze și el la părerea generală – nu puteai să faci acum opinie separată și era șic și onorabil să te înrolezi, așa că s-a înrolat și el – cam tîrziu, al cincizecilea dintre voluntarii pedestrași, fără să fi cerut aprobarea tatălui său, cu care, imediat după ce pasul a fost făcut, se pare că a avut o scenă foarte aprinsă. Goethe ar fi spus că pasul acesta e nătîng și ingrat și de supărare n-a mai vorbit cîteva zile cu bietul August, care nici pe departe nu făcuse asta din entuziasm.

E adevărat că fără fiul său îi era foarte greu și nu avea în el nimic care să-l ajute să treacă peste aceste greutăți. De cînd profesorul Riemer se mutase din casă și se însurase cu domnișoara Ulrich (desigur că și din cauza lui August, care fusese arogant și chiar aspru cu omul acesta sensibil), slujba de secretar pe lîngă Goethe o deținea un oarecare John, un om nu prea plăcut la vedere, așa că maestrul avea nevoie de fiul său pentru lucrările lui și pentru tot felul de treburi. Dar tot atît de sigur este că ideea de-a se lipsi de el îl irita disproporționat de mult și că această disproporție se îmbina foarte bine cu animozitatea lui față de ideea voluntariatului – și cu alte animozități, și mai puternice, dintre care aceasta era numai o expresie și totodată un pretext. Nu voia cu nici un preț ca August să se ducă pe front și a făcut tot posibilul ca să nu-l lase să plece. S-a adresat pentru asta domnului ministru von Voigt și chiar ducelui însuși. Scrisorile în care se referă la acest lucru și al căror conținut l-am aflat de la August nu se pot caracteriza decît numindu-le *à la Tasso* – pentru că aveau necumpătarea disperată și excesivă a acelui al doilea eu al său. Scria acolo că pierderea fiului său, necesitatea de-a introduce pe un străin în intimitatea corespondenței, a producției sale literare și a tuturor treburilor lui l-ar pune într-o situație insuportabilă și i-ar face existența imposibilă. Toate acestea erau disproporționate, dar el își punea în cumpănă existența – o existență impunătoare; și talerul balanței în care era pusă trebuia să se lase foarte mult în jos, așa că ministrul și ducele s-au grăbit să-i facă pe plac. Desigur, numele lui August nu putea fi șters de pe lista voluntarilor – asta nu mergea, ar fi fost rușinos și dezonorant. Ceea ce însă Voigt a propus și ducele a aprobat, nu fără a strîmba din nas la graba cu care August a primit aranjamentul, a fost ca deocamdată tînărul să plece cu Rühlmann, consilierul de Curte, să ia parte la tratativele cu privire la fondurile necesare aprovizionării militare, tratative care aveau loc la Frankfurt pe Oder, cartierul general al aliaților, iar la întoarcere să îndeplinească pe lîngă prințul moștenitor Carl Friedrich, șeful nominal al voluntarilor, o funcție tot atît de nominală, de aghiotant, și deci să poată rămîne pe lîngă tatăl său.

Așa s-a întîmplat, și păcat de Dumnezeu că s-a întîmplat așa! De Anul Nou, August s-a dus la Frankfurt numai ca să nu fie la Weimar în ziua cînd (era la 14 ianuarie) au depus jurămîntul în catedrală camarazii lui, voluntarii pedestrași și călări, și la o săptămînă după plecarea lor în Flandra s-a întors ca să-și ia în primire funcția de aghiotant al prințului.

Și-a pus, la fel ca acesta, uniforma de vînător, și Goethe a spus că „s-a luat după cornul de vînătoare“. „Fiu-meu s-a luat după cornul de vînătoare“, zicea el, ca un fel de explicație, și era foarte mulțumit, ca și cum totul ar fi fost cum nu se poate mai bine! Dar, vai! nu era deloc așa. Toți dădeau din umeri cînd îl vedeau pe tînărul de douăzeci și patru de ani care rămăsese acasă și toți îl dezaprobau pe acel tată care nu numai că nu împărtășea noua viață patriotică a poporului german, dar îl silea și pe fiul lui să stea deoparte. Evident că August era într-o situație privilegiată față de camarazii lui, înrolați la fel ca el, și care acum înfruntau primejdiile frontului. Întorși acasă, toți aveau să fie tovarășii lui de slujbă și de viață. Se mai puteau închipui între el și aceștia relații colegiale? Ar mai fi vrut ei să-i acorde stimă și prietenie? Lașitate, cuvîntul acesta de reproș plutea în aer... Și aici trebuie să fac o observație, și anume în ce privește felul nedrept în care viața lasă lucrurile să se desfășoare; aceeași faptă săvîrșită de doi oameni e judecată în chip deosebit: la unul e socotită drept ceva natural și permis, la celălalt drept ceva rușinos și de ocară. Cauza este desigur deosebirea dintre oameni și împrejurarea că, din motive întemeiate și personale, care determină judecata noastră morală și estetică, unuia nu i se potrivește deloc ce altuia i se potrivește foarte bine, sau, mai bine zis, ceea ce la unul pare un lucru firesc și de la sine înțeles, la un altul pare o schimonoseală penibilă. Eu am un frate, stimată doamnă, îl cheamă Arthur – e un tînăr savant, un filozof; n-a făcut filozofie de la început, fusese îndrumat să ajungă om de afaceri, așa că a trebuit să-și completeze studiile mai tîrziu: v-am mai spus că a urmat elena cu domnul Passow. Are o minte ascuțită, fără îndoială, deși e cam amar în părerile lui despre lume și oameni; sînt mulți care îi prevăd un viitor strălucit, și primul care spune asta e chiar el însuși. Bun, fratele meu era și el din generația celor care și-au lăsat studiile ca să se arunce în lupta pentru patrie, dar nimeni nu se gîndea că el va face asta, nimeni nici nu-și închipuia măcar că el ar putea face acest lucru, și asta din simplul motiv că acela care se gîndea mai puțin la o asemenea acțiune, acela care nu se gîndea deloc era Arthur Schopenhauer. A dat bani pentru înarmarea voluntarilor, dar ca să meargă cu ei nici nu i-a trecut prin gînd; a lăsat acest lucru în chipul cel mai natural pe seama speciei de oameni pe care o numește de obicei „marfa de serie a naturii“. Și totuși, nimeni nu s-a mirat. Indiferența cu care lumea a primit atitudinea lui a fost deplină, nu s-a deosebit cu nimic de o aprobare și cu ocazia asta am văzut mai clar decît oricînd că numai armonia și acordul unanim ne satisfac din punct de vedere moral și estetic și ne smulg încuviințarea.

Toți strîmbau din nas față de purtarea lui August. O aud și acum pe scumpa noastră doamnă von Stein: „Goethe n-a vrut să-l lase pe feciorul său să se ducă voluntar. Ce ziceți de asta? E singurul tînăr din lumea bună care a rămas acasă.“ O aud și acum pe doamna von Schiller: „Cu nici un preț, pentru nimic în lume nu l-aș fi împiedicat pe Karl al meu să plece! Toată existența lui, toată ființa lui ar fi fost sfărîmată – ar fi ajuns melancolic băiatul!“ Melancolic, oare prietenul nostru n-a ajuns și el melancolic? De altminteri, fusese întotdeauna. Dar din acel moment nenorocit, sărmanul său suflet s-a tulburat din ce în ce mai tare și a luat forma în care înclinații distructive, ce existau în firea lui, au ieșit acuma cu violență la iveală: băutura fără măsură și frecventarea caselor de toleranță (iertați-mă dacă vă jignesc auzul cu aceste cuvinte); nevoia lui în această privință a fost întotdeauna foarte mare, și un suflet curat nu poate să nu se întrebe cum înclinarea amintită a putut să se împace cu melancolia și cu dragostea lui pentru Ottilie, dragoste pe care patima aceasta o stînjenea desigur și o umbrea. Dacă m-ați întreba – căci neîntrebată aș ezita să-mi exprim părerea –,

v-aș răspunde că în aceste desfrînări era dorința de a-și arăta în alt domeniu, desigur mai puțin onorabil, bărbăția pe care societatea i-o punea la îndoială.

Sentimentele mele față de toate acestea erau foarte amestecate. În inima mea se luptau compătimirea cu dezgustul – asta în privința lui August. În privința tatălui său, lupta se dădea (și nu numai în inima mea, ci și în aceea a multor altora) între veneratia față de el și dezaprobarea pentru gestul său, străin de idealurile vremii, de-a nu îl lăsa pe August să urmeze marea pornire a generației lui. În toate acestea se amesteca, în taină, speranța că rolul rușinos jucat de tînărul Goethe, desconsiderarea lui, destrăbălarea lui, de care toată lumea vorbea, o să-i înstrăineze sufletul scumpei mele prietene și că voi putea și eu să scap de durerea pe care mi-o pricinuia legătura lui Ottilie, nepotrivită și primejdioasă, dacă ea va renunța în sfîrșit și se va despărți de un tînăr a cărui atitudine era atît de potrivnică convingerilor ei celor mai sfinte și ale cărui relații de pe vremea aceea nu-i făceau deloc cinste. Speranța mea, scumpă doamnă, nu s-a împlinit. Ottilie, patriota, admiratoarea lui Ferdinand Heinke, a stat alături de August, a rămas fidelă prieteniei sale cu el, l-a dezvinovățit și chiar i-a luat apărarea în societate ori de cîte ori se ivea prilejul. Cînd cineva spunea ceva neplăcut despre el, prietena mea ori nu credea, ori explica totul cu mărinimie, punîndu-l pe seama unei triștețe romantice, a unui demonism, de care biata fată credea că-l va putea mîntui. „Crede-mă Adele, îmi spunea ea, că August nu e un om rău, în nici o privință, oricît ar vrea semenii lui să-l ponegrească! Îi disprețuiesc pe toți aceștia și aș vrea ca el să poată împărtăși mai bine acest dispreț, fiindcă atunci n-ar mai da atîta prilej răutății lor să-l bîrfească. În conflictul dintre oamenii reci și ipocriți și un ins singur o vei afla întotdeauna pe Ottilie de partea celui singur. Se poate îndoi cineva de nobilul fond sufletesc al fiului unui asemenea tată? August

mă iubește, Adele, iar eu, vezi tu, am rămas cu iubirea mea în urmă și datoare față de el. Am încercat o mare fericire – marea noastră fericire cu Ferdinand și, fiindcă gust fericirea aceasta, o gust încă în amintire, nu mă pot opri să nu o socotesc ca pe o creanță față de August, ca pe o datorie de a cărei scadență privirea lui întunecată îmi amintește mereu. Da, sînt datoare față de dînsul! Și dacă e adevărat ce se spune despre el, și mă înfior cînd aud, oare asta nu-i din cauza disperării pricinuite de mine? Fiindcă, să știi, Adele, atîta timp cît a crezut în mine, a fost altfel!“

Mi-a vorbit de multe ori așa, și în această privință iarăși sentimentele mele erau împărțite și contradictorii. Pe de o parte mă durea să văd că nu poate să scape de nefericitul acela și că gîndul de a i se da pe veșnicie, așa cum dorea tatăl lui, îi stătea agățat de suflet ca un cîrlig de undiță. Pe de altă parte însă, vorbele ei îmi insuflau o dulce mîngîiere și o liniște morală; căci dacă uneori față de prusianismul ei, față de sentimentele ei războinic-patriotice mă cuprindea teama că în gingașul și luminosu-i trup se ascunde un suflet aspru și barbar, atitudinea arătată față de August, conștiința că de dragul lui se desprinde din înclinația ce-o resimțea pentru frumoasa și simpla figură de erou al lui Heinke al nostru, toate acestea mă făceau să regăsesc mărinimia rafinată și delicata alcătuire a sufletului ei și-o iubeam din pricina asta și mai tare, îngrijorarea mea față de dînsa crescînd și ea o dată cu acest spor de iubire.

În mai 1814, calamitatea cu August a ajuns la culme. Campania se sfîrșise. Parisul fusese cucerit, și la 25 ale lunii voluntarii din Weimar s-au întors acasă, fără să fi făcut mare lucru pentru patrie, dar glorioși și sărbătoriți. Încă de mult mă temeam de acest moment și, într-adevăr, primejdia pe care o înfățișa era chiar așa cum mi-o închipuisem. La întoarcere, domnii nu s-au sfiit să îl arate celor de același rang cu ei, care rămăseseră acasă, dispreț și batjocură, fără

nici un înconjur și în chipul cel mai crud. Am avut astfel încă o dată prilej să verific în această împrejurare ce puțină crezare dau eu sinceității sentimentelor pe care le afișează oamenii drept cauză a faptelor lor. Indivizii nu acționează prin ei înșiși, ci după situația în care se află și care le oferă un anumit clișeu de atitudine convențională. Dacă situația le îngăduie să fie cruzi, atunci cu atît mai bine. Fără să ezite o clipă, ei se folosesc temeinic de această îngăduință, încît nu mai poate exista nici o îndoială că cei mai mulți oameni așteaptă ca împrejurările să le dea prilejul să fie aspri și cruzi și să le permită să fie brutali după plac. August a avut naivitatea sau îndrăzneala sfidătoare de a-și întîmpina camarazii în uniformă de voluntar, așa cum se și cuvenea, ca aghiotant al prințului, comandantul de onoare al voluntarilor. Dar tocmai din cauza asta – cum e ușor de înțeles – a stîrnit batjocura și disprețul celor întorși de pe front. Nu degeaba scrisese Theodor Körner: „Rușine ție, ce-ai rămas acasă / Și-ți vezi în liniște de somn și masă; / Ești un nemernic și un păcătos!“ Versurile acestea se potriveau de minune și toată lumea le cita cu glas tare. O făcea mai cu seamă un căpitan de cavalerie von Werthern-Wiehe, care se silea să tragă toate foloasele din această situație atît de favorabilă grosolăniei. El e acela care a făcut aluzie la împrejurările nașterii lui August și la originea lui după mamă, origine care, zicea căpitanul, explică purtarea tînărului Goethe, lașă și nepotrivită unui gentilom. Domnul von Goethe s-ar fi repezit la el cu sabia (pe care pînă atunci n-o întrebuințase niciodată), dacă nu l-ar fi oprit cei care erau de față. Rezultatul acestei scene a fost o provocare la duel, cu condiții foarte aspre.

Domnul consilier intim era atunci în localitatea balneară Berka, aici în apropiere, și lucra la *Epimenide*. Iffland, directorul teatrului din Berlin, îi propusese să compună un spectacol festiv pentru întoarcerea din război a regelui Prusiei și el găsise propunerea atît de onorabilă și de ademenitoare, încît lăsase deoparte alte lucrări literare și se apucase să scrie această alegorie despre cel care a dormit îndelung, atît de plină de înțelesuri și atît de deosebită de toate spectacolele festive din lume. „Îmi pare rău de ceasurile de zăbavă“, scria el, și: „Să se întoarcă în abis!“ Și deodată se pomenește cu o scrisoare de la o doamnă de la Curte, o admiratoare a sa, doamna von Wedel, care îi povestește despre situația lui August, despre conflictul lui cu căpitanul și despre ce avea să urmeze. Imediat, Goethe a luat măsurile necesare. După cum îl cunosc eu, cred că posibilitatea de a-și pune în valoare relațiile și de-a se folosi de influența lui ca să-l scape pe fiul său de duel, așa cum îl scăpase de front, îi dădea o anumită satisfacție, care întrecea grija pe care o avea față de viața lui August, fiindcă lui întotdeauna i-au plăcut excepția aristocratică și nedreptatea distinsă. A rugat-o pe doamna von Wedel să intervină, i-a scris prim-ministrului. Un înalt funcționar, consilierul intim von Müller, s-a dus la Berka, prințul moștenitor, și chiar ducele însuși s-a ocupat de această chestiune; căpitanul a fost obligat să-și ceară scuze și conflictul a fost aplanat. August, avînd acoperire din sfere înalte, era inatacabil, vocile critice au lăsat-o mai domol, dar n-au amuțit; duelul, care n-a mai avut loc, mai degrabă a sporit disprețul public față de curajul lui August; toți dădeau din umeri, îl evitau; de-aici înainte n-a mai fost vorba nicicum de relații amicale între el și camarazii lui, cu toate că domnul von Werthern primise de sus un bobîrnac din cauza acelei aluzii răutăcioase și fusese chiar pedepsit cu arest; totuși, faptul că August era copil nelegitim și, ca să zicem așa, numai pe jumătate pur sînge, lucru care fusese aproape uitat, a ieșit acum și mai tare la iveală în conștiința oamenilor, amestecîndu-se cu reproșurile pe care i le aduceau toți pentru atitudinea lui. „Desigur, nici nu putea să fie altfel“, zicea lumea. Sau: „Se cunoaște din cine se trage“. Mai trebuie să adăugăm

că nici mama lui, cu felul ei de viață, nu prea ținuse socoteală de nimic și, ahtiată după petreceri cum era, fusese mereu subiect de discuții la Weimar – nu că s-ar fi purtat rău, ci mai mult ridicol și fără demnitate...

Totuși, merită a fi amintit, spre onoarea greoiului curtezan al lui Ottilie, că lucrurile acestea l-au atins adînc și dureros. Însă el ne-a arătat asta într-un chip ciudat de indirect, și anume prin veneraţia lui tot mai pasionată și chiar mai încăpățînată față de eroul învins, de omul de pe insula Elba. În fidelitatea exaltată față de împărat și în disprețul față de „renegații" care nu voiau să li se aducă aminte că numai cu puțin înainte cinstiseră ziua lui Napoleon ca pe cea mai mare sărbătoare a anului, încerca August să-și afle curajul și mîndria – lucru lesne de înțeles, fiindcă într-adevăr nu suferea el oare împreună cu împăratul și din cauza lui? Nu îndura el ocară și rușine pentru că nu plecase cu ceilalți pe front împotriva lui Napoleon?

Față de tatăl său, care era mai presus de părerile și de modele mulțimii, August putea să-și exprime supărarea pricinuită de înjosirea pe care o suferea sub forma unui entuziasm deosebit pentru Napoleon. Dar el făcea asta și cu noi, fără scrupul și cu încăpățînare, deși prin vorbele rostite jignea adînc sentimentele lui Ottilie. Faptul că ea răbda, cu lacrimi în ochii ei frumoși, excesele egoiste ale tînărului Goethe (lui aceste excese îi făceau bine, nepăsător cum era față de durerea pricinuită altora și poate chiar stimulat de ea) îmi dădea speranța că tainicele mele dorințe se vor împlini, fiind puțin probabil că sentimentul tandru și precugetat al prietenei mele față de August va putea să reziste multă vreme la greșitele lui procedee, și cu atît mai puțin probabil cu cît îndărătul cultului său insistent pentru Napoleon se mai ascundea ceva, sau mai degrabă nu se ascundea, ci se travestea în acest cult, ca să poată ieși mai bine în evidență. Acel ceva era gelozia lui, al cărui obiect devenise tînărul Heinke, aflat iar printre noi, și August ne spunea mereu cu dispreț despre el că este tipul teutonului aliat cu barbaria, tip care contracarează în chip stupid planul de redresare continentală a cezarului.

Ferdinand al nostru venise iar la Weimar – de fapt asta era a doua oară cînd se întorcea la noi. Prima dată fusese după bătălia de la Leipzig, cînd stătuse aici cîteva săptămîni ca aghiotant al comandantului prusac, frecventase iar societatea noastră și se bucurase de simpatia generală. Acum, după căderea Parisului, se întorsese din Franța, decorat cu Crucea de Fier; și vă puteți închipui că, la vederea acestei insigne sfinte pe pieptul lui, sentimentele noastre feciorelnice, și acelea ale lui Ottilie îndeosebi, față de tînărul acela minunat au izbucnit din nou, cu cea mai mare însuflețire. Ce ne mai potolea puțin era atitudinea lui la fel de radioasă și de amicală, mereu plină de recunoștință, dar în același timp cam rezervată, arătată față de noi la întrevederile tot atît de dese ca altădată, atitudine care, așa cum ne-o spuneam nouă înșine, nu se potrivea întru totul cu sentimentele noastre față de dînsul. Am aflat în curînd cauza acestei atitudini, o cauză firească, dar ea – trebuie iar să mărturisesc – ne-a deziluzionat puțin. Ferdinand ne-a spus un lucru pe care nu știu din ce motiv nu ni-l spusese pînă atunci, dar acum s-a găsit dator să ni-l destăinuiască, și anume că acasă în Silezia îl așteaptă o logodnică iubită și că la întoarcere are de gînd să se căsătorească.

Ușoara tulburare a sentimentelor în care ne-a aruncat această veste pe noi, cele două prietene, e lesne de înțeles. Nu-i vorba de o durere, de-o decepție – așa ceva nu putea să fie, deoarece relațiile noastre cu Ferdinand erau acelea ale unui entuziasm și ale unei admirații spirituale, amestecată desigur și cu conștiința unui drept asupra plăcutei sale persoane, pe care îl aveam ca salvatoarele lui. El era pentru noi mai mult o personificare decît o persoană – chiar dacă nu se

poate face o distincție destul de clară între cele două; totuși, se poate afirma că în ultimă analiză însușirile persoanei înseși o fac capabilă să devină o personificare. Oricum, sentimentele noastre față de tînărul erou sau, scoțîndu-mă pe mine din cauză, sentimentele lui Ottilie nu fuseseră niciodată legate de speranțe și dorințe concrete, deoarece, avînd în vedere originea lui Ferdinand, care era fiu de blănar, asemenea speranțe și dorințe nu puteau să se nască. În asemenea împrejurări și cu acest punct de vedere, mai degrabă eu aș fi putut, așa cum mă gîndeam adesea, să nutresc astfel de gînduri; în ceasuri de slăbiciune, visam că farmecul prietenei mele, inaccesibilă pentru el, va înlocui lipsa mea de farmec și-l va face pe tînăr să se apropie de mine, înnodînd o legătură de ale cărei primejdii cumplite mă înfioram și care mă făceau să mă dau înapoi... nu însă fără să le examinez cu un anume interes beletristic; și îmi spuneam că visarea mea ar fi demnă s-o ia un Goethe ca subiect pentru o delicată expunere etico-senzuală.

Bineînțeles, eu și Ottilie nici n-am putut, nici nu ne-am îngăduit să îi spunem ceva scumpului nostru prieten despre dezamăgirea pe care o simțisem. Am răspuns la mărturisirea lui cu cele mai calde urări, puțin jenate numai de faptul că el ne cruțase atîta vreme – o stare care, de altfel, noi am fi dorit să mai dureze. Vestea că Ferdinand e logodit ne cam tulburase puțin, stîrnindu-ne și o suferință pe care nu ne-o mărturiseam nici nouă însene decît pe jumătate. Ceva cam vag și cu neputință de definit, ca un vis, ca o speranță, ne părăsea acum, ceva care dăduse o dulceață deosebită prieteniei noastre cu el. Noi însă, fără să ne fi înțeles mai dinainte, căutam să scăpăm de acest sentiment cam neplăcut, incluzînd-o în stima noastră față de el și pe logodnica lui și păstrîndu-ne mereu entuziasmul, care de-aici încolo deveni un dublu cult, al eroului și al iubitei lui – fata aceea germană, de-a cărei vrednicie nu ne îndoiam o clipă și pe care ne-o imaginăm ca pe o Thusneldă și încă și mai mult: ca pe Dorothea lui Goethe – bineînțeles cu ochi albaștri, nu cu ochi negri.

Cum să explic că am ascuns față de August logodna lui Heinke, așa cum acesta o ascunsese atîta timp față de noi? Ottilie a vrut așa și n-am întrebat-o de ce. Trebuie să spun însă că lucrul acesta mă mira, deoarece ea socotea înclinația pentru tînărul războinic drept o vină față de îndrăgostitul cel melancolic; totuși, nu voia să îi arate lui August că acea înclinație, chiar lăsînd la o parte condițiile sociale, nu prezenta nici o primejdie pentru el și că putea fi considerată fără scop și fără perspectivă, deși, aflînd acest lucru, August ar fi fost mai liniștit și poate că ar fi avut față de Ferdinand o atitudine măcar indiferentă, dacă nu amicală. Eu am urmat, docilă, instrucțiunile lui Ottilie. Invidia tînărului Goethe, felul urît în care vorbea despre Ferdinand meritau consolare, nu satisfacție. Și pe urmă: oare într-o bună zi irascibilitatea lui nu va ajunge atît de departe – necontenita jignire a sentimentelor lui Ottilie nu va duce în sfîrșit la o ruptură, pe care eu în ascuns o doream, pentru mîntuirea sufletului ei?

Și așa s-a și întîmplat, stimată doamnă. Deocamdată, la început cel puțin, totul a mers după dorința mea ascunsă. Întîlnirile noastre cu domnul von Goethe au căpătat pe vremea aceea un caracter tot mai precar și mai certăreț; mereu scene și iar scene; August, posomorît și supărat din cauza defăimărilor și din cauza geloziei lui neconsolate, ne reproșa și ne acuza necontenit că am stricat prietenia cu dînsul de dragul unui nătărău bine făcut, al unui neamț bădăran. Ottilie, fără să spună un cuvînt despre situația lui Heinke acasă la el în Silezia, jignită în fidelitatea ei, se arunca plîngînd la pieptul meu, și asta tot mereu, pînă cînd odată s-a ajuns la un *éclat,* în care, ca de obicei, chestiunile personale s-au amestecat cu cele politice; într-o după-amiază, în grădina contesei Henckel, August a început să îl proslăvească

frenetic pe Napoleon, nu fără expresiile de care se servea ca să îi discrediteze pe adversarii împăratului francez, dar care aveau drept scop evident să lovească în Ferdinand. Ottilie i-a replicat arătîndu-și scîrba față de acel flagel al popoarelor, dînd și ea la rîndul ei tineretului care se împotrivise în chip glorios lui Napoleon trăsăturile eroului nostru; eu am susținut-o. August, galben de mînie, a declarat atunci cu glas sugrumat că între el și noi s-a sfîrșit totul, că nu ne mai cunoaște, că de acum înainte nu mai existăm pentru el și a plecat furios din grădină.

Eu, deși zguduită, îmi atinsesem țelul dorințelor mele, și i-am și mărturisit lui Ottilie deschis acest lucru. Folosindu-mă de toată elocvența mea, am încercat s-o consolez și s-o fac să uite cearta cu domnul von Goethe, arătîndu-i că relațiile cu el n-ar fi putut duce niciodată la un rezultat bun. Dar degeaba vorbeam. Prietena mea dragă ajunsese într-o stare groaznică și îmi era cumplit de milă de ea. Gîndiți-vă și dumneavoastră! Tînărul pe care îl iubea cu exaltare era al alteia, iar acela căruia, cu mărinimosul gînd de a-l mîntui, era gata să-i jertfească viața îi întorsese spatele, după ce îi respinsese prietenia prin cuvinte violente. Și asta nu era tot! Cînd, în părăsirea ei, Ottilie s-a aruncat la pieptul mamei sale, a dat de-o inimă care chiar atunci fusese lovită și ea de-o cumplită decepție și avea ea însăși prea mare nevoie de consolare ca să mai fie în stare să aducă mîngîiere altora. După nimicitoarea scenă cu August, Ottilie, sfătuită de mine, plecase, pentru cîteva săptămîni, la niște neamuri din Dessau. A trebuit să fie însă chemată în grabă, să se întoarcă repede acasă. Se întîmplaseră lucruri cumplite. Contele Edling, tandrul prieten al casei și tutore al copiilor, „vicetăticul“, cel mai frumos bărbat din tot ducatul, pe a cărui cerere în căsătorie doamna von Pogwisch contase în chip atît de sigur și avusese atîtea motive să conteze, deodată, fără

să spună o vorbă despre speranțele pe care le stîrnise, se însurase cu o prințesă Sturza, venită din Moldova!

Vai, ce toamnă și ce iarnă a fost atunci, scumpă doamnă! Spun asta nu atît pentru că în februarie Napoleon a fugit de pe insula Elba și a trebuit să fie din nou învins, cît o spun cu privire la cerințele impuse de soartă mamei și fiicei – la încercările la care au fost supuse demnitatea și puterile lor sufletești, încercări care erau atît de asemănătoare la amîndouă. Doamna von Pogwisch era silită să se întîlnească la Curte aproape zilnic cu contele și foarte des și cu tînăra lui soție și, cu moartea în inimă, nu numai să arate o zîmbitoare prietenie, ci să facă asta față de o lume care îi cunoștea foarte bine speranțele spulberate. Ottilie, chemată să o sprijine în această încercare, care aproape că întrecea puterea omenească, trebuia și ea să suporte cu o atitudine cît mai demnă cearta cu domnul von Goethe, care era, de asemenea, cunoscută în lumea bună și urmărită cu multă curiozitate, mai ales că el nici nu se mai uita la dînsa, o repezea ostentativ și tăios. Iar rolul meu era să mă strecor mîhnită printre aceste neînțelegeri – cu inima zdrobită și eu, fiindcă nu cu mult înainte de Crăciun, Ferdinand ne părăsise ca să se ducă în Silezia și să se însoare cu Thusnelda sau Dorothea – în realitate o chema Fanny; și oricît de puțin natura mă îndreptățise să am vreo speranță în privința lui și oricît mă sortise să fiu numai confidentă, mi-a hărăzit totuși și mie o durere adîncă din cauza pierderii lui, deși în cazul meu se amestecase și un sentiment de ușurare, chiar ceva ca un fel de blîndă satisfacție. Pentru o fată urîtă e mai ușor să practice împreună cu o fată frumoasă cultul amintirii față de un erou dispărut, așa cum făceam noi acuma iarăși, decît să împartă cu fata frumoasă ingrata fericire a prezenței fizice a eroului.

Tot așa cum plecarea tînărului nostru și căsătoria lui fuseseră pentru mine o eliberare binevenită, deși îi simțeam lipsa, tot așa vedeam cu satisfacție că același lucru i se întîmpla și

lui Ottilie după cearta cu August. Cu toată situația penibilă creată în societate, ea îmi mărturisi că această ceartă îi face bine, că o socoate ca pe o fericire și o eliberare, că acuma între ei totul s-a sfîrșit și inima i se poate odihni în liniștea nepăsării după neînțelegerile extenuante din care fusese alcătuită această legătură. Acum va putea să slăvească nestingherită înalta amintire a lui Ferdinand și totodată să se consacre mamei sale îndurerate, aducîndu-i mîngîiere. Era foarte frumos spus. Dar eu nu puteam să-mi alung cu totul îngrijorarea pe care o simțeam din pricina ei. August era fiul lui Goethe – asta rămînea însușirea principală a vieții lui. În el aveai de-a face cu marele său părinte, care evident că nu aproba ruperea legăturilor de prietenie cu Ottilie, lucru făcut de August fără permisiunea tatălui său, iar acesta cu siguranță că avea să-și pună în joc autoritatea ca să repare lucrurile. Știam că el dorește să favorizeze o legătură îngrijorătoare pentru mine. Pasiunea tulbure a fiului pentru Ottilie era numai expresia, rezultatul acestei dorințe și al acestei voințe. El iubea în prietena mea tipul de femeie care plăcea tatălui său; iubirea lui era imitație, moștenire, supunere, iar tăgăduirea acestei iubiri – un act de falsă independență, o răzvrătire, a cărei durată și putere, din nefericire, eu trebuia să le socot foarte neînsemnate. Și Ottilie? Se îndepărtase ea oare de fiul acestui tată? Puteam eu s-o consider salvată? Mă îndoiam – și aveam dreptate să mă îndoiesc.

Zguduirea cu care primea anumite știri, din ce în ce mai numeroase pe vremea aceea, despre felul de viață al lui August mă făcea să constat că neîncrederea mea e îndreptățită. Multe erau faptele care îi răpeau tînărului ținuta morală și îl făceau să caute uitarea și să se arunce în viața spre care firea lui robustă, într-un anumit fel dubios, și sinistru senzuală îl împinsese întotdeauna. Defăimarea lui în societate, atunci cînd cu voluntarii, cearta cu Ottilie, conflictul interior și probabil și exterior în care, din cauza acestei certe, intrase

cu tatăl său și deci cu sine însuși – înșir toate acestea nu ca să scuz viața desfrînată pe care o ducea, așa cum șușoteau toți, ci numai ca să dau o explicație. Auzeam despre toate astea din multe părți, între altele de la fiica lui Schiller, Karoline, și de la fratele ei, Ernst, în legătură cu plîngeri împotriva lui August din pricina firii lui din ce în ce mai nesuferite, pornite pe scandaluri și pe grosolănii. Se spunea că bea fără măsură și că într-o noapte, beat fiind, s-a luat la bătaie nu știu cu cine, s-a făcut de rușine și a fost dus la poliție și ținut în stare de arest; numai datorită numelui lui treaba asta s-a mușamalizat. Că umbla cu femei, pe care nu le pot numi decît muieruște, tot orașul știa. Pavilionul de la Ackerwand pe care domnul consilier intim i-l dăduse ca să-și țină acolo colecția de minerale și de fosile (August era și el un colecționar pasionat, la fel ca tatăl lui) îi servea adeseori, se pare, de adăpost pentru rătăcirile lui. Se știa că are legături de dragoste cu soția unui husar și că acesta închide ochii, fiindcă nevastă-sa aduce cadouri acasă. Era o prăjină, lungă și ciolănoasă, dar destul de frumușică, și lumea rîdea de niște cuvinte pe care i le-ar fi spus August, și anume că e lumina vieții lui, cuvinte pe care ea, din vanitate, le răspîndea în toate părțile. Mai rîdea lumea și de alte întîmplări, scandaloase, dar și amuzante. Cică odată bătrînul Goethe i-ar fi întîlnit pe cei doi seara în grădină și le-ar fi spus doar atîta: „Nu vă deranjați, copii!“ și a luat-o prin altă parte. Nu garantez că e chiar așa, dar s-ar putea să fie, fiindcă asta se potrivește foarte bine cu bunăvoința morală – ca să nu zic mai mult – a renumitului nostru scriitor, atitudine pe care mulți i-o reproșează, dar pe care eu mă feresc s-o judec.

Doar atîta dați-mi voie, vă rog, să încerc să explic, un lucru la care m-am gîndit de multe ori – de altfel nu cu conștiința prea împăcată, ci mai degrabă cu îndoială și întrebîndu-mă dacă se cade ca eu sau altcineva să nutrească asemenea gînduri. Vreau să spun: aveam impresia despre

anumite însușiri, care la fiu se înfățișează sub un aspect nefericit și distrugător, că există și la tatăl lui, deși cu greu observi că sînt aceleași și deși venerația și admirația ar putea să te facă să nu accepți asemenea păreri. În cazul tatălui, ele se mențin într-un echilibru plăcut, fructuos și amabil, și lumea le întîmpină cu bucurie, pe cînd la fiu se manifestă în chip grosolan, nespiritual și dăunător, și din punct de vedere moral îți par respingătoare și rușinoase. Luați de exemplu o operă atît de minunată și de fermecătoare, fermecătoare chiar din punct de vedere moral, cum este romanul *Afinitățile elective*. Această lucrare, care tratează adulterul cu genialitate și cu o mare finețe, a fost taxată ca imorală de către burghezime, dar bineînțeles că orice om cu mentalitate clasică respinge acest reproș grosolan și bigot și dă din umeri cu dispreț. Și totuși, scumpă doamnă, chestiunea nu e chiar atît de simplă. Cine ar putea, cu mîna pe inimă, să tăgăduiască că în această operă măreață există totuși un element problematic în ce privește morala și chiar – iertați-mi cuvîntul! – ipocrit, un îngrijorător joc de-a v-ați ascunselea cu căsătoria, o concesie dezmățată și fatalistă făcută misticii naturii... Chiar moartea, vedeți – ea, care trebuie considerată ca mijlocul prin care natura morală caută să-și salveze libertatea –, chiar moartea însăși nu este oare de fapt simțită și înfățișată acolo ca un sprijin și ca ultimul dulce refugiu al poftei senzuale? Ah, știu cît de absurd și cît de infam poate să pară faptul de-a vedea în desfrînarea și în libertinajul lui August un rezultat, într-o altă formă, neplăcută și supărătoare, al însușirilor care au dat naștere unui dar făcut omenirii întregi, așa cum este romanul acela. Am mai vorbit de anumite obiecții ale conștiinței, de care e legată uneori cercetarea critică a adevărului și care ridică întrebarea dacă adevărul este ceva ce merită osteneală, dacă este menită cunoașterea noastră să-l obțină și dacă nu există cumva adevăruri interzise.

Ottilie era prea tare mișcată și prea tulburată de știrile privitoare la felul de viață al domnului von Goethe ca să mă facă să cred că într-adevăr nu-i pasă de persoana dumisale. Ura ei împotriva soției husarului era fățișă – o ură căreia i s-ar fi putut da un nume mai potrivit. Sentimentele unei femei cinstite față de asemenea creaturi, cărora bărbatul iubit le acordă o atenție senzuală și care în raport cu femeia cinstită se bucură de un avantaj josnic, dar practic, sînt, desigur, un abis. Disprețul și dezgustul o fac, firește, să-și desconsidere rivala infamă și s-o situeze sub nivelul propriei demnități; dar acea cumplit de ciudată formă a invidiei numită gelozie se ivește și, înălțînd-o fără voia ei pe rivală la același nivel cu dînsa, o transformă într-o egală vrednică de ură – datorită faptului că amîndouă sînt femei. E, de asemenea, de presupus că imoralitatea bărbatului, cu tot dezgustul pe care-l inspiră, exercită totuși o adîncă și teribilă putere de atracție asupra unui astfel de suflet, atracție care poate trezi din nou o dragoste aproape stinsă, și, cum la o fire nobilă orice simțire capătă noblețe, dragostea aceasta capătă caracterul unei jertfiri, al dorinței ca, datorită devotamentului ei, să-l readucă pe bărbat la ce are mai bun în conștiința lui.

Cu un cuvînt, nu eram deloc sigură că prietena mea nu va întîmpina favorabil o încercare de apropiere din partea lui August și că acesta nu va trebui să facă mai curînd sau mai tîrziu un asemenea pas, silit de înalta voință care stătea în spatele voinței lui și față de care el, prin ruperea prieteniei cu Ottilie, se revoltase în chip zadarnic. Așteptările mele, temerile mele s-au înfăptuit. Anul trecut în iunie – mi-aduc aminte de seara aceea, parcă ar fi fost ieri – eram la Curte în galeria oglinzilor, eu și Ottilie, prietena noastră domnișoara Karoline von Harstall și un domn von Gross, cînd, deodată, August, care de ceva timp ne dădea tîrcoale, s-a apropiat de grupul nostru și s-a amestecat și el în vorbă. La început nu s-a adresat nici uneia dintre noi în particular,

pe urmă – a fost atunci un moment de încordare în care toți a trebuit să dăm dovadă de multă stăpînire de sine –, pe urmă, brusc, a întrebat-o ceva pe Ottilie și a continuat să discute cu dînsa. Conversația s-a desfășurat pe un ton monden, despre război și despre pace, despre listele morților, despre confesiunile tatălui său, despre balul dat de prusaci, unde fusese un cotilion minunat. August își ridica tot timpul ochii la cer, atitudine care nu se potrivea cu indiferența formală a vorbelor rostite atît de el, cît și de noi, iar la despărțire, cînd i-am făcut reverența de plecare (noi de mult am fi vrut să plecăm), a ridicat iar ochii la cer și chiar cu insistență.

„Ai văzut cum își tot ridica ochii în sus?“ am întrebat-o pe Ottilie cînd am ajuns pe scară. „Da, am văzut, mi-a răspuns ea, și asta m-a cam îngrijorat. Crede-mă, Adele, că nu vreau deloc să-l văd întorcîndu-se la dragostea de altădată; prefer vechiului chin o indiferență cu care mă împac foarte bine.“ Așa a spus. Dar gheața se rupsese, discordia publică se sfîrșise. Domnul von Goethe a căutat să se apropie și mai mult, la teatru și în societate; și cu toate că Ottilie se ferea să rămînă singură cu dînsul, așa cum voia August, ea mi-a mărturisit că privirile lui, care îi aduceau aminte de vremurile de odinioară, o mișcau în chip deosebit și că, văzînd expresia de nemărginită nefericire cu care se uita la ea, vechiul sentiment de vinovăție față de el se trezea din nou în inima sa. Dar cînd i-am vorbit despre teama mea, despre nenorocirea pe care prevedeam că o va aduce reluarea relațiilor cu acest om violent și distructiv, cu care nu se poate lega o prietenie, pentru că va cere întotdeauna mai mult decît ar vrea ea să dea, dacă ar fi să mă iau numai după spusele ei, Ottilie, mi-a răspuns: „Fii pe pace, draga mea, sînt liberă și voi rămîne așa pe veci. Uite, mi-a dat o carte – *Minunata călătorie în jurul lumii în trei săptămîni,* de Pinto – și încă n-am deschis-o. Dacă mi-ar fi dat-o Ferdinand, fii sigură că aș fi știut-o pe de rost“. Era drept ce spunea. Că nu-l iubea, asta

credeam. Și totuși, era oare asta o consolare, o certitudine? Vedeam că e fascinată de August și de gîndul de-a fi a lui, ca pasărea de șarpe. Mă apuca nebunia cînd mă gîndeam că ar putea deveni soția lui, dar la ce altceva puteau să ducă toate acestea? Erau lucruri care îmi sfîșiau inima, lucruri de neînțeles. Convingerea mea că nenorocitul acesta are să-i distrugă viața mai că era să fie confirmată cu anticipație, fiindcă astă-toamnă prietena mea s-a îmbolnăvit grav, probabil în urma frămîntărilor sufletești. A zăcut de gălbinare trei săptămîni, cu o căldare de catran sub pat – se pare că, dacă te uiți la catran, îți trece mai repede. Dar cînd, după ce s-a vindecat, s-a întîlnit iar cu el în lume, August parcă nici n-ar fi observat că ea a lipsit atîta vreme. N-a pomenit un cuvînt despre asta.

Ottilie s-a supărat foarte tare, i s-a întors boala și iar a trebuit să stea o săptămînă și să se uite la catran. „Aș fi renunțat și la cer pentru el, spunea ea plîngînd la pieptul meu, și el m-a înșelat!“ Și ce credeți că s-a întîmplat? Peste două săptămîni, a venit sărmana la mine, palidă ca o moartă, și mi-a povestit, uitîndu-se țintă în gol, că August i-a vorbit despre viitoarea ei căsătorie cu dînsul, foarte calm, ca despre un lucru bine stabilit! Ce părere aveți? Se poate închipui ceva mai groaznic? Nu-i făcuse niciodată nici o declarație, nu-i spusese că o iubește și nu se poate afirma că *vorbise* cu ea vreodată despre căsătorie; cel mult făcuse vagi aluzii, în treacăt, înfiorător de în treacăt. „Și tu ce-ai zis? am strigat eu. Te conjur, Tillemuse, dragostea mea, spune, ce-ai răspuns?“ Mi-a mărturisit că n-a putut scoate nici un cuvînt.

Vă închipuiți cum m-am revoltat împotriva sinistrei neobrăzări a fatalității! Mai exista însă un bastion în calea acestei fatalități: femeia a cărei existență ar fi însemnat o piedică serioasă în clipa în care domnul von Goethe, așa cum se cuvenea, i-ar fi cerut-o pe Ottilie mamei sau bunicii ei – persoana aceasta era doamna consilier intim, Christiane, fosta

domnișoară Vulpius. Și iată că în iunie, anul acesta, a murit. A căzut, așadar, bastionul și obstacolul acesta, ba chiar mai mult decît atîta: cu moartea ei, situația a devenit, în chip amenințător, și mai acută, fiindcă August trebuia acum să aducă neapărat în casa părintească o nouă stăpînă. Din cauza doliului și din cauza sezonului mort, în timpul verii s-a întîlnit mai rar cu Ottilie. În vremea asta s-a mai ivit o întîmplare, despre care nu pot să vă dau informații mai precise, fiindcă e înconjurată de mister, un mister totodată vesel și întristător, dar a cărui fatală importanță nu poate fi pusă la îndoială. La începutul lui august, Ottilie s-a întîlnit pe Ackerwand cu domnul consilier intim, marele poet al Germaniei. Repet: cu privire la felul cum a decurs această întîlnire trebuie să vă rămîn datoare cu informațiile, deoarece nu am absolut nici una. Cu un ton glumeț, care în fond nu e deloc vesel, Ottilie refuză să mi le dea. Îi face plăcere să învăluie această întîmplare într-un soi de taină de-o maliționasă solemnitate. „Goethe, îmi răspunde ea zîmbind cînd stărui cu întrebările, nu dă amănunte despre convorbirea lui cu împăratul Napoleon și ascunde de lume și chiar de prieteni amintirea acestei convorbiri, ca pe o comoară păzită cu strășnicie. Iartă-mă Adele dacă îl iau ca model și nu-ți spun decît atîta – că a fost fermecător cu mine."

A fost fermecător cu ea – atîta vă pot spune și eu, scumpă doamnă. Și cu aceasta îmi închei povestirea care, după cum vedeți, e dintre acelea care fac plăcere și se isprăvesc cu o logodnă sau cu speranța unei apropiate logodne. Dacă nu se întîmplă vreo minune și dacă nu se pune cerul împotrivă, atunci Curtea și orașul pot să se aștepte ca evenimentul să se producă pe la Crăciun, în orice caz – sigur de Anul Nou.

Capitolul al Șaselea

Povestirea domnișoarei Schopenhauer a fost redată aici fără întrerupere. În realitate însă, șuvoiul de vorbe cu accent saxon al gurii sale mari și dibace la vorbă a fost întrerupt de două ori, pe la mijloc și către sfîrșit, și prima, și a doua oară de către Mager; chelnerul a apărut de două ori în *parlour-room,* ca să anunțe cîte ceva, cerîndu-și mii de scuze și arătîndu-se foarte necăjit de datoria pe care trebuie s-o îndeplinească.

Prima oară a anunțat că a venit camerista doamnei consilier intim Ridel.

– Mesagera se află jos în vestibul, zise el, și întreabă în chip stăruitor ce face doamna consilier aulic și cît mai stă aici, deoarece toată lumea de pe Esplanadă, unde prînzul se răcește, e foarte îngrijorată, neștiind ce s-a întîmplat cu domnia sa.

Zadarnic a încercat Mager s-o facă a înțelege că plecarea ilustrei musafire a Hotelului *L'Éléphant* spre sora dumisale întîrzie din cauză că au sosit vizite importante, pe care el, Mager, nu se încumetă să le tulbure. Camerista, după ce a așteptat puțin, l-a silit totuși să facă acest pas și a insistat ca prezența ei aici să fie numaidecît anunțată, deoarece are ordin strict s-o ia pe doamna consilier aulic și s-o conducă acasă, unde neliniștea și foamea sînt de pe acum la fel de mari.

Charlotte se înroșise și se ridicase cu o expresie a feței și cu un gest care părea să spună în chip hotărît: „Da, e de neiertat. Cît o fi ceasul? Trebuie să plec! De data asta trebuie să încheiem discuția!“ În chip surprinzător, după acest elan, se așeză la loc și rosti tocmai contrariul celor așteptate:

– Bun, Mager, știu că nu vrei să mă deranjezi încă o dată. Spune-i cameristei să mai aibă răbdare sau să plece – chiar așa, mai bine să plece, și să îi comunice doamnei consilier să nu mă aștepte cu masa, că am să vin de îndată ce treburile au să-mi permită, și că nu-i nici un motiv să fie îngrijorată din pricina mea. Cum e și firesc, familia e neliniștită, cine n-ar fi neliniștit, și eu sînt, fiindcă nici nu mai știu cît e ceasul și nu mi-am închipuit că are să se întîmple așa. Dar, în sfîrșit, asta e situația, acuma, cînd nu mai sînt o persoană particulară, am altceva mai deosebit de făcut decît să nu întîrzii la masă. Fata să dea de veste acasă că mi s-a făcut portretul, că pe urmă am discutat lucruri importante cu domnul Riemer și acuma mai am de ascultat povestirea domnișoarei și nu pot să plec așa, la mijlocul ei. Să comunice asta și să nu uite mai ales să spună că e ceva foarte important și că și eu sînt neliniștită, dar a trebuit să mă adaptez împrejurărilor și-i rog și pe ei să facă la fel.

– Prea bine, vă mulțumesc, răspunse Mager, împăcat și plin de înțelegere.

Apoi părăsise salonul, iar domnișoara Schopenhauer, cu gura odihnită, își reluase povestirea cam de-acolo de unde fetele îl găsesc pe Ferdinand în parc și, purtate de aripile entuziasmului, se întorc repede în oraș.

A doua oară, chelnerul a bătut cînd povestirea ajunsese la soția husarului și la *Afinitățile elective*. Bătu mai tare decît întîia oară și intră cu o figură care arăta că de data asta se crede îndreptățit să le întrerupă și nici un scrupul și nici o îndoială nu-l mai stînjenesc. Stăpîn pe situație, anunță:

– Domnul consilier cameral von Goethe.

La auzul acestui nume, fu rîndul Adelei să sară de pe sofa, dar Charlotte continuă să șadă – nu fiindcă era indiferentă, ci mai degrabă fiindcă simțise că deodată o părăsesc puterile.

– *Lupus in fabula!* exclamă domnișoara Schopenhauer. Doamne, ce-i de făcut? Mager, nu vreau să mă întîlnesc cu domnul consilier! Aranjează cum știi! Trebuie să mă faci să ies de aici cum te-i pricepe, fără să mă observe! Mă bizui pe dumneata!

– Nici o grijă, domnișoară, răspunsese Mager, nici o grijă! Întîmplător, m-am gîndit că veți dori acest lucru, deoarece cunosc cît de delicate sînt raporturile în buna societate și știu că niciodată nu se poate ști. I-am comunicat domnului consilier cameral că doamna consilier aulic e pentru moment ocupată și l-am rugat să intre puțin la bufet. Vrea să ia un păhărel de maderă, dar eu i-am lăsat toată sticla la dispoziție. Sînt deci în situația de-a spune doamnelor că pot să-și termine conversația, și după aceea îi voi cere domnișoarei îngăduința de-a o conduce, neobservată de nimeni, prin vestibul, înainte de a-l anunța pe domnul consilier cameral că doamna consilier aulic îl poate primi.

Doamnele îl lăudaseră pe Mager pentru acest aranjament, și el plecase. Adele spusese apoi:

– Scumpă doamnă, îmi dau seama de importanța acestei clipe. Fiul a sosit – asta înseamnă un mesaj din partea tatălui. A aflat și el de prezența dumneavoastră aici, prezență care îl privește în mod deosebit; și cum ar fi putut să fie altfel, cînd vizita dumneavoastră a produs senzație și cînd Fama Weimarului e o zeiță foarte sprintenă? El trimite după dumneavoastră, se prezintă în persoana vlăstarului său – sînt adînc mișcată, sînt zguduită și fără asta de lucrurile pe care mi-am îngăduit să vi le înfățișez, abia pot să-mi stăpînesc lacrimile. Această vizită este incomparabil mai importantă și mai urgentă decît a mea, așa încît nici nu mai pot gîndi – considerînd poate că deocamdată consilierul

cameral e ocupat cu madeira –, nici nu mă mai pot gîndi să vă rog să ascultați pînă la sfîrșit ce voiam să vă povestesc, înainte de-a lua cunoștință de vestea adusă de el. Nici prin gînd nu-mi trece, stimată doamnă, și vreau chiar să dovedesc prin dispariția mea...

– Rămîi, copila mea, spusese atunci Charlotte cu hotărîre, și te rog ia loc din nou! Un roșu-pastelat acoperise obrajii bătrînei doamne, în timp ce ochii albaștri și blajini îi scînteiau febril, ea stînd dreaptă pe sofa și rămînînd extraordinar de stăpînită și de calmă. Domnul care s-a anunțat, continuă ea, poate să mai aștepte puțin. Mă ocup de el tocmai în timp ce te ascult pe dumneata și sînt, de altminteri, obișnuită să fiu ordonată și consecventă în treburile mele. Te rog, continuă! Vorbeai de un fiu care moștenește calitățile tatălui său și despre un echilibru plăcut...

– Exact! își amintise domnișoara Schopenhauer și se așezase repede. Luați de exemplu o operă atît de minunată cum este romanul...

Și într-un tempo sporit, în cadență curgătoare și cu o nemaipomenită elocvență, Adelmuse își dusese pînă la sfîrșit povestirea, și după ultimul cuvînt nu se opri decît o clipă ca să respire. Apoi continuă, aproape fără pauză, doar schimbînd puțin tonul:

– Acestea sînt lucrurile pe care am vrut neapărat să vi le înfățișez, scumpă doamnă, imediat ce-am aflat de sosirea dumneavoastră. Dorința de-a face asta a fost una cu dorința de-a vă vedea, de-a vă aduce omagiile mele, și din pricina asta m-am făcut vinovată față de Line Egloffstein, ascunzîndu-i intențiile mele și excluzînd-o de la această vizită. Scumpă, venerată doamnă! Minunea despre care vorbeam sper ca dumneavoastră să vă izbutească s-o faceți. Dacă cerul, așa cum am spus, va interveni în ultimul moment ca să împiedice o legătură a cărei absurditate și primejdie îmi apasă sufletul – m-am gîndit că el se va sluji de Domnia voastră în acest scop și că de-aceea poate v-a și adus aici. Peste cîteva clipe îl veți vedea pe fiu, peste cîteva ceasuri, așa cum presupun, îl veți vedea pe marele lui tată. Puteți exercita o influență, puteți să preveniți o primejdie, chiar trebuie să faceți asta! Ați putea să fiți mama lui August – nu sînteți, deoarece celebra istorie a vieții dumneavoastră a decurs altfel, deoarece dumneavoastră ați vrut să fie altfel și ați îndrumat-o pe altă cale. Rațiunea pură, simțul dumneavoastră sacru și ferm pentru tot ce-i just și adecvat, cu care ați înfăptuit aceasta – întrebuințați-le și acum, și porniți la luptă! Salvați-o pe Ottilie! Ar putea să fie fiica dumneavoastră, parcă ar fi chiar, și tocmai de aceea este amenințată acum de o primejdie în fața căreia dumneavoastră înșivă, pe vremuri, v-ați împotrivit cu atîta chibzuință. Fiți mama unei ființe care e imaginea dumneavoastră din tinerețe – pentru că asta este ea și de-aceea e iubită de un fiu și printr-un fiu. Ocrotiți-o pe Ottilie, întemeindu-vă pe ceea ce ați fost cîndva pentru acest tată, n-o lăsați să fie jertfa unei fascinații care pe mine mă înspăimîntă atît de tare! Bărbatul urmat cu înțelepciune de dumneavoastră nu mai este, femeia care a fost mama lui August nu mai este nici ea. Sînteți singură cu tatăl, cu acela care ar putea să fie fiul dumneavoastră și cu ființa dulce care vă seamănă ca o fiică. Vorbele dumneavoastră sînt ca vorbele unei mame – rostiți-le și combateți vorbele false și fatale! Vă rog, vă conjur să faceți asta...

– Draga mea! spuse Charlotte. Ce-mi ceri dumneata? Cum vrei să mă amestec eu în toată treaba asta? În timp ce ascultam cu sentimente șovăitoare, dar totodată cu cel mai mare interes povestirea dumitale, nu mă gîndeam că de această povestire e legată o asemenea încredere, ca să nu zic o asemenea intenție. Sînt foarte încurcată – nu atîta din cauza rugăminții pe care mi-o faci, cît din cauza felului cum o motivezi. Mă amesteci în niște relații care... Vrei ca eu, femeie bătrînă, să mă întorc la o imagine a mea însemi... Ești,

după cît înțeleg, de părere că o dată cu moartea doamnei consilier relațiile mele cu marele om pe care nu l-am văzut o viață întreagă s-au schimbat – în sensul că aș avea acum drepturi materne asupra fiului său... Mărturisește că ai această concepție absurdă și înspăimîntătoare! Ar putea crede cineva că eu am venit aici ca să... Probabil că te-am înțeles greșit. Scuză-mă! Sînt obosită de impresiile și de încordarea zilei de azi și, după cum știi, mă mai așteaptă și altele. Cu bine, copila mea, și mulțumesc pentru deosebit de plăcuta dumitale comunicativitate. Faptul că-ți spun acum să pleci nu înseamnă un refuz din partea mea, te rog să mă crezi. Atenția cu care te-am ascultat poate fi o chezășie că nu te-ai adresat unei ființe nepăsătoare. Poate că voi avea ocazia să dau un sfat, să ajut cu ceva... Înțelegi însă că, pînă nu cunosc mesajul pe care îl aștept, nu pot să știu dacă voi fi pusă în situația de a-ți aduce un serviciu...

Fără să se ridice, zîmbind binevoitor, îi întinse mîna Adelei; aceasta sărise în picioare ca să-și facă reverența, după moda Curții. Capul bătrînei tremura deasupra creștetului fetei, care, tot atît de emoționată ca ea, îi sărută cu venerație mîna. Apoi domnișoara Schopenhauer ieși din încăpere. Charlotte, cu capul plecat, rămase cîteva minute singură în camera de primire, în același loc, pe sofa, pînă cînd Mager intră și repetă:

– Domnul consilier cameral von Goethe.

August intră, îndreptîndu-și către Charlotte ochii negri, apropiați de baza nasului, strălucitori de curiozitate, dar totodată afișînd un zîmbet sfios. Și ea îl privi cu o insistență pe care încerca s-o tempereze cu un zîmbet. Inima îi bătea să îi sară din piept – faptul acesta, împreună cu fierbințeala obrajilor, datorată, poate, unei prea mari oboseli, era fără îndoială ridicol, dar totodată poate și încîntător pentru un observator mai afabil. Cu siguranță că o școlăriță de șaizeci și trei de ani, ca ea, nu mai exista. August avea douăzeci și

șapte – cu patru ani mai mult decît cel de odinioară – și bătrîna doamnă avea impresia nelămurită că de la vara aceea de-atunci nu trecuseră decît cei patru ani cu care tînărul de-aici era mai mare decît Goethe de pe vremuri. Ridicol iarăși – fiindcă trecuseră patruzeci și patru. Un timp enorm, o viață întreagă, o viață lungă, uniformă, și totuși atît de agitată și de bogată – bogată, adică bogată în copii, cu unsprezece sarcini obositoare, unsprezece leuzii și unsprezece alăptări, dintre care două rămaseseră fără folos, fiindcă a trebuit ca pruncii, prea gingași, să fie dați înapoi țărînei. La asta se adăuga viața din ultimii șaisprezece ani, de cînd a rămas văduvă și matroană, veștejindu-se cu demnitate, singură, fără soțul ei și tatăl atîtor copii, care i-o luase înainte și plecase în moarte, lăsînd gol locul de lîngă ea – o viață, acum, a răgazului, care nu mai era solicitată de treburi și de nașteri, de un prezent mai puternic decît trecutul, de o realitate care înăbușea și gîndul la ceea ce ar fi putut să fie, astfel încît acum era mult mai mult loc și mai multă forță stimulantă a închipuirii decît pe vremea nașterilor, pentru amintiri, pentru toți acei neîmpliniți, „dacă totuși“ ai vieții, pentru conștiința celeilalte demnități a ei, a celei extraburgheze, spirituale, a demnității care nu era nici cotidiană, nici maternă, ci era legendă și căpătase în mintea oamenilor un rol tot mai mare cu cît trecuse timpul...

Ah, vremea – și noi, copiii ei! Ne-am veștejit înlăuntrul vremii și am coborît, dar viața și tinerețea au rămas mereu sus, deasupra, și viața a fost mereu tînără, și tinerețea a fost cu noi și lîngă noi cei ofiliți; am mers împreună cu ea în aceeași vreme, care mai era încă vremea noastră și deja vremea ei, am mai putut s-o privim, să-i sărutăm fruntea netedă, ei, care e imaginea tinereții noastre, născută din noi... Cel care se afla în fața bătrînei doamne nu era născut din ea, dar ar fi putut să fie, iată ceva la care se putea gîndi în voie, acum, cînd dispăruseră orice piedici, acum, cînd nu

era gol numai locul de lîngă ea, ci și locul de lîngă tatăl lui August, tînărul de odinioară. Se uita la el cu atenție, la el, creația celeilalte, cercetîndu-l critic, dezaprobator, măsurîndu-l din ochi, și se întreba dacă ea nu l-ar fi făcut mai bine. Oricum, domnișoara Vulpius lucrase și ea binișor. Era falnic, puteai spune că era chiar frumos. O fi semănînd cu Christiane? Charlotte n-o văzuse niciodată pe amantă. Poate că tendința de îngrășare venea de la ea – era prea gras pentru vîrsta lui, deși înălțimea compensa destul de bine cusurul acesta. Tatăl său fusese mai zvelt pe vremea ei – vremea aceea dispărută astăzi, care își fasona și își costuma altfel copiii, mai decent, cu părul răsucit în rulouri și pudrat, împletit, într-o coadă scurtă la ceafă și legat cu o panglică, și totodată mai liber, cu gîtul gol ieșind nestingherit din gulerul brodat al cămășii – pe cînd la tînărul din fața ei părul în bucle brune și zburlite, nepudrat, în stare naturală, conform modei de după revoluție, îi acoperea fruntea pînă la jumătate, și pe la tîmple se lăsa în jos, sub formă de favoriți, pierzîndu-se în gulerul înalt al cămășii, în care barba gingașă și tinerească se ascundea cu o solemnitate aproape ridicolă. Un aer cu adevărat mai solemn și mai așezat îi dădea tînărului cravata înaltă, care umplea deschizătura gulerului. Redingota cafenie, larg deschisă la gît, după cum era moda, cu mînecile umflate la umeri – una era înfășurată cu crep de doliu – strîngea corect trupul puțin cam prea plin. Elegant, cu coatele ridicate, August își ținea în mînă jobenul, cu calota în jos. Și totuși, ceva contrasta cu această ținută impecabilă, departe de orice imagine fantastică, și te făcea parcă s-o uiți, ceva nu tocmai potrivit, nu cu totul ireproșabil din punct de vedere burghez, deși ceva foarte frumos; acel ceva erau ochii, galeși și melancolici și aproape că ai fi putut spune învăluiți într-o nepermis de umedă strălucire. Erau ochii zeului Amor, care îi înmînase niște versuri

de felicitare ducesei de ziua ei, împotriva oricăror conveniențe, erau ochii unui copil al iubirii...

Negrul de funingine, moștenit aidoma, al acestor ochi puțin cam necuviincioși și așezarea lor aproape de baza nasului au fost – în cursul celor cîteva secunde în care tînărul a intrat, s-a înclinat și s-a apropiat de ea – ceea ce a făcut-o să observe asemănarea dintre August și tatăl lui. Era o asemănare recunoscută de toți și frapantă, dar greu de constatat în detalii: doamna consilier nu recunoștea nici fruntea mai îngustă, nici nasul mai puțin avîntat, nici gura mai mică și mai feminină; era o asemănare purtată cu sfială, cam tristă, din cauză că se știa inferioară și parcă cerînd scuze că există, dar care nu se dezmințea totuși în ținuta corpului, în umerii teșiți, în pieptul ieșit în afară, fie că ăsta era rezultatul unei imitații, fie că era ceva înnăscut. Charlotte era profund mișcată. Încercarea, deviată și fără rezultatele așteptate, a vieții, încercare pe care o vedea în fața ei, de-a repeta și de a se situa din nou în cursul superior al vremii, în prezent – această încercare evocatoare de amintiri, care captiva doar prin faptul că semăna cu cel de odinioară numai în ce privește tinerețea existentă în prezent, o emoționă pe bătrînă atît de tare, încît, în timp ce fiul lui Christiane se apleca asupra mîinii sale – răspîndind un miros de vin și de colonie – răsuflarea ei se preschimbă o clipă într-un sughiț de plîns, repede înăbușit.

Totodată își aduse aminte că tinerețea, în înfățișarea ei actuală, face parte din nobilime.

– Domnule von Goethe, zise ea, fiți bine venit! Prețuiesc atenția dumneavoastră și mă bucur că atît de repede după sosirea mea la Weimar pot să fac cunoștință cu fiul unui drag prieten din tinerețe.

– Vă mulțumesc pentru buna primire, replică el, și o clipă dinții mici, albi și sănătoși se iviră într-un surîs convențional. Vin din partea tatălui meu. A primit cu plăcere

biletul dumneavoastră și a preferat ca, în loc să vă răspundă epistolar, să vă spună prin mine, doamnă consilier aulic, bine ați venit într-un oraș unde prezența dumneavoastră va produce fără îndoială o mare înviorare.

Cu toată emoția și starea de agitație, ea rîse totuși.

– O, asta înseamnă să aștepte prea mult de la o femeie bătrînă și obosită! Și ce mai face veneratul nostru consilier intim? adăugă ea și arătă cu mîna spre unul dintre jilțurile pe care șezuseră ea și Riemer.

August se apropie și se așeză ceremonios în fața ei.

– Mulțumesc de întrebare, spuse tînărul. Destul de bine. Putem să fim mulțumiți. În general e bine. Motive de îngrijorare sau, mai bine zis, motive de precauție se ivesc mereu. Labilitatea și predispoziția la boală nu pot fi neglijate și o viață fără excese e mereu recomandabilă. Îmi îngădui și eu să întreb cum a călătorit doamna consilier aulic. Nu s-a întîmplat nimic pe drum? Și aici sînteți mulțumită de locuință? Tatăl meu va afla asta cu plăcere. Am auzit că ați venit s-o vedeți pe sora dumneavoastră, doamna consilier cameral intim Ridel. Vizita aceasta va aduce o satisfacție adînc simțită într-o familie pe care superiorii o prețuiesc, iar subalternii în unanimitate o stimează. Mă mîndresc cu faptul că întrețin cu domnul consilier Ridel – atît în ce privește slujba, cît și personal – relații de înțelegere deplină.

Charlotte se gîndea că expresiile lui erau bine cîntărite și nenaturale. Cuvintele „marea înviorare“ fuseseră cam ciudate; „satisfacție adînc simțită“ și „relațiile de înțelegere deplină“ erau și ele cam ridicole. Acestea și altele la fel le-ar fi putut rosti Riemer, în gura tînărului sunau însă mult mai straniu, chiar excentric, prin pedanteria lor. Charlotte simți de îndată că acesta e un fel premeditat de-a se exprima – probabil fără ca vorbitorul să-și dea seama că e afectat; în orice caz, August nu observase tresărirea involuntară a feței ei, fiindcă n-o pricepea și nu bănuia care este cauza. Totodată, doamna consilier nu se putea opri să nu compare solemnitatea și rigiditatea vorbelor tînărului cu ceea ce știa despre viața lui, cu cele aflate din gura mare și umedă pe care o ascultase vorbind adineauri. Se gîndea la înclinarea lui spre băutură, la soția husarului, se gîndea că fusese odată dus la poliție, că Riemer fugise din pricina grosolăniei lui; trebuia, de asemenea, să cugete la situația lui în societate, precară și numai artificial asigurată, de cînd cu chestiunea voluntarilor, la reproșul de lașitate și de necavalerism, reproș înăbușit, dar ale cărui ponoase le purta mereu; și înainte de toate se gîndea la iubirea lui tulbure față de Ottilie, „mica persoană“, delicata blondină, o iubire care acum, prin felul lui deosebit de-a se exprima, nu i se mai părea întemeiată pe contraste, ci era – socotea ea – în legătură, îndepărtată, dar directă, tocmai cu acest fel de a se exprima, cu care se potrivea bine. În același timp însă, iubirea aceasta era în legătură și cu ea, cu bătrîna Charlotte, cu întreaga ei individualitate, mai cuprinzătoare și mai generală, și aceasta într-un fel foarte emoționant, care complica situația în asemenea chip, încît caracterul fiului și caracterul îndrăgostitului se amestecau, fiul rămînînd totuși fiu într-o mare măsură, în sensul că se purta la fel ca tatăl lui. „O, Doamne!“ își spuse Charlotte. În această exclamație rugătoare ea își exprima lăuntric emoția și tandrețea compătimitoare pe care i le stîrnea prezența tînărului, emoție și tandrețe în care cuprindea și ridicolul felului lui de-a vorbi.

Își aducea, de altfel, aminte și de însărcinarea care-i fusese dată, de rugămintea care-i fusese făcută de-a interveni pe cît posibil în anumite relații, de-a împiedica un anumit mers al lucrurilor – fie că ar convinge-o pe „mica persoană“ să se îndepărteze de August, fie că l-ar convinge pe acesta să se îndepărteze de „mica persoană“. La drept vorbind, doamna consilier nici nu se simțea în stare să facă asta și nici nu-i plăcea; găsea că nu are nici un rost s-o vorbească pe „mica

persoană“ de rău ca s-o „salveze“, de vreme ce menirea acesteia era tocmai s-o înlăture pe soția husarului și alte înclinații, așa că ea, bătrîna Charlotte, se simțea, în vederea acestui scop, solidară cu Ottilie.

– Îmi pare bine, domnule consilier, zise ea, că doi oameni atît de vrednici ca dumneavoastră și cumnatul meu se apreciază unul pe altul. De altminteri, n-aud asta acum întîia oară. Epistolar (ea repetă, fără să vrea și aproape ca și cum ar fi vrut să-l ia peste picior, una dintre curiozitățile felului lui de-a vorbi), epistolar aflasem de la soră-mea. Dați-mi voie să vă felicit cu ocazia asta pentru avansarea dobîndită de curînd în calitate de curtean și de om de afaceri.

– Mulțumesc foarte mult.

– Acestea sînt favoruri binemeritate, continuă ea. Se vorbește în chip elogios de seriozitatea, de punctualitatea dumneavoastră în serviciul domnitorului și al țării. La vîrsta dumneavoastră tînără, dacă-mi pot permite s-o spun, sînteți împovărat cu o mulțime de treburi. Știu, de asemenea, că, pe lîngă alte ocupații, lucrați în chip foarte lăudabil și pe lîngă tatăl dumneavoastră.

– Trebuie să ne bucurăm, replică el, că există încă posibilitatea de-a lucra pe lîngă el. De cînd cu boala lui din 1801 și cea din 1805, nu mai e deloc de la sine înțeles să spunem că e printre noi. Eram încă foarte tînăr și prima, și a doua oară, dar îmi aduc aminte de spaima care ne-a cuprins pe toți. Prima oară, erizipelul l-a dus la un pas de mormînt. Era complicat cu o tuse cumplită, care nu-l lăsa să șadă în pat, fiindcă atunci cînd stătea culcat se sufoca. Dacă stătea în picioare, suporta mai bine tusea. De la asta a rămas multă vreme cu o mare slăbiciune nervoasă. După aceea, acum unsprezece ani, a avut o pleurezie, care ne-a făcut vreo cîteva săptămîni să pierdem speranța că va scăpa cu viață. L-a tratat doctorul Stark din Jena. După ce criza a trecut, convalescența a fost înceată și șovăitoare și a ținut cîteva luni. Doctorul Stark a propus o călătorie în Italia. Tata însă a spus că la vîrsta lui nu se mai poate hotărî să întreprindă așa ceva. Avea atunci cincizeci și șase de ani.

– Asta înseamnă să renunți prea devreme.

– Așa zic și eu. Am impresia că a renunțat și la Italia lui renană[1], unde s-a simțit totuși atît de bine acum doi ani și acum un an. Ați auzit de accidentul pe care l-a avut?

– Nu, nu! Dar ce i s-a întîmplat?

– O, nimic rău! Astă-vară, după moartea mamei...

– Dragă domnule consilier, îl întrerupse ea, speriată din nou, pînă acum – nu-mi dau nici eu singură seama de ce – am întîrziat să vă exprim condoleanțele mele cele mai sincere pentru această pierdere grea și de neînlocuit. Ca veche prietenă, iau parte din toată inima...

Tînărul îi aruncă o privire iute și sfioasă din ochii lui întunecați și galeși, lăsîndu-și-i apoi în jos și murmurînd:

– Mulțumesc, mulțumesc.

Păstrară apoi, în semn de doliu, cîteva clipe de tăcere.

– Dar cel puțin, zise ea apoi, această grea lovitură n-a atins prea grav neprețuita sănătate a scumpului nostru consilier intim...

– În ultimele zile ale bolii mamei, a fost și el bolnav, răspunse August. Cînd veștile despre boala ei au devenit alarmante, s-a întors repede de la Jena, unde se dusese să lucreze, dar în ziua cînd ea a murit febra l-a silit să stea în pat. Mama a murit de niște convulsii, sau în convulsii, o moarte foarte grea. Nici pe mine nu m-au lăsat să intru, și cînd și-a dat sufletul nu era nici o prietenă lîngă dînsa! Și soția lui Riemer, și soții Engel, și soții Vulpius plecaseră. Era ceva imposibil de suportat. Au adus două infirmiere și în brațele lor a murit. A fost ceva, dacă pot să spun, ca o naștere îngrozitor de grea, ca un avort sau ca nașterea unui

[1] Se referă la regiunea dintre Rin și Main, străbătută de Munții Taunus, unde se află orașele Frankfurt și Wiesbaden. (n.tr.)

copil mort. Așa am avut impresia. Poate că aceste convulsii m-au făcut să văd lucrurile într-o asemenea lumină; firește că a contribuit la impresia aceasta și faptul că am fost în chip discret îndepărtat. Și sigur că tata cu atît mai mult trebuia să fie ținut deoparte, el care, cu nervii lui sensibili, e silit să evite orice priveliște tristă și tulburătoare, și asta chiar dacă n-ar fi fost bolnav în ziua aceea. Și cînd era Schiller în agonie a stat în pat. Așa e firea lui, evită moartea și înmormîntările – eu văd în asta un amestec de predestinare și de premeditare. Știți că înaintea lui i-au murit de mici patru frați și surori? El trăiește – putem spune că trăiește în cel mai înalt grad; dar de cînd era tînăr a fost de multe ori pe pragul morții, momentan și temporar. Prin „temporar" înțeleg epoca lui Werther... Se opri, rămase o clipă pe gînduri, încurcat, apoi adăugă: Vreau să vorbesc în primul rînd despre bolile fizice, hemoragia din tinerețe, bolile grave de la cincizeci de ani și, pe lîngă asta, atacurile de gută și colicile renale, din cauza cărora a trebuit încă de multă vreme să se ducă la băi în Boemia, și pe urmă perioadele în care fără vreun rău palpabil a fost într-o asemenea stare, încît toată lumea se aștepta din clipă în clipă să se prăpădească. Acum unsprezece ani, toți erau îngrijorați din cauza lui – și a murit Schiller. Mama era plină de viață înfloritoare pe lîngă el, bolnăviciosul, și totuși ea a murit și el trăiește. Trăiește și rezistă oricărei primejdii și de multe ori mă gîndesc că are să trăiască mai mult decît noi toți. Nu vrea să știe de moarte, o ignoră, o trece cu vederea și nu vorbește despre ea. Sînt convins că dacă voi muri înaintea lui – și asta se poate foarte ușor întîmpla; ce-i drept, eu sînt tînăr, și el e bătrîn, dar ce-i tinerețea mea pe lîngă bătrînețea lui, eu sînt numai un produs al firii sale, întîmplător și înzestrat cu puțină forță – dacă voi muri înaintea lui, nici de moartea mea n-are să vorbească, n-are s-o ia în seamă și n-are să pomenească niciodată de ea. Așa are să facă, îl

cunosc eu. Tata întreține, ca să zic așa, o prietenie primejdioasă cu viața și din cauza asta, desigur, evită cu atîta grijă imaginile macabre, agoniile și înmormîntările. Niciodată nu s-a putut duce la o înmormîntare și n-a vrut să-i vadă în sicriu nici pe Herder, nici pe Wieland, n-a vrut s-o vadă nici pe biata noastră ducesă Amalia, la care totuși ținea atît de mult. Acum trei ani, la funeraliile lui Wieland, la Osmanstedt, eu am avut cinstea să-l reprezint.

– Hm! făcu bătrîna doamnă, simțind o nemulțumire de natură spirituală, în care era o omenească împotrivire. În albumul meu, zise ea, după ce clipi de cîteva ori, am transcris un pasaj, pe lîngă multe altele care îmi sînt dragi. Pasajul sună așa: „De cînd oare ți se pare înspăimîntătoare moartea, cu ale cărei schimbătoare imagini tu vieţuiai liniștit ca și cu celelalte figuri ale lumii obișnuite?" – E din *Egmont*.

– Da, *Egmont,* spuse el. Apoi privi în jos, dar își ridică îndată ochii, ca să se uite lung și cercetător la Charlotte, după care și-i plecă din nou. Abia după aceea bătrîna doamnă se gîndi că tînărul Goethe voise să-i stîrnească sentimentele împotriva cărora ea se lupta și că îi aruncase privirea aceea rapidă ca să se asigure că a izbutit. Pe urmă, vru parcă să-și schimbe intenția, să domolească și să îndrepte efectul vorbelor lui, fiindcă spuse:

– Firește, tata a văzut-o pe mama moartă și s-a despărțit de dînsa cu o emoție adîncă. Există și o poezie pe care a compus-o la moartea ei – a dictat-o la cîteva ceasuri după aceea, din nefericire nu mie, ci valetului, eu fiind ocupat în altă parte; sînt numai patru versuri, dar foarte expresive: „Încerci, o! soare, zadarnic / Să ieși dintre nourii grei. / Un singur bun am în viață: / Să plîng pierderea ei".

– Hm! făcu din nou doamna consilier și dădu din cap aprobator, cu o înduioșare oarecum șovăielnică.

În realitate însă își spuse că, pe de o parte, poezia era cam banală, iar pe de alta – exagerată. Și pe lîngă asta i se

trezi din nou bănuiala – citind destul de bine în privirile lui – că tînărul Goethe chiar voise să provoace o asemenea judecată: evident, nu pentru ca ea s-o exprime, ci numai ca s-o gîndească și să și-o citească unul altuia în ochi. De aceea, se uită în jos și mormăi cîteva cuvinte vag elogioase.

– Așa este, nu? zise August, deși nu-i înțelesese vorbele; și continuă: E un lucru foarte important că această poezie există, mă bucur nespus de mult și am răspîndit în societate mai multe copii. Societatea are să vadă – desigur cu necaz, dar poate că totuși, în sfîrșit, va afla acum, spre rușinea ei, cît de mult ținea tata la mama, fără îndoială păstrîndu-și libertatea și izolarea, căci trebuia bineînțeles să și le salveze – și cu cîtă emoție îi cinstește amintirea, amintirea unei femei față de care această societate a arătat întotdeauna ură și răutate, clevetind-o. Și de ce? întrebă el cu aprindere. Pentru că, pe vremea cînd era sănătoasă, se distra și ea puțin, îi plăcea dansul și bea bucuros un păhărel, stînd de vorbă cu prietenii și veselindu-se. Grozav motiv! Pe tata îl amuza și de multe ori făcea haz cu mine de voioșia cam prea viguroasă a mamei; a și scris odată niște versuri despre asta, cum împrejurul ei se aduna mereu o ceată veselă, dar era ceva spus cu voie bună și chiar aprobator, că doar și el avea viața lui și era mereu plecat, la Jena și pe la băi, mai mult plecat decît acasă. Se întîmpla uneori ca la Crăciun, cînd e și ziua mea de naștere, să rămînă să lucreze în castelul de la Jena și ne trimitea numai cadouri. Cum se îngrijea mama de el, de sănătatea lui, fie că era aproape, fie că era departe, și cum ducea ea toată gospodăria în spate și îl ferea de tot ce-ar fi putut să-l tulbure de la treburile lui atît de dificile, fără să pretindă însă că-l pricepe – și parcă alții-l pricep? –, dar față de care avea cel mai mare respect – toate acestea tata le știa foarte bine și îi era recunoscător și societatea noastră ar fi trebuit să-i fie recunoscătoare, dacă ar fi avut și ea într-adevăr respect față de opera lui, dar tocmai asta nu are, cu sufletul ei mărunt. De aceea, toată vremea a criticat-o cu răutate pe mama și a scornit pe seama ei tot felul de clevetiri, fiindcă nu era eterată și nu arăta ca o silfidă, ci era grasă, cu obrajii roșii și nu știa franțuzește. Tot ce se spunea era numai din invidie și nimic altceva, invidie, pentru că avusese norocul – nici ea nu știa cum – să ajungă geniul domestic și soția marelui scriitor și a omului sus-pus. Invidia, numai invidia. Și de aceea mă bucur atît de mult că avem poezia asta despre moartea mamei, pentru că lumea are să se supere și mai tare, fiindcă poezia e frumoasă și de-o mare însemnătate, izbucni el furios, cu pumnii încleștați, cu ochii tulburi, cu venele umflate la tîmple.

Charlotte își dădu seama că are în fața ei un tînăr irascibil și înclinat spre excese.

– Dragă domnule consilier, spuse ea aplecîndu-se către el, luîndu-i pumnul strîns care îi tremura pe genunchi și desfăcîndu-i ușor degetele, dragă domnule consilier, am aceleași sentimente ca dumneavoastră, și cu atît mai mult cu cît mă bucur în inima mea că țineți atît de mult la scumpa dumneavoastră mamă și nu vă mulțumiți să țineți, cu o explicabilă mîndrie, numai la marele dumneavoastră părinte. Nu-i lucru greu să fii un bun fiu față de un tată ca al dumneavoastră. Dar faptul că dumneavoastră, cavalerește și în pofida unei lumi întregi, venerați amintirea unei mame care era făcută mai mult după măsura noastră, a tuturora, acest fapt îl prețuiesc foarte mult la Domnia voastră, fiindcă mamă sînt și eu și aș putea, ca vîrstă, să vă fiu mamă. Cît despre invidie! O, Doamne, sînt exact de-aceeași părere cu dumneavostră. Am disprețuit-o întotdeauna și m-am ferit de ea cît am putut – și mărturisesc că nu mi-a fost greu. Să fii invidios pe soarta altuia – ce prostie! Parcă n-am avea de suferit toți deopotrivă soarta omenească și parcă n-ar fi o eroare și o amăgire să invidiezi destinul altuia! Invidia e un sentiment penibil și păcătos. Trebuie să fim făurarii cinstiți

ai propriului destin și să nu ne secătuim uitîndu-ne chiorîș la ce fac alții.

Zîmbind rușinat, August își trase înapoi mîna cu degetele desfăcute și se înclină ușor în semn de mulțumire pentru serviciul matern pe care i-l făcuse Charlotte.

– Aveți dreptate, doamnă consilier, zise el. Mama a suferit destul. Odihnească-se în pace! Dar nu numai din pricina ei sînt mîhnit. Sînt mîhnit și din pricina tatei. Acum toate au trecut, așa cum trece viața, și toate ajung să se liniștească. Scandalul a fost, în sfîrșit, îngropat. Dar ce scandal era pe vremuri și a continuat să rămînă pentru toți păzitorii convenienței, pentru toți fariseii și păstrătorii eticii și ce l-au mai criticat pe tata și l-au hărțuit cu morala, pentru că a îndrăznit să iasă din făgașul obișnuit, să înfrunte cadrul ei și a luat la el o fată simplă, din popor, și a trăit cu dînsa sub ochii lor! Cum m-au făcut și pe mine să simt asta, ori de cîte ori au avut ocazia, și s-au uitat la mine chiorîș, batjocoritor, dînd din umeri cu dojană și compătimire, la mine, care îmi datoram existența acelei libertăți pe care și-o luase tata! Ca și cum un om ca el n-ar avea dreptul să trăiască după legea lui și după principiul clasic al autonomiei morale... Ei însă nu voiau să-i încuviințeze asta, patrioții creștini și oamenii luminați, și se lamentau că e un conflict între geniu și moralitate, dar nu se gîndeau că legea frumosului liber și autonom e o chestiune de viață, nu de artă și trăncăneau întruna că e o nepotrivire și un exemplu rău. Fleacuri! Și cu geniul, și cu poetul, parcă s-au purtat altfel decît cu omul? Ferească Dumnezeu! Ziceau că *Wilhelm Meister* e un cuib al păcatului, *Elegiile romane* – o mocirlă a moralei laxe, iar *Zeul și baiadera* și *Logodnica din Corint* – literatură priapică; nu-i de mirare că pînă și *Suferințele tînărului Werther* au fost taxate de imoralism corupător...

– Cum asta, domnule consilier, au îndrăznit să spună?...

– Au îndrăznit, doamnă consilier aulic, au îndrăznit. Și pe urmă, cu *Afinitățile elective* oare n-au îndrăznit să facă tot așa și au spus că e o operă imorală? Nu cunoașteți bine oamenii dacă vă închipuiți că nu îndrăznesc lucruri de felul acesta. Și măcar dacă ar fi niște oameni neînsemnați și nătărăi. Aș de unde! Toți cei care erau împotriva clasicismului și împotriva autonomiei estetice, răposatul Klopstock, răposatul Bürger, și Stolberg, și Nicolai, și alții care or mai fi fost, toți s-au repezit asupra tatei, asupra vieții și a operei lui și s-au uitat chiorîș la mama, din cauză că tata trăia cu dînsa după legea lui proprie. Și nu numai Herder, vechiul lui prieten, președintele consistoriului, a făcut așa, deși el m-a confirmat, dar chiar și Schiller, care a publicat totuși *Xeniile* împreună cu tata, chiar el – știu asta foarte bine – a strîmbat din nas la adresa mamei și l-a mustrat pe tata din cauza ei – chipurile pentru că nu luase și el o fată de nobil ca Schiller, ci se coborîse sub rangul lui. Sub rangul lui! Ca și cum un om ca tata ar avea un rang, el, care e unic! Spiritualicește, un om ca el trebuie în orice caz să se coboare sub rangul lui – de ce atunci să nu facă asta și în ce privește relațiile sociale? Și doar Schiller a fost cel dintîi care a afirmat că noblețea de merit e mai presus decît noblețea din naștere și chiar s-a arătat în chestiunea asta mai zelos decît tata. Atunci de ce a strîmbat din nas în privința mamei, care și-a cîștigat un titlu de noblețe de merit prin felul în care s-a îngrijit de bunăstarea tatei.

– Dragă domnule consilier, spuse Charlotte, sînt omenește cu totul alături de dumneavoastră, deși trebuie să mărturisesc că nu știu ce este autonomia estetică și mă tem, printr-o pripită aprobare a tuturor acestor lucruri pe care nu le înțeleg bine, să nu intru în conflict cu niște oameni atît de vrednici ca Herder, Klopstock și Bürger sau chiar cu morala și cu patriotismul. Asta n-aș vrea. Mă gîndesc însă că această prudență nu mă poate opri să fiu alături de dumneavoastră

împotriva tuturor acelora care îl atacă pe scumpul nostru consilier intim și vor să-i știrbească gloria de mare poet al patriei noastre.

Tînărul Goethe nu fusese atent la vorbele ei. Ochii lui negri, lipsiți acum de frumusețea și blîndețea lor din pricina valului de mînie care îi făcea să iasă din orbite, se roteau întruna.

– Și doar totul a fost reglementat pînă la urmă, în chipul cel mai convenabil și mai demn, spuse el cu glas sugrumat. Tata s-a cununat cu mama și a făcut-o soție legitimă, iar eu încă înainte de asta fusesem recunoscut, printr-un rescript al ducelui, ca fiu legitim al tatei, cu titlul lui de noblețe de merit. Dar tocmai asta-i caracterizează pe nobilii din naștere: le e ciudă pe nobilii de merit și de aceea un filfizon de cavalerist și-a putut permite ca la prima ocazie să fie obraznic cu mine și să facă aluzii la mama, numai fiindcă eu, din pură convingere și în deplin acord cu tata, n-am vrut să mă duc pe front împotriva marelui monarh al Europei. Pentru o mojicie ca asta, pe care și-a permis-o, pe temeiul originii, și al naturii, și al sîngelui albastru, la adresa noblețeи geniului, arestul e o pedeapsă prea blîndă. Ar trebui dat pe mîna călăului, a temnicerului, să fie însemnat cu fierul roșu...

Era purpuriu la față și de mînie bătea în genunchi cu pumnul strîns.

– Dragă domnule consilier, spuse Charlotte cu glas domol, la fel ca adineauri, și se aplecă spre el, dar se dădu iar puțin înapoi, pentru că o izbi în față mirosul de vin și de colonie, care era parcă mai puternic de cînd August se mîniase. Așteptă pînă cînd tremurul pumnului se liniști și-l atinse cu degetele care-i ieșeau din mitene. De ce vă mîniați așa? Nici nu știu despre cine vorbiți și parcă am impresia că alunecăm în ciudățenii și în gînduri negre. Ne-am abătut de la subiectul discuției. De fapt dumneavoastră v-ați abătut. Eu am rămas tot la accidentul pe care l-ar fi suferit, după cum ați amintit, scumpul nostru consilier intim – sau din care a scăpat, parcă așa am înțeles, că, dacă n-aș fi înțeles că a scăpat, insistam de la început să-mi spuneți. Ce-a fost?

Oaspetele respiră de cîteva ori adînc și îi mulțumi cu un zîmbet pentru bunătatea pe care i-o arăta.

– Cu accidentul? întrebă el. O, nimic, puteți fi liniștită. Un simplu accident de călătorie. Lucrurile s-au întîmplat așa: Astă-vară, tata nu prea știa unde să plece. De băile din Boemia s-a cam plictisit, ultima oară a fost în 1813, în anul acela nenorocit, la Töplitz, și de-atunci nu s-a mai dus acolo – și e păcat, deoarece cura de ape acasă n-o poate înlocui pe cea de la sursă și apele de la Berka și de la Tennstädt nu sînt la fel de bune. Probabil că pentru reumatismul de la braț Karlsbadul ar fi mai bun decît pucioasa de la Tennstädt, pe care a folosit-o acum, de curînd. Dar și-a pierdut încrederea în izvorul de la Karlsbad, fiindcă în 1812 l-au apucat acolo colicile renale, o criză cum nu mai avusese de mult, și asta nu poate uita. A descoperit Wiesbadenul: în vara lui 1814 s-a dus prin părțile Rinului, Mainului și Neckarului, călătoria i-a reușit de minune și l-a înviorat, peste toate așteptările. Cu ocazia asta a fost și în orașul lui natal, unde nu mai fusese de multă vreme.

– Da, știu, dădu din cap Charlotte. Ce păcat că nu mai trăia scumpa și neuitata sa mamă, buna noastră doamnă consilier! Știu, de asemenea, că *Frankfurter Oberpostamtszeitung* a publicat un articol frumos în cinstea celebrului fiu al orașului.

– Da. Asta s-a întîmplat cînd s-a întors cu Zelter și cu consilierul Cramer de la Wiesbaden, unde a petrecut foarte bine. Fusese la Capela Sfîntului Rochus și, cînd s-a întors acasă, a făcut o schiță de tablou pentru altarul de acolo: Sfîntul Rochus ca tînăr pelerin, plecînd de la castelul părintesc și împărțindu-și copiilor averea și aurul. E ceva foarte delicat și plăcut la vedere. Tabloul l-au pictat profesorul Meyer și prietena noastră Luise Seidler din Jena.

– O pictoriță de profesie?

– Da. Apropiată de familia Frommann, Frommann librarul, și foarte bună prietenă cu Minna Herzlieb.

– Un nume drăgălaș. Și amintiți fără a-mi da vreo lămurire. Cine e Minna Herzlieb?

– A, da, scuzați. E fiica adoptivă a soților Frommann, pe care tata îi vedea des în vremea cînd scria *Afinitățile elective*.

– Într-adevăr, zise Charlotte, acum mi-aduc aminte că am mai auzit numele acesta. *Afinitățile elective!* O lucrare plină de observații delicate. E păcat că nu s-a bucurat de succesul mondial pe care l-a avut *Suferințele tînărului Werther*. Dar nu vreau să vă întrerup. Cum a mai fost călătoria aceea?

– Foarte plăcută și foarte veselă, așa cum am mai spus. Tatei i-a adus o adevărată întinerire, ceea ce parcă a presimțit cînd a pornit la drum. A stat cîteva zile la Winkel pe Rin, la Franz Brentano...

– Da, știu, un fiu vitreg al lui Maximiliane. Unul dintre cei cinci băieți ai lui Peter Brentano bătrînul, din prima lui căsătorie. Cunosc povestea. Se zice că Maximiliane avea niște ochi negri nemaipomenit de frumoși. Se simțea cam singură, săraca, în casa veche și spațioasă a soțului ei, care era negustor. Mă bucur că Franz, fiul ei, e în relații mai bune cu Goethe decît era soțul ei pe vremuri.

– Da, tot atît de bune ca acelea ale surorii lui, Bettina, care stă la Frankfurt și care i-a adus mari servicii tatei pentru memoriile sale, culegînd de la bunica mea tot felul de amănunte din tinerețea lui și notîndu-le pentru dînsul. E o consolare să vezi că totuși mulți oameni eminenți din noua generație au moștenit dragostea și respectul față de el, cu toate transformările ciudate care s-au petrecut în felul lor de-a simți și de-a gîndi.

Bătrîna doamnă zîmbi auzind cît de distant își judecă propria generație; dar el nu observă și continuă:

– Cînd s-a dus a doua oară la Frankfurt, a stat la familia Schlosser – la o soră a lui Georg, soțul sărmanei mele mătuși Cornelia; această soră are doi fii, pe Fritz și pe Christian, băieți de treabă și simpatici, dar care sînt niște exemple bune pentru observația de adineauri: potriviți cu absurda epocă de astăzi și romantici incurabili – ar fi în stare să reînvie Evul Mediu, ca și cum n-ar fi existat Renașterea; Christian chiar a trecut la catolicism și în curînd are să treacă probabil și Fritz cu nevastă-sa. Totuși, slăbiciunile la modă astăzi n-au știrbit cu nimic dragostea și admirația lor față de tata și poate că tocmai aci e motivul pentru care și el e binevoitor cu ei și i-a plăcut șederea printre cucernicii aceștia.

– O minte ca a lui poate să înțeleagă orice fel de-a simți și de-a gîndi, dacă este adînc omenesc.

– Perfect adevărat, replică August înclinîndu-se. Și adăugă: Cred însă că i-a plăcut și mai mult cînd a plecat de-acolo și s-a stabilit la Gerbermühle, vila familiei Willemer, în apropiere de Frankfurt, pe malul Mainului, în sus.

– O, da! Acolo s-au dus fiii mei să-l vadă, astfel că a făcut în sfîrșit cunoștință cu dînșii, arătîndu-le multă bunăvoință.

– Cred. Prima oară a sosit acolo pe 14 septembrie și s-a reîntors – peste o lună, venind de la Heidelberg. În acest scurt interval avusese loc căsătoria consilierului intim Willemer cu Marianne Jung, fiica lui adoptivă.

– Asta seamănă a roman.

– Cam așa ceva a și fost. Willemer, văduv și tată a două fetițe, om excelent, pedagog, gînditor politic și filantrop și pe lîngă asta poet, chiar și amic al muzei teatrului, luase de suflet cu vreo zece ani în urmă pe Marianne, de loc din Linz, care de mică apăruse pe scenă în roluri de copil; o adoptase ca s-o scoată din viața primejdioasă a culiselor. A fost o acțiune filantropică. În casă la Willemer, împreună cu fetele lui, copila aceasta cu păr negru, care avea pe-atunci șaisprezece ani, și-a desăvîrșit educația, dezvoltîndu-se foarte frumos.

Cînta de minune, știa să organizeze și să conducă o serată cu grație și energie și iată că – încetul cu încetul – filantropul și pedagogul nostru s-a transformat pe nesimțite în îndrăgostit.

– Lucru foarte omenesc. Una nu o exclude pe cealaltă.

– Sigur că nu. Totuși, situația din familie era cam dificilă și cine știe cît s-ar mai fi prelungit dacă nu intervenea tata cu influența lui, datorită căreia, desigur, atunci cînd el s-a întors, pe la începutul lui octombrie, de la Heidelberg, tatăl adoptiv făcuse cam pe nepusă masă – numai cu cîteva zile înainte – din fiica lui adoptivă soția lui.

Charlotte se uită la tînărul Goethe cu ochi mari și el la ea tot așa. Pe fața obosită și înfierbîntată a bătrînei doamne apăru o ușoară grimasă de dureroasă incertitudine cînd spuse:

– Parcă ați lăsa să se înțeleagă că această schimbare a situației a fost ca un fel de deziluzie pentru tatăl dumneavoastră.

– Nu, deloc! zise August surprins. Dimpotrivă, abia acum, pe temeiul unor relații limpezite, purificate și normalizate, el s-a putut bucura în voie de acele frumoase locuri. Era acolo o verandă magnifică, o grădină plină de copaci umbroși, o pădurice în apropiere, o vedere minunată către apă și munți și, mai presus de toate, o primire prietenească și caldă. Rar a fost tata atît de fericit. La cîteva luni după aceea, povestea încă plin de entuziasm despre serile blînde și pline de miresme, cînd Mainul își mîna valurile înroșite de amurg și tînăra gazdă cînta cîntecele lui: *Mignon, Liedul lunii, Zeul și baiadera.* Vă puteți, de asemenea, imagina, mulțumirea soțului proaspăt căsătorit privind prietenia de care se bucura tînăra lui soție, descoperită și dăruită de el societății; privea toate acestea, după cîte îmi închipui, cu o mîndrie care, fără normalizarea și așezarea pe temei sigur a relațiilor dintre ei, n-ar fi fost posibilă. Tata vorbea cu bucurie mai ales despre seara zilei de 18 octombrie, cînd împreună cu familia Willemer a privit din foișorul casei focurile aprinse pe creste, cu prilejul împlinirii unui an de la bătălia de la Leipzig.

– Bucuria aceasta, zise Charlotte, contrazice, dragă domnule consilier, tot ce-au găsit unii și alții de cuviință să-mi spună despre lipsa de patriotism a tatălui dumneavoastră. La aniversarea aceea nu bănuia nimeni că peste cîteva luni Napoleon are să fugă de pe insula Elba și are să arunce iar lumea în vîltoare.

– Tocmai acest fapt era cît pe-aci să răstoarne planurile tatei pentru vara anului următor, încuviință August. Toată iarna nu s-a gîndit la altceva și n-a vorbit despre altceva decît cum are să se mai ducă o dată prin locurile acelea, care îi plăcuseră atît de mult. Toți, de altfel, erau de părere că Wiesbaden îi prieste mai bine decît Karlsbad. De mult nu mai petrecuse o iarnă atît de bună la Weimar. Dacă lăsăm deoparte o lună de zile în care l-a cam necăjit un catar destul de puternic, tot timpul s-a simțit minunat și întinerit, desigur și din pricină că de mai multă vreme, din anul de jale 1813, i se deschisese un nou cîmp de studiu și de activitate literară, și anume poezia orientală, cea persană îndeosebi, în care, după felul lui rodnic și constructiv, a pătruns tot mai adînc, așa încît în cartoanele lui s-au adunat de-atunci încoace o sumedenie de maxime și de cîntece de un gust remarcabil, așa cum n-a mai creat pînă acuma, printre ele fiind numeroase care apar ca scrise de un poet oriental, Hatem, și închinate unei frumoase numite Suleika.

– O veste bună, domnule consilier! Prietenii literaturii o vor primi cu bucurie și admirație față de această perseverență și putere de înnoire a forțelor creatoare ce poate fi considerată un adevărat dar al cerului. O femeie, o mamă are toate motivele să vadă cu invidie – sau poate mai curînd cu admirație – această dăinuire, această trăinicie a bărbăției, această putere de rezistență pe care o are rodnicia spiritului față de rodnicia trupească a femeii. Mă gîndesc că sînt nu

mai puțin de douăzeci și cinci de ani de cînd am dat viață ultimului meu copil (lui Fritzchen, cel de-al optulea fecior pe care l-am avut)!

– Tata mi-a spus, zise August, că numele poetului vesel și iubitor de vin sub a cărui mască a compus el aceste cîntece – Hatem – înseamnă „cel care și dăruiește, și ia din belșug". Și dumneavoastră, doamnă consilier, dacă pot să-mi permit să spun asta, ați fost darnică din belșug.

– E multă, dureros de multă vreme de-atunci, spuse ea. Dar continuați. Zeul războiului a vrut cumva să îi încurce socotelile lui Hatem?

– A fost învins și alungat, replică August. A fost învins de alt zeu, așa încît, după o mică alarmă, totul a mers iarăși foarte bine. Pe la sfîrșitul lui mai anul trecut, tata a plecat la Wiesbaden, și în timp ce și-a făcut acolo cura, pînă în iulie, furtuna războiului s-a potolit – indiferent cum, dar s-a potolit. Și el, după ce războiul politic s-a limpezit, a putut să-și petreacă în liniște restul ședерii pe malul Rinului.

– Pe malul Mainului?

– Pe al Rinului și al Mainului. A fost la castelul Nassau oaspetele ministrului von Stein, apoi a plecat cu acesta la Köln, să studieze domul, a cărui desăvîrșire l-a preocupat în ultimul timp. Pe urmă s-a întors prin Bonn și Koblenz, orașul domnului Görres și al publicației sale *Rheinischer Merkur*, prin care propaga proiectele constituționale ale lui Stein. O călătorie foarte plăcută; a și descris-o, de altfel. Că s-o fi împăcat în chip deosebit cu proiectele lui Stein, asta m-ar mira mai mult decît interesul lui pentru terminarea domului, interes pe care s-au priceput unii să i-l insufle. Dispoziția lui excelentă în tot acest interval o pun mai degrabă pe seama vremii frumoase și a bucuriei pe care-o simțea în fața unui peisaj agreabil. A mai fost o dată la Wiesbaden, a fost și la Mainz, și, în sfîrșit, în august, a poposit din nou la Frankfurt, regăsind în vila lui Willemer o reședință plăcută, în condiții de multă vreme normalizate în chip fericit. A stat acolo cinci săptămîni și – întocmai așa cum prevăzuse – s-a bucurat de aceeași ospitalitate generoasă ca în anul precedent. August e luna în care s-a născut; poate că există o legătură între om și anotimpul în care a venit pe lume, și reîntoarcerea periodică a datei nașterii îl înviorează. Nu pot să nu mă gîndesc însă și la faptul că tot în august e și ziua nașterii împăratului Napoleon, care pînă acum de curînd era sărbătorită cu atîta fast în Germania, și nu pot să nu mă minunez, mai bine zis să mă bucur, văzînd cît de avantajați sînt eroii spiritului față de eroii acțiunii. Sîngeroasa tragedie de la Waterloo tatei îi netezise drumul către plăcuta Gerbermühle, iar cel care discutase cu dînsul la Erfurt ședea înlănțuit pe o stîncă în mijlocul mării, în timp ce lui o soartă fericită îi dădea prilej să guste clipe de încîntare.

– E drept să fie așa, zise Charlotte, scumpul nostru Goethe n-a adus oamenilor decît bine și bucurie, pe cînd acel cuceritor al lumii i-a biciuit.

– Totuși, replică August, dîndu-și capul pe spate, nu mă va face nimeni să spun că tata nu-i și el un cuceritor și un stăpînitor.

– Nici nu vrea nimeni să spună asta, zise ea, și nimeni nu-i contestă acest lucru. Numai că aici e la fel ca în istoria romană, unde știm că au fost și împărați buni, și împărați răi. Tatăl dumneavoastră, dragă prietene, e un împărat bun și blînd, celălalt, dimpotrivă, e un împărat crud și ridicat din iad. Asta se vede și din destinele lor deosebite, așa cum foarte bine ați arătat. Așadar, Goethe a stat cinci săptămîni în casa însurăților?

– Da, pînă în septembrie, cînd s-a dus la Karlsruhe, cu însărcinare din partea ducelui de a vizita celebrul cabinet geologic de-acolo. Se aștepta s-o întîlnească la Karlsruhe pe doamna

von Türkheim, adică Lili Schönemann din Frankfurt, care venea de multe ori din Alsacia să-și vadă neamurile.

– Cum, s-a întîlnit după atîta vreme cu fosta lui logodnică?

– Nu, baroana n-a venit. Poate că o fi fost prea bolnavă și de asta n-a venit. Între noi fie spus, are oftică.

– Biata Lili! zise Charlotte. Din legătura asta n-a prea ieșit mare lucru. Cîteva lieduri, dar o operă care să miște omenirea întreagă, nu.

– De boala asta, își completă domnul von Goethe observația de adineauri, a murit și biata Brion, Friederike aceea de la Sesenheim, care zăcea de trei ani îngropată în Baden, nu departe de locul unde se afla atunci tata. A avut o viață tristă; acuma la urmă se aciuase pe lîngă cumnatul ei, pastorul Marx. Mă întreb dacă tata s-a gîndit că e înmormîntată în apropiere și dacă a fost ispitit să se ducă la mormîntul ei; n-am putut să-l întreb, dar nu cred că i-a trecut prin minte, deoarece în memoriile lui spune că amintirea zilei despărțirii, înainte de ultimul adio, i s-a șters din minte, fiindcă era prea dureroasă.

– Îmi pare rău de femeia asta, spuse doamna consilier; i-a lipsit curajul de-a se mărgini la o fericire simplă și de-a iubi într-un bărbat de la țară, cinstit și de treabă, pe tatăl copiilor ei. Să trăiești cu amintirile, asta e o treabă bună pentru bătrînețe, în amurgul vieții, cînd ai isprăvit ce-ai avut de făcut. Dar să începi cu asta din tinerețe înseamnă să mori cu zile.

– Puteți să fiți sigură, replică August, că tot ce spuneți despre curaj este exact ceea ce gîndește și tata. El remarcă în privința asta că în tinerețe ne vindecăm repede de răni și de boli, așadar și de sentimentul vinovăției și de amintirea dureroasă, care e tot un fel de boală. El recomandă ca leacuri bune pentru asta exercițiile corporale, călăria, scrima și patinajul, socotind că toate aduc o înviorare. Dar cel mai fericit mijloc ca să scape cineva de necazuri și să ajungă să-și

despovăreze sufletul este desigur talentul literar, spovedania poetică, în care amintirea se spiritualizează, se dezrobește și se transpune în general-omenesc, devenind o operă durabilă și admirată de toată lumea.

Tînărul își sprijinise unele de altele cele zece vîrfuri ale degetelor și, în timp ce vorbea, ținîndu-și coatele ridicate, plimba înainte și înapoi palmele lipite în acest fel între ele. Zîmbetul silit al gurii contrasta cu ale sale cute dintre sprîncene, deasupra cărora fruntea se umpluse de pete roșii.

– Ciudat lucru și amintirea! zise el. M-am gîndit de multe ori, fiindcă faptul de-a sta în apropierea unui om ca tata îți dă prilejul să te gîndești la o mulțime de lucruri – și potrivite, și nepotrivite. Amintirea joacă negreșit un rol important în opera și în viața poetului, care sînt atît de unite între ele, încît, literalmente, nu ai nevoie să menționezi decît una – poți să vorbești foarte bine despre operă ca viață și despre viață ca operă. Amintirea nu determină și nu caracterizează numai opera și nu apare ca idee fixă, în repetate rînduri, numai în *Faust,* în cele două Marii, cea din *Götz* și cea din *Clavigo,* și în figurile proaste pe care le fac iubiții lor. Amintirea, dacă văd eu bine, este și o idee fixă a vieții, și ea revine mereu; obiectivul ei, ca de exemplu resemnarea, renunțarea dureroasă sau ceea ce poetul în mărturisirile lui spune cu reproș că este ingratitudine și chiar trădare, toate acestea formează ceva inițial, decisiv și determinant, devine chiar, dacă pot să spun astfel, un motiv general și un model caracteristic de viață și orice renunțare ulterioară și resemnare sînt numai urmarea acestei stări de lucruri, o amintire care se repetă. O, am reflectat de multe ori la asta, și sufletul meu se dilata de spaimă – sînt spaime de acestea care dilată sufletul – cînd mă gîndeam că poetul mare e un stăpînitor, a cărui soartă, ale cărui hotărîri în ce privește opera și viața trec dincolo de persoana lui și determină cultura, caracterul, viitorul națiunii. Întotdeauna m-a

impresionat în chip penibil și totodată măreț tabloul pe care toți îl știm și nu-l putem uita, deși n-am fost de față, ci numai doi oameni l-au alcătuit, mînați de fatalitate. Tînărul călare, gata să plece, și fata care îl iubește din tot sufletul și de care demonul lui îi poruncește să se despartă – de pe cal, el îi întinde fetei din popor mîna, și ochii ei sînt plini de lacrimi. Înțelesul acestor lacrimi, doamnă, cu oricîtă lărgime de spirit ai privi lucrurile, mă înduioșează și nu-mi iese din minte.

– În ce mă privește, replică Charlotte, eu îmi spun cu oarecare necaz că ființa cea bună, fata din popor, ar fi fost vrednică de iubitul acesta numai dacă ar fi avut curajul să-și croiască după plecarea lui o viață a ei, sănătoasă și dreaptă, în loc să se lase pradă lucrului celui mai groaznic care există pe lume, și anume veștejirii. Dragă prietene, veștejirea este tot ce poate fi mai îngrozitor. Să mulțumească lui Dumnezeu acela care știe să se ferească de asta, și dacă o judecată morală nu-i cumva o prezumție, atunci trebuie numaidecît să îl mustrăm pe cel care se lasă pradă veștejirii. V-am auzit vorbind despre renunțare – fata aceea care acum e moartă n-a știut să renunțe într-adevăr; pentru ea renunțarea a însemnat veștejire și nimic altceva.

– Amîndouă, spuse tînărul Goethe îndepărtîndu-și unele de altele vîrfurile degetelor și pe urmă lipindu-și-le iar, amîndouă noțiunile sînt foarte apropiate una de alta și e foarte greu să le ții separate, atît în viață, cît și în opera cuiva. M-am gîndit și la asta de multe ori, mai cu seamă atunci cînd înțelesul acelor lacrimi îmi dilata pînă la spaimă sufletul – mă gîndeam, nu știu dacă voi izbuti să exprim ce vreau să spun, mă gîndeam la realitatea pe care o cunoaștem așa cum a devenit mai tîrziu și la posibilul pe care nu-l cunoaștem și pe care putem numai să-l presupunem – și asta cu o mîhnire pe care, uneori, dintr-un covîrșitor respect față de realitate, o ascundem de ceilalți și o cufundăm în adîncul inimii. În fond, ce înseamnă posibilul față de realitate și cine va îndrăzni să susțină posibilul cînd, făcînd asta, e în primejdie să știrbească respectul față de realitate? Și totuși, adesea mi se pare că este aici un soi de nedreptate, explicabilă prin faptul – o, da, aici se poate foarte bine vorbi despre fapte! – că realul ocupă locul în întregime și atrage toată admirația, în timp ce posibilul, neînfăptuindu-se, este numai o umbră și o presupunere, un „dacă totuși“ și atît! Cum să nu te temi că printr-un asemenea „dacă totuși“ știrbești respectul față de realitate, respect care, ca atare, se întemeiază în bună parte pe părerea că orice operă și orice viață este prin fire un produs al renunțării?!? Dar că posibilul există, fie chiar numai ca un fapt al presupunerii și al dorinței noastre, ca un „dacă totuși“ și ca un conținut a ceea ce ar fi putut să fie – acesta este semnul veștejirii.

– Sînt și rămîn, zise Charlotte dînd din cap în semn că nu era de acord, partizană a curajului și sînt de părere că trebuie să ne ținem zdravăn de realitate și să lăsăm posibilul deoparte.

– Cum am onoarea să stau aici împreună cu dumneavoastră, replică tînărul, îmi vine greu să cred că n-ați avut și dumneavoastră vreodată această dorință de-a afla posibilul. Mie mi se pare că dorința aceasta e foarte comprehensibilă, deoarece tocmai măreția realității și a înfăptuirii ne îndeamnă să ne gîndim și să facem speculații mintale cu privire la acel posibil închircit și veștejit. Realitatea oferă lucruri mari; firește, în cazul unor asemenea potențe, nici n-ar putea să fie altfel, așa că lucrurile au mers în orice caz. Au mers chiar minunat de bine, și din renunțare și infidelitate s-a putut înfăptui ceva. Totuși, cineva se poate întreba – și are dreptul să se întrebe, ținînd seama de importanța unei opere și a unei vieți pentru viața și viitorul tuturor –, așadar, cineva se poate întreba ce s-ar fi întîmplat și dacă nu cumva am fi fost cu toții mai fericiți în cazul cînd ideea renunțării n-ar fi fost hotărîtoare și tabloul acela al despărțirii n-ar fi existat – el întinzînd mîna de pe cal și ea cu neuitatele

lacrimi de adio în ochi. Și de asta și numai în legătură cu asta m-am întrebat dacă tata, la Karlsruhe, s-a gîndit la mormîntul, încă proaspăt, din apropierea locului unde se afla.

– Trebuie, răspunse Charlotte, să prețuim noblețea de caracter care preferă realului posibilul, oricîte avantaje ar avea realul față de posibil – ba tocmai din cauza asta. În acest caz însă, trebuie să lăsăm deoparte o întrebare: „Care din două are întîietatea morală: curajul sau noblețea de caracter?“ Am putea foarte ușor să comitem o nedreptate, deoarece noblețea de caracter are ceva atît de atrăgător, în timp ce curajul reprezintă o treaptă morală mai înaltă. Dar ce m-am apucat să vorbesc? Mi-a venit așa, deodată. De fapt, noi femeile atîta avem de făcut: să ne minunăm de cîte pot să treacă prin capul unui bărbat. Ca vîrstă, dumneavoastră ați putea să fiți fiul meu, și o mamă bravă nu-și lasă niciodată copilul să se zbată cu o treabă anevoioasă. De aici elocvența mea, care nu se potrivește cu rezerva și moderația pe care se cuvine să le aibă o femeie. Ce-ar fi acum să lăsăm posibilul să doarmă în pace în mormîntul lui și să ne întoarcem la realitate, adică la călătoria plăcută a tatălui dumneavoastră pe malurile Rinului și ale Mainului? Mai povestiți ceva despre Gebermühle; acolo a făcut cunoștință Goethe cu doi dintre copiii mei.

– Din nefericire, nu știu nimic despre această întîlnire, replică August. Știu însă că șederea acolo – lucru foarte rar în viață – a fost o repetare desăvîrșită, chiar o sporire a satisfacției pe care tata o avusese prima oară – datorită îndeosebi manierelor excelente ale amfitrioanei și ospitalității desăvîrșite a stăpînului casei, totul pe fondul unor relații perfect normalizate. Rîul scînteia din nou în amurgul plin de miresme și drăgălașa Marianne cînta la pianoforte liedurile tatei. De data asta însă, în asemenea seri, el nu era numai cel care culegea, ci și acela care dăruia din belșug. Nu se lăsa rugat, ba chiar se oferea să citească din tezaurul mereu sporit

al cîntecelor către Suleika, pe care Hatem le închina acelei roze a Orientului, și cei doi soți prețuiau cum se cuvine aceasta. Tînăra gazdă, nefăcînd parte dintre femeile care numai se minunează de cîte trec prin capul unui bărbat ca acesta, nu s-a mulțumit nici ea numai să culeagă, ci a mers cu receptivitatea pînă acolo încît a început să dea replica în numele Suleikăi la acele pătimașe cuvinte și să fie la înălțimea lor, iar soțul ei asculta cu cea mai ospitalieră bunăvoință dialogul poetic.

– E cu siguranță un om foarte cumsecade, spuse Charlotte, și plin de înțelegere față de avantajele și de drepturile realului. Toate acestea însă, mie mi se par o bună ilustrare pentru ceea ce ați spus despre amintire, despre tendința ei de-a se repeta. Ei, și după aceea? Cele cinci săptămîni au luat, bineînțeles, sfîrșit și celebrul musafir a plecat?

– Da, după o seară de rămas-bun la lumina lunii, o seară plină de cîntec și prelungită atît de mult, încît la urmă chiar tînăra gazdă a încheiat-o cu un adio cam intempestiv. Dar dorința repetării a izbutit și aici să se împlinească, deoarece la Heidelberg, unde tata s-a dus după aceea, s-au mai întîlnit o dată. În chip surprinzător, soții Willemer se aflau și ei acolo, și a mai fost o astfel de seară de adio, ultima cu adevărat, pe lună plină, o seară în care Marianne, spre plăcuta surprindere a soțului și a prietenului, a dat la iveală o poezie de răspuns atît de frumoasă, încît ar fi putut să fie scrisă de tata. Trebuie să ne gîndim bine dacă e necesar într-adevăr să îi atribuim realului avantaje sigure și drepturi superioare poeziei. Liedurile pe care tot atunci, la Heidelberg, și după aceea tata le-a compus pentru Divanul Persan nu sînt oare culmea cea mai înaltă a realului și chiar tot ce poate fi mai real? Am privilegiul de-a le cunoaște și de-a fi în posesia cîtorva dintre ele mai înainte de orice om pe lume. Scumpă doamnă, sînt minunate, nemaipomenite, nespus de interesante. Asemenea lucruri n-au mai fost

scrise niciodată. Îl recunoști în întregime pe tata, dar sub o latură cu totul nouă, pe care nimeni n-ar fi ghicit-o. E o latură ascunsă, misterioasă, dar imediat trebuie să adaug că e totodată copilărește de clară. Este – ca să zic așa – partea ezoterică a naturii. Reprezintă tot ce e mai personal, dar avînd însușirile boltei înstelate, așa încît cosmosul capătă chip omenesc și eul privește cu ochi la stele. Cine ar putea exprima aceasta? Mereu îmi vin în minte două versuri ale uneia dintre aceste poezii – ascultați. Și recită cu voce șovăitoare și parcă înăbușită de teamă:

Gravul munților perete
Rușinat de zorii tăi...

Ce spuneți de asta? întrebă el, cu glasul încă plin de teamă. Să nu spuneți nimic pînă nu adaug ceva: cu „perete" rimează numele lui – ce-i drept, în poezie stă scris Hatem, dar de după masca rimei false răsună tainic și poznaș rima plină de personalitate: „Înc-o dată simte Hatem". Ce părere aveți? Este emoționantă această măreție solemn conștientă de sine însăși, pe care tinerețea o sărută și o face să pălească. Și repetă versurile. Ce dulceață, o, Dumnezeule! Și ce maiestate! exclamă el.

Și, aplecîndu-se, tînărul Goethe își cuprinse fruntea cu mîna, răscolindu-și părul cu degetele.

– Nu e nici o îndoială, spuse Charlotte cu reținere, deoarece acest gest pasionat era și mai respingător decît mînia lui de adineauri, nu e nici o îndoială că toată lumea va împărtăși admirația Domniei voastre atunci cînd această culegere va fi publicată. Desigur însă că niște poezii ca acestea, fie ele cît de pline de haz, n-au să poată avea niciodată efectul pe care l-a avut în lumea întreagă romanul înaripat al tinereții lui. Regretabil sau nu, asta este. Și cu repetările cum a mai fost? Uite că v-ați stricat frizura. Vă dau pieptenele meu, dacă vreți. Dar, cum văd, tot cu degetele cu care ați deranjat-o puteți s-o aranjați din nou. Și spuneți, s-a isprăvit atunci cu repetările?

– Ar fi trebuit să se isprăvească, răspunse August. Astă-vară, după moartea mamei, tata nu știa unde să se ducă pentru cură. La Wiesbaden? La Karlsbad? Toți vedeau că îl trage inima către apus, către Rin, și parcă ar fi așteptat un semn de la divinitatea binevoitoare care data trecută paralizase demonul războiului, ca să-și urmeze pornirea. Și prilejul a venit. Prietenul lui, Zelter cel atît de plăcut la vorbă, a plecat la Wiesbaden și la sfătuit și pe el să vină acolo. Tata n-a vrut să urmeze sfatul, adică să-l urmeze în întregime. „Fie și la Rin, a spus el, dar nu la Wiesbaden, ci la Baden-Baden, unde ajungi trecînd prin Würzburg, nu prin Frankfurt." Bineînțeles că nu trebuia să treacă deîndată prin Frankfurt, dar putea să ajungă mai tîrziu la Frankfurt. Așadar, tata a plecat la 20 iulie. L-a luat cu el ca tovarăș de călătorie pe Meyer, profesorul de Istoria artei, care strălucea de bucurie și se împăuna grozav că-l însoțește pe tata. Și deodată, ce întîmplare! Oare divinitatea aceea atît de binevoitoare s-a supărat brusc și s-a purtat ca o piază-rea? Două ceasuri după plecarea din Weimar, trăsura se răstoarnă...

– O, Doamne!

– ... Și cei doi călători se rostogolesc unul peste altul pe șoseaua aleasă cu atîta stăpînire de sine, și Meyer se rănește la nas, și sîngele începe să curgă. Totuși, nu la el mă gîndesc, asta a fost pedeapsa pentru îngîmfarea lui. Dar e umilitor să-ți închipui, deși situația e în același timp și de un comic penibil, cum măreția aceasta solemn conștientă de sine însăși, care e obișnuită de multă vreme să se miște numai cu chibzuită măsură, se opintește să iasă dintr-un șanț, cu gulerul desfăcut și cu hainele murdare de noroi.

Charlotte repetă:

– Ah, Doamne!

– N-a fost nimic, spuse August. Necazul acesta sau mai degrabă festa asta s-a isprăvit cu bine. Tata, care a scăpat fără nici o zgîrietură, i-a împrumutat lui Meyer batista, apoi l-a adus înapoi la Weimar și a renunțat la călătorie – nu numai pentru vara asta, fiindcă se pare că, după acest semn al fatalității, a renunțat la Rin pentru totdeauna: cel puțin așa mi-a spus.

– Și culegerea de lieduri?

– Nu mai are nevoie de nici un îndemn de la Rin! Ea crește și progresează, devenind ceva nemaipomenit de frumos chiar și fără acest îndemn, ba poate chiar mai bine decît cu el – lucru pe care divinitatea favorabilă și totodată demonică îl știa. Poate că ea a vrut să demonstreze că anumite lucruri sînt permise și justificate numai ca mijloace în vederea atingerii unui scop.

– Ca mijloace în vederea atingerii unui scop! repetă după el Charlotte. Nu pot să aud asta fără să mă întristez! Într-o vorbă ca asta cinstirea este amestecată cu înjosirea în așa fel încît nimeni nu le mai poate deosebi și nimeni nu mai știe ce atitudine să ia față de un asemenea lucru.

– Și totuși, replică August, în anturajul unui stăpînitor, fie că e un împărat bun, fie că e un împărat rău, sînt multe lucruri pe care ești nevoit să le așezi în această categorie ambiguă.

– Bine, zise ea. Numai că le poți privi într-un fel sau altul; depinde de punctul de vedere. Și un mijloc hotărît și curajos va ști să-și facă un scop din el însuși. Dar cît sînteți de invidiat, dragă domnule consilier, adăugă ea, că puteți cunoaște acest tezaur de lieduri minunate înainte de-a fi publicat! Iată într-adevăr un privilegiu amețitor. Tatăl dumneavoastră vă încredințează, după cum văd, multe secrete.

– Cam așa s-ar părea, răspunse el rîzînd ușor și arătîndu-și cu acest prilej dinții mărunți și albi. Alde Riemer și Meyer își închipuie că sînt grozavi și se laudă că știu o

mulțime de lucruri în calitatea lor de secretari și amici, dar un fiu e cu totul altceva decît asemenea auxiliari ocazionali – un fiu este prin fire și prin situația sa chemat să fie ajutor și reprezentant. Un fiu, cînd s-a făcut mare, are o mulțime de atribuții, tot felul de negocieri și griji de-ale gospodăriei, de care trebuie ferită demnitatea geniului și-a vîrstei. Sînt tot felul de treburi, socoteli curente ale întreținerii casei, contractul cu furnizorii, locțiitor la vizitele care trebuie făcute sau primite și alte obligații și îndatoriri – de exemplu înmormîntările. Și pe urmă, oficiul de custode al colecțiilor meticulos aranjate și mereu sporite, în primul rînd cabinetul nostru mineralogic și numismatic, apoi gemele și gravurile și cîteodată un salt la repezeală la vreo carieră de piatră unde s-a descoperit un cuarț rar sau vreo fosilă. Sînt momente în care nu-ți mai vezi capul de treburi. Ați aflat poate ceva despre cum merg lucrurile la direcția teatrului nostru? Acum trebuie să-l reprezint și acolo.

– Să-l reprezentați? repetă ea aproape speriată.

– Da. Lucrurile stau astfel: tata are rang de ministru cu vechimea cea mai mare, dar de multă vreme, chiar de atunci de cînd s-a întors din Italia, nu mai conduce nici un departament. Se mai ocupă cu oarecare regularitate numai de chestiunile privitoare la Universitatea din Jena, dar chiar și titlul și îndatoririle de efor îl obosesc. De fapt, pînă acum de curînd numai de două lucruri se interesa mai îndeaproape și în chip constant: direcția teatrului Curții și supravegherea instituțiilor de artă și știință, adică bibliotecile, școlile de desen, grădina botanică, observatorul astronomic și cabinetele de științe naturale. Acestea sînt instituții care au fost fondate și susținute de duce, și tata insistă mereu asupra deosebirii și a separației lor de proprietatea statului. Teoretic, el refuză să dea socoteală despre activitatea lor altcuiva decît suveranului și numai față de acesta se consideră dependent, așa că, după cum vedeți, funcția lui de inspector

general este într-o oarecare măsură o rămășiță a trecutului; în felul acesta, el ia atitudine împotriva noului stat constituțional[1] de care nu vrea să știe nimic – și întrebuințez cu circumspecție această expresie. Pur și simplu, îl ignoră. Nu știu dacă înțelegeți ce vreau să spun.

– Înțeleg foarte bine. A rămas credincios vechii stări de lucruri. E în firea și în obiceiul lui să considere serviciul față de duce ca pe un serviciu de la persoană la persoană.

– Foarte adevărat. Și găsesc că asta îl prinde admirabil. Ce mă neliniștește puțin – o să vă mirați desigur că vă fac o asemenea mărturisire – este lumina care, în ce privește aceste treburi, cade asupra mea, ajutorul său prin naștere. Trebuie să fac multe drumuri și să îndeplinesc multe misiuni în numele lui, să mă duc călare la Jena cînd se construiește pe-acolo ceva, să ascult cererile profesorilor și altele la fel. Nu sînt prea tînăr pentru asta, am douăzeci și șapte de ani, o vîrstă matură. Sînt însă prea tînăr pentru spiritul în care se săvîrșesc toate acestea. Vă rog să mă înțelegeți bine – mi-e teamă uneori să nu cadă asupră-mi o lumină proastă din cauza contribuției mele la o supraveghere de modă veche, care nu se moștenește cu plăcere, deoarece această moștenire îl face pe moștenitor să pară în chip neplăcut în opoziție cu spiritul cel nou în care este condus statul...

– Sînteți prea scrupulos, dragă domnule consilier. Aș vrea să văd cine ar putea nutri gînduri insidioase în fața unor servicii atît de firești. Și acum, așadar, îl veți reprezenta și în conducerea teatrului?

– Da. Mijlocirea mea aici este chiar foarte necesară. Nici nu vă puteți închipui cîte necazuri a avut tata întotdeauna cu această funcție în aparență atît de plăcută. Ai de-a face cu prostia și aroganța actorilor, a autorilor și aș putea să adaug și a publicului. Apoi trebuie să ții seama de toanele și de

[1] În anul 1816, ducatul de Saxa-Weimar-Eisenach a dobîndit o constituție. (n.tr.)

pretențiile persoanelor de la Curte și cîteodată, ceea ce e și mai rău, ale acelora care aparțin și teatrului, și Curții – mă gîndesc, să-mi fie cu iertare, la frumoasa Jagemann, doamna von Heygendorf, a cărei influență pe lîngă duce a întrecut de multe ori influența tatei. Într-un cuvînt, sînt situații complicate. Și pe urmă tata, trebuie spus, n-a fost niciodată un om prea statornic – în nici o privință, așadar nici în ceea ce privește teatrul. În fiecare an, în timpul stagiunii, pleca pentru mai multe săptămîni, în călătorii, pe la băi, și nu se interesa deloc de instituția respectivă. A avut și are mereu față de această instituție o atitudine schimbătoare, cînd interes, cînd indiferență, cînd pasiune, cînd dispreț. Nu e om de teatru, vă rog să mă credeți – cine îl cunoaște știe și înțelege că nu se potrivește defel cu lumea actorilor; ca să viețuiești și să te înțelegi cu ei, trebuie – chiar dacă ești cu mult mai presus decît dînșii – să ai ceva din firea și din sîngele lor, ceea ce tata, tocmai că nu are absolut deloc. Dar destul cu asta! Nu-mi place să vorbesc despre acest lucru și nici chiar să mă gîndesc. Cu mama era altceva, ea le cunoștea tonul, avea prieteni și prietene printre dînșii; i-am cunoscut și eu, încă de cînd eram mic. Eu și mama eram parapetul dintre el și trupă, făceam legătura și mijloceam. Dar foarte curînd și-a mai luat ca ajutor și locțiitor pe un funcționar din administrația Curții, pe consilierul Kirms, și după aceea amîndoi au mai luat și alte persoane pe lîngă dînșii, ca să fie și mai acoperiți, și au instituit un colegiu administrativ, care acuma a devenit o direcție administrativă a teatrului Curții. În afară de tata, fac parte Kirms, consilierul Kruse și contele Edling.

– Contele Edling nu e însurat cu o prințesă din Moldova?

– O, după cum văd, sînteți foarte bine informată. Dar vă rog să mă credeți că tata de multe ori le stă în drum celorlalți trei. E cam ridicol s-o spun – dar aceștia se află sub apăsarea unei autorități, cu care pînă la urmă s-au obișnuit,

mai ales după ce și-au dat seama că această autoritate e în fond prea bună ca să se exercite. El singur dă a înțelege că e prea bătrîn pentru îndeletnicirea aceasta. Ar vrea chiar să scape – nevoia de libertate și gustul lui pentru viața privată au fost întotdeauna mai puternice –, și totuși nu se poate despărți de ocupația asta. De-aceea s-a ivit ideea de-a mă introduce și pe mine în conducerea teatrului. Inițiativa a pornit de la duce. „Adă-l și pe August, bătrîne, i-a spus serenisimul, prin el ai să fii și tu acolo și ai să ai mai multă liniște."

– Ducele îi spune „bătrîne"?

– Da, așa îi spune.

– Și Goethe cum îi spune?

– Îi spune „Înălțimea voastră" și „al Alteței voastre preasupus slujitor". N-ar avea nevoie să vorbească așa, și ducele chiar rîde de el uneori din cauza asta. Îmi vine în minte, printr-o asociație de idei cam nepotrivită, știu asta, ceva care poate că vă interesează: mama îi zicea tatei „dumneavoastră", el însă îi spunea „tu".

O clipă, Charlotte nu scoase nici un cuvînt. Apoi rosti:

– N-aș vrea ca din cauza acestui amănunt curios – fiindcă e curios, deși înduioșător și în fond foarte explicabil –, n-aș vrea, cum zic, să uit să vă felicit pentru numirea ca locțiitor.

– Situația mea, remarcă el, va fi cam delicată. Deosebirea de vîrstă dintre mine și ceilalți domni din direcție e considerabilă. Și eu trebuie să reprezint față de dumnealor acea autoritate care știe foarte bine să se manifeste.

– Sînt convinsă că tactul și obișnuința pe care o aveți cu lumea vă vor ajuta să fiți stăpîn pe situație.

– Sînteți foarte amabilă. Dar nu vă plictisesc cumva cu înșirarea îndatoririlor mele?

– N-ascult nimic altceva cu mai multă plăcere.

– Trebuie să întrețin și multă corespondență, aceea care e mai prejos de demnitatea lui: de exemplu, lupta contra retipăririlor neautorizate care fac concurență ediției noastre complete în douăzeci de volume; și, pe urmă, tocmai acum tata ar vrea să fie scutit, în semn de prețuire, de taxele pe care le-ar avea de plătit dacă, renunțînd la cetățenia frankfurteză, și-ar aduce la Weimar un capital moștenit de la bunica în niște proprietăți funciare, pentru care trebuie să plătească impozit la Frankfurt. Ce naiba, sînt aproape trei mii de guldeni, și de aceea el solicită acum de la municipalitate să-l scutească de taxe, mai ales că în memoriile lui a vorbit de Frankfurt atît de frumos. E drept că vrea să renunțe la cetățenia frankfurteză, dar întotdeauna, și chiar acum de curînd, și-a proslăvit și și-a cinstit orașul natal. Bineînțeles că personal nu poate să facă vreo aluzie și să insiste asupra acestui lucru și de-aceea mă lasă pe mine să tratez – eu port toată corespondența, și o port cu răbdare și dîrzenie și am destule necazuri cu problema aceasta. Ce credeți că mi se răspunde, mie, deci lui, pentru că eu pe el îl reprezint? Municipalitatea ne răspunde că scutirea de taxe ar fi egală cu o jefuire a celorlalți cetățeni ai Frankfurtului! Ce ziceți de asta? Nu-i oare o caricatură a echității? Îmi pare bine că nu trebuie să întreprind aceste negocieri verbal; nu mi-aș putea păstra calmul și politețea față de asemenea răspunsuri. Chestiunea însă este dusă mai departe, așa că vom trăi și vom vedea cine are dreptate. Cu dîrzenie și cu răbdare, eu am să-mi repet cererea și pînă la urmă vom căpăta și exclusivitatea de-a tipări, și scutirea de taxe, nu mă las pînă nu izbutesc. Venitul tatei nu-i corespunzător cu geniul său. Nu se poate spune că e mic, firește că nu. Cotta plătește șaisprezece mii de taleri pentru ediția de opere complete, bun, asta e convenabil. Totuși, o situație, o glorie ca a tatei ar trebui să se realizeze cu totul altfel, iar o omenire atît de mărinimos copleșită de daruri ar trebui să se arate tributară față de acela care i-a făcut darurile, și omul cel mai mare ar trebui să fie și cel mai bogat. În Anglia...

– Ca femeie practică și gospodină cu experiență îndelungată, nu pot decît să vă laud zelul, dragă domnule consilier. Să ne gîndim însă că, dacă ar fi să stabilim într-adevăr un raport între darurile geniului și răsplata materială – ceea ce nu este cazul –, atunci frumoasa expresie despre omenirea copleșită de daruri n-ar mai fi la locul ei.

– Recunosc că e o nepotrivire între cele două domenii. Lumii nu-i place să vadă că oamenii mari sînt la fel cu toți muritorii și cere de la geniu să aibă față de avantajele materiale o atitudine nobilă și indiferentă. Dar omenirea mi se pare neghioabă în venerația ei egoistă. Eu, ca să zic așa, de mic copil am trăit printre personalități proeminente și am văzut că o asemenea atitudine nu aparține deloc geniului – dimpotrivă, un spirit înaripat are și un simț înaripat al afacerilor, și mintea lui Schiller era plină mereu de speculații pecuniare, ceea ce nu se întîmplă cu tata, poate pentru că spiritul lui nu este atît de înaripat și totodată pentru că nu are atîta nevoie de asta. Totuși, cînd *Hermann și Dorothea* a cunoscut un atît de mare succes popular, i-a spus lui Schiller că ar trebui scrisă o piesă de teatru în felul acesta plăcut, o piesă care ar triumfa pe toate scenele și ar aduce o mulțime de parale, și asta fără ca autorul s-o ia prea mult în serios.

– Să n-o ia prea mult în serios?

– Nu. Schiller a și început să schițeze o asemenea piesă, și tata l-a secondat cu mult zel. Dar n-a ieșit nimic.

– Poate tocmai din cauză că n-au luat lucrul în serios.

– Poate. În orice caz, eu am trecut de curînd pe curat o scrisoare către Cotta, în care îi spune să se folosească de conjunctura actuală cu prilejul redresării patriei și să propage cu atît mai mult prin librării un poem ca *Hermann și Dorothea*, care se armonizează atît de bine cu împrejurările de astăzi.

– O scrisoare a lui Goethe? Charlottte tăcu o clipă. Apoi rosti cu înțeles: Vedem din asta cît de falsă e părerea că el e străin de spiritul epocii.

– Ah, spiritul epocii! replică August cu dispreț. Tata nu e nici străin de el, dar nici nu e partizanul și sclavul lui. E deasupra lui și se uită de sus la el și de-aceea poate uneori să-l considere chiar dintr-un punct de vedere mercantil. De multă vreme s-a înălțat din temporal, din individual și din național în eternul omenesc și în ceea ce e general valabil – lucru pe care oameni ca Herder, Klopstock și Bürger n-au putut să-l facă. Să nu poți s-o faci nu-i atît de rău cum este să-ți închipui că ești mai înaintat decît toți și că ești dincolo de ceea ce este valabil mai presus de timp. Așa sînt acuma romanticii noștri, neocreștinii și exaltații neopatrioți, care cred că au ajuns mai departe decît tata și că reprezintă tot ce e mai nou în domeniul spiritului, pe care tata, chipurile, nu l-ar mai pricepe! Și sînt destui măgari în rîndurile publicului care cred asta. Dar se poate oare ceva mai penibil decît spiritul epocii care își închipuie că a întrecut eternul și clasicul? Totuși, tata, în ascuns, le arată el lor, puteți fi sigură, deși se preface că habar n-are de insultele lor. Desigur, e prea înțelept și prea distins ca să se vîre în polemici literare. Dar în taină și pentru viitor el își ia revanșa – nu numai față de adversari și de spiritul epocii, dar chiar și față de propria distincție. Vedeți dumneavoastră, tata n-a putut niciodată să jignească lumea și să îi zăpăcească „pe oamenii cei mulți și de treabă“, cum singur spune cu bunăvoință. Într-ascuns însă, a fost întotdeauna altfel, n-a fost marele om plin de cuviință pe care-l cunoaște lumea – nici cuminte, nici gata de a face concesii, ci nemaipomenit de liber și de îndrăzneț. Trebuie să vă spun un lucru: lumea vede în el ministrul, curteanul, dar în realitate el este îndrăzneala personificată – și cum ar putea fi altfel? Ar fi dat oare la iveală pe *Werther*, pe *Tasso*, pe *Meister* și atîtea lucruri noi și nebănuite dacă nu i-ar fi plăcut riscul și n-ar fi avut dragostea și forța îndrăznelii, în care l-am auzit adeseori spunînd că stă ceea ce se numește talent? Întotdeauna a avut o

arhivă secretă de producții ciudate: mai demult a avut acolo începuturile lui *Faust,* și *Nunta măscăriciului,* și *Jidovul rătăcitor,* dar nici acuma nu lipsesc urme valpurgice, îndrăznețe și indecente în multe privințe – așa, de exemplu, un poem intitulat *Jurnalul*, scris după model italian, tare nostim cu amestecul lui de morală erotică și – iertați-mi expresia – de obscenitate. Toate acestea le păstrez cu grijă, posteritatea poate să aibă încredere că nu le las să se piardă – de altfel, numai pe mine trebuie să se bizuie, pentru că pe tata nu te poți bizui deloc în privința asta. Felul ușuratic în care se poartă cu manuscrisele lui e condamnabil, parcă n-ar avea nimic împotrivă ca ele să se piardă; le lasă la voia întîmplării și, dacă n-aș interveni eu, ar trimite singurul exemplar pe care-l are la Stuttgart[1]. Așa că trebuie să am grijă să păstrez tot ce nu e publicat, ce nu e publicabil, creațiile libere și ascunse, adevărurile despre dragii lui germani, polemicile, diatribele contra dușmanilor în domeniul spiritului și contra neghiobiei în politică, în religie, în artă...

– Un fiu bun și fidel, spuse Charlotte. Mă bucur că v-am cunoscut, dragă August – am chiar mai multe motive decît îmi dădeam seama. Ca mamă, ca femeie bătrînă, sînt emoționată în chipul cel mai plăcut cînd văd devotamentul acesta adînc al unui tînăr față de părintele său, acest sprijin neclintit pe care i-l dă împotriva lipsei de respect care e în firea tineretului. Pentru asta nu puteți avea decît laude și mulțumiri...

– Nu le merit, replică August. Ce alt ajutor pot să îi dau tatei? Eu sînt un om obișnuit, înclinat către lucruri practice și nici pe departe atît de învățat și de plin de spirit ca să pot sta de vorbă cu el. De fapt, nici nu prea stăm împreună. Să-i fiu devotat și să-i apăr interesele e foarte puținul pe care pot să-l fac și mă simt stingherit cînd sînt lăudat pentru asta. Și doamna von Schiller e întotdeauna bună și amabilă cu

[1] Acolo se tipărea ediția operelor complete. (n.tr.)

mine, fiindcă în literatură am aceleași păreri ca ea – ca și cum ăsta ar fi un merit, ca și cum n-ar fi o chestiune de mîndrie personală fidelitatea mea față de Schiller și de Goethe, în timp ce alți tineri sînt admiratorii noilor mode.

– Am auzit și eu, dar foarte puțin, despre modele acestea, zise Charlotte, și cred că vîrsta mă împiedică să pricep ceva din ele. Se pare că sînt acuma pictori bigoți și scriitori ciudați – în sfîrșit, eu nu-i cunosc și nu-mi pare rău, deoarece sînt sigură că lucrările lor nu sînt atît de bune cum erau acelea din tinerețea mea și care au cucerit lumea. Se zice că aceste lucrări n-ar avea nevoie să le ajungă pe cele vechi pentru ca, într-un anume sens, să le întreacă – vreau să fiu bine înțeleasă, nu sînt eu femeia care să facă paradoxuri, vreau numai să spun că întrecerea asta înseamnă că toate lucrurile noi au de partea lor epoca și prezentul, ale căror expresii chiar sînt, așa încît le merg la inimă tinerilor de astăzi și îi fericesc. Și, la urma urmei, importantă este fericirea.

– E important, de asemenea, unde găsești fericirea. Unii o caută și o găsesc numai în mîndrie, în onoare și în datorie.

– Bun, excelent. Și totuși, experiența m-a învățat că o viață închinată datoriei și pusă în slujba altora provoacă oarecare amărăciune și te face să fii mai puțin afabil. De doamna von Schiller te leagă, după cum văd, multă prietenie și încredere.

– N-aș vrea să mă fălesc cu atitudinea sa binevoitoare, pe care n-o datorez calităților, ci părerilor mele.

– O, acestea merg foarte bine împreună. Aproape că sînt cuprinsă de gelozie că există deja altcineva care vă ține loc de mamă, lucru la care rîvneam și eu puțin. Iertați-mă dacă totuși nu-mi pot înăbuși cu totul solicitudinea maternă și vă întreb dacă aveți printre persoanele de care, ca vîrstă, sînteți mai apropiat decît de văduva lui Schiller, prieteni și confidenți.

Spunînd acestea, se aplecă înspre el. August se uită la ea cu o privire în care se amestecau recunoștința și sfiala. Era o privire galeșă, tulbure, tristă.

– În privința asta, lucrurile n-au mers niciodată atît de ușor cum s-ar cuveni, răspunse tînărul. Am mai spus că printre cei de o generație cu mine apar tot felul de păreri și tendințe care se opun unei bune înțelegeri și ar provoca necontenit certuri între mine și ei, dacă nu mi-aș impune să stau departe de dînșii. Vremurile actuale cred că merită să aibă ca moto maxima latină referitoare la învingători, care plac zeilor, și învinși, care plac lui Caton[1]. Nu tăgăduiesc că nutresc de mult cea mai adîncă simpatie pentru versul acesta – din cauza seninătății cu care în el natura își salvează demnitatea față de hotărîrile destinului orb. Acesta e lucrul cel mai rar pe lume; lucrul obișnuit e o nerușinată infidelitate față de *causa victa* și o capitulare în fața succesului, capitulare care mă amărăște mai mult decît orice pe lume. Ah, oamenii! Cît dispreț ne-a insuflat epoca noastră față de slugărnicia sufletelor lor! Acum trei ani, în 1813, vara, după ce îl convinsesem pe tata să se ducă la Töplitz, eram la Dresda, ocupată pe-atunci de francezi. Locuitorii orașului sărbătoreau ziua lui Napoleon, cu iluminații și focuri de artificii. Nu trecuse mult de cînd, în aprilie, îi aclamaseră pe regele Prusiei și pe împăratul Rusiei, tot cu iluminații și cu fete îmbrăcate în alb. Dar acuma vîntul se schimbase iar și bătea din altă parte... E penibil. Cum poate un tînăr să-și mai păstreze credința în omenire, după ce a văzut trădarea suveranilor germani și trădarea iluștrilor mareșali francezi care în împrejurări grele și-au părăsit împăratul...

[1] E vorba de un vers al lui Lucanus (39–65) din *Pharsia: Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni* (învingătorul a plăcut zeilor, dar învinsul – lui Caton), care se referă la Caton, rămas fidel lui Pompei, învins de Cezar. (n.tr.)

– Dar trebuie oare să vă supărați, dragul meu, de ceva care nu poate să fie altfel decît este și să nu mai credeți în omenire cînd vedeți că oamenii se poartă ca niște oameni – mai ales față de un neom și de un monstru? Fidelitatea e bună, desigur, și să te dai după succes nu-i frumos. Însă un om ca Bonaparte se ridică și cade o dată cu succesul. Dumneavoastră sînteți foarte tînăr, totuși eu v-aș dori, ca o mamă, să luați exemplu de la atitudinea marelui dumneavoastră părinte, care atunci, la Rin sau la Main, s-a bucurat atît de mult văzînd focurile în amintirea bătăliei de la Leipzig și a socotit că e foarte natural ca tot ce iese cutezător din abis să se întoarcă în abis.

– Da, dar n-a vrut ca eu să plec pe front împotriva omului din abis. Și dați-mi voie să adaug că, prin aceasta, el mi-a făcut o mare onoare părintească; fiindcă tineretul care se grăbea să se ducă la război și era potrivit pentru asemenea treabă, eu îl cunosc și îl disprețuiesc adînc – toți acești găgăuți din liga prusacă a virtuții, acești măgari exaltați, acești nătărăi cu sclivisita lor vitejie de duzină, al căror jargon trivial de corporație studențească nu pot să-l aud fără să mă cutremur de mînie...

– Dragul meu, nu mă amestec în chestiunile politice ale vremii noastre. Totuși, dați-mi voie să vă spun că vorbele dumneavoastră mă întristează într-o privință. Poate că ar trebui să mă bucur, cum face scumpa doamnă Schiller, că sînteți alături de noi bătrînii, totuși mă mîhniți și mă speriați chiar, văzînd cum urîcioasa de politică vă izolează și vă desparte de cei de-o vîrstă cu dumneavoastră, de generația dumneavoastră.

– Totuși, replică August, politica nu e deloc ceva izolat, ci are sute de legături cu viața, formînd astfel un tot inseparabil, în care sînt cuprinse ideile, credințele și tendințele. Politica e în orice: în morală, în estetică, în ceea ce aparent este doar spiritualitate și filozofie; și fericite sînt vremurile

în care ea, neconștientă de sine, e în stare de neprihănire înlănțuită, vremurile în care nimic și nimeni în afară de adepții ei înverșunați nu-i vorbește limba. În asemenea perioade așa-zis nepolitice – le-aș spune mai bine perioade de latență politică – există posibilitatea de-a uita și de-a admira frumosul în chip liber și neatîrnat de politică, deși frumosul își află și atunci în mod tacit corespondentul în politică. Din nefericire, nu ne este dat să trăim într-o astfel de vreme blîndă și tolerantă. Vremea noastră are o lumină tăioasă, de-o nemiloasă limpezime, și din cauza asta, în orice lucru, în orice acțiune umană, în orice frumusețe apare și devine manifestă politica care-i este inerentă. Sînt cel din urmă care va tăgădui că de aici se iscă multe dureri, multe pierderi și multe despărțiri amare.

– Ceea ce înseamnă că ați cunoscut și dumneavoastră asemenea amărăciuni?

– Da, sigur, răspunse tînărul Goethe după o clipă de tăcere, uitîndu-se la vîrful botinelor.

– N-ați vrea să-mi spuneți și mie, ca un fiu mamei lui?

– Bunăvoința dumneavoastră, zise el, m-a făcut să vorbesc despre lucruri generale; de ce să nu adaug și lucruri mai deosebite? Am cunoscut un tînăr, cu cîțiva ani mai mare decît mine, pe care aș fi vrut să mi-l fac prieten. Îl cheamă Arnim, Achim von Arnim, din nobilimea prusacă, foarte frumos la înfățișare; chipul lui cavaleresc și plăcut, strălucind de entuziasm, mi-a pătruns de la început în suflet și mi-a rămas acolo, deși mă întîlneam cu el numai din cînd în cînd și la mari intervale. Eram încă un băiețandru cînd l-am văzut întîia oară. Asta a fost la Göttingen, unde mă dusesem cu tata și unde Arnim, care era student pe-atunci, în seara zilei cînd am sosit, ne-a întîmpinat pe stradă cu un *vivat* în cinstea tatei. Apariția lui ne-a făcut o impresie puternică și extrem de agreabilă, și eu, care

aveam pe-atunci doisprezece ani, nu le-am uitat și îl aveam mereu înaintea ochilor și cînd visam, și cînd eram treaz.

Peste alți patru ani, a venit la Weimar. Se făcuse cunoscut în domeniul poeziei. Se dedicase vechii mișcări romantice de origine germană, cu un entuziasm plin de duh sau, mai bine zis, cu mult sentiment, dar și cu mult spirit. Alcătuise la Heidelberg, împreună cu Clemens Brentano, colecția aceea de poezii populare numită *Cornul fermecat al băiatului* și o publicase, lucrare pe care vremea noastră a primit-o cu emoție și recunoștință – din moment ce era o compilație născută chiar din tendințele acestei vremi. Autorul a venit în vizită la noi, și tata l-a felicitat cu multă căldură pentru această contribuție fermecătoare a lui și a tovarășului său, și Arnim și cu mine ne-am împrietenit. Au fost cîteva săptămîni minunate. Niciodată nu m-am simțit mai fericit că sînt fiul tatei ca atunci, de dragul lui Arnim, pentru că asta compensa dezavantajul meu față de el în ce privește vîrsta, cultura și meritul și îl făcea să-mi acorde atenție, considerație și prietenie. Era iarnă. Iscusit în toate exercițiile fizice, superior și în asta tinerilor de azi, într-unul singur, spre marea mea bucurie, puteam să-i dau eu lecții: nu știa să patineze, așa că l-am învățat. Acele clipe de mișcare vioaie, cînd mă puteam evidenția în fața omului pe care îl admiram și puteam să-l corectez cînd greșea au fost cele mai fericite din viața mea – și, ca să fiu cinstit, nu aștept de la viață altele mai fericite de-acum înainte.

Au mai trecut trei ani pînă să mă întîlnesc iar cu Arnim – la Heidelberg, unde în 1808 m-am dus să studiez dreptul, cu recomandări pentru mai multe familii cu vază și cu renume intelectual, în primul rînd aceea a vestitului Johann Heinrich Voss, homeridul, cu care tata era prieten încă de la Jena și al cărui fiu, Heinrich, îi ținuse o vreme locul domnului Riemer la noi, ca preceptor. Trebuie să spun că Voss cel tînăr nu-mi era prea drag; devotamentul și divinizarea pe

care le arăta tatei mi-l făceau mai mult antipatic decît simpatic. Era o fire totodată plicticoasă și entuziastă (amestecul acesta se întîlnește uneori), și o boală a buzelor, care încă de pe vremea cînd l-am cunoscut la Heidelberg îl împiedica să-și țină cursurile la Universitate, nu-l făcea tocmai atrăgător. În tatăl lui, director al școlii din Eutin și autor al idilicei *Luise,* apărea altă îmbinare în ce privește caracterul: îmbinarea dintre idilic și polemic. Fire blajină și cazanieră, prosperînd sub îngrijirea unei soții și gospodine excelente în viața publică, în știință și în literatură, se transforma într-un luptător dîrz, căruia îi plăceau nemaipomenit polemica, disputa, articolele violente și mereu se războia, plin de-o voioasă și tinerească mînie, cu ideile și tendințele potrivnice unui protestantism luminat și unei omenii pătrunse de claritate antică, așa cum o concepea el. Așadar, familia Voss, prietenă cu familia mea, mi-a fost în Heidelberg o a doua familie, iar eu ei – un al doilea fiu.

Așa se face că n-am fost cuprins numai de-o spaimă plină de bucurie, ci m-am simțit totodată stingherit și încurcat atunci cînd, nu mult după sosirea mea, m-am izbit pe stradă, mai să ne luăm în brațe, de omul pe care-l admirasem în adolescență, de tovarășul cu care petrecusem o iarnă atît de plăcută. Ar fi trebuit să fiu pregătit pentru această întîlnire și să mă fi gîndit la ea, deoarece știam că Arnim se află la Heidelberg și că scoate aici *Zeitung für Einsiedler,* o publicație retrogradă și ingenios visătoare, vocea noii generații romantice. Cercetîndu-mă bine, a trebuit să-mi mărturisesc că acesta chiar fusese și gîndul meu ascuns atunci cînd se luase hotărîrea să-mi încep studenția la Heidelberg. Văzîndu-mi acum prietenul în fața mea, eram și fericit, și foarte încurcat și cred că schimbam fețe-fețe – cînd palid, cînd roșu. Îmi veniră deodată în minte toată vrajba și toată gîlceava sectară dintre generațiile acelei epoci.

Știam ce gîndesc Voss și ai lui despre cultul cucernic, cu tendință de înfrumusețare a trecutului german și creștin, cult al cărui reprezentant tot mai activ era Arnim. Îmi dădeam seama totodată că apusese vremea copilăriei fără griji, cînd puteam să mă strecor cu nevinovăție printre taberele dușmane, așa că sinceritatea cu care omul acela, mai chipeș și cu înfățișare mai cavalerească decît oricînd, reînnoda cunoștința cu mine mă bucura, dar tot atît de tare mă și stingherea. M-a luat de braț și m-a dus cu el la Zimmer librarul, unde prînzea. Dar, deși la început am avut ce să vorbesc cu el, dîndu-i vești despre Bettina Brentano, pe care o văzusem de curînd la Frankfurt la bunica mea, după ce am isprăvit cu asta, conversația a început să se poticnească, și eu sufeream grozav, căci îi dădeam probabil impresia că sînt de o stupiditate nepotrivită unui tînăr, impresie care, spre disperarea mea, chiar și începu să se arate în privirile lui, făcîndu-l să clatine din cap fără să vrea.

În strîngerea de mînă cu care m-am despărțit de dînsul am încercat să strecor ceva din această disperare și din această dorință de a-i arăta toată tandrețea pe care o simțise față de el inima mea de adolescent. Acasă la Voss însă, și chiar în aceeași seară, n-am avut încotro și a trebuit să vorbesc despre întîlnirea mea, dar am găsit situația mea mai rea decît mi-o închipuisem. Voss bătrînul tocmai era pe punctul de-a trage sabia împotriva acestui „băieți", cum zicea el, a acestui „corupător al tineretului, un obscurantist, care înfrumusețează în chip fals Evul Mediu" și voia să-l atace într-un pamflet care – așa spera el – avea să-i zădărnicească lui Arnim șederea și influența la Heidelberg. Ura lui față de activitatea perfid-jucăușă și ispititor-antagonistă a literaților romantici izbucni în cuvinte violente. Spunea că sînt niște șarlatani fără un adevărat simț istoric, fără o conștiință filozofică și de-o pietate mincinoasă, deoarece textele vechi pe care le scot la iveală sînt falsificate de ei în chip nerușinat,

sub pretextul că le înnoiesc. Zadarnic susținusem eu că tata a primit totuși foarte favorabil *Cornul fermecat.* Voss mi-a răspuns că tata e binevoitor de obicei, dar în afară de asta el prețuiește folclorul și producțiile naționale în cu totul alt spirit decît acei poetaștri germanizanți. De altfel, vechiul său prieten și protector, a mai spus Voss, are exact aceleași păreri ca el despre acești patrioți cucernici și neocatolici, a căror proslăvire a trecutului nu-i altceva decît o ponegrire vicleană a prezentului, iar venerația lor față de Goethe e cu totul impură, deoarece are drept țintă numai să-l exploateze și să-l înhame la scopurile lor. În sfîrșit, a mai adăugat că, dacă țin la prietenia lui părintească, la dragostea și la grija lui față de mine, atunci să nu mă mai întîlnesc cu Arnim și să nu mai vorbesc cu el niciodată.

Ce să vă spun? Aveam de ales între acest om, vechi prieten al familiei noastre, care îmi oferise un adăpost printre străini, și mulțumirea incertă a unei prietenii oprite. M-am resemnat. I-am scris lui Arnim că poziția pe care originea și convingerile mele îmi impun s-o iau în luptele și dezbinările prezentului mă obligă să nu mă mai întîlnesc cu dînsul. Lacrima care a udat hîrtia acestei scrisori era o lacrimă de adolescent și ea mi-a dovedit că prietenia la care renunțam acum aparținea unei epoci pentru care eu eram prea bătrîn. Am căutat după aceea și am găsit o compensație în legătura frățească cu Heinrich Voss cel tînăr, căruia i-am trecut cu vederea felul plicticos de a fi și meteahna pe care o avea la buze, gîndindu-mă că admirația lui față de tata e curată și lipsită de orice prefăcătorie.

Charlotte crezu de cuviință că e bine să mulțumească povestitorului pentru această spovedanie și să-l asigure că ia parte și ea la încercarea pe care el o înfruntase, ca să zicem așa, ca un bărbat.

– Ca un bărbat, repetă ea. Întîmplarea pe care mi-ați povestit-o e cu adevărat bărbătească, o întîmplare dintr-o lume virilă, adică dintr-o lume a principiilor și a neînduplecării, față de care întotdeauna noi femeile sîntem pline de respect și tandrețe și clătinăm din cap zîmbind. Noi sîntem fiice ale naturii și ale toleranței în comparație cu voi, care sînteți aprigi și dîrji, și din cauza asta ne socotiți uneori drept niște făpturi oarecum elfice. Dar oare nu cumva o bună parte din atracția pe care noi, bietele femei, o exercităm asupra voastră se explică prin faptul că datorită nouă puteți da o clipă uitării rigoarea care vă este impusă de principii? Cînd vă sîntem pe plac, severitatea voastră principială mai închide puțin ochii și se domolește un pic și istoria sensibilității ne arată că vechi certuri dintre familii, discordii ivite în chestiuni de onoare și antagonisme din pricina unor deosebiri de opinii și altele de același fel nu împiedică deloc ca între copiii unor familii învrăjbite de multă vreme să ia naștere legături sentimentale pasionate, și uneori piedicile întăresc și mai mult apropierea inimilor și îi îndeamnă pe îndrăgostiți să dea cu tifla obstacolelor și să-și vadă de drumul lor.

– Prin asta tocmai se deosebește iubirea de prietenie, zise August.

– Desigur. Și acum să vă întreb ceva... E o întrebare ca din partea unei mame. Mi-ați vorbit despre o prietenie pe care ați rupt-o. Dar de iubit, n-ați iubit niciodată?

August se uită în jos, apoi își ridică privirile spre ea.

– Iubesc și acum, spuse el cu glas scăzut.

Charlotte tăcu o clipă, și fața ei exprima emoție.

– Încrederea pe care mi-o arătați, zise bătrîna doamnă, mă mișcă tot atît de mult ca și ceea ce îmi spuneți. Mi-ați vorbit deschis, vă vorbesc și eu deschis. Am să vă mărturisesc de ce m-am hotărît să vă întreb asta. August, mi-ați povestit lucruri din viața dumneavoastră, din viața dumneavoastră de fiu al unui om mare, viață atît de vrednică de laudă, atît de privilegiată și atît de plină de devotament – mi-ați spus cum îl ajutați cu credință pe marele și iubitul

dumneavoastră părinte, cum faceți drumuri pentru el, îi păziți scrierile și cum serviți drept parapet între dînsul și lumea cu treburile ei. Nu trebuie să credeți că nu știu și eu ce înseamnă sacrificiu și renunțare și că nu pot să prețuiesc așa cum se cuvine, din punct de vedere moral, o viață ca asta, de abnegație și de servicii făcute cu dragoste. Și totuși, trebuie să recunosc că sentimentele cu care am ascultat ce-ați spus au fost cam tulbure. S-au strecurat în ele o îngrijorare, o neliniște și o nemulțumire, o împotrivire care se ivește atunci cînd dai de ceva nu întru totul firesc și după rînduielile divine. Eu cred că Dumnezeu nu ne-a creat, nu ne-a dat viața ca să ne îndepărtăm de ea și să ne topim în altă viață, fie ea cît de scumpă și de superioară. Noi trebuie să ne ducem fiecare propria viață – fără egoism și fără să-i socotim pe ceilalți numai ca niște mijloace, dar totodată fără să ne tăgăduim cu totul pe noi înșine, să ducem o viață de sine stătătoare și potrivită firii noastre, cu un echilibru rațional între îndatoririle față de alții și îndatoririle față de noi. N-am oare dreptate? Sufletul nostru nu poate suporta, nici chiar mărinimia și indulgența noastră nu pot suporta să trăim numai pentru alții. Ca să spun drept, aș fi fost mai mulțumită dacă aș fi putut desprinde din cele ce mi-ați povestit oarecare semne de emancipare și de neatîrnare față de casa părintească, așa cum s-ar cuveni să fie la vîrsta dumneavoastră. Ar trebui să vă întemeiați o familie, o gospodărie proprie, August.

– Da, chiar vreau să mă căsătoresc, zise tînărul von Goethe înclinîndu-se.

– Minunat! exclamă Charlotte. Așadar, am în fața mea un logodnic?

– Asta e poate prea mult spus. În orice caz, nu-i nimic oficial încă.

– Oricum eu mă bucur foarte mult – și cred că n-o să vă supărați dacă profit de ocazie și vă felicit de pe acum. Aș putea să știu cine este aleasa?

– O domnișoară von Pogwisch.

– Cum e numele de botez?

– Ottilie.

– Fermecător! Ca în roman. Și eu sînt mătușa Charlotte.

– O, nu mătușă; ar putea să fie fiica dumneavoastră, replică August în timp ce privirea lui, cu care se holba la ea, devenise sticloasă.

Charlotte tresări și se înroși.

– Fiica mea... Ce idee! bolborosi ea, cuprinsă de un sentiment de teamă, ca la o poveste cu stafii, auzind din nou acest cuvînt și văzînd iar privirea care îl însoțea și care dădea impresia că acel cuvînt răsărise din adîncuri, fără voie și în neștire.

– Da, desigur, spuse el cu tărie și cu o expresie mai veselă. Nu glumesc sau în orice caz glumesc foarte puțin și, de altminteri, nu vorbesc de asemănare, care desigur că ar fi misterioasă; ci de înrudire, și asta se întîmplă în lume de milioane de ori. Dumneavoastră, doamnă consilier, faceți parte dintre acele persoane asupra cărora anii nu au prea multă putere, care de-a lungul vremii se schimbă foarte puțin sau, mai bine zis, în a căror maturitate se distinge foarte limpede chipul lor din tinerețe. N-am îndrăzneala să vă spun că păreți o fată tînără, dar nu-i nevoie să fie cineva vizionar ca să observe foarte ușor îndărătul gravității vîrstei pe fata tînără, pe școlărița care ați fost odinioară, și tot ce vreau să spun eu este că această fată ar putea să fie sora lui Ottilie, fapt de unde se poate deduce cu siguranță matematică sau, mai bine zis, fapt care coincide cu ce-am afirmat adineauri, și anume că ea ar putea să fie fiica dumneavoastră. Ce înseamnă asemănarea? Eu nu afirm că este o potrivire de detalii, afirm că este o înrudire de soră în întreaga înfățișare, o identitate a tipului, acest ceva care e tot ce poate fi mai departe de caracterul unei Junone, ceva ușor,

plăcut, tandru și gingaș – asta numesc eu o înrudire de soră și de fiică.

Să fi fost oare o imitație, o molipsire? Căci Charlotte se uită la tînărul Goethe cu o privire fixă și cam sticloasă, asemănătoare aceleia pe care i-o hărăzise el adineauri.

– Von Pogwisch... von Pogwisch, repetă ea mașinal. Și deodată îi veni în minte că ar fi bine să pară că s-a gîndit la caracterul și la originea acestui nume. Din nobilimea prusacă, nobilime de spadă, familie de militari, nu? întrebă ea. Legătura aceasta va fi, prin urmare, ca între liră și spadă. Stimez foarte mult spiritul militar prusac. Cînd zic spirit înțeleg sentimente, educație, simț al onoarei, iubire de patrie. Datorăm acestor însușiri scăparea noastră din jugul străinilor. Așadar, în acest spirit, în această tradiție a fost crescută logodnica dumneavoastră – dacă îmi îngădui să-i dau acest nume. Mă gîndesc că, astfel stînd lucrurile, ea nu este tocmai o admiratoare a Confederației Renane și o partizană a lui Bonaparte.

– Aceste chestiuni, replică August evaziv, au fost depășite și rezolvate de mersul istoriei.

– Slavă Domnului! zise ea. Și logodna aceasta se bucură de ocrotirea, de încuviințarea paternă a lui Goethe?

– Pe deplin. El e de părere că deschide cele mai frumoase perspective.

– Dar cu asta are să vă piardă – sau are să piardă mult din dumneavoastră. Amintiți-vă că eu singură v-am sfătuit să vă întemeiați o familie! Dar dacă mă gîndesc la vechiul meu prieten din tinerețe, la scumpul nostru consilier intim, îmi dau seama că va pierde pe ajutorul lui fidel, pe excelentul lui om de afaceri, atunci cînd veți pleca de lîngă dînsul.

– Nici vorbă de așa ceva, replică August, și puteți fi liniștită că nimic nu se va schimba în dezavantajul tatei. El nu numai că nu-și va pierde fiul, dar va căpăta o fiică. De pe-acum s-a stabilit că noi vom locui în camerele de oaspeți de la etajul al doilea – niște încăperi foarte drăguțe, care dau la stradă. Domeniul lui Ottilie se înțelege însă că nu se va mărgini la ele; ea se va ocupa și de odăile de primire de jos, ca stăpînă a casei. Și faptul că în casă va fi iarăși o mînă de femeie și că gospodăria va avea din nou o stăpînă nu e, desigur, ultimul motiv pentru care căsătoria mea este primită cu bucurie.

– Înțeleg și mă mir singură cum mi se tot schimbă sentimentele. Adineauri mă îngrijora tatăl, și acuma mă îngrijorează iar fiul. Dorința mea în ce-l privește pe acesta se realizează într-un fel care mărturisesc că seamănă cu o deziluzie, cu o neîmplinire – și tocmai din pricină că de realizarea ei se leagă ceva în favoarea tatălui. Nu sînt sigură dacă am înțeles bine: aleasa dumneavoastră și-a dat și ea cuvîntul?

– Cazul nostru este unul dintre acelea în care nu mai e nevoie de cuvinte.

– Nu mai e nevoie? Cuvinte... cuvinte... Devalorizați, dragul meu, un lucru solemn, rostindu-l astfel, la plural. Cuvîntul, dragă prietene, e altceva decît cuvintele, el trebuie rostit după o matură chibzuință, după o grijulie zăbavă. Cine se leagă pe viață trebuie să se gîndească bine. Dumneavoastră iubiți, mi-ați mărturisit asta mie, femeie bătrînă, care aș putea să vă fiu mamă, și am fost adînc mișcată de ce mi-ați spus. Că sînteți iubit și dumneavoastră – de asta nu mă îndoiesc. Meritele înnăscute pe care le aveți sînt, cred eu, cea mai sigură garanție pentru aceasta. Ce mă întreb însă cu un fel de gelozie de mamă este dacă ea vă iubește cu adevărat și numai pentru calitățile dumneavoastră proprii, cu totul și cu totul numai pentru dumneavoastră înșivă. Cînd eram tînără, m-am transpus de multe ori cu spaimă în sufletul fetelor bogate, care sînt din cauza asta foarte căutate și cerute de mulți în căsătorie și care sînt în situația fericită de-a putea, dintre atîția pretendenți, să aleagă pe cine le place, dar totodată nu pot fi niciodată

sigure dacă omagiile care li se aduc sînt adresate persoanei lor sau averii lor. Presupuneți un defect oarecare, strabism, un picior mai scurt, o mică diformitate, și vă veți da seama de tragediile care se desfășoară în sufletul unei fărpturi atît de năpăstuite – tragedii ale șovăielii între dorința de-a crede și îndoiala care le roade. Mă înfioram cînd mă gîndeam că asemenea ființe ajung cu siguranță să considere averea lor ca pe o calitate personală și să-și spună cu vanitate: „Chiar dacă el iubește numai banii mei, aceștia oricum sînt ai mei și nedespărțiți de mine și intervin în favoarea piciorului meu strîmb, așa că mă iubește, cu toate că șchiopătez...“ Ah, scuzați-mă, dar această dilemă închipuită și de neconceput este o veche idee fixă, ceva la care mă gîndeam mereu cu groază și cu milă pe vremea cînd eram fată, și uite, chiar azi, cînd îmi amintesc, pierd șirul și vorbesc numai despre asta – dar acuma mi-am adus aminte, dragă August, pentru că dumneavoastră, am impresia, sînteți ca tînărul bogat care are norocul să poată alege dintre fetele țării pe aceea care-i place, dar are în același timp toate temeiurile să se întrebe din ce motive este el ales: de dragul lui sau de dragul unor calități adăugate din afară și care nu sînt propriu-zis ale lui? Această „mică persoană“... iertați-mi epitetul acesta nonșalant, mi-a fost inspirat de descrierea amănunțită și expresivă a fetei, așa cum mi-ați făcut-o chiar dumneavoastră, și asta mă îndeamnă să-i zic „mică persoană“, iar faptul că ați stabilit între figura ei și-a mea o legătură de fiică sau de soră îmi dă dreptul să vorbesc mai liber, ca și cum aș vorbi despre mine... Scuzați-mă, văd că nu mai știu bine ce spun. Ziua de azi mi-a adus atîtea emoții adînci – nici nu-mi amintesc să mai fi avut o zi la fel. Dar vreau să-mi duc pînă la capăt ideea. Această „mică persoană“ – Ottilie – vă iubește ea așa cum sînteți, independent de situația dumneavoastră, ori iubește situația de fiu al unui om celebru, așadar îl iubește de fapt pe tată, nu pe fiu? Lucrul acesta trebuie cercetat cu

grijă înainte de-a vă lega! Eu, care aș putea să vă fiu mamă, am dreptul – e de datoria mea să vă arăt cît de delicată e situația. După descrierea pe care ați făcut-o, aș putea să fiu și mama lui Ottilie, și dacă în ochii lui Goethe această logodnă deschide cele mai frumoase perspective, așa cum a spus chiar el, asta poate se datorește faptului că eu, mica persoană de altădată, i-am plăcut, și tocmai de-aceea aș putea să vă fiu mamă, și ce trebuie acuma văzut cu atenție este dacă Ottilie vă iubește într-adevăr pe dumneavoastră sau dacă nu cumva sînteți și aici tot reprezentantul și omul de legătură al tatălui dumneavoastră. Faptul că v-a fost drag cavalerul Arnim și ați fi vrut să-i fiți prieten, dacă ar fi fost după cum vă cerea inima, era ceva care vă privea personal și privea generația dumneavoastră, dar chestiunea de acum poate că ne privește numai pe noi bătrînii. De aici îngrijorarea mea. Să nu credeți că nu înțeleg ce plăcută ar fi o legătură prin care tinerii, ca să zic așa, ar înfăptui ceea ce bătrînii n-au izbutit și au pierdut prilejul să înfăptuiască. Și pe urmă trebuie să vă mai amintesc din nou în chip hotărît că partea cea mai gravă a problemei stă în faptul că e vorba aici de o legătură ca între frate și soră... Deodată, bătrîna doamnă își duse la ochi mîna cu mitene croșetate. Nu, zise ea, iertați-mă, dragul meu, dar – cum am mai spus – acum nu mai sînt cu totul sigură pe vorbele, ba chiar nici pe gîndurile mele. Trebuie să mă scuzați, sînt femeie bătrînă și, cum am mai amintit, o zi ca asta, plină de atîtea întîlniri, n-am avut în viața mea. Simt o adevărată amețeală...

La aceste vorbe, August, care în ultima parte a convorbirii stătuse foarte drept, chiar țeapăn pe jilț, se ridică repede.

– O, Doamne! exclamă tînărul, eu sînt de vină – v-am obosit, e de neiertat ce-am făcut! Am vorbit despre tata – e singura mea scuză, fiindcă subiectul acesta, deși nu poți niciodată să-l epuizezi, nu-l părăsești ușor... Acum mă retrag și – continuă el repede, lovindu-se cu dosul palmei

peste frunte – aproape că era să plec fără să mă achit de o însărcinare care e singura mea justificare de-a vă fi deranjat. Se reculese și spuse domol, aplecîndu-se ușor: Am onoarea de-a transmite doamnei consilier aulic un salut de bun venit din partea tatălui meu și totodată regretul lui că nu poate să se întîlnească imediat cu dumneavoastră. Se simte puțin stingherit în mișcările sale, din cauza unui reumatism la brațul stîng. Va fi însă foarte onorat și foarte bucuros dacă doamna consilier aulic va binevoi să vină vinerea aceasta, adică peste trei zile, la un prînz intim la dînsul, pe la două și jumătate, împreună cu cei apropiați, consilierul Ridel, doamna și domnișoarele.

În vremea asta, Charlotte se ridicase și ea, clătinîndu-se ușor.

– Foarte bucuros, răspunse doamna consilier, bineînțeles dacă rudele mele vor putea să vină în ziua aceea.

– Îmi dați voie să mă retrag, zise August, înclinîndu-se și așteptînd ca ea să-i dea mîna.

Charlotte se îndreptă, șovăind puțin, către oaspete, îi cuprinse în mîini capul împodobit cu favoriți și cu părul zburlit și îl sărută ușor pe frunte, ceea ce, cum stătea el puțin aplecat, nu era greu s-o facă.

– Cu bine, Goethe, zise ea. Dacă am vorbit vrute și nevrute, uitați ce-am spus, căci sînt cam ostenită. Mai înainte au fost pe la mine Rose Cuzzle, și domnul doctor Riemer, și domnișoara Schopenhauer și pe lîngă asta mai sînt și Mager chelnerul și publicul din Weimar. Și totul a fost foarte, foarte interesant. Duceți-vă, dragul meu, peste trei zile vin la masă – cum să nu vin? Doar și el a fost de-atîtea ori la noi acasă, la Wetzlar, și a mîncat lapte covăsit. Și voi tinerii, dacă vă iubiți, luați-vă, faceți asta de dragul lui și fiți fericiți în odăile voastre de la etaj! N-am nici un drept să vă spun să n-o faceți. Dumnezeu cu tine, Goethe, Dumnezeu cu tine, copilul meu!

Capitolul al Șaptelea

O! A dispărut! Luminoasa figură din adîncuri piere deodată, repede, ca la semnul unui demon poznaș și alunecos, se topește în neant, iar eu mă ridic deasupra! Plăcut a fost! Și-acum, ce se întîmplă? De unde ai ajuns iar la tine? Jena? Berka? Tennstedt? Nu, e cuvertura de mătase tighelită, de la Weimar, tapetele odăii de-acasă, mînerul clopoțelului... A, ce-i asta, gata de luptă? În toată măreția? Bravo, bătrîne! Deci, vajnice moșneag, să nu te tulburi... Și de ce să mă minunez? Ce picioare splendide! Și cum își apăsa zeița sînii zvelți de umărul vînătorului chipeș – bărbia i se lipea de gîtul lui și de obrazul încălzit de somn, mînuța-i ambrozică strîngea ușor de încheietura mîinii brațul lui voinic, cu care mai tîrziu avea s-o cuprindă, iar cu năsucul și cu gura îi căuta răsuflarea buzelor visător întredeschise. Mai într-o parte, Amor, copilul pe jumătate mîniat, pe jumătate triumfător, își vîntura arcul strigînd: „Oho!“ și „Stai!“, iar în dreapta, cîinii de vînătoare se uitau cu agerime și săreau. Ce bucurie simți în fața unei compoziții atît de minunate! Dar unde ai văzut-o? Unde? A, da! Orbetto, Turchi în Galeria din Dresda, Venus și Adonis. Mi se pare că au de gînd să restaureze tablourile din Dresda. Atenție, băieți! Să nu se întîmple o nenorocire dacă vă pripiți și chemați niște cîrpaci! De cîrpaci nu ducem lipsă – dracu' să-i ia! Habar n-au

de ceea ce-i bun și greu și tratează orice lucru cu ușurință! Să nu vă zgîrciți, că nu iese nimic. Ar trebui să vă spun despre Academia de Restaurații din Veneția, un director și doisprezece profesori, care se închideau într-o mănăstire și lucrau acolo, o treabă migăloasă, tot ce poate fi mai precar. Venus și Adonis... Ar fi de făcut și un *Amor și Psyche,* chiar de mult trebuia făcut, îmi aduc aminte de asta ba unii, ba alții, dar de unde timp și pentru așa ceva? Eu zic să cercetezi din nou cu atenție gravura lui Dorigny, cu Psyche, din Sala Galbenă, să-ți împrospătezi amintirea și pe urmă să mai amîni puțin. Să aștepți și să amîni e bine, e din ce în ce mai bine; nimeni nu poate să-ți fure ce ai tu mai ascuns și mai propriu, nimeni nu te întrece, chiar dacă face și el același lucru.

Ce-i la urma urmei subiectul? Subiectul e la îndemîna oricui. Luați-l, băieți, n-am nevoie să vi-l dăruiesc eu așa cum i l-am dăruit pe Tell lui Schiller, să facă din el teatrul lui generos și răzvrătit, păstrîndu-mi pentru teatrul meu realitatea indulgentă, ironia și epicul, demosul herculean, indiferent față de problemele guvernării, precum și pe tiranul agreabil care glumește cu femeile din popor. Așteptați și veți vedea că tot am să scriu asta, și hexametrul are să fie aici mai matur și mai potrivit cu limba decît în *Reineke* și în *Hermann.* Creștere, creștere. Cîtă vreme crești și îți întinzi coroana, ești tînăr, și acuma, pe treapta noastră actuală, cu această întindere admirabilă a ființei noastre, trebuie să ne apucăm de Amor și Psyche: înalta capacitate a vîrstei, plină de experiență, înviorate amîndouă de sărutarea tinereții, pot să dea tot ce-i mai gingaș și mai minunat. Nimeni nu bănuiește ce lucru frumos poate să iasă pînă cînd nu va apărea. În stanțe, poate? Dar nu poți să le faci pe toate, cu atîtea treburi pe cap, și multe trebuie să piară. Aș pune rămășag că și Cantata Reformei are să rămînă de căruță. Tunete pe Sinai... Mireasma dimineții în singurătatea imensă,

asta îmi reușește, fără îndoială. La corul păstorilor și la acela al războinicilor ar putea să ajute *Pandora.* Sulamita, iubita, în depărtare... „Unică mi-i mulțumirea ce mi-o dă iubirea lui.“ Asta mi-ar plăcea. Dar principalul rămîne. El și învățătura înaltă, spiritualul, mereu neînțeles de popor, părăsirea, suferința sufletească, cel mai mare chin – și totodată ceva care să consoleze și să reconforteze.

Să se vadă că bătrînul păgîn se pricepe în creștinism mai bine decît toți. Da, dar cine face muzica? Cine mă îndeamnă la lucru, cine pricepe lucrul și îl laudă înainte de-a fi gata? Luați aminte că – neconsolat cum sînt – n-am să mai am nici un chef și atunci să vedem cum o să mai sărbătoriți cu demnitate Ziua Reformei! O, dacă-ar fi el aici, acela care de-atîta timp – sînt zece ani de-atunci – a plecat de lîngă noi![1] Dac-ar mai fi aici să îndemne, să stăruie, să mă aţîţe – spiritualicește! Pe *Demetrius*[2] n-a trebuit oare să-l las deoparte, din pricina dificultăților pe care mi le-ați făcut cînd am vrut să-l termin și să-l trimit pentru a fi reprezentat pe toate scenele la comemorarea morții lui? Voi sînteți vinovați, cu încăpățînarea voastră stupidă, că m-am supărat și am renunțat, și El mi-a murit a doua oară, și de data asta chiar pentru totdeauna, fiindcă n-am mai putut să-i continuu existența pe temeiul unei exacte cunoașteri. Ce nefericit am fost! Mai nefericit decît poate să fie cineva din vina altora. Te-a înșelat oare entuziasmul? Era ceva în adîncul inimii tale care îți respingea propria dorință și propriul proiect? N-ai luat cumva piedicile exterioare drept pretext și ai făcut pe mîniosul în cort[3]? Dacă aș fi murit

[1] În paginile care urmează se referă la Friedrich Schiller, care murise în 1805. (n.tr.)

[2] Plănuită timp de cincisprezece ani, drama *Demetrius* de Schiller a rămas neterminată. (n.tr.)

[3] Se referă la Aiax, unul dintre eroii războiului troian, care a avut un acces de mînie în fața zidurilor cetății, atunci cînd armele lui Ahile, căzut pe cîmpul de luptă, au fost date lui Ulise și nu lui. (n.tr.)

înaintea lui, el ar fi fost în stare să termine *Faust.* Dar pentru Dumnezeu! Ar fi fost nevoie de dispoziții testamentare! Oricum, a fost și rămîne o mare amărăciune, o renunțare păcătoasă și o înfrîngere care te îngrețoșează. Și după astea toate, prietenul răbdător, rușinat s-a dus să se odihnească.

Cît e ceasul? M-am trezit noaptea? Nu, din grădină s-aude zgomot prin obloane. Trebuie să fie șapte, sau pe-aproape, după cum cere regula și planul, și nu un demon a făcut să piară tabloul cel frumos, ci numai voința mea de-a mă trezi la șapte, chemîndu-mă la lucru – voința mea rămasă trează și de veghe acolo jos, în valea cea roditoare, asemenea cîinelui de vînătoare care se uită cu ochii mari, plini de o distantă înțelegere, la Venus îndrăgostită. Atenție, să știi că e în carne și oase cîinele lui Gotthardus, care fura pîine de la masa stăpînului și i-o ducea Sfîntului Rochus. Astăzi trebuie să introduc zicalele țărănești în descrierea sărbătorii Sfîntului Rochus. Unde e carnetul? În sertarul din stînga biroului. „Aprilie fără ploaie, / Țăranului nu-i place, / Cînd pitulicea cîntă, / Pîn' nu-nverzește via" – o poezie. Și ficatul de știucă. Asta-i cercetarea măruntaielor de către haruspici. Ah, poporul! Element al naturii, vale nutritivă a inconștientului și a întineririi! Ce bine e cu el, la sărbători, la tir sau, ca atunci în Bingen, la masa aceea lungă, cu umbrar, la un urcior de vin, în mirosul de grăsime prăjită, de pîine proaspătă și de cîrnați fripți pe jăratic! Cum au fugărit și au ucis bursucul fără milă, la o sărbătoare creștină! Omul nu poate rămîne multă vreme înăuntrul conștientului, trebuie din cînd în cînd să se refugieze în inconștient, pentru că acolo trăiește rădăcina lui. Maximă. Despre asta răposatul nu știa nimic și nici nu voia să știe – el, bolnavul mîndru, aristocratul spiritului și al conștientului, marele și emoționantul nebun al libertății, el, pe care – destul de absurd – lumea îl considera drept un om al poporului (iar pe mine – drept un servitor distins), el, care nu pricepea nimic în ce privește poporul și nici în ce-i privește pe germani – și chiar de-aceea mi-a fost drag, pentru că, desigur, cu germanii nu-i de trăit – nici în izbîndă, nici în înfrîngere – nu! El, cu o puritate maladivă, stătea departe de ei, incapabil să se coboare, capabil mai degrabă să ridice pe cei mărunți lîngă el și să și-i apropie, să-i înalțe în spirit cu brațe de țintuitor. Da, avea foarte mult din Acela pe care îl cunosc bine și vreau să-l arăt în Cantată – și totuși, avea aerul să fie om de acțiune, inventiv-copilăroasă superioritate! Copilăroasă? Nu, nu era copilăros defel, era bărbat, chiar exagerat pînă la nefiresc, pentru că tot ce e numai bărbăție, numai spirit, numai libertate, numai voință, e nefiresc; la femei, de exemplu, nu se pricepea defel; femeile lui sînt ridicole și, pe lîngă asta, voluptatea considerată ca o cruzime excitantă! Groaznic, groaznic și insuportabil! Și în toate acestea – un talent, o îndrăzneală înaripată, o știință a binelui, mult superioară gloatei și slugoilor de tot felul. Singurul care mi-a fost deopotrivă, singurul înrudit cu mine, un om ca el nu mai găsesc niciodată.

Gust în lipsă de gust, siguranță în frumos, prezență dîrză a tuturor capacităților, facilitate și îndemînare în vorbire, nemaipomenit de independent în orice împrejurare, de dragul libertății – pricepînd totul numai dintr-o aluzie și răspunzînd cu inteligență, chemîndu-te spre tine însuți, ajutîndu-te să te cunoști, mereu comparîndu-se, afirmîndu-se critic, destul de incomod: spiritul speculativ și intuitiv, dacă sînt congeniale, știu, știu dinainte tot ce le trebuie și se preîntîmpină unul pe altul... Fapt este că un om, chiar nefiresc, un om care nu-i decît bărbat, poate să fie un geniu, și el chiar este, și locul lui e lîngă mine... Desigur că asta și voia, să ajungă sus, la aceeași înălțime, și voia în primul rînd să scape de sărăcie și să poată scrie o dramă pe an. Un arivist dezagreabil și diplomat. Mi-a plăcut oare vreodată?

Niciodată. Nu-mi plăcea nici umbletul de cocostîrc, nici părul roșcat, nici pistruii, nici obrajii maladivi, nici spinarea încovoiată, nici nasul coroiat și mereu guturănit. Ochii însă n-am să-i uit cît am să trăiesc, adînc-albaștri, blînzi și dîrji, ochii Mîntuitorului... Hristos și totodată speculant. N-aveam încredere în el. Am observat îndată că vrea să mă exploateze. Mi-a scris o scrisoare foarte dibace ca să i-l dau pe *Meister* la revista lui, la *Die Horen*, pe care o și fondase cu gîndul ăsta, pe cînd eu, mirosind ce se pregătește, mă înțelesesem în taină cu Unger[1] în această privință. Pe urmă a insistat să-i dau pe *Faust* tot pentru *Die Horen* și pentru Cotta; foarte rău – pentru că numai el singur dintre toți înțelegea ce înseamnă stilul obiectiv de după călătoria în Italia, că eram altul acuma și că lutul se uscase. Incomod, incomod. Toată vremea pe capul meu și mă tot grăbea, fiindcă n-avea timp. Și totuși, numai timpul făurește ce trebuie.

Trebuie neapărat să ai timp. Timpul este harul care te ajută, fără eroism și binevoitor, numai să-l respecți și să-l umpli cu hărnicie; el lucrează pe nesimțite și stîrnește intervenția demonică... Aștept, și timpul mă-nconjoară. Dar dacă el ar mai fi, ar lucra și timpul mai repede. Da, da... fiindcă oare cu cine mai pot eu vorbi despre *Faust* de cînd omul acesta s-a dus? Cunoștea toate greutățile, imposibilul, dar și toate mijloacele și toate căile – nemaipomenit de plin de duh, de-o mare toleranță și libertate a spiritului, plin de înțelegere față de hazul enorm și de emanciparea din gravitatea nepoetică, fiindcă după apariția Elenei m-a încurajat spunîndu-mi că din distilarea fantomaticului și a grotescului la un loc cu frumosul grecesc și cu tragedia, din amestecul de puritate și de bizarerie aventuroasă ar putea să iasă

[1] Johann Friedrich Unger (1753-1804), editor din Berlin (n.tr.)

[2] Animal fabulos, de origine orientală, pomenit în legendele vechii Grecii, al cărui nume Goethe și Schiller în scrisorile dintre ei îl foloseau ca să desemneze opere literare lipsite de unitate și de armonie, monstruozități literare. (n.tr.)

un tragelaf[2] poetic care n-ar fi chiar de lepădat. Pe Elena a mai apucat s-o vadă, i-a auzit primele trimetre și și-a rostit impresia adîncă și măreață pe care i-a făcut-o; asta îmi dă curaj. A cunoscut-o la fel ca Chiron cel fără de astîmpăr, pe care vreau să-l întreb despre dînsa. A zîmbit cînd a văzut ce bine am izbutit eu să insuflu spiritul antic fiecărui cuvînt... „Multe-am trăit eu, deși la tîmple / Părul îmi flutură tinerește! / Din vălmășagul și strașnicul vuiet / Pe care oștenii îl fac năvălind, / Eu auzeam cum zeii dau strigăt / Cumplit și cum glasul de-aramă / Al vrajbei răsună din zori pînă-n zori / La ziduri!“ El a zîmbit atunci și a dat din cap, zicînd: „Excelent!“ S-a hotărît, nu mai am nici o grijă, așa va rămîne cum este, o dată ce el a spus că e excelent – și a zîmbit, așa că a trebuit și eu să zîmbesc, și lectura s-a prefăcut în zîmbet. Nu, nici aici n-a fost german, cînd a zîmbit la ceva excelent. Nici un german nu face asta. Germanii se uită mînioși la ceva de soiul acesta, neștiind că de fapt cultura e parodie – iubire și parodie... A dat din cap și a zîmbit și atunci cînd corul i-a spus lui Phoebus „cunoscătorul“. „Totuși, apare mereu; căci ce e urît el nu vede, / Așa cum ochiul lui sfînt nu vede ce-i umbra.“ I-a plăcut asta, s-a recunoscut aici pe el însuși, și-a dat seama că la el am făcut aluzie! Dar după aceea a adus obiecții și a criticat, spunînd că nu e adevărat, că sfiala și pudoarea nu merg niciodată mînă în mînă pe același drum: frumusețea e pudică și se rușinează. Eu am spus: „De ce să se rușineze?“ El mi-a răspuns: „Fiindcă știe că față de spiritualul pe care ea îl reprezintă stîrnește dorința!“ „Bine, am obiectat eu, atunci n-are decît să fie pudică și să se rușineze; dar n-o face probabil din cauză că ea reprezintă nevoia de spiritual.“ Schiller a rîs cu mine împreună. Acuma nimeni nu mai rîde împreună cu mine. M-a lăsat aici, convins că știu drumul prin hățiș și că voi găsi mijlocul să leg laolaltă materialul pe care îl cere o lucrare ca asta. El a văzut tot. A văzut că Faust trebuie îm-

pins în viața activă – mai ușor de spus decît de făcut – dar să nu credeți, dragii mei, că pentru mine asta e ceva nou... Am știut-o de cînd, încă tulbure și copilărește-vag, l-am pus să tălmăcească din Biblia lui Luther și în loc de „cuvînt“, „gînd“ și „putere“ să zică „faptă“.

Dunque! Dunque! Azi ce facem? La muncă veselă pornește! Să te înalți din nou spre fapte. După umbra dulce-a tihnei. În vîltoarea vieții iarăși, / Să fii dîrz la datorie. / O, deplină bucurie! Cling-clang! asta e din „micul Faust“ – flautul magic – acolo unde homunculus și fiul sînt unul și același în cutiuța luminoasă... Ce se-ntîmplă oare, ce am de făcut astăzi? O! Avizul în scandalul cu *Isis*[1], afurisită calamitate, trebuie să-l dau, mi-l cere Alteța sa. Cum uiți de toate-acolo-n adîncime! Începe iar tevatura cotidiană, toate fleacurile – a! da, și bruionul pentru poezia de ziua nașterii Excelenței sale von Voigt – o, Doamne! trebuie s-o compun și s-o scriu pe curat, în douăzeci și șapte e aniversarea, și încă n-am făcut mare lucru, numai cîteva versuri, din care unul e bun: „Că poate să destăinuie natura!“ Ăsta e bun, se ascultă cu plăcere, e de mine, poate să ducă-n spate toată umplutura, fiindcă, bineînțeles, are să fie o umplutură iscusită, ca atîtea altele, totul e ca „talentul poetic“ să se exprime în chip sociabil, asta se așteaptă de la el. Ah, talentul poetic, dracu' să-l ia! Lumea crede că asta înseamnă talent poetic. Ca și cum cineva, după ce-a scris *Werther* la douăzeci și patru de ani, a trăit încă patruzeci și patru fără să se înalțe și să treacă dincolo de poezie! Ca și cum am mai fi pe vremea cînd calibrul meu se mulțumea numai cu poezia! Cizmarule, rămîi la meșteșugul tău. Da, dacă ai fi cizmar... Zic unii și alții că în felul acesta ajungi infidel față de poezie și te risipești în diletantism. Dar ce știți voi, poate că poezia

[1] Lorenz Oken (1779–1851), naturalist și filozof, a editat revista *Isis* (1817-1848). A fost profesor la Universitatea din Jena, dar din pricina articolelor politice publicate în *Isis,* a trebuit să-și dea demisia. (n.tr.)

este diletantism și ocupația serioasă se află în altă parte, de exemplu în universal! Vorbe goale! Vorbe goale! Nu știu nătărăii că un mare poet e mai întîi *mare* și după aceea poet și că e absolut egal dacă el face poezii ori dacă dă bătăliile pe care le-a dat acela care la Erfurt m-a privit cu gura zîmbitoare și cu ochi întunecați și a spus în urma mea, tare, înadins ca eu să-l aud: „Iată un om“, și nu „Iată un poet“. Proștii însă cred că poți să fii mare cînd faci *Divanul,* iar cînd e vorba de *Teoria culorilor* nu mai ești mare...

Drace, ce-i asta? Un fapt petrecut ieri iese iar la suprafață. Opusculul belferului contra teoriei culorilor, Pfaff îl cheamă pe prostul acela și are nerușinarea să-mi trimită contestațiile lui la mine acasă. Indiscreție și lipsă de tact nemțească; eu aș spune că asemenea oameni trebuie alungați din societate. Și adică de ce să nu-mi terfelească cercetările științifice, dacă mi-au terfelit poezia cu murdăria lor? Au tot comparat *Ifigenia* mea cu a lui Euripide, pînă au făcut din ea o vechitură, pe Tasso mi l-au pocit și pe Eugenia au urîțit-o cu flecărelile lor despre „netezimea și răceala ei de marmură“, și Schiller a spus așa, și Herder, și guraliva aceea de Staël – ca să nu mai vorbesc de ticăloșia pe șleau. Dyck se numește ticăloșia mîzgălitoare de hîrtie. E umilitor că-i știu numele și mă gîndesc la el. Peste cincisprezece ani nimeni n-are să-și mai amintească de el, eu însă trebuie să-l știu, pentru că trăim amîndoi în aceeași vreme... Așa e dacă fiecare are voie să judece! Ar trebui dată o interdicție. După părerea mea, e o chestie de poliție, la fel ca *Isis* a lui Oken. Judecă în felul acesta și mai vor apoi de la mine să fiu pentru dietă, pentru dreptul la vot, pentru libertatea presei, pentru „Nemesis“ a lui Luden și foile volante ale studenților patrioți și pentru „Prietenul poporului“ a lui Wieland *filius*. Oroare, oroare! Mulțimea trebuie să aprobe, numai atunci e respectată, să judece nu e rostul ei. Rostul ei este să scrie după dictare și să facă muncă de secretariat. Mai ales să

facă muncă de secretariat. Cine m-a pus să le scot la iveală și să le dau pe mîna publicului? Nu poate să-ți placă decît ceea ce păstrezi asupra ta și pentru tine; ce e discutat și terfelit de toată lumea nu mai e bun de nimic. Aș fi dat o urmare minunată Eugeniei[1], dar n-am mai vrut să vă fac un bine, oricît mi-ar fi plăcut asta. Pe oamenii aceștia nici să-i amuzi nu poți, fiindcă nu sînt în stare să facă haz de nimic. Un neam morocănos, care nu știe de glumă și nu știe să trăiască. Nu știe că nu se poate hălădui fără un pic de bonomie și de indulgență, fără să închizi un ochi și să lași lucrurile în voia lor. Ce-i toată activitatea omenească, fapta și poezia, fără iubirea care o ajută și fără entuziasmul părtinitor care o îndeamnă să producă? Un excrement. Dar ei, mă rog, se răţoiesc de parcă ar fi gata să atingă absolutul și ar avea în buzunar un document care le consfințește acest drept. Afurisiți care îți strică cheful. Omul cu cît e mai prost, cu atîta e mai acru. Și totuși, nu te poți opri și iar vii și le dai lucrări de-ale tale, gîndind că „poate n-au să displacă".

Îmi stric buna dispoziție de dimineață cu gînduri de-acestea corozive și cicălitoare. Ia să vedem cum stăm. Ce-i cu brațul? Mă doare tare cînd îl ridic. Cînd mă culc, mă gîndesc întotdeauna că peste noapte are să-mi mai treacă, dar degeaba, somnul nu mai are putere să vindece, ca altădată, nu-i nimic de făcut. Și eczema de la șold? Și ea se anunță cu un respectuos bună dimineața. Nici pielea, nici încheieturile nu mai merg cum trebuie. Ah, aș vrea să fiu iar la Tennstedt în baia de pucioasă. Altădată tînjeam după Italia, acuma – după apă fierbinte, care să-mi mlădieze mădularele înțepenite; așa ne modifică vîrsta dorințele și ne distruge. Omul trebuie să ajungă iarăși la ruină. Și totuși, cu ruina asta și cu vîrsta se întîmplă un lucru mare, un lucru minunat, o născocire plăcută a bunătății eterne, și anume că omul

[1] Goethe intenționa să scrie o trilogie despre Revoluția Franceză, dar n-a realizat decît drama *Fiica naturală*. (n.tr.)

se împacă bine cu stările lui și că aceste stări îl transformă în așa fel încît e de acord cu ele, potrivindu-se bine împreună. Îmbătrînești, și bătrînețea te face să privești cu îngăduință, dar și cu dispreț tineretul palavragiu. Ai vrea să fii iar tînăr și palavragiu? Palavragiul a scris *Werther,* cu o ridicolă sprinteneală, și desigur că pentru vîrsta lui a fost ceva. Dar important este să trăiești și să îmbătrînești, iar cînd ai ajuns aici, cîntărețul de odinioară a murit. Orice eroism stă în rezistență, în voința de-a trăi și de-a muri, asta e tot, și a fi mare e o problemă de vîrsta. Un tînăr poate să fie un geniu, dar nu mare. Mărimea stă în puterea, în ponderea durabilă și în spiritul bătrîneții. Putere și spirit, aceasta e bătrînețea și aceasta e mărimea – și iubirea în primul rînd! Ce-i dragostea tinereții pe lîngă puternica dragoste spirituală a bătrîneții? Iubirea tinereții e o petrecere gălăgioasă în comparație cu măgulirea îmbătătoare pe care o simte tinerețea cînd grandioasa bătrînețe o alege cu dragoste și o înalță, ornîndu-i gingășia cu o sensibilitate pătrunsă de spirit; ce-i dragostea tinerească pe lîngă fericirea de care, sigură pe durată, strălucește măreață bătrînețea cînd tinerețea o iubește?

Mulțumesc ție, bunătate eternă! Totul devine mereu mai frumos, mai important, mai puternic și mai sărbătoresc. Și așa, de aci înainte!

Asta zic și eu că e refacere! Dacă nu izbutește s-o facă somnul, izbutește gîndul. Așadar, să-l sunăm pe Carl să vină cu cafeaua. Pînă cînd nu te încălzești și nu te înviorezi, nu poți să evaluezi ziua care începe și nu poți să spui ce ai să faci. Adineauri aproape aș fi zis că-mi vine să trag chiulul, să stau în pat și să las toate baltă. Asta-i din cauza lui Pfaff și din cauză că nu vor ca numele meu să figureze în istoria fizicii. Dar am trecut repede peste asta, și cafeaua are să mă învioreze de-a binelea... În fiecare dimineață cînd sun mă gîndesc că mînerul poleit al clopoțelului nu se potrivește aici deloc. E un obiect de podoabă care ar fi mai

nimerit la ușa din față, pe unde intră musafirii, nu aici, în chilioara spiritului, în locul rezervat somnului și în bîrlogul grijii. Bine-am făcut că am aranjat aici odăițele astea, domeniu liniștit, sobru și grav. Și pentru dînsa a fost bine: a văzut că partea din dos a casei nu e un *retiro* numai pentru ea și ai ei, ci și pentru mine. Cînd a fost asta?... Ia să vedem... În vara lui '94, doi ani după ce ne-am mutat iar în casa care-mi fusese dăruită și refăcută. Pe vremea contribuțiilor la optică – *o, mille excuses,* domnilor din breaslă – adică, de fapt, numai la cromatică, dar cum să se încumete cineva care nu se pricepe la măsurători să se ocupe de optică și să îndrăznească să-l contrazică pe Newton, falsificatorul, insidiosul, maestrul minciunilor, apărătorul doctrinelor greșite, calomniatorul lumii cerești, care pretindea că puritatea se formează numai din neguri și lumina – din elemente toate mai întunecate decît ea! Un neghiob, un profesor de erori și un ins care întunecă lumea! Trebuie fără încetare urmărit și criticat! Cînd am înțeles ce rol are mediul opac și că transparența însăși e un mediu opac de gradul întîi și am descoperit că și culoarea e o lumină temperată, atunci, gata, am știut teoria culorilor pe degete, piatra de temelie a fost pusă și nici spectrul nu-mi mai dădea bătaie de cap. Ca și cum prisma n-ar fi un mediu opac! Mai ții minte cum ai descoperit asta în odaia proaspăt văruită cînd peretele, contrar teoriei, a rămas alb ca întotdeauna și cum afară cerul cenușiu-deschis nu avea nici urmă de culoare și numai acolo unde opacul era în contact cu lumina se năștea culoarea, așa încît crucea ferestrei era foarte colorată? Atunci l-am prins pe șarlatan și mi-am spus pentru prima oară: „Teoria e falsă!" Și mi-a săltat inima de bucurie, ca atunci cînd, în chip clar și incontestabil, ca și cum aș fi știut totul mai dinainte, în înțelegere cu natura, am arătat că în maxilarul uman există osul intermaxilar de care sînt prinși dinții incisivi. N-au vrut să admită asta și tot așa nu vor să admită

acum problema cu culorile. Fericite, penibile și amare vremuri! Desigur că prin atîtea cereri și reclamații te făceai cam nesuferit. Bine, dar cu intermaxilarul și cu metamorfoza plantelor nu dovedișeși oare că natura îți îngăduia să arunci o privire în atelierul ei? Da, dar ei nu voiau să creadă că te pricepi în probleme de felul acesta, strîmbau din nas, dădeau din umeri, se supărau.

Le încurcai socotelile. Și-ai să le încurci mereu. Toți îți trimit salutări și te urăsc de moarte. Numai prinții s-au purtat altfel. N-am să uit niciodată cum au respectat și au favorizat ei noua mea pasiune. Alteța sa ducele, bun ca întotdeauna, imediat mi-a pus la dispoziție spațiu și mi-a dat răgaz să-mi dezvolt părerile. Cei doi de la Gotha, Ernst și August – unul mi-a dat voie să experimentez în laboratorul lui de fizică, celălalt mi-a comandat în Anglia prismele frumoase, acromatice. Numai prinții. Belferii m-au respins ca pe un cîrpaci și cîrciogar, dar prințul primat de la Erfurt a urmărit toate experiențele mele cu cea mai binevoitoare curiozitate și mi-a onorat studiul pe care i l-am trimis cu observații marginale scrise cu mîna lui. Asta e din cauză că prinții au înțelegere pentru diletantism. Diletantismul e nobil, și cine e distins e diletant. Și, dimpotrivă, vulgar e tot ce-i breaslă, specializare și profesionism. Diletantism! Burghezi cu minte strîmtă! Ați bănuit voi vreodată că diletantismul e îndeaproape înrudit cu demonicul și cu geniul, pentru că e neatîrnat și făcut să vadă un lucru cu ochi limpezi, să vadă obiectul în toată puritatea lui, așa cum este și nu așa cum vrea tradiția să fie văzut și cum îl vede mulțimea, care despre lucruri – și fizice, și morale – are întotdeauna numai o imagine de a doua mînă? Pentru că eu am trecut de la poezie la artă și de la artă la știință și m-am ocupat de arhitectură, sculptură și pictură, precum și de mineralogie, botanică și geologie, trebuie numaidecît să fiu diletant. Puțin îmi pasă de părerea voastră. Cînd eram tînăr,

cercetînd catedrala din Strassburg mi-am dat seama că turnul era croit să aibă o fleșă în cinci colțuri, și planul catedralei a confirmat presupunerea mea. Și nu pot oare să observ și în natură lucruri care se confirmă mai tîrziu? Pentru că, de fapt, există un singur mare Tot, și unitatea n-o percepe decît acela care știe unde s-o găsească, și natura se destăinuie numai aceluia care este el însuși o natură...

Prinții și Schiller. Și el era nobil, din cap pînă-n picioare, deși ținea cu libertatea și avea naturalețea geniului; cu toate că avea față de natură o condamnabilă trufie. Da, el mi-a luat partea și a crezut în mine, încurajîndu-mă ca întotdeauna cu reflecțiile lui, și cînd i-am trimis prima schiță pentru istoria teoriei culorilor, el a văzut în această teorie, cu o adîncă înțelegere, simbolul unei istorii a științelor, romanul gîndirii umane, care avea să se înfăptuiască peste optsprezece ani. Da, da, el a văzut și a priceput bine. Fiindcă avea rang, ochi, avînt. Dac-ar mai fi aici și acuma, m-ar determina să scriu Cosmosul, istoria generală a naturii, pe care ar trebui s-o scriu, fiindcă de mult mă gîndesc la ea, de cînd mă ocup cu geologia. Cine ar putea s-o facă în afară de mine? Asta spun despre orice, dar nu pot să realizez totul – în condițiile acestea, care îmi alcătuiesc existența și totodată mi-o răpesc. Timp, timp, dă-mi timp, mamă natură, și fac totul. Cînd eram tînăr, cineva mi-a spus: „Te porți așa, ca și cum ar trebui să trăim o sută douăzeci de ani". Dă-mi, mărinimoasă natură, dă-mi numai puținul acesta din timpul pe care îl ai la îndemînă, puternico! Și voi lua asupră-mi lucrul tuturor celorlalți, lucrul pe care vrei să-l vezi făcut și pe care eu îl înfăptuiesc cel mai bine...

De douăzeci și doi de ani stau în odăile acestea și nimic nu s-a schimbat în ele, doar canapeaua am scos-o din camera de lucru, fiindcă aveam nevoie de scrinuri pentru manuscrisele tot mai numeroase și s-a mai adăugat și fotoliul acesta de lîngă pat, dăruit de doamna von Egloffstein. Asta-i toată schimbarea. Dar în vremea asta ce nu s-a întîmplat aici, cîtă muncă, naștere și trudă! Dumnezeu i-a dat omului în dar osteneala. Te-ai străduit în chip cinstit: ce-o fi știe Dumnezeu. Vremea însă, vremea a trecut! Mi se-nfierbîntă inima cînd mă gîndesc cum a trecut! Douăzeci și doi de ani – tot am făcut ceva de-atunci încoace, dar cînd te gîndești, e-aproape o viață de om. Ține-n loc timpul! Supraveghează-l, fiecare ceas, fiecare minut! Dacă nu bagi de seamă, a și fugit, alunecînd ca o șopîrlă, amăgitor și infidel, un spiriduș. Sfințește fiecare clipă! Dă-i sfințenie, însemnătate prin conștiință, prin împlinire sinceră și demnă! Ține contabilitatea zilei și dă socoteală de cum ai întrebuințat-o, de fiecare întrebuințare a ei. *Le temps est le seul dont l'avarice soit louable.* În privința aceasta, ajută muzica. Dar e și primejdioasă pentru limpezimea spiritului. Și totodată un mijloc fermecat cu care să ții în loc timpul, să-l întinzi, să-i dai o deosebită însemnătate. Cum cînta fata aceea *Zeul și baiadera,* nici n-ar trebui să cînte, e chiar povestea ei. Cînd a cîntat *Cunoști tu țara?,* mi-au dat lacrimile, i-au dat și ei, drăguței mult iubite, pe care am găsit-o cu turban și șal – ședeam amîndoi printre prieteni, cu ochii strălucind de lacrimi. Comoara aceea plină de înțelepciune mi-a spus cu glasul cu care cîntase: „Ce încet trece timpul cu muzica; cum așază ea într-un interval scurt o sumedenie de întîmplări și de lucruri trăite, așa că, ascultînd, ni se pare că s-a scurs multă vreme. Ce e distracția, ce e plictiseala?" Am lăudat-o pentru observația ei și i-am dat dreptate. Ea a adăugat: „Iubirea și muzica sînt distracție și veșnicie", inepții de-acestea. Eu am citit *Cel care doarme mult, Dansul morților,* pe urmă *Numai inima durează;* pe urmă *Nu vreau să te pierd în veci;* și după aceea *Spune șoapta ce-i stăpînă?* și în sfîrșit: *Cu aripi de aurora, am zburat spre gura ta...*[1] Se făcuse tîrziu, era lună plină.

[1] Toate poeziile citate fac parte din ciclul *Divanul apusean-răsăritean.* (n.tr.)

Albert[1] a adormit, a adormit și Willemer[2] cu mîinile împreunate pe pîntece, am rîs de el – om de treabă. Era unu după miezul nopții cînd ne-am despărțit. Mă simțeam atît de vesel, încît am ținut numaidecît să-i arăt lui Boisserée pe balconul meu, cu lumînarea, experiența cu umbrele colorate. Am observat că ea ne asculta de la fereastră. „Ai făgăduit că vii / Cînd se-nalță luna plină...“ Putea și el să mai întîrzie cîteva clipe. *Avanti!*

– Bună dimineața, Excelență!

– Da, hm! Bună dimineața. Pune aici. O dimineață bună și ție, Carl!

– Vă mulțumesc, Excelență. La mine nu-i atît de important. Dumneavoastră, Excelență, ați dormit bine?

– Binișor, binișor. Ce curios, cînd ai intrat m-am gîndit iar, dintr-o veche obișnuință, că tu ești Stadelmann, celălalt Carl, care a fost multă vreme la mine și de la care ai moștenit numele. Trebuie să ți se pară ciudat s-auzi că ți se spune Carl, cînd pe tine – mi-aduc aminte – te cheamă, de fapt, Ferdinand.

– Mie nu mi se mai pare, Excelență. Noi ăștia sîntem obișnuiți. Odată m-a chemat Fritz. Și o bucată de vreme – chiar Battista.

– *Accidente!* Asta zic și eu viață agitată! Battista copist? Dar numele de Carl să-l păstrezi. Îi faci cinste, ai un scris curat și frumos.

– Mulțumesc din tot sufletul, Excelență. La dispoziția dumneavoastră, ca de obicei. Poate că Excelența voastră dorește să dicteze ceva stînd încă în pat?

[1] Se referă la Albert, logodnicul lui Lotte din *Suferințele tînărului Wenher.* (n.tr.)

[2] Se referă la Johann Jakob Willemer, soțul lui Marianne, pe care Goethe a cîntat-o în *Divanul apusean-răsăritean.* (n.tr.)

– Nu prea știu. Stai să beau cafeaua. Mai întîi deschide obloanele, să vedem cum arată ziua de astăzi. O nouă zi. N-am dormit prea mult?

– Deloc, Excelență. Abia cîteva minute după șapte.

– A, va să zică tot au trecut cîteva? Asta-i din cauză că am mai zăbovit în pat și m-am tot gîndit... Carl!

– Da, Excelență!

– Mai avem din biscuiții de la Offenbach o provizie suficientă?

– Da, Excelență, dar ce înțelege Excelența voastră prin „suficientă“? Suficientă pentru cît vreme? Pentru vreo cîteva zile mai avem.

– Ai dreptate, nu m-am exprimat eu cum trebuie. Accentul însă era pe „provizie“. „Cîteva zile“ – asta nu-i provizie.

– Chiar nici nu este, Excelență. Sau este o provizie aproape epuizată.

– Așa, vezi? Cu alte cuvinte, ca să fie o provizie nu e destul.

– Exact, Excelență. Excelența voastră știe mai bine decît oricine.

– Da, sau, în sfîrșit, cam așa este de cele mai multe ori. Dar să știi că o provizie care e pe sfîrșite și căreia ai început să-i dai de fund e ceva înspăimîntător, nu trebuie să ajungi niciodată la asta. Trebuie să ai grijă să nu se isprăvească și să fie întotdeauna din belșug. Grija asta e necesară pretutindeni.

– Excelența voastră a rostit un mare adevăr.

– Mă bucur că sîntem de-aceeași părere. Așadar, trebuie să îi scriem doamnei Schlosser la Frankfurt să ne trimită biscuiți, o ladă mare, căci eu nu plătesc taxe. Să nu uiți să-mi aduci aminte de scrisoarea asta foarte importantă. Îmi plac foarte mult biscuiții aceștia de la Offenbach. E chiar singurul lucru care-mi place la ora actuală. Să știi că biscuiții proaspeți plac bătrînilor, pentru că sînt bine copți și,

deși uscați, sînt fărîmicioși și se mestecă lesne și așa ai iluzia că poți mesteca ușor lucruri tari, ca în tinerețe.

– Dumneavoastră, Excelență, n-aveți nevoie de asemenea iluzii. Dacă e cineva care are de unde culege din belșug, apoi dați-mi voie să vă spun că dumneavoastră sînteți acela.

– Da, spui tu așa... A, bine-ai făcut, să intre aer curat, aerul dimineții, blînd și feciorelnic, care te învăluie atît de plăcut și de prietenos. Dumnezeiesc lucru e de fiecare dată întinerirea asta a lumii, la sfîrșitul nopții, și pentru bătrîni, și pentru tineri. Se spune mereu că tinerețea trage la tinerețe, dar natura tînără trage tot atît de bine și la bătrînețe și îi spune bătrînеții: „Bucură-te, sînt a ta – și a ta mai mult decît a tinereții. Pentru că tinerețea nu are înțelegere deplină față de natură, numai bătrînețea înțelege bine natura". Ar fi groaznic, de altfel, dacă numai bătrînețea ar trage la bătrînețe. Bătrînețea să stea unde este, să stea deoparte... Cum e vremea afară? Cam acoperită?

– Da, cam acoperită, Excelență. Soarele nu se vede și numai ici și colo se zărește cîte un petic albastru.

– Ia stai puțin. Du-te și te uită la barometrul și la termometrul de-afară, de la fereastră. Dar uită-te bine.

– Imediat, Excelență. Barometrul e la șapte sute douăzeci și doi de milimetri, Excelență, și temperatura afară e de treisprezece grade Réaumur.

– Ia uite! Atunci pot foarte bine să-mi închipui cum e troposfera. Și vînticelul care vine pe fereastră e și el cam răcoros, aduce umezeală mi se pare, cred că e din vest-sud-vest, și brațul își spune și el cuvîntul în privința asta. Densitatea norilor – cinci sau șase, în zori ceața s-ar fi putut confunda ușor cu o precipitație, dar acum vîntul s-a întețit, cum se vede și după nori, care vin destul de repede de la nord-vest, la fel ca aseară, și îndată au să se destrame, vîntul îi alungă sigur. Sînt cumuluși lunguieți în regiunile inferioare, nu? Iar mai sus sînt ciruși subțiri, parcă ar fi întinși cu mătura, și printre ei se mai zărește un petic senin – cam așa este, nu?

– Chiar așa, Excelență. Sus sînt niște șuvițe întocmai ca niște urme de mătură.

– Presupun că sus vîntul bate de la est și, chiar dacă mai jos bate de la vest, cumuluții se risipesc treptat pe măsură ce înaintează, și în locul lor apar ciruși frumoși, rînduri-rînduri. S-ar putea ca la amiază să se însenineze, dar după-masă are să se înnoureze iar. E o vreme schimbătoare, nesigură, cu tendințe contradictorii... Trebuie să învăț temeinic cum să judec forma norilor după starea barometrului. Mai demult, nimeni nu se interesa de mișcările norilor în regiunile superioare ale atmosferei; acum însă, un om învățat a scris o carte întreagă despre asta și a stabilit o întreagă nomenclatură – am contribuit și eu puțin la ea: de exemplu *paries*, peretele de nori, eu l-am inventat, așa putem să dăm un nume nestatorniciei și să-i spunem din ce clasă și specie face parte. Acesta e privilegiul omului pe pămînt: să spună lucrurilor pe nume și să le strîngă într-un sistem. Atunci, ca să zic așa, lucrurile își pleacă ochii în fața lui cînd le strigă. Numele înseamnă putere.

– Să nu scriu asta, Excelență? Sau poate că i-ați spus domnului doctor Riemer să-și noteze.

– Nu trebuie notat chiar tot.

– Dar nici nu trebuie să lăsăm ceva deoparte, Excelență, oricît de multe ar fi. Cartea despre nori o văd aici. E nemaipomenit de cîte lucruri vă puteți ocupa, Excelență! Domeniul care vă interesează poate fi numit universal.

– Ia ascultă, de unde iei tu expresiile astea?

– Dacă așa este, Excelență! Vreți să văd ce face omida? Omida aceea în culori frumoase? Să văd dacă mănîncă?

– Nu mai mănîncă, a mîncat destul cînd era afară și după aceea sub observație, aici la mine. A și început să-și construiască gogoașa, uită-te dacă vrei și ai să vezi cum iese dintr-o

ghindură sucul din care își face învelișul; în curînd are să se înfășoare complet și are să devină crisalidă, și sînt curios să constat dacă metamorfoza va avea loc și va ieși din ea fluturele ca să-și trăiască scurta și fragila lui existență pentru care s-a pregătit mîncînd atît de mult cînd a fost vierme.

– Da, Excelență, acestea sînt minunile naturii. Și acuma ce facem cu dictatul?

– A, da, avem ceva. Trebuie să fac Alteței sale regale marelui duce raportul despre blestemata aceea de revistă. Fii bun și ia asta de aici și dă-mi carnetul cu însemnări și creionul! Le-am pregătit de ieri.

– Poftim, Excelență. Ca să vă spun adevărul, domnul secretar John e și el aici și întreabă dacă nu aveți să-i dați ceva de lucru. Eu însă tare m-aș bucura dacă mi-ați îngădui să rămîn și să-mi dictați mie raportul. Pentru domnul secretar al bibliotecii o să mai aveți dumneavoastră de lucru după ce vă sculați...

– Bine, rămîi și pregătește-te de scris. Mi se pare că John vine întotdeauna prea devreme – deși de multe ori vine prea tîrziu. Are să intre după aceea...

– Vă mulțumesc din tot sufletul, Excelență.

Un om tare plăcut, cu o figură suportabilă și îndemînatic în serviciile pe care le aduce persoanei mele. Iar lingușirea nu vine din calcul – sau vine numai în parte –, ci dintr-un devotament sincer, amestecat cu oarecare vanitate, și dintr-o nevoie firească de dragoste. Un suflet tandru, bun și simțitor, care are ce are cu femeile. Mi se pare că de cînd s-a întors de la Tennstedt s-a umplut de vreo boală și se doftoricește singur. Dacă-i așa cum bănuiesc, atunci nu mai pot să-l țin. Trebuie să vorbesc cu el sau să-l pun pe August să vorbească – nu, nu pe August, pe Rehbein, medicul Curții. Tînărul o întîlnește la bordel pe fata pe care a iubit-o și care l-a subjugat, chinuindu-l în toate felurile, și el își ia acum revanșa. Un subiect nostim. S-ar putea scoate

din asta un lucru puternic și emoționant, într-o formă excelentă. Ah, ce lucruri viguroase și admirabile s-ar putea face dacă am trăi într-o societate liberă și inteligentă! Ce încătușată este arta și ce îngrădită de opreliști stupide e îndrăzneala ei firească! Dar iarăși poate că asta e și spre binele ei, pentru că e mai misterioasă și mai puternică, mai temută și mai iubită atunci cînd nu umblă goală, ci drapată cu iscusință și numai din cînd în cînd își arată o clipă temeritatea ei înnăscută, speriindu-i pe oameni și fermecîndu-i. Cruzimea este un ingredient principal al iubirii și împărțit în mod egal între sexe: cruzimea voluptății, cruzimea ingratitudinii, a nesimțirii, a subjugării și a maltratărilor. De alminteri, la fel și bucuria de-a suferi și de-a îndura cruzimea. Și mai sînt vreo cinci-șase ciudățenii de acestea – dacă sînt într-adevăr ciudățenii –, dar asta poate să fie o prejudecată morală, care într-o combinație chimică, fără să mai fie nevoie de altceva, constituie iubirea. Iubirea ar fi alcătuită din asemenea ingrediente, lumina cea mai curată ar fi formată numai din obscurități ce nu pot fi mărturisite. *Nil luce obscurius?* Să aibă oare dreptate Newton? În sfîrșit, cum o fi, cum n-o fi, romanul gîndirii europene de-aici a luat naștere.

Totuși, nu se poate spune că lumina a cauzat atîta rătăcire, atîta dezordine, atîtea încurcături și atîta compromitere a respectabilului cum cauzează mereu și pretutindeni iubirea. Dubla familie a lui Carl August, copiii...[1] Acest Oken l-a atacat pe duce în ce privește treburile statului, dar va ezita oare, dacă va fi ațîțat, să-l atace și cu privire la viața lui de familie? Trebuie să i se spună asta prințului fără înconjur, ca să se convingă că singurul lucru rezonabil și singurul remediu este suprimarea revistei, așadar extirparea chirurgicală, nu avertismentul, amenințarea, chiar asmuți-

[1] Se referă la legătura ducelui Carl August cu actrița și cîntăreața Caroline Jagemann. (n.tr.)

rea procurorului general împotriva catilinarului obraznic sau darea în judecată, așa cum ar vrea stimatul președinte al organului executiv. Bieții de ei, vor să se ia la ceartă cu spiritul! Mai bine s-ar lăsa păgubași. Habar n-au. Acela și în vorbă e tot atît de dibaci și de nerușinat ca în scris, și dacă se prezintă la judecată are să le dea niște replici pe care n-au să fie în stare să le pareze, și atunci ce au să facă? Din două una: ori au să-l vîre la răcoare, ori au să-l lase să plece triumfător. Și pe urmă, e un lucru necuviincios și insuportabil să admonestezi un scriitor așa cum îl iei la refec pe un băiat de școală. Statului nu-i folosește asta, iar culturii îi aduce chiar pagube. Omul e deștept și merituos; dacă se apucă să submineze statul, atunci, poftim, să i se ia din mînă unealta stricătoare, și gata, dar fără amenințări, și astfel să aibă răgazul să se reculeagă, și pe viitor să fie mai modest. Amenințați-l pe harap că, dacă nu se face alb, îl pedepsiți! Și de unde să existe stăpînire de sine și modestie acolo unde totul încurajează îndărătnicia și obrăznicia?!? Chiar dacă nu va fi atît de violent ca pînă acum, cu siguranță că va începe cu ironia, și atunci n-o să-i mai puteți răspunde absolut nimic. Voi nu cunoașteți expedientele inteligenței. Cu jumătăți de măsură îl siliți numai să devină și mai rafinat, ceea ce e bine pentru el, dar în nici un caz nu pentru voi. Ce autoritate de stat e în stare să-i descopere tertipurile și să-i dezlege șaradele și logogrifele și să facă pe Oedipul față de un asemenea Sfinx? Nici să nu încerce, că se face de rușine.

Și acuzarea publică! Pentru care motiv vor să-l aducă în fața sanhedrinului? Înaltă trădare, zic ei. Dar unde vedeți aici vreo înaltă trădare? Se poate numi înaltă trădare o acțiune publică a unui om? Puneți puțintică ordine în mintea voastră înainte de-a porni în numele ordinii împotriva unui destructor deștept! El vă tipărește imediat acuzarea, o adnotează și declară că va dovedi adevărul celor scrise și deplina lor exactitate pînă-n cele mai mici amănunte, iar pentru declararea adevărului nimeni nu poate fi pedepsit. Și unde-i oare tribunalul înaintea căruia, în aceste vremuri de vrajbă, veți putea intenta un asemenea proces? Oare în facultăți și în dicasterii nu sînt oameni cu idei revoluționare la fel ca inculpatul? Vreți cumva să ajungeți să-l vedeți achitat și plecînd de la judecată încărcat de elogii? Frumos ar mai fi ca un prinț suveran să-și etaleze problemele personale în fața unei curți judiciare zguduite de pasiunile vremii și s-o lase să hotărască așa cum vrea! Asta nu este o chestiune judiciară și nici nu trebuie să devină. E necesar să se lucreze polițienește, pe ascuns și fără atîțarea opiniei publice. Redactorul trebuie ignorat, numai tipograful trebuie chemat și avertizat că, dacă mai tipărește foaia, va fi arestat. Răul să fie extirpat pe tăcute – și fără nici o răzbunare. Ei vorbesc despre răzbunare personală și nu văd ce groaznic lucru e să faci o asemenea mărturisire! Vreți ca sub falsul motiv al menținerii ordinii să sporiți oroarea acestor vremuri și să invitați grosolănia să-și facă de cap? Cine vă garantează că stupiditatea asmuțită nu se va repezi cu bîta și nu va maltrata în chip detestabil pe un om care merită să joace în știință un rol strălucit? Bine că Dumnezeu are grijă și noroc de raportul meu cu argumente tari!

– Ești gata, Carl?

– Gata, Excelență.

– „Am socotit întotdeauna că este datoria mea de căpetenie aducerea la îndeplinire, după puterile mele, a ordinelor Alteței voastre regale...“

– Poate ceva mai încet, Excelență, dacă-mi dați voie!

– Abreviază și tu cum poți, că, dacă nu, îl chem pe John!

.....

– Și așa mai departe. „Al Alteței voastre regale preaplecat și supus slujitor.“ E gata deocamdată. Am tăiat tot ce-mi notasem. Copiază totul, provizoriu, pe curat. Nu-i încă pe de-a-ntregul finisat, e încă prea expresiv și nu-i nici compus

chiar așa cum trebuie. Cînd am totul scris în fața mea, atunci mai ordonez materialul și mai modific pe ici, pe colo. Scrie citeț; dacă poți, chiar înainte de masă. Acum am să mă scol. Scrisori deocamdată nu mai dictez, nu. Asta mi-a luat prea mult timp și mai am încă o mulțime de lucruri de făcut în dimineața asta. *Une mer à boire* – din care totuși într-o zi nu poți să iei mai mult de cîteva înghițituri. La amiază îmi trebuie trăsura, auzi tu, să spui la grajd. Nimbuși n-au să se formeze, astăzi nu plouă. Mă duc în parc, să văd construcțiile cele noi, cu domnul ordonator al construcțiilor Coudray; poate că vine și la masă, poate că vine și domnul von Ziegesar. Ce-avem?

– Friptură de gîscă și budincă, Excelență.

– Să umpleți bine cu castane gîsca. Asta satură.

– Am să comunic, Excelență.

S-ar putea să vină cu noi și vreun profesor sau doi de la școala de desen. O parte a școlii se mută de pe Esplanadă în pavilionul de vînătoare. Trebuie să inspectez acolo. Pune-mi halatul aici, pe fotoliu. Te sun eu cînd să vii să-mi faci părul. Du-te. Și, Carl! Pune să mi se pregătească gustarea înainte de zece, sau în orice caz nu mai tîrziu de zece! Vreau potîrniche rece și un pahar de maderă. Nu te simți om întreg pînă nu iei ceva care să te învioreze. Cafeaua de dimineață e mai mult pentru cap, dar pentru inimă e în primul rînd madera.

– Sigur, Excelență, și pentru poezie e nevoie de amîndouă.

– Șterge-o!

Sfîntă apă, rece și curată, nu mai puțin sfîntă cu prozaica ta limpezime decît focul solar și adînc delectabil al vinului! Slavă apei! Slavă focului! Slavă inimii viguroase și sincere, slavă deci ingenuității care cu fiecare zi întîmpină din nou ca pe o minunată aventură tot ce e proaspăt, curat, primordial, fondul originar al unei rafinări pe-ndelete și puțin cîte puțin folosite! Slavă rafinării în care ingenuitatea se integrează! Numai ea e cultura, numai ea este mare. Peștii mișună-n apă, păsări se-nalță spre cer – frumos spus! Am dat cuvîntului „se-nalță spre cer“ un înțeles solemn și cuprinzător. Se tot vorbește în poezia de astăzi despre ochi care se-nalță spre cer. Din această expresie de exaltare tîmpă, cu duioșii cucernice, eu am făcut dintr-o dată un cuvînt plin de vigoare, de măreție și de voioșie, care evocă un spectacol vast și viu. Asta ar putea servi la definiția gîndirii poetice... „Apa să curgă-n voie! Trainic fie pămîntul! Suflă vînt luminos. Foc să țîșnească-n sus!...“ Proslăvirea elementelor apare chiar și în *Pandora*, de-aceea i-am spus joc festiv. Am să reiau asta, cu spor și înălțare, în a doua noapte a Walpurgiei... Viața este spor și înălțare, lucrul trăit e fără putere, trebuie să-l mai trăiești o dată, sporit, în gînd. „Proslăvite fiți voi, patru Elemente ale Firii!“ Acesta trebuie să fie finalul corului, în baletul mitologic-biologic, în drama satirică a naturii. Voie bună, voie bună... cel mai adînc și mai însemnat efect al artei este sentimentul grațiosului, în nici un caz sublimul încruntat care, oricît ar fi de strălucit și de scînteietor, e numai un produs, tragic epuizat, al moralei. Gîndirea profundă trebuie să fie zîmbitoare... Ea trebuie să circule neobservată și să se reveleze numai inițiaților – așa cere ezoterismul artei. Poporului imagini colorate, și îndărătul acestora – taine cunoscătorilor. Tu, dragul meu, erai un democrat și credeai că trebuie să oferi mulțimii lucruri înalte – mărinimos și plat. Dar mulțimea și cultura nu merg deloc împreună. Cultura înseamnă societate aleasă, oameni care se înțeleg discret, cu un surîs, cînd e vorba de lucruri înalte. Și surîsul augurilor se potrivește cu strengăria parodistă a artei, care dă cele mai impertinente lucruri într-o formă gravă, iar lucrurile grave pe un ton glumeț...

Buretele ăsta îl am de mult – comod exemplar de animalitate fixată în adîncuri, în umiditatea originară. Pînă la om mai e mult. În ce fund de mare te-ai format și ai crescut,

ciudat eșafodaj de viață, din care sufletul firav a zburat? Poate în Marea Egee? Ai avut și tu un locșor în tronul de scoici irizate al Afroditei? Cu ochi orbește năpădiți de apa pe care-o storc din porii tăi, văd alaiul lui Neptun, vălmășagul de hipocampi și balauri, de grații ale mării, nereide și tritoni sunînd din corn și însoțind carul Galateei prin împărăția valurilor... Bun obicei storsul buretelui, pe ceafă: îți înviorează tot trupul, cît timp poți suporta șuvoiul rece, înfiorător și plăcut, fără să-ți pierzi răsuflarea; dacă brațul la care ai dureri nevralgice ți-ar permite, te-ai îmbăia în rîu fără nici o ezitare, ca atunci cînd, zvăpăiat și nebunatic, ai ieșit din apă noaptea cu părul ud și desfăcut, speriindu-i în chip fantastic pe trecătorii întîrziați. Zeii cei veșnici dau tot acelora care li-s dragi... Mult a trecut de la noaptea cu lună cînd, ieșind din apă, cu trupul înviorat de-o limpede beție, ai aruncat în văzduhul de-argint vorbe entuziaste! Uite și-acum: apa rece pe spinare ți-a adus aminte de Galateea. Inspirație, idee subită, gînd dăruit de o stimulare fizică, de-o aținare sănătoasă, efect al sîngelui care curge zglobiu prin vene, anteică atingere cu elementul și cu natura. Spiritul – un produs al vieții – care abia în el trăiește cu adevărat. Fiecare se sprijină pe celălalt. Trăiesc unul din altul. Nu e nimic dacă gîndul, plin de bucuria vieții, se crede el însuși mai mult decît este – ce-i important aici este că bucuria și mulțumirea de tine însuți fac din gînd poezie. Desigur, pe lîngă bucurie trebuie să existe și grija, grija de ceea ce este bun și drept. Că doar gîndirea întruchipează și necazul vieții. Așadar, ce-i drept și bun e odrasla necazului și-a bucuriei. Am de la mamă voioșia... Tot ce-i grav provine din moarte, înseamnă respect față de moarte. Dar groaza de moarte este descurajarea ideii – pentru că viața se dă bătută. Toți ne prăbușim în deznădejde. Slavă deci și deznădejdii! Ea va fi ultimul tău gînd. Chiar ultimul, pe veșnicie? Ar însemna evlavie

să crezi că în neagra renunțare a spiritului părăsit de viață va străluci cîndva raza de bucurie a unei vieți mai înalte.

Nu se preface spiritul în pulbere... Credința și evlavia mi-ar plăcea dacă n-ar fi credincioșii. Bine-ar fi să fie așa, și ar fi bine și pentru respectul plin de speranță și de încredere față de mister, dacă nu s-ar găsi atîția proști înfumurați care să facă din evlavie și din credință o tendință și un curent arogant al epocii actuale, un obraznic atu al tinereții – o nouă cucernicie, o nouă credință, un nou creștinism – și dacă n-ar fi amestecat acestea toate cu fățărnicie, cu vorbărie patriotardă și mormăială dușmănos bigotă, făcînd o concepție de viață pentru băieții sinistri... Desigur, pe vremuri, la Strassburg, eram și noi, cu Herder, aroganți față de concepțiile învechite, atunci cînd îl cîntam pe Erwin și catedrala lui[1] și nu voiam să ne lăsăm înduioșați de doctrina bleaga a dulcegăriei. Și ne păstram neatins simțul primordialului și al caracteristicului. Asta le-ar fi celor de astăzi foarte pe plac, le-ar conveni grozav cuvioșilor gotici, dar tocmai din cauza asta n-ai mai pus lucrurile de-atunci în ediția completă și de-abia acum, de curînd, Sulpiz Boisserée, amic bun, și credincios, și priceput, te-a făcut să-ți revizuiești părerile și să nu te mai tăgăduiești pe tine însuți. Astfel, datorită lui ai reluat legătura cu vechiul nou, cu propria tinerețe. Mulțumește bunăvoinței de sus, înnăscutei ocrotiri, că ceea ce ți se părea penibil și amenințător te-a întîmpinat într-o ipostază delicată și sinceră, cu o figură cuviincioasă și respectuoasă, în persoana acestui tînăr entuziast și adînc cunoscător al caracterului popular, religios și vrednic, al arhitecturii, al picturii vechi germane; el ți-a deschis ochii ca să poți vedea multe lucruri pe care nu voiai să le vezi, să-i cunoști pe van Eyck și pe cei dintre el și Dürer și arta bizan-

[1] Erwin din Steinbach (m. 1318), meșter arhitect, a început să construiască în 1284 catedrala din Strassburg. (n.tr.)

tino-renană. Cu vîrsta, tu te îndepărtaseși de tineretul care voia să-i înlăture pe bătrîni, făcuseși asta ca să te poți menține și să te aperi de impresii noi și stingheritoare, și iată că deodată, atunci, la Heidelberg, acasă la Boisserée, ți s-a deschis o lume nouă de culori și de figuri care te-au scos din vechiul făgaș al concepțiilor și al sentimentelor tale – tinerețea în bătrînețe, bătrînețea în tinerețe – și vezi acum ce lucru bun se arată a fi capitularea atunci cînd e cucerire și supunerea atunci cînd îți dăruiește libertatea, pentru că ea se iscă din libertate. I-am spus asta lui Sulpiz. I-am mulțumit că a venit, cu adîncă și modestă amiciție, să mă cîștige – să mă înhame, bineînțeles, asta vor toți – la proiectul lui cu terminarea domului din Köln. Și-a dat toată osteneala ca să mă facă să văd invenția originală și patriotică a vechii arhitecturi germane și să-mi arate că goticul a fost mai mult decît rezultatul decăderii arhitecturii grecești și romane.

Aici, figuri grotești, iscate.
De triste minți întunecate,
Trec drept înalte frumuseți.

Totuși, tînărul acesta își susține cauza cu atîta îndemînare și cu atîta pricepere, în chip atît de hotărît și atît de plăcut totodată, cu diplomație, dar și cu franchețe, încît mi-a fost de la-nceput simpatic și simpatică mi-a devenit și cauza lui. Minunat lucru cînd omul are o cauză pe care o apără! Asta îl face și pe el frumos și îi face frumoasă și cauza. Chiar cînd e grotescă. Îmi vine să rîd și acum cînd mi-aduc aminte cum, la prima vizită, în 1811, stăteam aici și cercetam amîndoi, aplecați peste masă, gravurile lui de artă renană, planurile catedralelor din Strassburg și din Köln și ilustrațiile lui Cornelius la *Faust* și cum ne-a surprins Meyer în această dubioasă ocupație. A intrat, s-a uitat pe masă, și eu am spus: „Uite, Meyer, vremea de altădată e iarăși vie în fața noastră!“ El nu-și putea crede ochilor că

mă interesez de asemenea lucruri. A început să mormăie și să murmure că tînărul Cornelius a luat cu evlavie din sulul vechi german numai defectele, și s-a uitat la mine uimit văzînd că nu iau în seamă vorbele lui, că îmi place scena din pivnița lui Auerbach și sînt de părere că gestul cu care Faust îi oferă fetei brațul e un lucru izbutit. Meyer a fost uluit cu totul, aproape i s-a tăiat respirația de mirare cînd a văzut că eu nu zvîrl jos de pe masă această barbarie arhitectonică creștină, ci, dimpotrivă, sînt de părere că schițele turnurilor sînt uimitoare și admir măreția coloanelor. A încercat s-o întoarcă, a mîrîit, a dat din cap, s-a uitat la schițe, apoi la mine, a cedat un pic, făcînd pe Polonius – *It is back'd like a camel* – un discipol părăsit și trădat. Se poate oare ceva mai comic decît trădarea față de discipoli? Poate fi o mulțumire mai hoțească decît aceea de-a scăpa de ei, de-a nu te lăsa ținut în loc de dînșii, de a-ți bate joc de ei – poate fi ceva mai de haz decît gurile lor căscate atunci cînd te învingi pe tine însuți și îți cîștigi libertatea? Libertatea asta e drept că poate să fie rău înțeleasă, să pară că te împinge pe un drum greșit, și cuvioșii cred că te-ai dat de partea lor, pe cînd, de fapt, tu vrei numai să te lămurești și rîzi de absurdițăile pe care le descoperi. Nebuniile sînt interesante și trebuie să le cunoști. L-am întrebat pe Sulpiz cum stau lucrurile cu protestanții care au trecut acum de curînd la catolicism și i-am spus că aș vrea să știu ce i-a determinat să apuce pe drumul acesta. El e de părere că la asta a contribuit mult Herder și lucrarea lui despre filozofia istoriei umanității, dar totodată a contribuit și epoca actuală, curentul istoric universal.

Vreau să cunosc și eu aceste lucruri, în privința asta avem ceva în comun; și la nebuni găsești întotdeauna ceva comun, atîta numai că ia o înfățișare deosebită și dă rezultate deosebite. Curentul istoric universal – tronuri cad, imperii tremură, la asta mă pricep și eu, asta s-a întîmplat,

dacă nu mă înșel, și în viața mea – cu singura deosebire că unul cu ocazia asta capătă un spirit milenar și tinde spre colosal și imens, iar altul se face catolic. Spiritul milenar e înfrățit, bineînțeles, și cu tradiția, dacă știi să înțelegi tradiția așa cum trebuie. „Nebunii însă vor să sprijine tradiția cu erudiția și cu istoria – ca și cum asta n-ar fi împotriva oricărei tradiții! Tradiția o accepți și pe urmă îi atribui un anumit caracter, sau n-o accepți deloc, și atunci ești un burtă verde critic și atît. Totuși, protestanții (i-am spus eu lui Sulpiz) umplu vidul și vor să facă din asta un misticism – pentru că așa este: cînd ceva trebuie să se ivească neapărat și nu poate fi săvîrșit, asta înseamnă misticism. Ce oameni absurzi! Nu pricep cum s-a născut slujba bisericească și se poartă așa, ca și cum asta s-ar face bătînd din palme. Cine rîde de acest lucru e mai credincios și mai cucernic decît ei. Acum însă au să creadă cu toții că ești credincios și cuvios în felul lor. Au să ia în brațe cărticica ta de călătorii pe Rin și Main în care vorbești despre dezvoltarea artei în vremurile negre, și recolta ta au s-o treiere repede, ca să se împăuneze pe urmă, plini de entuziasm patriotic, cu paiele rămase. Treaba lor, habar n-au ce înseamnă libertatea. Să-ți dai existența ca să existi e un truc la care trebuie să te pricepi. Pentru asta trebuie mai mult decît „caracter“: trebuie spirit și darul înnoirii vieții prin spirit. Animalul are o existență scurtă; omul poate să-și repete stările, tinerețea în bătrînețe, bătrînețea în tinerețe; lui îi este dat să mai trăiască ce-a mai trăit o dată, sporit în spirit, el are darul întineririi superioare, atunci cînd își învinge teama de tinerețe, neputința și lipsa de iubire, cercul magic, inaccesibil morții... Toate mi le-a adus Sulpiz, cu amabilitate și din preaplinul inimii, gîndindu-se desigur să mă înhame – nu știa însă ce-mi aducea și nici n-ar fi putut să mi le aducă dacă lampa n-ar fi fost în așteptarea flăcării care a aprins-o, dacă n-aș fi fost pregătit pentru o intervenție cu care au început atîtea lucruri și care a pus mai multe la cale decît cărticica veche germană. A venit la mine în 1811, și de-atunci încoace, an de an, a apărut traducerea lui Hammer[1] cu prefața despre cel din Șiraz, a venit darul entuziasmului, recunoașterea ca într-o oglindă, visul voios-mistic al metempsihozei, învăluit în spiritul milenar pe care îl insufla acel Timur[2] al Mediteranei, puternicul și cruntul meu prieten; a venit atunci adîncirea în tinerețea umanității – vastă credința, îngust gîndul –, călătoria rodnică înapoi pînă la patriarhi și pe urmă cealaltă călătorie, la locul de naștere, făcută cu presimțirea unei iubiri ce-avea să vină – și a venit Marianne. El însă n-are nevoie să știe cum s-au înlănțuit toate, nu-i spune cum a început povestea o dată cu sosirea lui acum cinci ani, nici n-ar fi adevărat, și-ar închipui lucruri care nu sînt, el a fost numai un instrument, înhămat el însuși, el, care voia cu tot respectul să mă înhame pe mine. Odată mi-a spus că vrea sa învețe de la mine să scrie, ca să-și poată propaga mai bine ideile, și și-a pus în cap să stea o iarnă la Weimar ca să deprindă scrisul de la mine, și eu să-i dau sfaturi cum s-o facă. „Nu, dragul meu, i-am spus, am acum destulă bătaie de cap cu păgînii mei, eu, care sînt tot un păgîn. N-ai trage prea multe foloase, fiindcă nu m-ai avea decît pe mine, și asta ar fi prea puțin, eu neputînd să mă ocup tot timpul de dumneata.“ A fost o vorbă rostită cu dragoste. I-am mai spus multe de-acestea. I-am lăudat descrierile și i-am spus: „Sînt bune și așa cum trebuie, pentru că au tonul cuvenit și întotdeauna tonul e principalul. N-aș putea să le fac nici pe jumătate atît de bune, fiindcă eu n-am credință.“ Și i-am citit din *Călătoria în Italia* pasajul unde îl ridic în slăvi pe

[1] Joseph von Hammer-Purgstall (1774–1856), orientalist austriac: a tradus în 1812 *Divanul* poetului persan Hafiz care a trăit la Șiraz (aprox. 1320–1389). Goethe s-a inspirat din această lucrare pentru *Divanul apusean-răsăritean*. (n.tr.)

[2] Se referă la Napoleon I, comparîndu-l cu Timur (1336–1405), hanul mongolilor care a cotropit numeroase țări. (n.tr.)

Palladio și îi afurisesc pe nemți cu clima și cu arhitectura lor. Săracul, i-au dat lacrimile, și i-am promis imediat că am să scot pasajul cu injurii, ca să vadă ce om de treabă sînt.

Tot ca să-i fac pe plac, am scos din *Divan* diatriba împotriva crucii; crucea de chihlimbar, nebunia nord-vestică. I se păruse prea amară și prea aspră și m-a rugat s-o las deoparte. Am spus: „Bine, o las, dar numai de hatîrul dumitale...“ Am să i-o dau lui fecioru-meu, ca atîtea altele pe care i le-am dat și care jigneau lumea. El le păstrează cu pietate, așa că i le dau, îi fac plăcere, și asta e un bun expedient, între distrugere și jignire... Dar și ținea la mine – era foarte fericit cînd vedea că mă interesez de hîrțoagele lui cuvioase și mă iubea nu numai pentru că mă interesau ideile lui, nu, ci de dragul meu. Un auditor *comme il faut* – ce mult i-a plăcut bucata cu noaptea cea mai scurtă sau aceea cu Aurora îndrăgostită de Hesperus, pe care i le-am citit, în timpul călătoriei la Neckarelz, într-o odaie în care era frig. Un suflet excelent! Mi-a spus lucruri frumoase, instructive, despre înrudirea dintre *Divan* și *Faust*, și mi-a fost un tovarăș bun de drum, căruia i-am povestit o mulțime de întîmplări, în trăsură și pe la popasuri. Mai ții minte drumul de la Frankfurt la Heidelberg? La ceasul cînd răsăreau stelele i-ai vorbit despre Ottilie, cît ți-a fost de dragă și cum ai suferit din pricina ei, vorbeai în șoaptă, tainic, înfiorat de frig, de emoție și de somnolență... Cred că s-a temut... Frumos drum de la Neckarelz în sus, printre stînci calcaroase, pe unde am găsit fosile și amoniți! Oberschaflenz-Buchen... La amiază am nimerit la Hardtheim în grădina hotelului. Acolo era o chelneriță tînără, care mi-a plăcut cu ochii ei galeși și în privința căreia am demonstrat că tinerețea și Eros fac frumusețea, pentru că fata nu era drăguță, dar arhiatractivă și a devenit și mai atractivă prin mîndria puțin ironică și puțin rușinată care a cuprins-o cînd a observat că vorbesc despre ea, așa cum și trebuia să observe, și a remarcat și Sulpiz, fiindcă eu vorbeam tocmai pentru ca ea să-și dea seama că vorbesc despre dînsa – dar a păstrat tot timpul o atitudine exemplară în asemenea împrejurări: nici stinghertă, dar nici necuviincioasă – asta e politețea catolică – și a fost foarte veselă și binevoitoare cînd i-am dat o sărutare – o sărutare pe buze.

Zmeură la soare. Miros cald de fructe, nu-ncape îndoială. Fac dulceață în casă? Nu-i acum timpul, îl aveam în nări. Plăcut, minunat, mirosul de zmeură, mustind sub uscăciunea catifelată, cald de focul vieții, ca niște buze de femeie. Dacă tot ce-i mai bun în viață e iubirea, tot ce-i mai bun în iubire e sărutul – poezia iubirii, pecetea dragostei, senzual-platonică, mijlocul tainei între începutul spiritual și sfîrșitul carnal, dulce înfăptuire, desăvîrșită în sfere mai înalte decît este acesta și cu organele mai pure ale răsuflării și ale vorbirii – spiritual, pentru că e încă individual și foarte distinctiv –, îi ții în mîini capul dat pe spate, privirea ei zîmbitoare printre gene se topește în privirea ta și sărutul tău spune: „Te iubesc și numai la tine mi-e gîndul, la tine, unică și minunată în lumea întreagă!“ Procreația, anonim-făptuitoare, în fond fără alegere, e acoperită de întunecime. Sărutul e fericire, procreația e voluptate. Dumnezeu i-a dat-o și viermelui. Ai viermuit și tu zdravăn pe vremuri, dar principalul pentru tine este mai degrabă fericirea și sărutul – fugarnică atingere a avîntului conștient cu frumusețea repede trecătoare. Aici este și deosebirea dintre artă și viață, fiindcă plenitudinea vieții, a umanității, procrearea nu e treaba poeziei, sărutarea spirituală pe buzele de zmeură ale lumii... Jocul buzelor lui Lotte cu canarul, pasărea care își lipea drăgălaș pliscul de buzele suave și pe urmă zbura de la gura ei la gura mea, un joc groaznic și totodată de-o înduioșătoare nevinovăție. Dar totul e bine lucrat... Plin de talent – tinerelul acela cunoștea bine arta cum cunoștea și dragostea, și cînd iubea făcea tot artă – sturluba-

tic, dar gata de pe-atunci să sacrifice artei iubirea, viața și umanitatea! Dragii mei, vă mîniați voi, dar n-am încotro, s-a făcut, o să iasă cu ocazia tîrgului de la Leipzig[1], iertați-mă, dacă puteți. Trebuie, iubiților, să vă rămîn dator și vouă, și copiilor voștri pentru clipele grele pe care, din cauza purtării mele... Sau cum vreți să-i spuneți. Dar ia stați puțin!... Ce-am scris atunci a fost pe vremea tinereții zvăpăiate, demult. Și mi-am amintit scrisoarea cînd am luat iar în mînă astă-primăvară prima ediție și după atîta amar de vreme am recitit toată povestea asta aiurită. N-a fost o întîmplare, trebuia să fie așa, lectura aceasta e o ultimă verigă a șirului de întîmplări care a început cu vizita lui Boisserée, face parte din faza ce revine periodic, faza de înnoire a vieții, sporită în spirit, în altă solemnitate a reluării...

De altfel, totul strălucit lucrat, bravo ție, tinere, excelentă țesătură sufletească belșugul de motivări psihologice! Reușită scena cu nebunul care caută flori toamna! Nostim cum Lotte se gîndește rînd pe rînd la prietenele ei ca să aleagă una pentru Werther, dar la fiecare descoperă cîte ceva care nu-i place și nu găsește nici una căreia să i-l lase. Asta ar putea să figureze și în *Afinitățile elective.* Sînt de mirare atîta îndemînare și atîta iscusință alături de-atîta sentimentalism și de răsturnarea aceasta a îngrădirilor individuale, a zidurilor de temniță ale existenței umane. E explicabil de ce a prins atît de bine, și cel care a scris asta nu era un cîrpaci. Numai acela știe ce înseamnă ușurință în expunere, care se ostenește s-o capete și izbutește. Lucrarea e ușoară și limpede datorită formei epistolare, datorită momentanului, a permanentei reluări și reașezări a subiectului – un sistem general de raporturi între unități lirice. Talent înseamnă să dai acestor socoteli greutate – și, de asemenea, să te pricepi să le exprimi ușor. Cu *Divanul* este exact același lucru – curios cum mereu e același lucru. *Divanul* și *Faust,* e adevărat,

[1] Se referă la romanul epistolar *Suferințele tînărului Werther*. (n.tr.)

dar *Divanul* și *Werther* sînt și mai mult frați, mai bine spus: e același lucru pe trepte deosebite, înălțare, limpezită reluare a vieții. De-ar putea să meargă așa la nesfîrșit, înălțîndu-se în veșnicie, mereu ispășind și mereu cîștigînd!... De sărutări se vorbește din belșug și în cîntecul de demult, și în cîntecul cel nou. Lotte la clavir, cu buzele ei, care niciodată nu fuseseră mai fermecătoare decît atunci cînd parcă se deschideau dornice să soarbă sunetele dulci – nu era oare încă de pe atunci Marianne sau, mai binezis, Marianne nu era tot Lotte atunci cînd cînta liedul lui Mignon, și Albert era și el acolo, somnoros și îngăduitor? De data asta a fost ca un ceremonial, o repetare a unui străvechi obicei, o îndeplinire solemnă și o comemorare atemporală – mai puțină viață decît prima oară și totodată mai multă viață spiritualizată... acuma cred că vremea a trecut, și această întrupare n-am s-o mai văd niciodată. Aș vrea totuși, pentru că dacă aș spune că nu mai e nevoie ar însemna să renunț, așteptînd răbdător o nouă înnoire. Să rămînem așa! Iubita revine mereu ca s-o săruți, mereu tînără (desigur, e cam neplăcut să te gîndești că ea, cu figura supusă timpului, bătrînă, mai trăiește pe undeva – dar nu trăiește atît de frumos și de bine cum trăiește *Werther* alături de *Divan).*

Divanul însă e mai izbutit, mai maturizat chiar și înălțat, ieșit din patologic; amîndoi au devenit acum modele, ridicate în sfere înalte. Te cuprinde mirarea cînd te gîndești ce motive a găsit tinerelul de-atunci. Răzvrătirea împotriva societății, ura împotriva nobililor, indignarea burgheză – cine te-a pus, nătîngule, să vîri toate acestea, un fitil politic care face să scadă valoarea lucrării? Împăratul avea dreptate cînd spunea mustrător: „De ce-ai făcut asta?“ Noroc numai că nu s-a observat, a mers împreună cu toate exaltările pasionale ale cărții, considerîndu-se că acest aspect nu avea drept scop un efect imediat. Prostii tinerești și, pe lîngă asta, subiectiv neadevărate. Atitudinea mea față de păturile de

sus era foarte favorabilă – trebuie să dictez neapărat pentru partea a patra a Vieții mele[1] că datorită lui *Götz,* indiferent de faptul că erau încălcate acolo unele obișnuințe ale literaturii de pînă atunci, eu am avut față de pătura superioară o atitudine chiar excelentă... Unde mi-e halatul? Îl sun pe Carl, să-mi frizeze părul. *The readiness is all* – poate că vine vreo vizită. Plăcută e flanela asta moale, o simt cînd îmi împreunez mîinile la spate. Cînd mă aflam pe malul Rinului la Brentano, la Winkel, sau pe terasă la Willemer, la Gerbermühle, mă plimbam în halat. Nimeni nu îndrăznea să-mi vorbească, de teamă să nu-mi tulbure gîndurile, deși de multe ori nu mă gîndeam la nimic. E foarte plăcut să fii bătrîn și mare: respectul e necesar. Halatul moale m-a însoțit pretutindeni – casnică obișnuință pe care o iei cu tine în călătorie ca să-ți aperi propriul eu și să înfrunți străinătatea! La fel ca paharul de argint pe care îl iau cu mine oriunde mă duc, și-mi iau și vinul cu care-s obișnuit, ca să nu-mi lipsească nicăieri și să nu fie mai puternică decît mine și decît obișnuința mea străinătatea, care în alte privințe e instructivă și plăcută. Ții la obiceiurile tale, stărui în tine însuți – și dacă vreunul te critică și spune că asta e anchilozare, critica e fără rost, fiindcă nu-i nici o contradicție între persistență, tendința către unitatea vieții, conservarea eului și înnoire, întinerire: *all' incontro,* aceasta nu există decît în unitate, în cercul care se încheie, semnul care alungă moartea...

– Fă-mă frumos, Figaro, Battista, sau cum te mai cheamă! Fă-mi părul! De bărbierit m-am bărbierit singur – tu cînd ajungi la buze îl prinzi pe om de nas, obicei țărănesc, nu pot să sufăr – știi povestea cu studentul poznaș care s-a lăudat față de colegi că are să-l apuce de nas pe un domn bătrîn și nobil; s-a angajat ca bărbier la el, și în felul acesta a putut să-l tragă de nas de față cu mai multă lume; de supărare, pe domnul cel bătrîn l-a lovit damblaua, și farsorul a fost provocat la duel de fiul celui mort, alegîndu-se cu un bețeșug pe toată viața.

– Nu cunosc povestea, Excelență. Depinde de spiritul și sentimentul cu care îl apuci pe cineva de nas, și Excelența voastră puteți fi sigur că...

– Bun, bun, dar prefer să fac asta cu mîna mea. De altfel, mie nici nu prea îmi crește cine știe ce barba de la o zi la alta. Ia vezi de păr, vreau să mi-l pudrezi și poți să-l faci puțin și cu drotul pe ici, pe colo; te simți alt om cînd ți-ai pieptănat părul de pe frunte și de pe tîmple și l-ai fixat bine; atunci fregata e gata de luptă și capul ți-e limpede, fiindcă între păr și creier există o legătură – un creier nepieptănat nu face mare lucru. Cel mai bine era pe vremea coafurii *catogan,* cu părul strîns în pungă, la ceafă, tu nu știi de asta, ești din epoca frizurii *à la* Titus, eu însă vin de departe, am străbătut mai multe epoci, am fost și pe vremea pletelor și a cîrlionților – cînd mă gîndesc, parc-aș fi jidovul rătăcitor care merge prin vremuri mereu același, în timp ce, fără să observe, obiceiurile și îmbrăcămintea lui se schimbă.

– Excelenței voastre cred că-i stătea bine în hainele brodate de pe timpuri, cu coadă și cu păru-n rulouri la tîmple.

– Să știi un lucru: era o vreme plăcută și bine închegată, și nebuniile de pe-atunci, făcute în taină, erau mai interesante decît sînt cele de astăzi. Libertatea nu e nimic dacă nu-i totodată și eliberare. Și să nu credeți voi că atunci nu exista nici un drept al omului. Stăpîni și slugi existau, desigur, dar acestea erau stări sociale, lăsate de Dumnezeu, avînd fiecare demnitatea ei, și stăpînul avea stimă față de ceea ce se deosebea de el, față de starea slujitorilor. Mai cu seamă că pe vremea aceea era și mai răspîndită concepția că fiecare om – fie nobil, fie mărunt – trebuie să plătească partea lui de necazuri omenești.

[1] *Poezie și adevăr* (n.tr.)

– De, Excelență, eu nu prea știu, dar cred că tot noi cei mărunți aveam mai mult de plătit și cred, de asemenea, că nu era chiar așa în ce privește stima celor de sus față de cei de jos.

– Poate că ai dreptate. Cum vrei să discut cu tine? Eu, stăpînul tău, sînt acuma în mîna ta, cu pieptenele și cu drotul fierbinte poți să mă ciupești și să mă arzi, dacă mă împotrivesc, de aceea tac cuminte din gură.

– Ce păr fin aveți, Excelență!

– Adică rar vrei să spui.

– Aș, nu! Abia deasupra frunții începe puțin să se rărească. Vreau să spun că firul e fin, e moale ca mătasea, cum n-au de obicei bărbații.

– Bine că e și așa. Sînt și eu cum m-a lăsat Dumnezeu. Destul de indiferent spus?

Destul de nepărtinitor față de propriile însușiri? Frizerii sînt lingușitori, și omul capătă apucăturile profesiunii pe care o exercită. Vrea să-mi măgulească vanitatea. Nu se gîndește, desigur, că și vanitatea are felurite forme și felurite impulsuri, că poate fi ocupație gravă, autocontemplare meditativă, îndîrjire autobiografică, curiozitate insistentă față de conformația ființei tale fizice și etice, față de căile întortocheate și față de ascunsele strădanii ale naturii care au avut drept rezultat ființa care ești și pe care lumea o privește uimită –, prin urmare, nu se gîndește că vorbe măgulitoare ca ale lui, cu privire la conformația mea, nu au un efect superficial de stimulare a eului, așa cum crede el, ci sînt un îndemn tulburător către revelarea unor grave și prielnice mistere. Sînt așa cum m-a făcut natura. Punct. Sînt așa cum sînt și, potrivit cu vorba care spune că pe neștiute ajungi cît mai departe, trăiesc și eu la întîmplare. Așa e bine. Dar toată această stăruitoare activitate autobiografică? Nu se prea potrivește cu principiul rostit adineauri. Și chiar dacă fac asta în aparență numai în scop didactic, ca să cercetez

cum se formează geniul (ceea ce este, de asemenea, vanitate, vanitate științifică), totuși, în fond mă mînă curiozitatea de-a vedea materialul din care se formează ființa însăși, așa cum se dezvoltă ca produs al vieții. Dacă gînditorii meditează asupra gîndirii, de ce n-ar medita lucrătorul asupra lui însuși ca lucrător, cînd de aci iese o lucrare și cînd orice lucrare este numai o adîncire superior de vanitoasă în acest fenomen întruchipat de lucrător – așadar – o lucrare egocentrică?... Păr foarte fin. Uite, mîna pe care o țin acum pe genunchi, înfășurat cum sînt în halatul de baie... Nu se potrivește deloc cu părul fin, nu-i o lăbuță nobilă, mică și delicat spiritualizată, e o mîna lată și zdravănă, mîna de meșteșugar, lăsată moștenire de cîteva generații de potcovari și de măcelari. Cîtă gingășie și vrednicie, cîtă fragilitate și cît caracter, cîtă infirmitate și dîrzenie, nebunie și rațiune și cîte imposibilități devenite faptă n-au trebuit să se îmbine întîmplător și în chip prielnic și să se amestece timp de mai multe secole, pentru ca la sfîrșit să apară fenomenul talentului? La sfîrșit. Abia un șir de întîmplări rele sau bune produc în cele din urmă spaima sau bucuria lumii. Semizeul și monstrul – nu i-am gîndit eu oare împreună atunci cînd am scris *Ifigenia,* n-am luat pe unul drept celălalt și n-am știut eu oare că nu se poate bucurie în care să nu intre puțină spaimă și nu se poate semizeu care să nu fie și puțin monstruos? Rău și bine – ce știe natura de asta, ea, care nici de boală și de sănătate nu prea are habar, și din boală face bucurie și viață?!? Natură! Tu mai întîi mi-ai fost dată prin mine însumi – te cunosc în străfundurile tale prin mine însumi. Tu m-ai învățat că, după o existență îndelungată, un neam, înainte de-a se stinge, dă la iveală un individ care întrunește în el însușirile tuturor strămoșilor lui și îmbină toate aptitudinile care fuseseră pînă acum împrăștiate și izolate și le exprimă în chip desăvîrșit. Totul acum e formulat mai limpede, observat cu mai multă grijă didactică, pentru

ca oamenii să poată lua mai bine cunoștință – știința naturii, scoasă cu chibzuială din ființa ta nesigură.

Egocentric!... Nu poate fi egocentric un om care știe că el este un țel al naturii, un rezumat, o desăvîrșire, o apoteoză, un rezultat ultim și suprem, pentru a cărui înfăptuire natura a lucrat cu cea mai mare migală! Dar oare toată această crescătorie în clocitoare burgheză, această încrucișare și împreunare de neamuri de-a lungul secolelor, cînd vreo calfă din provincia vecină se însura, după obicei, cu fata patronului sau cînd fata unui lacheu de la Curte se împreuna cu vreun topograf sau cu vreun administrator cu carte – a fost oare tot acest talmeș-balmeș de neamuri diferite atît de prielnic și atît de binecuvîntat de soartă? Lumea va considera că a fost într-adevăr așa, fiindcă eu sînt rezultatul, în aptitudini primejdioase, dar dominate, folosite, transfigurate, îmblînzite de forțe de caracter luate din altă parte și care îndrumează și împing aceste aptitudini spre îndeletniciri superioare. Eu – un exemplar artistic rezultat din echilibrarea unei nevoi precis măsurate, un accident fericit al naturii, cumpănit cu strictețe, un dans printre ascuțișuri de săbii cu salturi de la dificultate și iubire, la facilitate, un rezultat la limita posibilităților, egal cu geniul – fiindcă geniul e întotdeauna un fenomen la limita extremă a posibilităților. Toți stimează opera, cînd e mare – dar viața n-o stimează nimeni. Vă spun doar atît: să facă și altul la fel, dar să bage de seamă să nu-și rupă gîtul.

Ce-a fost aversiunea ta față de căsătorie, sentimentul prohibitiv că e o absurditate legătura burgheză după modelul străbunilor, experimentare fără rost și fără țel? Fiu-meu, rod al unui act subsidiar și liber, dezaprobă concubinajul libertin – fiu-meu e un surplus, un epilog, parcă nu știu? Natura se dezinteresează – și eu mă apuc de treabă ca și cum aș mai putea prin el să iau încă o dată totul de la capăt; acuma am să-l împerechez cu „mica persoană“, fiindcă e de soiul acelora de care am fugit eu, altoiesc neamul nostru cu sînge prusian, pentru ca epilogul să aibă deznodămînt, în urma căruia natura, căscînd și dînd din umeri, se duce acasă. Știu asta foarte bine. Dar a ști bine ceva e una, și sentimentul pe care îl ai e alta. Și sentimentul vrea să-și afirme drepturile *quand même* – chiar și față de știința rece. În primul rînd, casa are să capete un aspect impunător și prietenos, are s-o conducă o Lili cu care bătrînul va glumi galant și, cu voia lui Dumnezeu, au să vină și nepoți, nepoți cu bucle, nepoți fantomatici, cu germenul nimicului în inimă – și am să-i iubesc, fără să cred și fără să sper în ei, numai de dragul sentimentului.

Cornelia, sora mea, eul meu secund, feminin, era fără credință, fără iubire și fără speranță și nu era făcută să fie femeie. Aversiunea ei față de soț nu era oare, în sens fizic, asemenea fugii tale de căsătorie? Ființă care nu poate fi definită, amar de străină pe pămînt, neînțeleasă de nimeni și nici de ea însăși, aspră stareță, a murit din facere, prima și ultima ei lăuzie, nefirească și de care îi era scîrbă. A fost singura, împreună cu tine, care a trăit, spre nenorocul ei, dintre șase copii cîți ați fost. Unde sînt ceilalți, fetița aceea frumoasă, băiețașul acela ciudat și dîrz care a fost fratele tău? De mult plecați, dispăruți repede și fără să plîngă nimeni după ei, din cîte îmi aduc aminte. Frați văzuți parcă în vis, aproape că nici nu mai știu cum arătau la față, pe trei sferturi uitați. Aleși, voi să plecați, eu să rămîn, mi-ați luat-o înainte – și n-ați pierdut prea mult. Trăiesc în locul vostru, pe seama voastră, duc greul pentru șase deodată. Sînt eu oare atît de egoist, atît de flămînd de viață, încît v-am luat tîlhărește ce v-ar fi putut face să trăiți? Există de multe ori o vină mai mare și mai ascunsă decît aceea cu care în chip conștient și empiric ne încărcăm. Ori poate că rămînerea în viață numai a unui individ însemnat și moartea celorlalți are la bază faptul că tata era de două ori mai în vîrstă decît mama? Pereche binecuvîntată, cu harul de-a dă-

rui lumii un geniu. Nefericită pereche! Mama, fire veselă, și-a prăpădit cei mai frumoși ani ca soră de caritate a unui tiran decrepit. Cornelia îl ura – poate numai pentru că o adusese pe lume; dar și fără asta, omul acela posac, cam tembel, incapabil să exercite vreo profesie, pedant plicticos și singuratic, căruia cel mai mic curent îi stingherea orînduiala cu trudă căpătată, ipohondrul acela certăreț nu era oare odios? Ai multe de la el, statura și multe apucături, pasiunea de colecționar, formalismul și *polipragmosyna* – pedanteria lui transfigurată. Cu cît îmbătrînești, cu atîta iese la iveală în tine fantomalul bătrîn, și tu îl recunoști și te vezi pe tine în el, ești în chip conștiincios și cu îndărătnică fidelitate din nou el, modelul patern pe care îl stimăm. Simțire, simțire, cred în asta și asta și vreau. Viața n-ar fi posibilă dacă n-am înfrumusețea-o puțin și n-am încălzi-o cu iluzia simțirii – dar imediat dedesubt e o răceală de gheață. Devii mare și odios cînd proclami adevărul de gheață și te împaci cu tine și cu lumea datorită minciunilor mărinimoase și pline de vioiciune ale simțirii. Tata era un om de onoare tenebros – ultimul copil al unor părinți în vîrstă – și avea un frate care era nebun de-a binelea și care a murit într-o stare de abrutizare, ca tata, de altfel! Bunicului îi plăceau femeile – o, da, din cauza simțirii lui pline de vioiciune; îl chema Textor[1]. Tatăl mamei, ca să fim drepți, era un desfrînat, muieratic, prins și făcut de rușine de soți mînioși, dar și un vizionar totodată – avea darul profeției. Straș-nic amestec! Probabil că a trebuit să-mi ucid fratele și surorile pentru ca acest amestec să ia la mine forme mai plăcute, mai convenabile, atrăgătoare – dar și în mine există destulă nebunie îndărătul strălucirii, și dacă n-aș fi moștenit nevoia de ordine și arta de-a păstra cu grijă – un întreg sistem de măsuri ocrotitoare – unde aș fi ajuns? Nu pot să

[1] Johann Wolfgang Textor (1696–1771), bunicul lui Goethe dinspre mamă, a fost primar al orașului liber Frankfurt pe Main. (n.tr.)

spun cît de mult urăsc nebunia, genialitatea și semigenialitatea smintită și chiar și patosul, purtarea excentrică, cît de mult disprețuiesc și evit agitația zgomotoasă. Îndrăzneală – asta trebuie, dar cu calm, cu cuviință, cu ironie în limitele convenienței, asta vreau și asta sînt. Era unul, cum îl chema, von Sonnenberg, căruia i se zicea cimbrul[1], descins din Klopstock, înverșunat și exaltat, deși în fond om de treabă. Preocuparea lui era un poem despre Judecata de Apoi, treabă de nebun, o nebunie fără politețe, monstru apocaliptic, într-un stil dezmățat și violent. Îmi făcea rău cum mi-a făcut rău *Sărmanul Heinrich*[2]. În cele din urmă, geniul s-a aruncat pe fereastră. Drum bun! Departe de mine așa ceva!

Bun, m-a pregătit așa cum se cuvine, elegant, cu demnitate, oarecum cam ca pe vremuri. Dacă vine careva în vizită, voi discuta despre lucruri indiferente, cu voce măsurată, pentru liniștea mea și a lui, și voi semăna a tot ce vrei, numai a geniu nu, fapt de care mediocritatea amabilă, pe jumătate speriată, pe jumătate înveselită s-ar bucura, desigur, foarte tare. Au și fără asta destul de vorbit despre mutra mea, despre frunte, despre ochii atît de bîrfiți, pe care, după cum arată tablourile, îi am, despre forma capului și despre gura și tenul mediteranean, de la bunică-mea după mamă, născută Lindheymer și căsătorită Textor. Ce importanță are învelișul nostru fizionomic? Toate acestea existau și acum o sută de ani și nu exprimau atunci nimic altceva decît o fire femeiască solid și iscusit alcătuită și brună ca înfățișare. Pe urmă, în mama n-au mai apărut, ea era din cu totul altă plasmă, și acum și-au găsit expresie în înfățișarea mea – și au căpătat o reprezentanță spirituală, pe care mai de mult n-o avuseseră și de care nici n-ar fi avut nevoie. Este oare vreo legătură necesară între fizicul și moralul

[1] De la cimbrii, popor germanic, care a trăit pe malurile Elbei. (n.tr.)
[2] Legendă în versuri de poetul german Hartmann von Aue (aproximativ 1165–1210) (n.tr.)

meu? N-aș putea să am ochii pe care îi am fără ca ei să fie numaidecît ochii lui Goethe? La Lindheymeri însă țin; ei sînt probabil tot ce-i mai solid și mai bun în mine. Mă bucur cînd mă gîndesc că locul lor de baștină, de la care și-au luat și numele, e foarte aproape de valul roman, în Wettersenke, unde sîngele antic și sîngele barbar s-au amestecat de multă vreme. De-aici vine și de-aici ai tu culoarea feței, ochii și distanțarea de germani, disprețul față de vulgaritatea lor, antipatia, nutrită de mii de rădăcini, față de acest popor afurisit din care ai luat ființă și în pofida căruia trăiești și pentru cultivarea căruia ești sortit să duci viața aceasta nemaipomenit de precară și de penibilă, izolată nu numai prin rangul tău, dar și prin instinctul lor, care-i silește să te recunoască, împotriva voinței, pentru ca apoi să denatureze sensul vieții tale – parcă nu știu eu că în fond nu mă puteți suferi?... Cum să-i împaci? De multe ori aș vrea din toată inima să-i împac! E o treabă care ar putea să meargă – și a mers uneori, că doar ai și tu destule trăsături din firea lor, fire saxonă, firea lui Luther, cu care te fălești, dar pe care, potrivit cu forma și pecetea spiritului tău, o prefaci în limpezime, grație și ironie. De aceea ei n-au încredere în germanismul tău, consideră că nu-l folosești cum trebuie, și gloria ta ei o privesc cu ură și ciudă. Neplăcută existență să fii în luptă și în contradicție cu un neam din care totuși faci parte și înlăuntrul căruia te miști! Așa este, și, la urma urmei, n-am ce să fac. Dar că ei urăsc claritatea nu-i lucru cuminte. Că nu știu ce farmec are adevărul e păcat; că le place atît de mult aburul mistic, bîta și orice exces violent e odios; că se devotează și jură credință oricărui nemernic exaltat care le trezește pornirile cele mai josnice, le încurajează defectele și îi învață să conceapă că naționalitatea înseamnă izolare și grosolănie; că se consideră grozavi și străluciți atunci cînd și-au pierdut orice demnitate și se uită urît la aceia în care străinătatea vede și stimează adevărata Germanie e un lucru infam. Nu vreau deloc să-i împac.

Nu pot să mă sufere, foarte bine, nici eu nu pot să-i sufăr, așa că sîntem chit. Eu am germanismul meu, iar pe ei, cu filistinismul lor – că așa i se spune – să-i ia dracu'. Își închipuie că ei sînt Germania. Nu-i adevărat, Germania sînt eu, și dacă Germania ar pieri, ar continua să existe în mine. Puteți să vă zbateți cît vreți ca să mă înlăturați – chezășia voastră tot eu sînt. Adevărul este însă că eu sînt făcut pentru împăcare mult mai mult decît pentru tragedie. Oare toată purtarea mea nu e împăcare și cumpănire și tot ce fac eu nu este oare afirmare, aprobare, fructificare a cutărei sau a cutărei teme, echilibru, acord? Numai toate forțele unite fac lumea, și fiecare e importantă, fiecare e vrednică să se dezvolte și fiecare aptitudine se desăvîrșește numai prin ea însăși. Individualitate și societate, conștiință și naivitate, romantism și destoinicie – toate acestea împreună să le accepți, să le cultivi, să le aduni într-un întreg, să le desăvîrșești și să-i umilești pe partizanii fiecărui principiu în parte, deoarece înfăptuiești deopotrivă toate principiile... Umanitatea ca universală ubicuitate – suprem și ademenitor exemplu de parodiere a propriului eu, dominația mondială ca ironie și senină trădare a unui lucru față de altul – cu asta iată că tragedia e în tine, ea se petrece unde e încă măiestrie, unde încă nu există germanismul meu, care constă tocmai în această dominație și în această măiestrie – constă în chip reprezentativ, fiindcă germanism înseamnă libertate, cultură, multilateralitate și dragoste, și faptul că ei habar n-au de asta e lipsit de importanță. Tragedie între mine și acest popor? Aș, ne sfădim noi, dar sus de tot; într-un loc limpede și adînc, voi oficia o împăcare exemplară, voi împreuna simțirea magic rimată a nordului neguros cu eternul spirit al azurului trimetric, spre zămislirea geniului. De ce deodată vorbele îmi cîntă? Așa e cînd inima se-avîntă...

– Ați spus ceva, Excelență?

– Cum? Nu. Am spus ceva? Atunci n-am vorbit cu tine. Am vorbit cu mine. Asta e bătrînețea: omul, cînd îmbătrînește, începe să stea de vorbă cu el însuși.

– Nu-i bătrînețea, Excelență, e vioiciunea gîndirii. Desigur că și în tinerețe ați vorbit cu dumneavoastră înșivă.

– Da, ai dreptate. Ba chiar asta mi se întîmpla mai des decît mi se întîmplă acuma. E cam extravagant să vorbești cu tine însuți, și tinerețea este extravagantă, așa că se potrivește, dar mai tîrziu nu mai merge. Mă gîndeam la tot felul de lucruri, mi se zbătea ceva în suflet și atunci m-am pomenit vorbind singur – și a ieșit o poezie.

– Da, Excelență, a fost ceea ce se numește inspirația genială.

– Fie și așa. Așa o numesc cei care n-o au. Și, cum spuneam, o dată cu vîrsta, în locul extravaganței vine premeditarea și caracterul, și ce creează acestea e mai prețios și mai inteligibil... Ei, mă lași acuma? Trebuie să isprăvim odată. E frumos din partea ta că dai o importanță capitală lucrului pe care-l faci, dar preparativele vieții trebuie să fie într-un raport just cu viața.

– Știu, Excelență. Dar trebuie ca totul să iasă cît mai frumos. Trebuie să ne dăm seama pe cine servim. Poftiți oglinda!

– Frumos, frumos. Dă-mi apă de colonie să-mi pun pe batistă! A, ce bine! Plăcută și înviorătoare invenție, era și pe vremea părului împletit, toată viața mea mi-a plăcut să miros a colonie. Și împăratul Napoleon mirosea a colonie din cap pînă-n picioare – să sperăm că nici pe Sfînta Elena nu duce lipsă. Să știi că micile auxiliare și binefaceri ale vieții devin lucrul principal atunci cînd s-a isprăvit cu viața însăși și cu faptele de eroism. Ce om, ce om! Acum au închis firea lui neînfrîntă departe, peste inaccesibile întinderi de mare, ca să fie pace în lume și să nu se mai teamă de el, și noi aici să ne putem cultiva un pic în liniște... E drept și asta, pentru că vremea războaielor și a epopeilor a trecut, regii fug, burghezimea triumfă, vine acum un ev utilitar, aveți să vedeți, în care va fi vorba numai despre bani și despre circulație, spirit, comerț și bunăstare, în care s-ar putea crede că însăși natura a ajuns la vîrsta rațiunii și a renunțat pentru totdeauna la toate zguduirile smintite și febrile, ca să fie asigurate pe vecie pacea și prosperitatea. O idee foarte îmbucurătoare, n-am nimic împotrivă. Dar cînd te gîndești ce trebuie să simtă un asemenea element al naturii ale cărui forțe sînt înăbușite în singurătate, în mijlocul unui pustiu de apă, un asemenea uriaș înlănțuit și pus în imposibilitatea de-a mai făptui ceva, această Etnă astupată în care e numai clocot și frămîntare, dar fără ca focul dinăuntru să mai poată găsi vreun drum pe unde să izbucnească – și aici trebuie să-ți spun că lava nimicește, dar slujește și de îngrășămînt –, cînd te gîndești la toate acestea, te cuprinde mîhnirea și te simți înclinat către compătimire, deși compătimirea nu-i deloc admisibilă într-un asemenea caz. Totuși, ar fi de dorit să aibă și acolo colonie, așa cum a fost deprins. Mă duc dincolo, Carl, spune-i domnului John că poate să vină.

Elena, Sfînta Elena... Locul unde-i el acum poartă numele ei... numele celei pe care o caut, care e singura mea dorință, pe cît de frumoasă, pe atît de ademenitoare, pe cît de dorită, pe atît de frumoasă... Numele ei e al stîncii de care e înlănțuit Prometeu... Ea e a mea, numai a mea, nu a vieții și a vremii, deopotrivă fiică și iubită, și rîvna mea poetică numai datorită ei se aplică stăruitoare la această operă de-o viață întreagă, operă pe care n-o pot birui... Același nume... ciudat lucru e și țesătura vieții și a destinelor! Iată locul meu de lucru, aerisit, unde mă așez cu mintea matinal limpezită. Aici sînt subsidiarele, izvoarele ajutătoare, stimulentele, mijloacele cu care cucerești lumi de învățătură pentru scopuri productive. Ce interesantă e știința atunci cînd poate sprijini și îmbogăți o operă, hrănind totodată un

joc! Spiritul respinge tot ce nu e necesar. Desigur însă că, pe măsură ce îmbătrînești și pe măsură ce te întinzi mai mult, pe-atîta se înmulțește și ceea ce este necesar și în curînd, mergînd tot așa, orice va deveni necesar. Lucrarea despre diformitățile vegetalelor și despre bolile plantelor trebuie să continuu s-o citesc, azi după-amiază, dacă izbutesc, sau deseară; formațiile anormale și monstruozitățile sînt foarte importante pentru un prieten al vieții, patologicul te ajută poate cel mai mult să înțelegi ceea ce-i firesc și uneori ai impresia că boala dă cele mai dîrze și mai adînci impulsuri pentru dezvoltarea vieții... A, uite, te-așteaptă multe lucruri dătătoare de bucurii de natură critică, *Corsarul* și *Lara* de Byron, frumos și viguros talent, trebuie să-l citesc, la fel și cu Calderón în traducerea lui Gries, și cu Rückstühl. *Despre limba germană* e un lucru interesant, și hotărît lucru e că trebuie să studiez mai departe *Technologia rhetorica* a lui Ernesti. Asemenea lucrări duc la clarificarea conștiinței și ațîță pofta. Biblioteca ducală așteaptă cam de multă vreme toate cărțile acestea despre Orient. Termenele de restituire au trecut de mult. Dar nu le dau, nici una n-o dau, nu pot să mă lipsesc de materialul acesta atîta timp cît mă preocupă *Divanul;* și fac și însemnări cu creionul, n-are să mîrîie nimeni. *Carmen panegyricum in laudem Muhammedis...* Drace, poezia pentru aniversare! Începutul: „Învăluit în aer pur de munte, / Pe culmea-mpăduritelor prăpăstii..." Asta e o apropiere cam arbitrară: pe culmea prăpăstiilor, dar trebuie s-o las, e o imagine îndrăzneață, n-au decît s-o înghită, că, dacă nu, îi înghite prăpastia. „Gravul munților perete" era tot cam la fel. Așa – apoi urmează grădina poeziei, cam nesigură, din cauză că Eros mai aruncă prin ea cîte-o săgeată, apoi în al treilea rînd societatea cultivată pe care zeul Marte o sfărîmă și, în sfîrșit, o dată cu întoarcerea consolatoare a păcii, gîndul nostru se întoarce, de două ori se întoarce (să facem din necesitate o intenție) către așezările bătrîne, cu care rimează *rămîne,* și repede după aceea și mulțimea pe care unii vor s-o poarte *de-azi pe mîne* – foarte bine, după ce dictezi, te-apuci de lucru și în douăzeci de minute ai făcut toate strofele.

Materialul acesta brut n-a fost gîndit ca material brut, ci ca un lucru finit și de sine stătător, ca scop în sine, și nu ca să vină unul și să stoarcă din el o sticluță de esență de trandafir și după aceea să-l arunce la gunoi! De unde își ia cineva impertinența de-a se socoti un zeu și de-a crede că tot ce-i împrejurul lui e numai un material inform, din care el face absolut tot ce vrea – un univers radiant în universul naturii, care și pe prietenii lui îi consideră numai ca pe o hîrtie bună de scris? Ce-i asta, impertinență și hibriditate? Nu, e o formă de existență, dată de natură – așa că trebuie s-o acceptați și să vă bucurați de ea, pentru că vă aduce numai bucurie.... *Călătoria la Șiraz* a lui Waring, foarte folositoare; *Amintiri din Orient,* de Augusti, m-a ajutat mult; *Magazinul asiatic* al lui Klaproth; *Izvoarele pentru cunoașterea Orientului,* prelucrate de o societate de amatori – izvoare bogate într-adevăr pentru niște amatori destoinici. Trebuie să mai văd o dată șirurile duble ale șeicului Gelaledin Rumi, de asemenea și pleiadele strălucitoare de pe cerul Arabiei[1], iar pentru note *Repertoriul literaturii biblice și orientale* are să-mi aducă servicii serioase. Iată și gramatica arabă. Trebuie să mai fac niște exerciții de scris; asta intensifică luarea de contact. Luare de contact, profund cuvînt, foarte expresiv pentru felul nostru de-a lucra, pentru această sfredelitoare adîncire în sferă și în obiect, fără de care nu s-ar putea face nimic, această autoîngropare într-un domeniu pe care îl cercetezi cu persistență și simpatie, ajungînd astfel un inițiat într-o lume pe care o cuprinzi cu dragoste și izbutind să-i vorbești cu ușurință limba, așa încît

[1] Se referă la cei șapte mari poeți ai Orientului arabo-persan: Firdusi, Rumi, Enveri, Hafiz, Geami, Nizami și Saadi. (n.tr.)

nimeni să nu mai poată deosebi amănuntul dobîndit prin studiu de elementul caracteristic găsit prin intuiție. Minunat lucru! Au să se mire toți că cineva, pentru o cărticică de poezii și de maxime, a trebuit să se nutrească și să se ajute cu atîtea descrieri de călătorii și de moravuri. N-au să mai spună că e un lucru genial. În tinerețe, pe cînd *Werther* tocmai făcea furori, a fost unul – îl chema Bretschneider, un bădăran – care se îngrijea grozav de mine, să nu devin prea îngîmfat. Mi-a spus tot adevărul despre mine – sau ce credea el că-i adevărul. „Să nu-ți închipui, zicea, că dacă istorioara face atîta vîlvă e mare lucru de capul tău! Crezi că nu știu ce-i cu tine? Te cunosc eu! Judeci mai întotdeauna greșit și știi singur că-ți trebuie mult pînă să înțelegi un lucru, ești, de altfel, destul de deștept ca să te grăbești să le dai dreptate celor pe care-i vezi că se pricep mai bine și nu discuți cu ei, ca să nu-ți arăți slăbiciunea.

Așa ești tu. Și ești nestatornic, nu te oprești la nici un sistem, ci sari de la o extremă la cealaltă și ai fi gata să devii tot atît de ușor și pietist, și liber-cugetător, fiindcă ești grozav de influențabil. Totodată însă ai și o doză de orgoliu nepermisă: pe toți cei dimprejurul tău îi iei drept niște ființe slabe, deși tu ești cel mai slab dintre toți, fiindcă nici chiar pe cei puțini pe care îi crezi pricepuți nu-i poți judeca singur, ci trebuie și aici să te iei după părerea generală. Ascultă ce-ți spun eu! Oarecare capacitate ai, ce-i drept, un talent poetic care produce ceva numai atunci cînd ai purtat multă vreme în tine un material și l-ai prelucrat și ai adunat tot ce poate servi subiectului pe care vrei să-l tratezi – și abia atunci începe să meargă, abia atunci poate să iasă ceva. Dacă îți vine în minte vreun subiect, îl tot întorci și îl învîrți, și tot ce găsești cauți să pui în legătură cu bucata de lut pe care o modelezi, gîndindu-te numai și numai la acest obiect. Asta e tot ce poți să faci și altceva nimic. Bagă de seamă să nu te amețească popularitatea!“ Parcă-l aud și acuma, un maniac al adevărului, un caraghios al cunoașterii, deloc răutăcios, suferea singur din cauza ascuțimii lui critice, măgarul – măgar priceput, măgar melancolic și pătrunzător, nu cumva avea dreptate? N-avea de trei ori dreptate sau, mai degrabă, de două ori și jumătate, cînd îmi dădea peste nas vorbind despre nestatornicie, despre nehotărîre și despre geniul care știe numai să culeagă, să recepteze și să poarte multă vreme materialul nelucrat, să aleagă și să folosească izvoare ajutătoare?!? Ai fi putut tu să-ți făurești instrumentele de studiu dacă epoca noastră n-ar fi avut o slăbiciune pentru Orient și n-ar fi avut interes pentru orientalism, înainte de-a fi venit tu? L-ai descoperit tu pe Hafiz? Hammer ți l-a descoperit și ți l-a tradus; cînd l-ai citit – în anul campaniei din Rusia –, ai fost emoționat și fermecat de o carte la modă și, cum nu poți citi nimic fără să fii determinat, fecundat și transformat și fără să guști plăcerea de-a face și tu la fel și de-a crea pe temeiul celor trăite, ai început să scrii poezie persană și cu silință lacomă să asimilezi tot ce-ți trebuia pentru noua ta ocupație plăcută și pentru noua ta mascaradă. Independență, aș vrea să știu ce înseamnă asta! „Original era, la fel / Cu-atîția alți nebuni ca el...“ Cînd aveam douăzeci de ani mi-am părăsit aderenții și am rîs de grimasele de originalitate ale școlii geniului[1]. Știam eu pentru ce. Pentru că originalitatea e ceva groaznic, o nebunie, artă fără opere, înfumurare nereceptivă, îngîmfare de fată bătrînă și de burlac bătrîn, aiureală sterilă. Disprețuiesc adînc toate aceste lucruri, pentru că eu vreau ceva productiv, ceva care ține și de bărbat, și de femeie, o procreație, o înaltă determinare personală! Nu degeaba semăn cu o bună gospodină! Sînt bunică-mea Lindheymer cea brună, sub chip de bărbat, sînt țarină și germen, arta androgină, determinabilă prin orice, așa încît materialul cules de

[1] Se referă la curentul din literatura germană denumit *Sturm und Drang* sau epoca geniilor (1767–1787). (n.tr.)

mine și prin mine determinat îmbogățește lumea. Așa ar trebui să judece germanii, prin asta sînt eu imaginea lor și modelul lor. Primind de la lume și dăruind lumii, cu inimile larg deschise oricărei admirații fructuoase, mari prin inteligență și iubire, prin capacitatea de a mijloci, prin spirit – căci capacitatea de a mijloci este spirit –, așa ar trebui ei să fie, și aceasta este menirea lor, nu să se îndărătnicească a se considera o națiune originală, să se prostească în insipida autocontemplare și autoproslăvire și prin prostie să domine lumea. Nefericit popor, n-are să-i meargă bine, fiindcă nu se va înțelege pe el însuși, și orice greșită înțelegere a propriei firi nu stîrnește numai rîsul, stîrnește ura lumii și te aruncă într-o mare primejdie. Vor fi loviți de soartă din pricină că au fost trădători față de ei înșiși și n-au vrut să fie ce sînt; soarta are să-i împrăștie peste tot pămîntul, ca pe evrei – foarte drept, fiindcă cei mai buni dintre ei au trăit întotdeauna în exil; împrăștiați fiind, vor dezvolta tot binele care sălășluiește în ei, spre mîntuirea națiunilor, și vor fi sarea pămîntului... Tușește ușor și bate. E astmaticul. Da, da, haide! Intră, intră!

– Sluga dumneavoastră, domnule consilier intim.

– A! Dumneata ești, John? Bine-ai venit! Ne-am sculat de dimineață astăzi.

– Da, Excelența voastră întotdeauna începe lucrul devreme.

– Nu, nu, despre dumneata vorbesc. Astăzi te-ai sculat de dimineață.

– O, scuzați, nici nu mă gîndeam că ar putea fi vorba despre mine.

– De ce? O modestie prea mare te face să înțelegi greșit. Tovarășul de studii al fiului meu, destoinicul latinist și jurist, caligraful fluent, să nu merite atenție?

– Vă mulțumesc din suflet. Dar, dacă-i așa, nu mă așteptam ca primul cuvînt al unei atît de venerate guri să fie un

reproș. Căci nu pot să numesc altfel prețioasa observație că *astăzi* am venit devreme la lucru. Dacă starea pieptului meu și tusea, care nu mă lasă nicicum să adorm, mă fac să zăbovesc mai mult în pat, mă gîndeam totuși că pot fi sigur în ce privește înalta umanitate a domnului consilier intim... Și, pe urmă, trebuie să constatăm că, deși am anunțat că sînt aici, au fost preferate serviciile lui Carl în ce privește dictarea de dimineață.

– Ei lasă, omule, nu te mai frămînta și nu te mai tulbura degeaba de la ora asta. Insinuezi că vorbele mele sînt necruțătoare și totodată te superi că sînt cruțător în faptă. I-am dictat din pat lui Carl fiindcă îl aveam atunci în preajma mea. A fost numai ceva oficial, pentru dumneata am ceva mult mai bun. Și vorbele pe care le-am spus nu le-am spus cu gînd rău și n-am vrut să te dojenesc. Cum să nu-mi dau seama de debilitatea dumitale și să nu țin seama de ea? Doar sîntem creștini. Ai crescut prea mult, ești atît de lung, că trebuie să-mi ridic ochii ca să mă uit la dumneata; faptul că stai multă vreme aplecat la masa de scris și mai respiri și cărți prăfuite dăunează unor plămîni tineri, și de aceea tușești și respiri greu. Asta e o boală a tinerilor, cu vîrsta o învingi. Și eu am scuipat sînge cînd aveam douăzeci de ani, dar uite că și acuma la bătrînețe mă țin încă bine pe picioare și ca să stau drept îmi duc mîinile la spate și îmi trag umerii îndărăt, uite-așa; dumneata însă stai cu umerii strînși și cu pieptul ghemuit, nu trebuie să te lași așa, îți spun asta cu cea mai creștinească omenie. Trebuie să cauți o contrapondere pentru praf, John, să mai ieși din praf, afară la cîmp și la pădure, sub cerul liber, să umbli pe jos și călare, așa am procedat și eu și am scăpat. Omul e făcut să trăiască în aer liber, să simtă sub picioare pămîntul, pentru ca seva și forțele lui să se poată urca în el și deasupra capului să-i zboare păsările cerului. Cultura și îndeletnicirile spirituale sînt lucruri bune, lucruri mari, asta e indiscutabil. Totuși,

fără compensația anteică, pentru a-i spune așa, ele îl ruinează pe om și îi aduc boli cu care se mîndrește și la care ține ca la ceva demn de cinste și chiar ca la ceva avantajos; căci boala are și ea avantajele ei, este o scutire și o eliberare, din milă creștină trebuie să-i ierți multe, și un om de felul acesta e pretențios, mofturos la mîncare, pofticios, îi place băutura, rîde de el însuși mai mult decît de patronul lui. Lucrează rareori la timpul potrivit și e sigur că cineva se gîndește bine pînă să-și calce pe inimă și să-l dojenească, de exemplu pentru că, fiind slab de piept, își mai strică plămînii și cu tabacul, așa încît fumul din odaia lui se întinde în toată casa și îi supără pe cei care nu pot să-l sufere. Vorbesc despre fumul de tutun, nu despre dumneata, fiindcă știu că ții la mine, că îți sînt drag și că ești necăjit cînd mă ciorovăiesc cu dumneata.

– Foarte necăjit, domnule consilier intim! Sînt amărît, vă rog să mă credeți. Aflu cu o adevărată spaimă că fumul pipei mele studioase, cu toate precauțiile pe care le iau, pătrunde prin crăpături. Doar știu aversiunea domnului consilier intim...

– Aversiune. Și o aversiune este o meteahnă. Aduci vorba despre metehnele mele. Dar noi vorbim acum de-ale dumitale.

– Numai de-ale mele, dragă domnule consilier intim. Nu tăgăduiesc nici una dintre ele și nu am îndrăzneala să încerc a mi le scuza. Numai atîta vă rog să mă credeți: dacă n-am putut încă să mi le stăpînesc n-a fost din cauză că boala mi-a servit ca pretext pentru asta. N-am nici un motiv să fac aluzie la pieptul meu, dar am motive să dau cu pumnii în el... E un lucru pentru mine foarte grav, deși Excelența voastră binevoiește să facă haz de asta. Metehnele mele, pot chiar să spun viciile mele, sînt de neiertat; dar nu mă las pradă lor din cauza suferințelor mele fizice, ci din cauza tulburărilor sufletești. Aș îndrăzni să aduc aminte imensei cunoașteri de oameni a binefăcătorului meu că purtarea și punctualitatea în serviciu a unui tînăr pot să sufere atunci cînd trece printr-o criză sufletească, printr-o transformare a sentimentelor și a convingerilor lui, transformare care se săvîrșește în el sub influența, aproape că aș putea să spun sub apăsarea unui mediu nou și copleșitor de important, din care cauză el se întreabă uneori dacă e pe punctul de-a se pierde ori de-a se găsi pe el însuși.

– Dragul meu, pînă acuma nu mi-ai spus și nu mi-ai dat a înțelege nimic despre prefacerile grave care se petrec înlăuntrul dumitale. Bănuiesc în ce constau și ce vrei să spui cu aluziile pe care le faci. Prietene John, am să-ți vorbesc deschis. Eu n-am știut nimic despre zborul politic „icarian" și despre pasiunile dumitale perfecționiste pe care le nutreai de mai multă vreme. Nu ajunsese la cunoștința mea că dumneata ai scris pamfletul acela îndrăzneț și antimonarhic în care se cerea să fie desființată claca și să se promulge o constituție foarte radicală – dacă știam, cu toate că ai un scris frumos și cunoștințe serioase, desigur că nu te-aș fi luat în serviciul meu, fapt de care mulți oameni vrednici și făcînd parte din autorități superioare s-au mirat și chiar mi l-au reproșat. Dacă am înțeles bine – și în privința asta mi-a spus ceva și fiu-meu –, dumneata ești acum pe cale de-a te smulge din acele fumuri, gata să scapi de rătăcirile dumitale revoluționare și să începi să ai, în ce privește rațiunea de stat și guvernămîntul, păreri sănătoase și temeinice. Eu cred numai că acest proces de clarificare și de maturizare, de care trebuie să fii mîndru și pe care trebuie să ți-l atribui numai persoanei dumitale, inteligenței dumitale solide și inimii dumitale, nu vreunei intenționate constrîngeri din afară, cred că acest proces nu poate decît să slujească la limpezirea tulburării fizice și a unei conduite dezordonate, deoarece el este evident un fenomen al vindecării și poate avea pentru suflet și pentru trup numai efecte salutare. Sufletul și trupul

sînt atît de strîns legate unul de altul și au între ele atîtea relații, încît nici un efect nu se produce asupra unuia fără să se producă și asupra celuilalt – fie în bine, fie în rău. Crezi dumneata că toanele și excesele dumitale revoluționare n-au avut nimic a face cu ceea ce am numit eu lipsă de compensație anteică pentru cultură și spirit, lipsa unei vieți sănătoase și aerisite în sînul naturii, și crezi oare că maladivitatea și astmul dumitale nu sînt fizicește exact la fel cu fumurile acelea din domeniul sufletului? Este unul și același lucru. Mișcă-ți și aerisește-ți trupul, mai lasă rachiul și tutunul și atunci ai să nutrești în creierul dumitale gîndurile care trebuie, prielnice ordinii și autorității; renunță complet la funestul spirit de contradicție, la nefireasca rîvnă de-a îmbunătăți lumea, cultivă grădina însușirilor dumitale, caută să te arăți destoinic în condițiile de viață existente, care sînt foarte bune, și ai să vezi cum și trupul dumitale are să se înzdrăvenească și are să devină un solid receptacul de viață plăcută. Eu așa te sfătuiesc, dacă vrei să mă asculți.

– O, Excelență, cum să nu vreau?! Cum să nu ascult, cu atenția cea mai plină de recunoștință, un sfat pornit dintr-o adîncă experiență, o îndrumare atît de înțeleaptă?! Și sînt convins că o dată cu trecerea timpului consolatoarele asigurări pe care mi-a fost îngăduit să le primesc se vor împlini cu prisosință. Trebuie să mărturisesc însă că tocmai acum, cînd în luminata atmosferă a acestei case transformarea gîndurilor și părerilor mele se săvîrșește critic și trudnic – în epoca aceasta de tranziție de la o concepție la alta, starea mea este, bineînțeles, încă destul de tulbure, încă n-am scăpat de chinurile despărțirii, așa încît aș putea să pretind oarecare indulgență. Ce spun eu să pretind? Ce pot eu să pretind? Totuși, îndrăznesc respectuos să-mi exprim speranța în această indulgență. De acea transformare și convertire este legată renunțarea la o sumedenie de speranțe și credințe mult mai mari, deși nedezvoltate și copilărești, și care au adus cu ele dureri și mînie, m-au pus în conflict cu viața reală, dar totodată mi-au mîngîiat sufletul, l-au sprijinit și l-au pus de acord cu realități mai înalte. Să renunți la credința exaltată într-o purificare revoluționară a națiunilor, într-o omenire îndrumată către libertate și dreptate, credința deci într-o domnie a fericirii și a păcii pe pămînt, sub sceptrul rațiunii, să te trezești deodată față-n față cu adevărul brutal, oricît te-ar oțeli el, și anume că întotdeauna vor exista forțe care se vor agita orbește fără să țină seama de dreptate, instaurînd fără cruțare supremația uneia asupra celeilalte – nu e deloc ușor să te obișnuiești cu toate acestea, și ele te aruncă în contradicții interioare amare și cumplite. De aceea, cînd în asemenea împrejurări, într-o asemenea criză de creștere, tînărul caută înseninarea în sticla de rachiu sau își învăluie gîndurile ostenite în fum de tabac ca să și le ogoiască – nu-i este oare îngăduit să se aștepte la oarecare indulgență din partea unor oameni superiori, a căror puternică autoritate contribuie la asemenea transformări?

– Bun, bun, asta e retorică! În dumneata s-a pierdut un avocat patetic și astucios – sau poate că nu s-a pierdut încă. Știi să-ți exprimi în chip interesant durerile, și de aceea nu ești numai orator, ci și poet – deși cu acest titlu nu se potrivește pasiunea politicii. Să-ți folosești însă talentul înnăscut de orator, talent care te-a făcut să fii literat și om al poporului, ca să mă pui pe mine într-o lumină urîtă și să prezinți lucrurile ca și cum influența mea ți-ar fi răpit credința în omenire și te-ar fi aruncat, în ce privește viitorul ei, într-o cinică disperare – asta să știi că nu e drept. Nu-ți vreau eu oare binele, și te superi pe mine cînd cu sfaturile mele am mai mult în vedere prosperitatea dumitale individuală decît pe aceea a omenirii? Sînt eu în chestiunea asta un Timon? Nu mă înțelege greșit! Cred că e posibil și probabil ca secolul nostru al XIX-lea să nu fie numai continuarea secolului trecut; el pare sortit să fie începutul unei ere noi, în care ne

vom putea bucura de spectacolul unei omeniri în progres și în limpezire. Se mai poate vedea, desigur, că începe să se instaureze o cultură mijlocie, ca să nu zicem mediocră, printre ale cărei caracteristici este și aceea că mulți oameni se ocupă de conducere fără să se priceapă. Jos avem nebunia tinerilor care vor să ia parte la treburile înalte ale statului, iar sus – tendința, provenită din slăbiciune și liberalitate exagerată, de-a face pretutindeni concesii mai mari decît trebuie. E necesar să ne dăm seama însă de dificultățile și primejdiile unui prea mare liberalism, care trezește cerințele individului în asemenea măsură încît la un moment dat sînt atîtea dorințe, că nu mai știi pe care s-o împlinești, întotdeauna se va vedea că prin bunătate și indulgență prea mare și prin delicatețe morală nu poți să conduci multă vreme de sus lucrurile, pentru că ești nevoit să ții în frîu și în ordine o lume amestecată și uneori rătăcită! E neapărat necesar să te menții cu strictețe în limitele legii. S-a început în vremea din urmă să se procedeze domol și indulgent cu răufăcătorii în chestiuni de responsabilitate, acordîndu-se certificate și expertize medicale care îl scuză pe criminal și îl scapă de pedeapsa meritată. Trebuie caracter pentru ca într-o astfel de stare generală de moleșire să fii dîrz; de aceea mi-a plăcut un tînăr medic care mi-a fost recomandat de curînd – Striegelmann îl cheamă – și care în astfel de cazuri dovedește întotdeauna caracter, și chiar deunăzi, cînd tribunalul era în dubiu dacă o femeie pruncucigașă nu e cumva iresponsabilă, a dat un certificat cum că e perfect responsabilă de faptele ei.

– Cît de mult îl invidiez pe doctorul Striegelmann pentru elogiul pe care i-l face Excelența voastră! Mă voi gîndi la el, mă voi înălța la tăria lui de caracter și mă voi delecta oarecum. Da, mă voi delecta! Ah, n-am spus totul protectorului meu atunci cînd am vorbit despre dificultățile prefacerii mele interioare. Simt nevoia să vă mărturisesc totul, ca unui părinte și ca unui duhovnic. De transformarea părerilor mele, de noua mea poziție față de ordine, conservare și lege nu e legată numai durerea despărțirii de inconsistentele visuri, cărora trebuie să le spun adio, ci e legat și altceva, e penibil s-o spun, o ambiție necunoscută pînă acum, ametitoare și anxioasă, sub al cărei impuls recurg, de asemenea, la sticlă și la pipă, pe de o parte ca să mi-o amețesc, pe de altă parte însă ca să mă scufund cu ajutorul ei mai adînc și mai pasionat în visurile noi în care se manifestă.

– Hm! Ambiție? Și ce fel de ambiție?

– Ambiția aceasta își are originea în gîndul la avantajele pe care supunerea interioară față de putere și de lege le are față de spiritul de contradicție. Asta e mucenicie, însă faptul că aprobi puterea înseamnă că sufletești o și slujești și participi cu mintea la bucuria ei. Acestea sînt visurile noi care îmi înviorează inima și care datorită procesului meu de maturizare au luat locul celor vechi. Și tot prin faptul că afirmînd autoritatea o și slujești spiritualicește, Excelența voastră va înțelege că tinerețea mea simte irezistibila nevoie de-a pune teoria în practică, și cu asta ajung la rugămintea pe care neașteptata convorbire particulară îmi oferă prilejul de mult rîvnit ca s-o exprim.

– Ce rugăminte?

– Desigur, nici nu mai trebuie să vă spun cît de scumpe îmi sînt situația și ocupația mea actuală, pe care le datoresc cunoștinței din timpul studiilor cu fiul Domniei voastre, și cît de mult prețuiesc încurajarea pe care am căpătat-o în cei doi ani cît am stat în această casă scumpă mie și lumii întregi. Pe de altă parte însă, ar fi absurd să-mi închipui că sînt de neînlocuit, deoarece mă număr printre cei cîțiva care stau Excelenței voastre la dispoziție pentru lucrări ajutătoare, cum ar fi domnul consilier cameral însuși, domnul doctor Riemer, domnul secretar al bibliotecii Kräuter, precum și servitorul dumneavoastră. Pe lîngă asta, recunosc că

în ultima vreme v-am dat prilej Excelenței voastre să nu fiți mulțumit de mine din cauza astmului și a încurcăturilor mele și în general nu am impresia că Excelența voastră pune mare preț pe prezența mea aici, lucru la care faptul că sînt exagerat de lung, că port ochelari și că sînt ciupit de vărsat contribuie într-o bună măsură.

– Ei nu, în privința asta...

– Ideea mea și dorința mea arzătoare sînt să trec din serviciul Excelenței voastre în serviciul statului, și anume într-un post care oferă noilor mele convingeri purificate un prilej de activitate deosebit de favorabil. La Dresda stă un prieten și protector al părinților mei, săraci, dar vrednici, domnul căpitan Verlohren, care are relații personale cu unii șefi ai cenzurii prusiene. Dacă v-aș ruga respectuos pe Excelența voastră să îi scrieți domnului căpitan Verlohren cîteva rînduri de recomandație pentru mine, vorbind favorabil de metamorfoza mea politico-etică, pentru ca astfel domnul căpitan Verlohren să mă ia cîtva timp pe lîngă dumnealui și la rîndul dumisale să mă recomande la locul cuvenit, în felul acesta s-ar împlini dorința arzătoare și urgentă de a-mi croi un drum pe treptele cenzurii. Consider că aș avea atunci față de domnul consilier o recunoștință pe care am avut-o, de altminteri, întotdeauna, dar de data asta ar fi într-adevăr eternă.

– Bine, John, asta se poate face. Scrisoarea la Dresda nu e lucru greu și m-aș bucura dacă aș putea să-i îndemn pe aceia care sînt puși să lucreze împotriva ilegalității să fie binevoitori cu dumneata, în ciuda greșelilor pe care le-ai săvîrșit odinioară. Ce-mi spui despre ambiția dumitale, care e legată de schimbarea convingerilor, nu-mi prea place. Dar sînt obișnuit să nu-mi placă multe lucruri la dumneata, și asta trebuie să te bucure, pentru că e un motiv ca să-ți fiu de ajutor. Am să scriu – ia să vedem cum e mai bine –, am să scriu că m-aș bucura foarte mult dacă s-ar da posibilitatea unui om capabil să-și constate greșelile să le evite și să înceapă o activitate sănătoasă, și aș dori ca această umană încercare să izbutească și să dea și altora îndemn și curaj să facă la fel. E bine așa?

– Splendid, Excelență! Într-adevăr, sînt...

– Și, ce zici, n-ar fi acuma timpul să trecem de la treburile dumitale la ale mele?

– O, Excelență, e de neiertat...

– Uite, am aici poeziile din *Divan,* la care în ultimul timp am mai adăugat cîteva bucăți, foarte potrivite, am înlocuit cîteva și le-am împărțit în mai multe cărți – uite, *Cartea meditațiilor, Cartea lui Suleika, Cartea tavernei.* Acum trebuie să dau ceva pentru *Calendarul femeii...* În fond, nu-mi place. Nu-mi place să scot pietrele din coroană și să le învîrt între degete ca să le arăt. Și, pe urmă, nu știu dacă bucățile izolate au să aibă vreo culoare. Prețioase aici nu sînt bucățile luate fiecare în parte, ci toate la un loc; e o cupolă care se rotește de jur împrejur și un planetariu; și, pe lîngă asta, ezit să dau unui public neinformat fragmente din această lucrare fără note, fără comentariul didactic pe care îl pregătesc ca să îl inițiez istoricește pe cititor în concepțiile, în moravurile și în limbajul Orientului și să-l fac capabil să guste cu profunzime și nestingherit tot ce-i ofer. Pe de altă parte, nu trebuie să facem pe năzuroșii, și dorința de-a ieși la iveală cu micile noutăți și glume bine ticluite se asociază curiozității ce vine din afară. Ce crezi că ar trebui să dau pentru calendar?

– Poate asta, Excelență: *Nimeni să nu știe, numai înțeleptului să-i spui...* E atît de misterios!

– Nu, nu asta. Mi-ar părea tare rău. E un lucru plin de nuanțe și ar însemna să strici orzul pe gîște. În carte poate să stea, dar în calendar, nu. Sînt de părerea lui Hafiz, care și el era convins că oamenilor numai atunci le place, cînd le cînți ce pot ei să asculte cu ușurință, comod și lesne; în mo-

dul acesta poți să le dai pe nesimțite și lucruri mai dificile, și mai puțin binevenite. Fără diplomație nu izbutești nici în artă. Doar e vorba despre un calendar al femeii. *Poartă-te îngăduitor cu femeile...* Asta s-ar potrivi, dar nu merge, din cauza coastei strîmbe. „Vrei s-o îndrepți, se rupe. O lași așa, se strîmbă și mai tare." Asta e și nediplomatic, și numai în carte poți s-o strecori. „Din condeiul meu acum / Curgă dulci cuvinte." Și asta ar fi la fel. Și ar mai fi lucruri vesele, cuminți și adînci, ca ăsta de aici: *Adam era un bulgăr de țărînă,* și acesta, poate, cu picătura sfioasă căreia soarta îi dăruiește puteri și durată și care ajunge perlă în coroana împăratului – și acesta de anul trecut, *În paradis cu lună plină,* despre cele două mai plăcute gînduri ale lui Dumnezeu. Ce zici?

– Foarte bun și frumos, Excelență! Poate că și admirabilul *Nu vreau să te pierd niciodată,* sînt atît de frumoase versurile acestea: „Tinerețea mi-o împodobești / Cu o dragoste nemăsurată".

– Hm! Nu. Asta e vocea femeii. Presupun că femeile preferă să audă vocea bărbatului și a poetului. Mai bine cea care e înaintea acesteia: „De găsește-n fund cenușă. Spune: jertfă-i pentru mine".

– Foarte bine! Mărturisesc că mi-ar fi plăcut ca propunerea mea să fie primită. Dar așa, trebuie să mă mulțumesc să-mi dau adeziunea cu bucurie. Aș vrea să mai spun că poezia *Soarele, Helios al grecilor* mi se pare că ar trebui revizuită. Sînt cîteva rime cam slabe, care presupun o pronunțare regională.

– Ei, ce să-i faci, fiecare vorbește cum a învățat în copilărie. Deocamdată lăsăm așa. O să mai vedem. Și acuma, dacă vrei, stai jos, am să-ți dictez ceva din viața mea.

– La dispoziția dumneavoastră, Excelență.

– Dragul meu, ridică-te iar de pe scaun. Te-ai așezat pe pulpanele hainei. Dacă ședi așa un ceas, haina va arăta groaznic, se boțește și se strică și ai să spui după aceea că ai pățit asta fiind în serviciul meu. Te rog, lasă pulpanele să atîrne slobode de o parte și de alta a scaunului.

– Vă mulțumesc din suflet pentru grija pe care mi-o arătați, Excelență.

– Așadar, putem să începem sau, mai bine zis, să continuăm, pentru că începutul e mai greu. Pe vremea aceea, atitudinea mea față de păturile de sus ale societății era foarte favorabilă. Chiar dacă în *Werther* neplăcerile la limită între două situații bine definite...

.....

Îmi pare bine că sosirea gustării ne-a întrerupt și că a plecat. Nu pot să-l sufăr pe omul acesta, Dumnezeu să mă ierte, dar nu există mod de gîndire al lui care să nu mă facă să-mi pierd răbdarea, și acesta nou e și mai dezastruos decît cel vechi. Mi-ar fi fost greu să-l suport astăzi dacă n-ar fi fost scrisoarea lui Hutten către Pirkheimer, pe care o aveam printre hîrtii, și concepțiile sănătoase ale nobilimii noastre de-atunci și viața din Frankfurt de pe vremea aceea. Ia să luăm cu bucata de pasăre o sorbitură zdravănă din acest dar solar, să ne treacă gustul rău pe care ni l-a lăsat în suflet John! Cine m-a pus să-i promit scrisoarea pentru Dresda? Îmi pare rău că i-am făgăduit. Probabil că m-a încîntat gîndul s-o redactez – plăcerea de-a găsi expresii frumoase și întorsături potrivite e o primejdie, ne face foarte ușor să uităm conținutul real al cuvintelor, și te trezești formulînd dramatic păreri pentru cîte unul care abia de le merită. Am aprobat ce spune ca să-i sprijin ambiția antipatică? N-are importanță, are să ajungă un zelos al ordinii, un Torquemada al legalității. Are să-i hărțuiască pe tinerii care visează și ei libertatea. A trebuit să-mi țin firea și să-l laud pentru convertirea lui, dar ce penibil lucru! De ce sînt eu împotriva libertății presei? Pentru că ea produce numai mediocritate. Legea care îngrădește e binefăcătoare, pentru că

o opoziție care nu are limite devine plată, îngrădirea însă o silește să fie inteligentă, și ăsta e un mare avantaj. Cine are dreptate întru totul e de multe ori grosolan și din topor. Un partid însă nu are pe de-a-ntregul dreptate – de aceea e partid. El are la îndemînă modul indirect, în care francezii sînt maeștri și modele, fiindcă germanii cred că nu-s destul de curajoși dacă nu-și spun pe față părerile. În felul acesta, nu izbutești să te exprimi indirect. Cultură, cultură! Constrîngerea stimulează spiritul, atîta vreau să spun, și acest John e un dobitoc astmatic. Guvernamental sau opoziționist, tot un drac – și el își închipuie că e un eveniment grozav de emoționant transformarea din sufletul lui tîmp...

Îmi dau tot mai mult seama că discuția cu el a fost sîcîitoare și odioasă. Mi-a stricat mîncarea cu găinaț de harpii. Ce gîndește el despre mine? Ce gîndește el că gîndesc eu? Își imaginează că acum el gîndește ca mine? Măgar, măgar – dar de ce să mă supăr din cauza lui? S-ar putea totuși ca supărarea mea pe el să semene mai mult cu un necaz sau mai exact cu grija și cu autoîntrebările care nu se referă deloc la ipochimenul acesta – se referă la lucrarea începută și cuprinde toate nuanțele îngrijorării și ale îndoielii – să fie din pricină că opera este conștiința obiectivată?... Plăcerea acțiunii, asta este. Acțiune frumoasă și mare, asta este. (Ce-o fi gîndind el despre mine?) Faust trebuie pus într-o existență activă, să ia parte la viața statului, la o viață folositoare oamenilor, năzuința lui, prin mijlocirea căreia el va fi mîntuit, trebuie să ia o mare formă politică în partea a doua din *Faust*. Alt astmatic[1], dar om mare acela, a văzut asta și mi-a spus, dar nu era nimic nou în ceea ce îmi spunea; numai că el, așa cum era, putea să vorbească, fiindcă pe el cuvîntul „politică“ nu-l făcea să se oțărască și, rostindu-l, nu se strîmba, parcă ar fi mîncat aguridă – nu, niciodată... Dar, la urma urmei, de ce îl am pe Mefistofel? El poate să compenseze faptul că-l pun pe Faust să tindă mai mult către gloria faptei decît către rezultatele ei. „Nu ți-e rușine glorie să ceri?“ În sertar am însemnările, ia' să vedem. „Mai este încă pe pămînt / Loc pentru fapte mari și demne / Spre ele-acuma să mă-ndemne / Sîrguitorul meu avînt!“ E bun „Sîrguitorul meu avînt!“ E excelent – păcat că se referă la ceva neplăcut! Totuși, se poate și trebuie chiar ca acest răzvrătit și acest deziluzionat să treacă de la speculații metafizice la o activitate idealo-practică și să urmeze temeinic și gratis la școala umanității, avîndu-l pe diavol ca profesor. Ce era el și ce eram eu atunci cînd stătea vîrît în vizuina lui și lua filozoficește cu asalt cerul și pe urmă atunci cînd cu amorurile lui mărunte și penibile? Din abureala adolescenței, din exaltarea superficială, poemul și eroul se vor ridica în realitatea obiectivă, în universalism, în bărbăție spirituală. Din bîrlogul savantului, din hruba meditației sterile la Curtea împăratului... Urînd îngrădirile, rîvnind imposibilul de natură superioară, neobositul căutător trebuie să se afirme și aici. Și acum mă întreb: „Cum se împacă universalismul și mintea sănătoasă a omului matur cu vechea neînfrînare?“ Idealism politic, planuri de fericire a lumii... Să fi rămas el oare un vajnic însetat de inaccesibil? Bine spus! Vajnic însetați, să notez asta, am s-o așez la locul potrivit. E în asta o întreagă lume de realism aristocratic și nimic nu poate fi mai german decît faptul de-a corecta germanicul cu germanic... Așadar, alianța cu puterea pentru a putea în chip activ să instaureze pe pămînt o stare de lucruri mai bună, mai nobilă.

Că nu izbutește, că domnitorul și Curtea cască de nu mai pot la cuvîntările lui și dracul trebuie să intervină și să salveze situația cu palavre impertinente, asta e sigur. Entuziasmul politic este imediat redus la rangul de *maître de plaisir*, *physicien de la cour* și artificier magic. Mă bucur de carnaval. Se poate scoate de-aici o mascaradă bogată, cu fi-

[1] Se referă la Friedrich Schiller. (n.tr.)

guri mitologice și cu giumbușlucuri spirituale, care în realitate, la ziua de naștere a Alteței sale sau în prezența împăratului, ar fi cam scump plătite. Glumele acestea au un fond satiric amar. Mai înainte de asta însă, trebuie să lucrez cu seriozitate, pentru fericirea oamenilor, deci trebuie să găsesc vorbe adînci, pline de credință, scoase tot de-aici din inimă. Unde sînt? „Ureche fină are omenirea: / O vorbă clară fapte mari stîrnește. / Și omu-și cumpănește vrednic firea / Cînd îi vorbești adînc, prietenește.“ Îmi place. Dumnezeu însuși, pozitivul, bunătatea creatoare, ar putea să-i răspundă așa diavolului, în prolog. Și eu țin cu el, cu pozitivul țin – n-am nenorocul să fiu în opoziție. Și nu-i numaidecît nevoie ca Mefisto să vorbească la Curtea împăratului. Faust nu vrea ca el să intre în sala de audiență. Nu permite ca în prezența Maiestății sale să se săvîrșească înșelătorii și vicleșuguri în vorbe și în fapte. Magia și tertipurile diavolești trebuie să se dea la o parte din calea lui – și aici, precum și în ce-o privește pe Elena. Nici ei nu-i dă voie Persefona să vină iar pe pămînt decît cu condiția ca totul să se întîmple numai cu mijloace omenești, pe față, și iubitul să-i cîștige dragostea numai cu puterea și pasiunea lui. Remarcabilă corespondență! Știu pe unul care ar avea grijă să fie îndeplinită clauza, dacă ar mai putea să aibă grijă de ceva... Și totuși, mai este o clauză, de care atîrnă totul, numai de ea depinde posibilitatea ca să pună iar în mișcare materialul totodată tînăr și bătrîn, și anume ușurința concepției și gluma absolută. Numai în joc și în opera feerică e salvarea; și dacă mă gîndesc, giumbușlucurile pot să le isprăvesc de pe-acum. Și ce-ai putea avea chiar dumneata, dragul meu, împotriva jocului și a ușurinței superioare, dumneata, care vorbeai de-atîtea ori despre „gravitatea nepoetică“, și în scrisorile educative[1], autorizat de gînditorul dumitale, aproape că ai

[1] Se referă din nou la Schiller și la lucrarea sa *Scrisori despre educația estetică a omului* (1795), scrisă sub influența filozofiei kantiene. (n.tr.)

proslăvit jocul estetic, deși în chip prea didactic? E drept că e ușor, dar ușorul e greu de făcut. Și acolo unde consideri ușurința cu gravitate e locul, de asemenea, să consideri gravitatea cu ușurință!

Dacă locul acela nu-i în poemul meu, atunci nu-i nicăieri. Noaptea Walpurgiei clasice... (mă îndepărtez cu gîndul de scena politică și îmi dau seama că mă las bucuros dus în altă parte. Văd că, în fond, ar fi mai bine dacă aș elimina-o – mă gîndeam la asta și cînd vorbeam cu măgarul astmatic și îmi era necaz din cauza asta – de altfel numai pentru că e păcat de versurile pe care le-am pomenit adineauri)... Și ca să ne gîndim acum la ceva plăcut și plin de speranță, noaptea Walpurgiei clasice – ah, din asta vreau să fac o petrecere grandioasă, care să întreacă într-adevăr cu mult mascarada de la Curte – un joc plin de idei, de taine ale vieții, de o explicare inteligent-visătoare, ovidiană, a dezvoltării umane, fără nici o solemnitate, stilistic limpede, ușor și vesel, satiră menipee. Avem oare un Lucian în casă? Da, alături, știu unde-i, subsidiu, am să-l recitesc. Ce fior în inimă la gîndul că în chip cu totul neașteptat, printr-o născocire de vis, homunculus îmi mai slujește încă la ceva – cine ar fi crezut că homunculus are să intre în legătură cu ea, frumusețea supremă, o legătură zburdalnică și vital mistică, și că va servi la motivarea hazliu-științifică, neptunic-plutonică a apariției supremei frumuseți omenești?!? „Ultimul produs al naturii în continuă ascensiune este omul frumos.“ Winckelmann știa ce înseamnă frumusețe și umanism perceptibil prin simțuri. I-ar fi plăcut acest curaj de-a percepe preistoria biologică a frumosului în înfățișarea lui; i-ar fi plăcut ideea că forța dragostei ajută monada să devină entelehie și că ea, începînd în ocean ca un cocoloș de mîzgă organică, trecînd de-a lungul multor și anonime ere ale vieții, ajunge prin metamorfoză la cea mai înaltă întruchipare a frumuseții. În dramă, lucrul cel mai inteligent este motivarea.

Dumitale, dragul meu, nu-ți plăcea, ziceai că nu e un lucru important și socoteai că e o îndrăzneală s-o disprețuiești. Totuși, după cum vezi, este un curaj al motivării care o apără de reproșul îngustimii. A fost vreodată apariția vreunui personaj dramatic pregătită cu atîta grijă? E și de înțeles; fiind vorba despre frumusețea însăși, sînt necesare condiții neobișnuite, și acestea se găsesc, desigur. E, de asemenea, limpede că totul trebuie să fie numai indicat, să se dea a înțelege, nu să fie spus pe față. Trebuie ca totul să fie întemeiat pe umor mitologic, pe travesti; insinuări de adîncă filozofie a naturii să contrazică aici forma ușor accesibilă, tot așa cum grava splendoare a expunerii, împrumutată de la tragedie, din actul Elenei, contrazice satiric înșelătoria intrigantă. Parodie... la ea mă gîndesc îndeosebi. Trebuie multă chibzuială, multă meditație la mînuirea delicatelor fire ale vieții, și din toate meditațiile care însoțesc arta, aceasta e cea mai plăcută și mai gingașă. Pioasă distrugere, zîmbitor adio... Consecințe care conservă și care sînt de pe acum glume și invective. Tot ce e scump, sfînt, vechi, modelul suprem să-l așezi pe o treaptă și să-l reproduci în împrejurări care să-i dea pecetea parodiei, și produsul rezultat să-l asimilezi cu fenomene tîrzii, de descompunere, așa cum este comedia posteuripidiană... Curioasă existență și asta: singur, neînțeles, fără tovarăși și rece, să cuprinzi personal și pe socoteala ta, într-un popor încă necioplit, cultura lumii de la înflorirea care crede pînă la decadența care știe.

Winckelmann... „Privind strict lucrurile, se poate spune că există numai o clipă în care omul frumos e frumos." Remarcabilă vorbă! Surprindem în metafizic clipa frumosului atunci cînd, mult admirat și mult hulit, apare în melancolica-i perfecțiune – veșnicia clipei, pe care prietenul mort o diviniza dureros cu fiecare cuvînt. Scump, dureros de inteligent, entuziast și îndrăgostit, spiritualicește adîncit în concret! Cunosc eu oare taina ta? Demonul care inspiră toată

știința ta, entuziasmul tău, astăzi nemărturisibil, care te lega de Helada? Felul tău de-a gîndi se potrivește de fapt bine numai cu virilul previril, cu momentul de frumusețe al tînărului, moment pe care numai marmura îl poate fixa. N-are importanță, tu ai avut noroc că „omul" este masculin și ai putut astfel să masculinizezi frumusețea după voia inimii. Mie, frumusețea mi-a apărut în chip de tinerețe, în chip de femeie... Dar nu chiar cu totul așa, cunosc și eu cărările tale ascunse și mă gîndesc cu plăcere la băiatul acela blond și vioi care astă-vară ne-a servit în cîrciuma de la Geisberg, unde Boisserée era iar de față, cu o catolică discreție. Cîntă celorlalți cît vrei, și de cîrciumi nu vorbi!...

Dacă este ceva în lumea morală și în lumea naturală în care gîndul să mi se fi adîncit cu plăcere și teamă de-a lungul întregii mele vieți, este ispita – ispita care te cuprinde și te îndeamnă la faptă – dulce și cumplită atingere, venită de sus, trimisă de zei; e păcatul, de care fără vină ne facem vinovați, vinovați ca mijloace ale lui și ca victime ale lui totodată, fiindcă a rezista ispitei nu înseamnă a înceta a mai fi ispitit – e o încercare pe care n-o învinge nimeni, fiindcă e dulce și rămîne, ca încercare, de netrecut. Așa vor zeii: să ne ducă în dulce ispită, să ne facă s-o îndurăm și apoi s-o îndepărteze de noi, drept paradigmă a oricărei ispite și a oricărei vini, căci ispita este în sine o vină. N-am auzit niciodată de vreo crimă pe care n-aș fi putut s-o săvîrșesc... Cînd nu săvîrșești o faptă înseamnă că te sustragi judecătorului de pe pămînt, dar nu Celui de Sus, pentru că în inima ta ai săvîrșit-o... Ispita în care te duce sexul din care faci parte ar putea fi socotită ca un fenomen de răzbunare și de pedeapsă pentru o ispită pe care tu însuți ți-o stîrnești – nebunia lui Narcis e o ispită eternă pricinuită de propria imagine reflectată. Răzbunarea însoțește întotdeauna ispita, încercarea prin care nu treci din cauză că te stăpînești – așa a vrut Brahma. De aici voluptatea, spaima, la care mă gîn-

desc în legătură cu ispita. De aici groaza productivă pe care mi-o insuflă poemul de mult visat[1], mereu amînat și încă amînabil, cu soția lui Brahma, zeița-paria, în care vreau să proslăvesc ispita și s-o înfățișez cu înfiorare – faptul că îl păstrez și îl amîn mereu și îl las zeci de ani să se dezvolte ascuns în mine dovedește cît e de important. Nu pot să-l las, îl nutresc pînă la hipermaturizare, îl port în mine prin toate vîrstele vieții – și poate tînăra concepție va ieși odată la iveală, ca un produs tîrziu și încărcat de mister, dar limpezit, condensat de trecerea vremii, extrem de lapidar; ca pe o lamă de Damasc bătută din sîrmă de oțel, așa îl văd.

Știu foarte bine izvorul acestei idei care mi-a venit acum nu mai țin minte cîți ani, e ca la *Zeul și baiadera: Călătoria în Indiile de Est și China*[2], tradusă în germană, productiva hîrțoagă trebuie să mai strălucească de mucegai pe undeva, printre vechi ciuveie literare. Nu mai știu cum erau înfățișate acolo toate acestea, dar știu cum s-a dezvoltat în mine cu un scop adînc spiritual – imaginea femeii cu suflet curat și nobil, care se duce în fiecare zi la rîu să ia apă proaspătă și nu are nevoie pentru aceasta nici de urcior, nici de găleată, fiindcă în mîinile ei cucernice apa se preface, în chip minunat, într-un glob de cristal. Îmi place acest glob minunat, pe care femeia cu sufletul neprihănit îl aduce în fiecare zi acasă, palpabil și curat simbol al purității și al clarității, al nevinovăției de netăgăduit și al faptelor pe care ea le poate săvîrși. În mîinile poetului, apa se bolțește... Da, voi lucra ca pe un glob de cristal poemul ispitei, căci poetul, mult ispititul, ispititor de mult ispititul, mai poate face asta, mai are încă darul care este semnul purității. Femeia, nu. Cînd apa îi arată ca-n oglindă chipul tînărului ceresc și cînd ea se

[1] Se referă la poemul *Paria,* al cărui subiect a fost luat după o legendă populară indiană despre capetele schimbate. (n.tr.)

[2] Se referă la traducerea germană a cărții *Călătorie în Indiile de Est și China* a naturalistului și exploratorului francez Pierre Sonnerat (1745–1814). (n.tr.)

pierde în contemplare, apariția dumnezeiască și unică îi tulbură-n adîncuri viața! Apa nu mai vrea să prindă formă în mîinile ei, și ea se întoarce acasă poticnindu-se, soțul ei, brahmanul, observă totul, răzbunarea, răzbunarea îl cuprinde, o ia pe aleasa zeului, pe vinovata fără vină, și o tîrăște la locul jertfei, îi taie capul cu care ea a văzut frumusețea eternă, dar fiul îl amenință pe răzbunător că, așa cum văduva îl urmează pe soț pe rug, el o va urma sub tăișul paloșului pe maică-sa. Nu, nu, ea n-a fost vinovată. Pe tăișul paloșului sîngele nu se încheagă, ci curge ca dintr-o rană proaspătă. Repede! Fugi și lipește iar capul de trunchi, rostește rugăciunea care trebuie, binecuvîntează cu paloșul, și capul se va prinde iar de trup. Ajunge la locul cel groaznic. Aici, două corpuri puse în cruce – nobilul trup al mamei și trupul unei ucigașe din neamul paria. Fiul, de grăbit ce-i, nu bagă bine de seamă. Capul mamei, el îl pune pe trupul nelegiuitei, îl tămăduiește cu paloșul judecății și se ridică în picioare o uriașă, o zeiță – zeița impurității. Scrie asta! Rotunjește asta într-o lucrare cu vorbe trainice și mlădioase, cu forța concentrată a unui resort. Tot ce poate fi mai important! Ea a devenit zeiță, dar printre zei voința ei va fi înțeleaptă și purtarea ei violentă, în fața ochilor curatei, chipul ispitei, frumosul chip al tînărului zeu, plutește cu gingășie cerească; dar dacă ispita se coboară în inima impurei, stîrnește acolo pofta fără frîu, turbată și destrăbălată. Veșnic durează ispita. Veșnic va reveni dumnezeiasca apariție tulburătoare care a atins-o în treacăt, mereu înălțîndu-se, mereu coborîndu-se, întunecîndu-se și luminîndu-se iar – așa a vrut Brahma, în fața lui Brahma stă groaznica făptură, îl sfătuiește prietenește sau îl dojenește cu mînie izvorîtă din inima ei tulburată și încărcată de mister, și oricărei ființe care suferă, ea îi este de folos, aducîndu-i milostivirea Celui de Sus.

Mă gîndesc că Brahma se teme de femeie, pentru că și eu mă tem – mă tem de prezența ei prietenoasă-mînioasă, de înțeleapta ei voință și de puterea ei violentă, cum mă tem de conștiință, și de aceea mă tem și de poemul acesta, îl tot amîn de-a lungul a zeci și zeci de ani, știind bine că odată și odată va trebui să-l fac. Acuma trebuie să mîntuiesc poezia pentru aniversare, să pun la punct *Călătoria în Italia.* Totuși, am să profit de răgazul pe care îl am acum, singur la masa de scris, și de căldura binefăcătoare a maderei și am să lucrez puțin – un lucru ciudat și tainic. Poetul cu mîini curate...

.....

– Cine-i?

– Bună ziua, tată.

– A, tu ești, August? Bine-ai venit!

– Te deranjez? Sper că nu. Ai strîns repede ce-aveai în față.

– Ce-nseamnă deranj, dragul meu? A deranja e tot ce se-ntîmplă. Întrebarea este numai dacă-i plăcut sau neplăcut.

– Tocmai asta e întrebarea și acum. Și nu știu ce să spun, fiindcă nu trebuie s-o pun cu privire la mine, ci la ce aduc. Dacă nu era asta, n-aș fi intrat la o vreme atît de nepotrivită.

– Îmi pare bine că te văd, orice-ai aduce. Dar ce aduci?

– Acuma, că tot am venit, mai întîi vreau să știu dacă dacă dormit bine.

– Mulțumesc, mă simt odihnit.

– Gustarea ți-a plăcut?

– Foarte mult. Întrebi ca Rehbein.

– Întreb în numele lumii întregi. Și iartă-mă că te mai întreb: La ce lucrezi acuma? La memorii?

– Nu chiar. Deși tot memorii sînt. Dar tu ce aduci? Trebuie să-ți smulg cu cleștele răspunsul?

– A venit o vizită, tată. Vizită de departe și din vremea de altădată. A tras la *L'Éléphant*. Am auzit de ea chiar pînă a nu primi scrisorica. E agitație mare în oraș. O veche cunoștință.

– Cunoștință? Veche? Spune de-a dreptul.

– Uite scrisoarea.

– „Weimar, 22... să revăd un chip... ajuns atît de însemnat... născută..." Hm! Hm! Hm! Curios! Iată într-adevăr o întîmplare curioasă. Tu ce spui? Dar acuma să lăsăm asta, am și eu ceva pentru tine, ceva de care ai să te minunezi și pentru care ai să mă feliciți. Fii atent!... Uite, îți place?

– A!

– Te miri, nu? Și chiar ai de ce să te miri. E ceva într-adevăr uimitor, un lucru luminos, vrednic de admirat. L-am căpătat în dar de la Frankfurt, pentru colecția mea. Mi-au mai sosit și niște minerale din Westerwald și de la Rin. Acesta însă e cel mai frumos. Ce zici tu că este?

– Un cristal...

– Da, bineînțeles! E un hialit, un opal transparent, un exemplar magnific – și ca mărime, și ca limpezime. Ai mai văzut unul asemănător? Nu mă mai satur privindu-l și mă tot gîndesc. Asta e lumină, asta e poezie, claritate. E o operă de artă sau, mai bine zis, o operă și o creație revelatoare a naturii, a cosmosului, a spațiului spiritual, care își proiectează aici geometria eternă și îi dă contur și consistență. Uite cît de precise sînt muchiile și suprafețele lucioase – peste tot numai muchii precise și suprafețe lucioase, eu numesc asta o structură continuă ideală. Obiectul acesta are doar o singură formă și o înfățișare, care străbate din adîncuri, care se manifestă dinăuntru în afară și se repetă mereu, îi stabilește axele, scheletul cristalului, și asta tocmai determină transparența, afinitatea unei asemenea întrupări cu lumina și cu privirea! Dacă vrei să-mi afli părerea, eu așa zic, că acea colosală și tainică geometrie de muchii și de suprafețe a piramidelor egiptene avea și ea acest sens ascuns: raportul cu lumina, cu soarele; piramidele sînt semne solare, cristale uriașe, imensă imitație a creației spiritului cosmic, făcută de mîna omenească.

– Asta-i foarte interesant, tată.

– Și mai este ceva. Cristalul acesta e în legătură și cu durata, cu timpul, cu moartea și cu eternitatea, deoarece ne dăm seama că durata în sine este o falsă victorie asupra timpului și a morții, ea fiind existență moartă; și chiar de la început nu mai e devenire, pentru că la ea moartea vine o dată cu nașterea. Piramidele cristaline durează în timp, lasă în urmă mileniile, dar nu au nici viață, nici simțire, sînt veșnicia noastră, n-au biografie. Și important este biografia, și biografia celor desăvîrșiți de timpuriu e săracă. Vezi tu, un asemenea *sal,* o sare, cum numeau alchimiștii toate cristalele, inclusiv fulgii de zăpadă (în cazul nostru nu-i vorba de nici o sare, e acid silicic), un *sal* ca acesta are numai o clipă de devenire și de dezvoltare, clipa în care lamelele de cristal se desprind din plasma maternă și constituie punctul de amplasare pentru depozitarea altor lamele, din care corpul geometric crește mai repede sau mai încet și capătă dimensiuni mai mari sau mai mici, dar asta nu e important, pentru că cea mai mică dintre aceste figuri este tot atît de perfectă ca cea mai mare, și istoria vieții ei s-a încheiat o dată cu nașterea lamelei, iar acum durează în timp ca piramidele, poate chiar milioane de ani, dar timpul nu este în ea, e în afara ei, adică ea nu îmbătrînește, ceea ce n-ar fi rău, dar e o existență moartă, și lipsa de viață vine din faptul că în acest cristal nu se distruge nimic, dar nici nu se mai formează nimic. Cu alte cuvinte, nu e organic. Germenii infimi de cristal nu sînt geometrici, n-au muchii și suprafețe, ci sînt rotunzi și seamănă cu germenii organici. Dar nu este decît o asemănare exterioară, deoarece cristalul este pe de-a-ntregul numai structură chiar de la început, și structura e limpede, transparentă și plăcută la vedere; are totuși un dezavantaj, pentru că ea este moartă sau duce la moarte – fapt care la un cristal se întîmplă o dată cu nașterea. N-ar fi nicicînd moarte, ci numai tinerețe eternă, dacă întotdeauna cumpăna ar sta între structură și descompunere, între construire și distrugere. Dar cumpăna nu stă așa, fiindcă de la început în organic precumpănește și structurarea, și de aceea ne cristalizăm și durăm în timp asemenea piramidelor. Și e o durată pustie, o supraviețuire în timpul istoriei, fără timp interior, fără biografie. Animalele, și ele durează așa, atunci cînd sînt definitiv structurate și crescute pe deplin – atunci nutriția și propagarea se repetă în chip mecanic, mereu la fel, ca depunerea cristalelor – și tot timpul cît trăiesc ele sînt ajunse la țel. Și animalele mor tinere – probabil de plictiseală. Structura definitivă și faptul ajungerii la țel nu rezistă, sînt prea plicticoase. Pustie și plicticoasă e orice existență care stă în timp, în loc de-a purta în ea timpul și în loc de a-și crea singură timpul, un timp care nu merge către un țel, ci se întoarce în cerc, în el însuși, mereu la țel și mereu la început – o existență care ar lucra și s-ar dezvolta în sine și pentru sine, așa încît devenire și fire, trecut și prezent ar fi unul și același lucru, și atunci ar rezulta o durată care ar fi totodată creștere, înălțare și perfecțiune. Și așa mai departe. Ia asta drept observație marginală la această limpede figură și scuză-mi expunerea didactică. Cum stăm cu cositul ierbii în parc?

– E gata, tată. Dar nu m-am putut înțelege cu țăranul. Nu vrea să plătească, fiindcă spune că el cu cositul și cu transportul s-a achitat, ba chiar că ar trebui să-i mai plătim noi lui. Dar nu-l las așa, fii pe pace, are să-ți plătească iarba, că, dacă nu, îl dau în judecată!

– Bun. Ai dreptate. Nu trebuie să-l lași. *À corsaire, corsaire et demi.* Ai scris la Frankfurt în privința taxelor?

– *De facto,* încă nu, tată. Mi-e capul plin de proiecte, dar ezit încă să le aștern pe hîrtie. Trebuie să fac o scrisoare bine chibzuită, prin care să respingem argumentul prostesc că ar fi în dauna celorlalți cetățeni. Trebuie procedat cu demnitate și cu ironie ca să-i silim să-și dea seama și să accepte. Nu trebuie lucrat în grabă...

– Ai dreptate, și eu am amînat. Trebuie să așteptăm momentul favorabil. Nu mi-e teamă că n-o să capăt scutirea. Ar trebui să scriu personal și direct, dar asta n-o pot face, nu vreau să fiu amestecat în chestiunea aceasta.

– Nu, în nici un caz, tată! În treburi de astea ai nevoie de acoperire, de un paravan. E o înaltă necesitate, pentru a cărei îndeplinire am cinstea să fi fost născut. Dar ce scrie doamna consilier aulic?

– Și la Curte ce mai este?

– A, e multă bătaie de cap cu balul și cu cadrilul, pe care și azi după-amiază trebuie iar să-l repetăm. Nu s-a luat încă o hotărîre clară în ce privește costumele în care trebuie să apărem și să producem efect abia cînd se va dansa poloneza. Tocmai despre asta nu s-a hotărît ce are să fie: o mascaradă *ad libitum,* sau organizată pe o idee anumită? Deocamdată, desigur că și din cauza posibilității de-a dispune de materialul necesar, dorințele sînt foarte individuale. Ducele insistă să se costumeze în sălbatic, Staff vrea să apară ca turc, Marschall – ca țăran francez, Stein – ca savoiard, doamna Schumann ține numaidecît să se îmbrace în costum grecesc și doamna Rentschin vrea să se travestească în tînără grădinăriță.

– Asta-i culmea ridicolului! Rentschin tînără grădinăriță! S-ar cuveni să se gîndească ce vîrstă are. Nu trebuie lăsată. Matroană romană, asta e tot ce i se poate permite. Că ducele vrea să se travestească în sălbatic, știm noi ce urmărește cu asta. S-ar apuca să facă glume cu grădinărița pocită și cine știe ce scandal ar mai ieși de aici. Serios, August, să știi că-mi vine să mă ocup eu de toată treaba asta, sau măcar de poloneză, care, după părerea mea, n-ar trebui să fie amestecată și arbitrară, ci să fie adusă la același numitor, sau măcar să dovedească oarecare ordine, slobodă și chibzuită. Ca în poezia persană, așa e pretutindeni, numai predominarea unei conduceri de sus, pe scurt: ceea ce noi germanii numim „spirit“ dă rezultate satisfăcătoare. Eu m-aș gîndi la o mascaradă al cărei ordonator aș putea să fiu și la care aș fi și crainic, pentru că totul ar trebui să fie însoțit de scurte cuvîntări cu tîlc și de muzică de mandoline, chitare și teorbe. Grădinărițe – bun, ar putea să fie cîteva grădinărițe florentine drăguțe și să ofere în boschete verzi flori artificiale viu colorate. Pe lîngă ele ar trebui să fie și grădinari oacheși, care să aducă poame în coșuri, și lumea să se bucure din belșug de toate roadele anului, boboci, frunze, flori și fructe. Nu numai atît, ar mai trebui să se amestece printre fetele frumoase și cîțiva pescari și păsărari cu năvoade, undițe și capcane și s-ar isca un joc de-a prinsul între ei și fete, de toată nostimada, joc care ar putea să fie întrerupt de un cortegiu de tăietori de lemne neciopliți, al căror rol ar fi să reprezinte cu finețe indispensabila grosolănie. Pe urmă crainicul ar evoca mitologia greacă și ar urma mai întîi grațiile vestind gingășie și imediat după ele – parcele gînditoare, Atropos, Klotho și Lachesis, cu furca, foarfecele și depănătoarea, și n-ar lipsi nici furiile, care însă, ține minte, nu trebuie să se înfățișeze fioroase și respingătoare, ci trebuie să fie niște femei tinere, un pic șerpoaice și răutăcioase. Și după aceea ar mai veni, tîrîndu-se greoi, un colos viu, acoperit cu mult covoare și cu un turn în spate, un elefant veritabil, pe-al cărui gît să șadă o femeie grațioasă cu o vargă în mînă, iar sus, la meterezele turnului – o zeiță...

– Da, tată, dar de unde să luăm elefantul și cum am putea în palat...

– Lasă, nu încurca lucrurile! Se poate găsi ceva, se poate face dintr-un material oarecare, cu trompă și colți, chiar foarte fantastic și așezat pe roți. Zeița înaripată care ar ședea sus ar fi Victoria, stăpîna tuturor activităților. Pe de lături ar păși în lanțuri două femei cu nobil chip, iar crainicul *ex officio* ar vorbi despre însemnătatea lor, fiindcă una e Frica și cealaltă – Speranța, și în lanțuri le-a pus Înțelepciunea,

care ar trebui să le denunțe publicului ca pe niște dușmance aprige ale omenirii.

– Cum, și Speranța?

– Neapărat. Ar trebui denunțată cel puțin tot atît cît Frica. Gîndește-te în ce chip dulceag și moleșitor le dă ea oamenilor iluzia și le șoptește că ar putea să trăiască fără griji, după plac și că sigur trebuie să se afle undeva o stare de lucruri mai bună. Pe zeița Victoriei începe s-o împroaște Thersites cu vorbele lui înveninate și scîrboase, ca să-i micșoreze meritele – dar crainicul nu poate răbda asta și-i trage cîteva nemernicului cu bastonul; pipernicitul ticălos se ghemuiește la pămînt și se preface într-un bulgăre, și din bulgăre iese deodată un ou, care se umflă și se sparge, dînd drumul unei perechi odioase – o viperă și un liliac; vipera se tîrăște în pulbere, iar liliacul negru zboară în tavan...

– Bine, tată, dar cum să facem asta, cu oul care se sparge, cu vipera și cu liliacul?

– Ei, cu puțină tragere de inimă și cu interes pentru spectacolele ingenioase, s-ar putea face. Și minunățiile n-ar trebui să se oprească aici. Ar trebui să urmeze o caleașcă cu patru cai, mînată de un băiat frumos, și în caleașcă să șadă un rege cu fața de lună plină și cu turban pe cap, și tot crainicul i-ar prezenta pe amîndoi, solemn ca la Curte: luna plină ar fi regele Pluto, bogăția. Dar în vizitiul cel tînăr și frumos, cu giuvaiere strălucitoare în părul lui negru, vor recunoaște toți Poezia, cu principala ei calitate: aceea a risipei mărinimoase, care înfrumusețează petrecerile și ospețele lui Pluto; băiatul doar pocnește din degete și dintr-o dată începe să curgă din mîinile lui și să se împrăștie în toate părțile broșe de aur, coliere de perle, piepteni, coroniță și inele cu pietre scumpe, la care mulțimea se și repede, ca să le prindă și să le culeagă.

– Ar fi cam greu, tată, să-mprăștii atîtea giuvaiericale și coliere de perle!

– Ar putea să fie și tinichele poleite și lucruri fără valoare. Pe mine mă interesează numai să stabilesc o relație alegorică între Poezia darnică și risipitoare și Bogăție; n-avem decît să ne aducem aminte de Veneția, unde arta înflorea ca o lalea, nutrită din terenul bogat al profitului comercial. Pluto cu turban ar trebui să spună către băiatul cel frumos: „Dragul meu, îmi placi și îmi ești drag!“

– Asta în nici un caz n-ar trebui să spună, tată. Ar fi...

– Ar mai fi de dorit să se aranjeze în așa fel încît să apară cîte o flăcăruie pe capul unuia sau altuia, care ar fi socotită ca trimisă de băiatul cel frumos drept cel mai ales dar al lui; flăcărui ale spiritului, care pe unele capete să se oprească, pe lîngă altele să treacă fără a zăbovi, luminînd o clipă și dispărînd apoi, rareori zăbovind mai mult, cel mai adesea însă stingîndu-se cu tristețe, repede. În felul acesta i-am avea și pe Tată, și pe Fiu, și pe Sfîntul Duh.

– Nu, asta chiar n-ar putea să meargă absolut deloc, tată, fără să mai vorbim și de imposibilitatea tehnică. Curtea s-ar tulbura. Ar fi ceva împotriva credinței și o blasfemie evidentă.

– De ce? Cum poți să spui că asemenea omagii și ingenioase aluzii sînt blasfemii? Religia și tezaurul ei de reprezentări sînt un ingredient al culturii, de care trebuie să te folosești cu voie bună și adîncime pentru ca o spiritualitate generală s-o faci vizibilă și palpabilă într-o imagine plăcută și familiară.

– Dar nu-i nicidecum un ingredient obișnuit, tată. Asta poate să fie religia după concepția ta, dar nu după concepția celor care au să ia parte la serbare și nici după concepția Curții, sau cel puțin nu după concepția de azi a Curții. Orașul se ia după Curte, e drept, dar și Curtea după oraș, și tocmai acuma, cînd în rîndurile tineretului și în societate religia este iarăși la mare cinste...

– Bine, atunci gata, îmi strîng și îmi împachetez iar la loc micul meu teatru, cu flăcăruile de spirt cu tot, și vă spun ca fariseii lui Iuda: „Voi veți vedea“. Ar mai fi trebuit să urmeze și alte lucruri plăcute, cortegiul lui Pan, ceata zburdalnică a faunilor cu urechi ascuțite și a satirilor cu picioare subțiri, și gnomii prietenoși, și nimfele, și vrăjitorii din Harz[1], dar le pun acuma la păstrare, să văd dacă nu le pot întrebuința în altă parte, unde să nu mai am de-a face cu obiecțiile voastre la modă acuma, pentru că, dacă nu știți de glumă, nu sînt deloc omul vostru... Dar de unde am pornit?

– Am pornit de la scrisorica pe care am adus-o și despre care ar trebui să vorbim și să hotărîm ceva. Ce scrie doamna consilier aulic Kestner?

– Da, da, scrisorica. Mi-ai adus *un billet doux*. Ce scrie? Am scris și eu ceva, citește mai întîi asta, un *momentino*, uite-aici, e pentru *Divan*.

– „Sînt proaste gîștele? Nicicum! / Din leneșa lor turmă / Văd una că se-oprește-n drum / Și-mi face semn din urmă.“ Da, da, foarte nostim, tată, foarte plăcut – sau neplăcut, cum vrei s-o iei, dar ca răspuns la scrisoare nu merge.

– Nu? Eu credeam că da. Atunci, trebuie să găsim alt răspuns, unul care să fie prozaic, zic eu – cel obișnuit pentru distinșii pelerini la Weimar: o invitație la dejun.

– Da, neapărat. Scrisorica e foarte bine scrisă.

– Da, foarte. Trebuie să-și fi bătut mult capul.

– Cînd cineva îți scrie, își chibzuiește bine cuvintele.

– Un sentiment incomod.

– Asta e constrîngerea culturii, constrîngere pe care tu le-o impui oamenilor.

– Și cînd am să mor, au să spună toți uf! și au să înceapă să se exprime ca niște porci.

– Din păcate, cred că așa are să fie.

[1] De muntele Harz din centrul Germaniei sînt legate legendele despre noaptea Walpurgiei. (n.tr.)

– De ce din păcate? Lasă-i să fie așa cum li-i firea! Eu nu-i asupresc deloc cu plăcere.

– Dar cine vorbește de asuprire? Și cine vorbește de moarte? Ai să ne fii încă multă vreme stăpînitor, spre binele și frumusețea vieții.

– Crezi? Uite, azi nu mă simt deloc foarte bine. Mă doare brațul și m-a plictisit iar astmaticul, așa că am dictat supărat, ceea ce va avea sigur o repercusiune asupra sistemului nervos.

– Asta înseamnă că nu vrei să te duci s-o vizitezi pe semnatara scrisorii; și ai vrea să amîni și hotărîrea pe care trebuie s-o iei cu privire la scrisoare.

– Asta înseamnă, asta înseamnă! Ai un fel de-a trage concluzii nu prea delicat. Tu concluziile le smulgi, pur și simplu.

– Iartă-mă, bîjbîi prin întuneric ca să-ți dibuiesc sentimentele și dorințele.

– Și eu fac la fel. Și în întuneric dai uneori de fantome. Cînd trecutul și prezentul se confundă, lucru pe care viața mea a fost întotdeauna dispusă să-l facă, prezentul capătă lesne un caracter fantomatic. Asta e foarte frumos în poezie, dar în viață pricinuiește aprehensiuni... Zici că s-a stîrnit rumoare în oraș?

– Chiar multă, tată. Cum vrei să nu se stîrnească? S-a strîns lumea în fața hotelului. Vor s-o vadă pe eroina *Suferințelor tînărului Werther*. Poliția de-abia poate să mențină ordinea.

– Niște nebuni! Totuși, cultura e la un nivel nemaipomenit de înalt în Germania, dacă un fapt ca acesta face atîta vîlvă și stîrnește atîta curiozitate. *Pénible*, fiule! Un lucru într-adevăr *pénible*, groaznic. Trecutul se aliază cu nebunia împotriva mea, ca să provoace tulburări și dezordine. Oare de ce nu s-o fi putut stăpîni, bătrîna, și să mă scutească de toate acestea?

– Mă întrebi prea multe, tată. După cum am văzut, vizita doamnei consilier aulic e pe deplin justificată. A vrut să-și vadă neamurile, familia Ridel...

– Da, da, firește, să-i vadă – mînată de-o anumită lăcomie. Ar vrea să guste și ea din glorie, dar nu știe cît de penibil se amestecă gloria cu faima proastă. Poftim, acuma lumea dă năvală să vadă ce-i. Ce-au să mai vorbească și ce-au să mai rîdă în societate, ce-au să mai întindă gîtul, ce-au să mai șușotească și au să facă și cu ochiul... În sfîrșit, trebuie din toate puterile să evităm și să împiedicăm asta, trebuie să luăm o atitudine prudentă și hotărîtă, ca să înfrînăm lucrurile. Dăm o masă în cerc intim, cu rudele ei, și atît. Încolo, ne ținem departe și nu oferim prilej lumii să-și satisfacă pofta de senzațional.

– Cînd să aibă loc, tată?

– Peste cîteva zile. În curînd și o dată pentru totdeauna, păstrînd măsura și distanța necesară. Pe de o parte trebuie să avem timp să analizăm bine situația și să ne obișnuim cu ea și pe de altă parte – să nu amînăm prea mult și să scăpăm de-o grijă. Deocamdată, oricum, bucătăreasa și cu fata-n casă sînt ocupate cu spălatul rufelor.

– Poimîine vor fi toate călcate și puse în dulap.

– Bun; atunci, să fie peste trei zile.

– Pe cine invităm?

– Pe cei mai apropiați – cu un mic adaos de persoane mai puțin apropiate. O intimitate ușor lărgită este în acest caz recomandabilă. Așadar, mama și fiica împreună cu cumnatul și cumnata; Meyer și Riemer cu doamnele; Coudray sau Rehbein în orice caz; consilierul financiar aulic Kirms cu soția. Și mai cine încă?

– Unchiul Vulpius?

– Respins. Nu judeci bine!

– Mătușa Charlotte?

– Charlotte? Cine, von Stein? Ai și tu niște idei! Două Charlotte e cam prea mult. Doar am spus: prudență, chibzuială. Dacă vine, avem o situație foarte încordată. Dacă refuză, atunci iar dăm prilej de vorbă în oraș.

– Și de prin vecini, domnul Stephan Schütze?

– Da, invită-l și pe scriitor. A sosit curînd de la Freiburg domnul consilier Werner, geologul. Am putea să-l invităm, vreau să stau de vorbă cu el.

– Așa... sîntem șaisprezece.

– Poate că unii n-au să vină.

– Nici o grijă, tată, vin toți. Ce ținută?

– De gală! Domnilor li se recomandă fracul, cu decorații.

– Cum poruncești! Societatea celor invitați are un caracter amical, dar numărul lor justifică un oarecare protocol. Și e și o atenție față de cei veniți din afară.

– Așa cred și eu.

– Și așa o să avem și satisfacția să te mai vedem o dată cu Șoimul alb – era să zic cu Lîna de Aur.

– Ar fi fost un lapsus ciudat și foarte măgulitor pentru recenta podoabă a pieptului nostru.

– Totuși, era cît pe-aci să spun așa – probabil pentru că întîlnirea asta îmi apare ca o tardivă scenă din *Egmont.* Pe vremea Wetzlarului încă nu aveai costum de Curte, ca să te poți arăta cu el acestei Klärchen.

– Ești bine dispus. Dar buna dispoziție nu-ți îmbunătățește gustul.

– Un gust prea rafinat indică o dispoziție proastă.

– Mai avem treabă amîndoi în dimineața asta.

– Prima treabă pe care ai avea-o tu ar fi să scrii un bilețel de răspuns.

– Nu, te duci tu și vorbești. E și mai puțin, și mai mult. Îi prezinți complimentele mele și salutul meu de bun sosit. Va fi o mare cinste pentru mine dacă primește invitația la masă.

– O mare cinste va fi pentru mine să te reprezint. Am avut rar ocazii atît de însemnate cum e aceasta. Numai înmormîntarea lui Wieland aș putea s-o iau ca termen de comparație.

– Ne vedem la masă.

Capitolul al Optulea

Lui Charlotte Kestner nu-i fusese greu să explice și să-și facă iertată întîrzierea într-adevăr foarte mare cu care în ziua de 22 sosise pe Esplanadă la familia Ridel. Odată ajunsă acolo și după ce o îmbrățișă în sfîrșit pe sora ei cea mai mică, lîngă care stătea soțul acesteia, privindu-le emoționat, bătrîna doamnă fu scutită să mai povestească în amănunt întîmplările care îi răpiseră toată dimineața și chiar o parte din după-amiază. Abia în zilele următoare reveni, din cînd în cînd ocazional la convorbirile pe care le avusese, fie răspunzînd la întrebări, fie căutînd să se informeze. Chiar de invitația pentru a treia zi, adusă de ultimul musafir de la *L'Éléphant*, ea își aminti de-abia peste cîteva ceasuri, cu un „A, da, exact!", cerînd, nu fără oarecare insistență, aprobarea rudelor pentru scrisorica pe care la sosire o trimisese la locuința celebră.

– M-am gîndit, poate chiar din primul moment, la tine, îi spuse ea cumnatului ei. Nu văd de ce n-aș relua o cunoștință, fie cît de veche, dacă pot cu asta să fiu de ajutor unor rude dragi.

Și consilierul financiar, care aspira la postul de director al finanțelor ducale, îndeosebi pentru că prin numirea aceasta leafa, care de la pierderile din vremea ocupației franceze fusese singurul lui venit, ar fi sporit considerabil, surîse recunoscător. De fapt n-ar fi fost prima oară cînd prietenul din tinerețe al cumnatei lui s-ar fi arătat favorabil carierei sale. Goethe îl aprecia. Îi procurase tînărului din Hamburg, care fusese preceptor în casa unui conte, postul de pedagog al prințului moștenitor de Saxa-Weimar, pe care îl ocupase timp de cîțiva ani. La sindrofiile doamnei Schopenhauer, domnul Ridel se întîlnise de multe ori cu Goethe, dar nu fusese la el acasă niciodată, și acum era mai mult decît bucuros că venirea lui Charlotte îi dădea prilejul s-o facă.

Despre dejunul acesta, la care Ridel primise chiar în seara acelei zile o invitație scrisă, nu mai pomeniră în zilele următoare decît în treacăt și cu oarecare grabă de-a schimba vorba, ca și cum toți din familie nici nu s-ar mai fi gîndit la asta. Faptul că fuseseră invitați numai soții Ridel, nu și fiicele lor, arăta, la fel ca indicația că fracul e de rigoare, că prînzul va avea mai mult decît un caracter familiar, ceea ce fu remarcat de cîteva ori, ca din întîmplare, în timp ce se vorbea de alte lucruri, pentru ca, după o scurtă pauză, în care fiecare parcă s-ar fi întrebat în tăcere dacă să se bucure sau nu de această constatare, să schimbe subiectul discuției.

După o despărțire îndelungată, peste care scrisori dintr-o parte și din alta aruncaseră punți precare, cele două surori aveau o sumedenie de lucruri de spus, de cercetat și de amintit. Fură trecute în revistă destinele și situațiile copiilor, ale fraților și ale surorilor și ale copiilor acestora. De unii dintre cei a căror imagine – cu Lotte împărțindu-le felii de pîine – intrase în literatură și devenise obiectul atenției unanime nu mai puteau acum decît să-și aducă aminte cu jale. Patru surori erau în eternitate, în primul rînd cea mai mare, Friederike, măritată cu consilierul aulic Dietz, care lăsase cinci băieți, toți cu situații frumoase în justiție și în administrație. Numai a patra soră, Sophie, rămăsese nemăritată și murise cu opt ani în urmă, în casa fratelui ei Georg, minunat bărbat, al cărui nume Charlotte, împlinind

anumite dorințe, i-l dăduse băiatului ei celui mai mare. După ce se însurase cu o fată bogată din Hanovra, Georg luase locul tatălui său, bătrînul Buff, la moartea acestuia, ca administrator la Wetzlar, spre mulțumirea lui și a tuturor.

Partea bărbătească a acelui grup, devenit acum model literar, se arătase mai trainică și mai rezistentă decît cea femeiască, excepție făcînd cele două doamne în vîrstă care ședeau acum în odaia Amaliei Ridel și, aplecate fiecare asupra unui lucru de mînă, vorbeau despre tot ce fusese odată și despre tot ce era în prezent. Hans, cel mai mare dintre frați, acela care fusese pe vremuri în atît de bune relații cu domnul doctor Goethe și care cînd apăruse *Wenher* sărise în sus de bucurie, avea, ca director al finanțelor la contele de Solms-Rödelheim, o activitate importantă și bine retribuită; al doilea frate, Wilhelm, era avocat, iar alt frate, Fritz, era căpitan în armata olandeză. Și cîte n-au vorbit amîndouă, tot împungînd și pocnind cu andrelele de lemn; despre fetele Brandt, Annchen și Dorthel, cea cu statură de Junonă! Mai știa ceva despre ele? Da, întîmplător. Dorthel, cea cu ochii negri, nu se măritase cu consilierul aulic Cella, de al cărui fel ocolit de-a face curte rîseseseră mult pe vremuri, mai ales unul dintre ei, un practicant la tribunal, fără treabă și care nici el nu fusese nesimțitor față de ochii cei negri; Dorthel se măritase cu un doctor în medicină, Hessler, pe care însă moartea i-l răpise de timpuriu, așa că acuma conducea de multă vreme gospodăria unui frate al ei, în Bamberg. Annchen se numea de treizeci și cinci de ani doamna consilier Wesner. O a treia prietenă, Thekla, dusese, ca soție a lui Wilhelm Buff, avocatul, o viață mulțumitoare.

Vorbiră așa și despre cei vii, și despre cei morți. Dar Charlotte se însufleți cu adevărat – rozul – pastel care o întinerea și îi ședea atît de bine i se ivi pe obraji, în timp ce, sprijinindu-și cu demnitate bărbia, își stăpînea tremurul

continuu al capului – abia atunci cînd începură să discute despre copiii ei, despre fiii ei, oameni acum trecuți de patruzeci de ani, bine chivernisiți în viață, ca Theodor de exemplu, profesorul de Medicină, și August, consilierul de legație. Vizita acestora doi la prietenul din tinerețe al mamei lor, la Gerbermühle, fu amintită din nou – după cum, de altfel, numele omului ilustru care locuia în apropiere și a cărui existență, deși ajunsă foarte sus, rămăsese totuși legată din vremea tinereții de acest cerc de vieți și destine, se furișa mereu, numai pe jumătate ocolit, în convorbirea dintre cele două surori. Charlotte își aduse aminte, între altele, de o călătorie de la Hanovra la Wetzlar făcută cu aproape patruzeci de ani în urmă, împreună cu Kestner, și în care o vizitaseră la Frankfurt pe mama prietenului plecat. Își plăcuseră atît de mult unii altora, tînăra pereche și doamna consilier, încît aceasta mai tîrziu se oferise să fie nașă fetiței celei mai mici a Kestnerilor. Acela care, după cum singur spusese, ar fi vrut să le boteze toți copiii se afla pe atunci la Roma și mama sa, care tocmai primise de la el cîteva rînduri neașteptate cu privire la șederea lui acolo, le vorbise îndelung și cu nespusă mîndrie despre extraordinarul ei fiu – lucru pe care Lotte îl păstrase de atunci mereu în amintire și acum i-l repeta doamnei Ridel. „Cît de rodnică și aducătoare de mari foloase, spunea bătrîna doamnă Goethe, trebuie să fie o asemenea călătorie pentru un om ca el, care cuprinde cu privirea de vultur tot ce-i bun și măreț, și folositoare nu numai pentru el, ci pentru toți cei care au norocul să facă parte din cercul lui de activitate!“ Da, îi fusese dat acestei mame să spună cu glas tare și pe față că-s fericiți cei care fac parte din cercul în care trăiește fiul ei. Și repetase vorbele unei prietene, doamna von Klettenberg, acum răposată: „Wolfgang al dumitale, dacă se duce numai pînă la Mainz, aduce de-acolo mai mult decît aduc cei care se întorc de la Paris și de la Londra“. I-a promis în scrisoare,

zicea mama fericită, că vine s-o vadă la întoarcere. Atunci are să-i povestească totul cu de-amănuntul; ea să-i poftească pe prieteni și pe cunoscuți și să-i ospăteze strașnic – să fie din belșug vînat, friptură, păsări, cîtă frunză și iarbă. Probabil că n-a fost nimic din toate acestea, presupuse Amalia Ridel, și atunci sora ei, care mai auzise aprecieri de felul acesta, aduse iar vorba despre fiii ei, găsind din nou prilejul să-i laude cu oarecare mîndrie de mamă pentru afecțiunea lor, care le fusese bine sădită în suflet, și pentru cuvenitele vizite pe care i le fac cu regularitate.

Își dădu seama că o cam plictisește pe soră-sa tot vorbindu-i despre asta. Și cum trebuia, firește, discutată și problema toaletei pentru dejunul anunțat, Charlotte îi destăinui doamnei Ridel între patru ochi gluma pe care o plănuia, ideea hazlie și cu tîlc de-a se îmbrăca cu rochia de bal identică celei de la Volpertshausen, fără funda roz scoasă atunci. De fapt, lucrurile s-au petrecut astfel: întîi a întrebat-o ea pe soră-sa cum are de gînd să se îmbrace și pe urmă, cînd aceasta, la rîndul său, a întrebat-o, Charlotte s-a învăluit într-o tăcere șovăitoare, zîmbind parcă rușinată; apoi, înroșindu-se, a dat la iveală intenția ei plină de amintiri literare și personale. De altfel, bătrîna doamnă bănuise care va fi părerea soră-sii și oarecum i-o insuflase prin faptul că-i ceruse dinainte să dezaprobe atitudinea rece și critică pe care Lottchen cea tînăra o avusese față de ideea ei. Prin urmare, nu mai însemna mare lucru faptul că Amalia, după toate acestea, spuse că ideea e foarte bună – dar cu o expresie a feței care nu prea se potrivea cu această părere și adăugînd ca o consolare că în cazul în care stăpînul casei nu va observa aluzia, sigur că vreunul dintre ai lui are să observe și are să-l facă atent. Apoi nu mai pomeni nimic de treaba aceasta.

Atîta se poate spune despre ce-au vorbit cele două surori cînd s-au revăzut. E sigur că aceste prime zile ale ședерii lui Charlotte Buff la Weimar au fost limitate numai la familie. Societatea curioasă trebui să mai aștepte. Publicul o văzu făcînd mici plimbări cu sora ei prin orașul cu aspect rustic și prin parc, la Tempelherrenhaus, la Lauterquelle și la Klause, și o mai văzu și seara, cînd, după ce cameristă venea s-o ia, se întorcea de pe Esplanadă, cu fiică-sa și uneori și cu Ridel, la hotelul din piață; mulți o recunoșteau – nu atît după figură, cît după cei care o însoțeau, iar bătrîna doamnă, privind întotdeauna drept înainte cu ochii ei albaștri, blînzi și distinși, putea totuși să-și dea seama cum oameni, care tocmai trecuseră pe lîngă ea, se opreau, ridicînd deodată din sprîncene; sau zîmbind și hîrșîind pe caldarîm cu picioarele se întorceau să se uite după dînsa. Felul ei demn și amabil, puțintel maiestuos, de-a răspunde la saluturile adresate rudelor sale, cunoscute în oraș, cuprinzînd-o și pe ea printre ele, fu remarcat de toată lumea.

Și iată că sosi, pomenită numai cu reținere și mai degrabă așteptată într-o tăcere plină de adîncă încordare, amiaza sau după-amiaza simandicoasei invitații, în fața casei aștepta o trăsură de piață, pe care Ridel o tocmise, pe de o parte din considerație față de toaleta doamnelor și față de încălțămintea sa – fiindcă acest faimos 25 septembrie era cam ploios – și pe de altă parte din respectul pe care-l aveau toți față de-o ocazie ca asta. Familia, după ce înainte de amiază nu făcuse prea multă cinste unei gustări reci, se urcă pe la două și jumătate în trăsură, sub ochii a vreo șase-șapte tîrgoveți curioși, care se adunaseră ca la o nuntă sau ca la o înmormîntare împrejurul trăsurii și aflaseră de la birjar locul unde trebuie să meargă. În asemenea ocazii, admirația manifestată de gură-cască pentru participanții la ceremonii îmbrăcați în ținută de gală e concomitentă cu invidia acestora din urmă față de privitorii care, în haine de toate zilele, stau în largul lor și fără grijă deoparte și chiar se bucură de situația lor, astfel încît la unii disprețul este amestecat cu sentimentul exprimat prin „Ce bine-i de voi!“, iar

la ceilalți stima este amestecată cu bucuria răutăcioasă de a-i vedea pe cei dintîi stingheriți.

Charlotte și cu soră-sa luară loc în fundul trăsurii, iar domnul Ridel, cu pălăria de mătase pe genunchi, în frac cu umerii bombați, așa cum cerea moda, și cu cravată albă și trei decorații pe piept, se așeză alături de nepoată-sa pe bancheta destul de tare din față. În scurta plimbare cu trăsura de-a lungul Esplanadei, apoi pe Frauenthorstrasse, pînă la Frauenplan, nu scoaseră un cuvînt. În asemenea împrejurări, pe drum se obișnuiește o anumită economisire a vioiciunii personale, o pregătire interioară, oarecum în culise, pentru activitatea pe care o s-o depui în societatea către care te îndrepți. De data asta existau motive speciale pentru ca starea sufletească să fie încărcată de gînduri și chiar neplăcută.

Ridel cu soția lui respectau tăcerea lui Charlotte. Patruzeci și patru de ani! Luau parte la sentimentele ei cu simpatie, îi făceau din cînd în cînd un semn din cap zîmbind și o mîngîiau ușor pe genunchi, ceea ce îi dădea prilej doamnei Kestner să transforme într-un răspuns prietenesc – și totodată să justifice o înduioșătoare dovadă de bătrînețe – tremurul capului inegal ca intensitate: uneori imperceptibil, alteori foarte vizibil.

Pe urmă, se uitau pe furiș la nepoata lor, a căror distanțare de aceste treburi era vădită și mergea chiar pînă la dezaprobare. Lottchen cea tînără, datorită vieții sale grave, virtuoase și gata de jertfă, era o persoană demnă de respect, a cărei mulțumire sau nemulțumire atîrna greu; așa și acuma, mutenia ei plină de dispreț era hotărîtoare pentru tăcerea generală. Toți știau că severitatea ei se datorește mai ales toaletei mamei, plină de aluzii și ascunsă acum de un șal negru. Cel mai bine o știa Charlotte, și aprobarea, nerepetată, a surorii ei nu putuse s-o liniștească pe deplin în privința bunei calități a glumei pe care o pusese la cale. Între timp, îi pierise de vreo cîteva ori cheful s-o mai facă și stăruise totuși, din încăpățînare, pentru că nu voia să renunțe la o hotărîre odată luată. Și apoi, pentru liniștea ei îi mai slujea și faptul că nu avusese nevoie de cine știe ce pregătiri, deoarece se știa că albul este culoarea preferată a îmbrăcămintei sale, culoare asupra căreia avea, așadar, un drept. Farsa de școlăriță pusă la cale consta doar în acele funde roz și mai ales în cea de la piept, care lipsea, și cum ședea acum în trăsură, cu părul cărunt, pieptănat în sus, prins într-o rețea de voal și atîrnînd în bucle rotunde pe gît, gîndul acestei glume, în care se amesteca și o oarecare invidie față de îmbrăcămintea inexpresivă a fiicei, făcea să-i bată inima de-o mare bucurie, plină de așteptare.

Trecură printr-o piață cu contururi neregulate, provincială ca aspect, pe-al cărei caldarîm colțuros roțile duruiră, apoi pe o străduță, și ajunseră în fața casei cu fațadă lungă, cu cele două aripi trase puțin îndărăt, pe dinaintea căreia Charlotte cu Amalia Ridel mai trecuseră de cîteva ori: parter, etaj și ferestre de mansardă în acoperișul nu prea înalt, de o parte și de alta porți în galben, iar la mijloc cîteva trepte joase, care duceau la intrarea principală, în timp ce familia Ridel cobora din trăsură, mai sosiră în fața treptelor cîțiva musafiri, care, veniți pe jos din mai multe direcții, se întîlniseră aici și acum se salutau. Doi domni de vîrstă mijlocie, cu joben și pardesiu cu pelerină – pe unul Charlotte îl recunoscu ca fiind Riemer – îi strîngeau mîna unui al treilea, mai tînăr, și care, fără pardesiu, numai în frac și doar cu o umbrelă în mînă, părea să fi venit de prin vecini. Acesta era domnul Stephan Schütze, „excelentul nostru beletrist și editor de almanahuri“, cum află Charlotte cînd cei sosiți pe jos se îndreptară către cei veniți cu trăsura și cînd avu loc, cu multă politețe și fluturare de jobene, o voioasă întîmpinare, cu prezentările de rigoare. Riemer protestă glumeț și în cuvinte solemne cînd cineva voi să-l prezinte lui Charlotte și dădu expresie convingerii că

doamna consilier aulic își va aduce aminte desigur de un prieten vechi de trei zile, apoi mîngîie părintește mîna lui Lotte cea tînără. Tot așa făcu și cel care îl însoțea, un bărbat de vreo cincizeci de ani, ușor adus de spate, cu trăsături blajine și părul cărunt, lung ca o coamă, ieșindu-i de sub pălărie. Era nici mai mult, nici mai puțin decît consilierul aulic Meyer, profesorul de Istoria artei. Și el, și Riemer veniseră direct de la slujbă; doamnele lor aveau să vină singure.

– Să sperăm, zise Meyer în timp ce intrau în casă, vorbind cu cadența chibzuită specifică spațiului helvetic, în care se amesteca un ton vechi german cu accente ușor franceze, să sperăm că vom avea șansa ca maestrul nostru să fie în bune și vesele condițiuni, nu taciturn și obosit, pentru a fi scutiți de sentimentul neplăcut că-l plictisim.

Spuse asta domol și răspicat, întorcîndu-se către Charlotte, dar desigur fără să-și dea seama cît de puțin încurajatoare erau aceste cuvinte ale unui intim pentru un nou-venit. Bătrîna doamnă nu se putu abține să nu răspundă:

– Îl cunosc pe stăpînul acestei case de mai multă vreme decît dumneavoastră, domnule profesor, și am oarecare experiență în ce privește nestatornicia firii lui de poet.

– Cunoștința mai recentă e oricum mai autentică, zise el fără să se tulbure, cu aceeași rostire domoală și răspicată.

Charlotte nu-i mai ascultă spusele. Era impresionată de noblețea vestibulului în care intraseră, de balustradele late de marmură, de treptele suind într-o splendidă încetineală, de ornamentația antică răspîndită pretutindeni cu o desăvîrșită măsură! Pe palierul de la mijloc al scării, acolo unde în firide albe se aflau reproduceri în bronz după grațioase modele grecești și unde, în față, pe un postament de marmură, un ogar, tot de bronz, stătea cu gîtul întors într-o atitudine excelent prinsă, August von Goethe cu slujitorul alături îi aștepta pe oaspeți; foarte arătos, în ciuda feței cam puhave, cu părul frizat în bucle, cu cărare, în frac cu decorații, cu

cravată de mătase și vestă de damasc, conducea pe fiecare cîteva trepte în sus către salonul de primire, dar trebuia să se întoarcă repede, ca să-i întîmpine pe alții care soseau.

Slujitorul, îmbrăcat ca un valet de casă mare, foarte demn, deși încă tînăr, în livrea albastră cu nasturi auriți și vestă cu dungi galbene, îi conduse mai departe pe Charlotte cu fiică-sa, pe soții Ridel și pe cei trei prieteni ai casei și îi ajută să se dezbrace. Capătul de sus al scării făcea aceeași impresie de nobilă splendoare artistică. Un grup pe care Charlotte se obișnuise să-l numească „Somnul și moartea", înfățișînd doi tineri, unul dintre ei cu brațul pe umărul celuilalt, se detașa mai întunecat, dar strălucitor, pe fondul clar al peretelui, lîngă ușa salonului, care avea pe pervazul de sus un basorelief alb și pe prag un *salve* încrustat în podea cu smalț albastru. „A! bine, își spuse Charlotte, înviorată, urare de bun sosit. Nici vorbă de taciturn și ostenit. Dar știu că s-a ajuns băiatul! La Wetzlar, pe Kornmarkt, locuia mai modest. Avea pe perete silueta mea decupată, dăruită din bunătate, prietenie și compătimire, pe care dimineața și seara o saluta cu ochii și cu buzele, așa cum scrie în carte. Am eu oare un drept deosebit să-mi atribui mie acest *salve* ori nu am?"

Intră în salon cu soră-sa alături și cam speriată, fiindcă valetul anunța cu glas tare numele celor care își făceau apariția și, prin urmare, și pe al ei: doamna consilier aulic Kestner, lucru neobișnuit pentru ea. În salonul de primire, destul de elegant, unde se afla un clavir și care prin uși fără canaturi oferea perspectiva mai multor odăi și totodată, cu proporțiile lui reduse în comparație cu vestibulul, deziluziona puțin, mai erau cîțiva musafiri, doi domni și o doamnă, care stăteau în preajma unui bust al Junonei; ei își întrerupseră vorba ca să se uite la persoanele anunțate, sau mai degrabă la una dintre ele, după cum știa prea bine aceasta, și, cu gesturi pline de atenție se pregăteau acum

pentru a fi prezentate. Cum însă în aceeași clipă valetul în livrea anunță numele altor cîtorva oaspeți, al domnului consilier financiar aulic Kirms și al soției sale, care intrară împreună cu fiul casei și fură urmați imediat de doamnele Meyer și Riemer, astfel încît, așa cum se întîmplă în cercuri intime și cînd toți locuiesc aproape, invitații se aflară aproape în același timp adunați laolaltă, iar prezentarea musafirilor fu generală. Charlotte făcu, prin domnul Riemer și domnul August von Goethe, cunoștință cu toți deodată, cu aceștia numiți mai înainte, precum și cu soții Kirms, cu domnul ordonator general al construcțiilor Coudray cu soția, cu domnul consilier al minelor Werner din Freiburg, care locuia la Hotelul Prințul de Coroană, și cu doamnele Riemer și Meyer.

Charlotte știa la ce curiozitate, probabil nu lipsită de răutate, se expune, cel puțin din partea femeilor, și întîmpină această curiozitate cu o demnitate pe care trebuia să și-o impună, și din pricină că era nevoită să-și stăpînească tremurul capului, mult mai accentuat datorită împrejurărilor. Această slăbiciune, observată de toți cu sentimente felurite, contrasta ciudat cu înfățișarea ei tinerească, așa cum stătea în rochia albă cu falduri largi și lungă pînă la glezne, strînsă la piept cu o agrafă și garnisită cu funde roz, în picioare cu ghete cu nasturi și tocuri înalte, cu părul cărunt înălțat drept în sus deasupra frunții netede, cu fața, desigur, iremediabil îmbătrînită, cu obraji care începeau să atîrne, cu gura gingașă zîmbind strengărește, cu nasul un pic înroșit și cu ochii de nu-mă-uita plini de o dulce și ușor ostenită distincție... Îi fură prezentați toți invitații, care o asigurară că sînt încîntați s-o primească în orașul lor și foarte onorați că pot să asiste la o revedere atît de interesantă și de importantă.

Lîngă ea stătea, scufundîndu-se din cînd în cînd într-o reverență, conștiința ei critică – dacă putem s-o numim astfel pe Lottchen cea tînără –, într-adevăr cea mai tînără din toată societatea, alcătuită numai din persoane mai în vîrstă, deoarece chiar Schütze, scriitorul, trebuie să fi avut peste patruzeci de ani. Cea care îi purta de grijă fratelui Karl avea o înfățișare aspră, cu părul ei lins, cu cărare la mijloc și tras peste urechi și cu rochia ei albastru-închis, fără garnitură, terminată la gît cu un guler rotund și scrobit, aproape la fel ca un predicator în amvon. Surîdea reprobator și se încrunta la complimentele ce i se făceau și ei, dar mai cu seamă maică-sii, socotindu-le drept niște necuviințe provocatoare. Pe lîngă asta mai suferea – și nu fără repercusiuni asupra lui Charlotte, care însă cu vitejie nu voia să se lase influențată –, suferea din pricina îmbrăcămintei tinerești a mamei, care consta nu atîta în rochia ei albă, putînd să treacă la nevoie drept o culoare și o predilecție obișnuite, cît în afurisitele acelea de funde roz. Sufletul ei era sfîșiat de dorința ca oamenii să priceapă tîlcul acestei găteli nepotrivite, ca să nu li se pară scandaloasă, și era sfîșiată și de teama că ei ar putea să priceapă – Doamne ferește! – acest tîlc.

Într-un cuvînt, necazul lipsit de umor al tinerei Lottchen cînd se gîndea la toată treaba asta era vecin cu disperarea, iar Charlotte, sensibilă și plină de aprehensiune și ea, se vedea nevoită să aibă aceeași impresie, izbutind cu mare greutate să-și păstreze încrederea în buna calitate a glumei sale pline de melancolie. De altfel, în cercul acesta, o femeie n-ar fi avut prea multe motive să-și chinuiască conștiința din cauza ciudățeniei toaletei și să se teamă că va fi acuzată de excentricitate. În îmbrăcămintea doamnelor era o trăsătură de libertate estetică, chiar de teatralism, spre deosebire de înfățișarea oficială a domnilor, care – toți, în afară de Schutze – aveau la butonieră o distincție, barete, cruciulițe. Numai doamna consilier financiar aulic Kirms făcea excepție: ca soție de foarte înalt demnitar, se simțea, desigur, obligată să păstreze o severă decență a aspectului exterior, și totuși nu puteai să treci cu vederea aripile colosale ale

bonetei sale de mătase, care atingeau fantasticul. Doamna Riemer însă – orfana pe care învățatul o luase de-aici din casă –, precum și doamna consilier Meyer, născută von Koppelfeldt, aveau în îmbrăcămintea lor o notă de artă și de îndrăzneală personală: prima în stilul unei anumite melancolii intelectuale, cu un guler de dantelă îngălbenită pe catifeaua neagră a rochiei, cu fața de culoarea fildeșului, cu profil vulturesc și ochii cu priviri sumbru-spirituale, totul încadrat de un păr care atîrna întunecos, presărat cu șuvițe albe, și cu o buclă răsucită ce-i umbrea fruntea, cea de-a doua, doamna Meyer, stilizată în chip de Ifigenie mai mult decît matură, cu o semilună la centura așezată chiar sub sînii lăsați slobozi, cu o rochie de culoarea lămîii, cu falduri clasice și tivită după moda antică și cu mîneci scurte, cu un voal lung, de culoare închisă, prins pe cap și căzîndu-i în valuri pe spate, și – ca singur element modernizant – mănuși lungi.

Doamna Coudray, soția ordonatorului general al construcțiilor, se remarca atît prin rochia ei foarte înfoiată, cît și printr-o pălărie largă, umbroasă, înfășurată cu voal, după modelul lansat de Corona Schroter actrița. Cu marginea răsfrîntă la ceafă, pălăria îi acoperea părul cîrlionțat. Chiar și Amalia Ridel, care aducea puțintel cu o rață din profil, își dăduse – cu niște complicate horbote la mîneci și cu o îngustă bordură de puf de lebădă la umeri – o înfățișare de un pitoresc ciudat. Printre aceste figuri, Charlotte era în fond cea mai lipsită de pretenții – și totuși, cu naivitatea ei bătrînă și cu ținuta ei demnă, întreruptă de tremurul capului, cea mai emoționant-frapantă și mai interesantă dintre toate, provocînd sau rîsul batjocoritor, sau meditația – cum își spunea, necăjită, Lottchen. Aceasta era convinsă cu amărăciune că, după ce au fost prezentați unii altora și mica societate s-a împrăștiat prin salon în grupuri izolate, doamnele din Weimar au avut multe răutăți de vorbit.

August le arătă mamei și fiicei tabloul de deasupra sofalei, dînd și mai tare la o parte perdelele de mătase verde care îl acopereau. Era o copie după așa-numita *Nuntă aldobrandină*. A lucrat-o, spunea el, profesorul Meyer, pe vremuri. Cum Meyer se apropie în clipa aceea, August se îndepărtă, pentru a se ocupa de ceilalți oaspeți. Meyer, după ce își scosese jobenul, își puse o tichie de catifea, care contrasta ciudat cu fracul și care îi dădea un aer de intimitate, așa că, fără să vrea, Charlotte se uită la picioarele lui, să vadă dacă nu cumva e în papuci. Nu era așa, cu toate că profesorul, cu botinele lui largi, umbla tîrîndu-și picioarele de parcă ar fi fost în papuci. Își ținea mîinile la spate și cu capul ușor plecat într-o parte arăta prin atitudinea lui degajată că e un prieten intim al casei și dorește să insufle ceva din liniștea lui sufletească noilor sosiți atît de agitați și să le dea curaj.

– Sîntem cu toții reuniți acuma, spuse el în felul lui așezat și sacadat de-a vorbi, pe care și-l păstrase de la Stäfa, de lîngă Zürich, de-a lungul multor ani de ședere la Roma și la Weimar, și care nu era însoțit de nici o mișcare a feței, sîntem cu toții reuniți acuma și putem să ne așteptăm din clipă în clipă ca gazda noastră să ni se alăture. E foarte firesc ca musafirilor care vin pentru prima oară în casă clipele acestea ultime să li se pară puțin cam lungi, din pricina neliniștii pe care le-o provoacă așteptarea. De aceea, cred că le-ar fi plăcut ca mai întîi să se obișnuiască puțin cu locurile de-aici și cu atmosfera lor. Îmi fac bucuros o datorie din faptul că pot să ofer sfaturile mele persoanelor în această situație pentru ca o *experience* de acest fel, atît de importantă, să li se înfățișeze în condiții mai ușoare și mai plăcute. Accentuase cuvîntul francez pe prima silabă. Apoi, fără să schițeze vreun gest, continuă: Într-adevăr, întotdeauna cel mai bun lucru este să nu arăți sau să arăți cît mai puțin din încordarea de care ești cuprins în chip inevitabil și să-l întîmpini cît mai degajat, fără să dai semne de emoție.

Cu asta, situația devine în chip esențial mai ușoară pentru amîndouă părțile – și pentru maestru, și pentru musafir. Cu sensibilitatea lui atît de receptivă, el simte cu anticipație neliniștea musafirului, și această neliniște i se comunică și lui, se molipsește ca să zic așa de la distanță, astfel încît și el se află supus unei constrîngeri care e într-o situație de penibilă reciprocitate cu proasta dispoziție a musafirului. Cel mai cuminte lucru e să te prezinți întotdeauna în chipul cel mai natural și, de exemplu, să nu crezi că trebuie imediat să vorbești cu el despre lucruri înalte și spirituale sau cumva despre lucrările tale. Nimic nu e mai nepotrivit. E recomandabil mai degrabă să vorbești despre lucruri simple și concrete din propria experiență, și atunci el, care preferă înainte de orice umanul și realul, se înviorează repede și are posibilitatea să-și dea la iveală în chip agreabil bunătatea și interesul față de interlocutorul său. N-am nevoie să spun că prin asta nu mă gîndesc la vreo intimitate care să anihileze distanța dintre el și noi toți, pentru că știe să pună de îndată capăt unei astfel de situații, așa cum arată multe asemenea exemple.

În tot timpul cît ținu această cuvîntare, Charlotte se uită clipind des din ochi la învățatul prieten credincios al casei, și cînd acesta sfîrși, nu prea știu ce să-i răspundă. Fără să vrea, se gîndi – și se simți foarte în măsură să-și închipuie asta – la cît de greu trebuie să-i fie unui străin care suferă de trac să se folosească de aceste îndemnuri la liniște pentru a-și căpăta echilibrul sufletesc. „Mai probabil ar fi, își zise ea, efectul contrar.“ Personal era jignită de amestecul indiscret în treburile altora, care se afla la baza acestor prescripții.

– Mulțumesc foarte mult, domnule consilier aulic, pentru indicațiile dumneavoastră, rosti Charlotte, în sfîrșit. Desigur că mulți v-au fost recunoscători pentru toate aceste sfaturi. Să nu uităm însă că în cazul meu e vorba despre înnoirea unei cunoștințe de patruzeci și patru de ani.

– Un om, replică el sec, care în fiecare zi, chiar în fiecare ceas, e altul, cu siguranță se va fi schimbat în patruzeci și patru de ani. Ei, Carl, îi spuse el valetului, care se îndrepta către ușa unei camere alăturate, în ce dispoziție e astăzi?

– Jovială, domnule consilier aulic, răspunse tînărul. Și peste o clipă, stînd în pragul ușii, ale cărei canaturi – Charlotte nu mai văzuse un asemenea lucru pînă acum – se deschideau împingîndu-se de o parte și de alta, anunță fără multă solemnitate, chiar cu un ton de intimitate, coborînd glasul:

– Excelența sa.

Meyer se îndreptă către ceilalți musafiri, care încetaseră conversația în grupuri și se strînseseră toți la un loc, ținîndu-se la oarecare distanță de doamna Kestner și de fiica ei. Goethe intră cu pași apăsați și deși, cam sacadați, cu umerii trași îndărăt, cu pîntecele împins puțin înainte, în frac cu două rînduri de nasturi și cu ciorapi de mătase, cu cravată de batist alb, brodată, fixată cu un ac de ametist. Părul, buclat la tîmple, rărit deasupra frunții înalte și bombate, era ușor pudrat. Charlotte îl recunoscu și nu-l recunoscu – emoționată și dintr-o pricină, și dintr-alta. Recunoscu în primul rînd și de la prima vedere vasta deschidere, cu totul proprie, a ochilor, care de fapt nu erau foarte mari, cu reflexe întunecate pe fața mai mult oacheșă, ochiul drept fiind în chip vădit mai jos decît cel stîng – privirea lui naiv-cuprinzătoare accentuată în clipa aceea de sprîncenele foarte fin arcuite și lăsate în jos către colțurile ochilor, care se ridicau întrebători, parcă ar fi spus: „Cine sînt oare oamenii aceștia?“ O, Doamne, ce bine recunoștea ea ochii tînărului de pe vremuri, acum, după ce trecuse o viață întreagă! – ochi care, exact spus, erau căprui, cam apropiați unul de altul, dar care de multe ori puteau fi socotiți negri, și asta din pricină că la orice mișcare a sufletului – și cînd nu era în mișcare sufletul lui? – pupilele se măreau atît de tare încît negreala lor copleșea căpruiul irisului și dădeau această

impresie. Era el și nu era el. Fruntea de stîncă n-o avusese altădată – desigur, înălțimea ei se datora faptului că deasupra se mai rărise puțin părul, care, de altminteri, era foarte frumos – fruntea aceasta era numai un produs al timpului care scoate la iveală orice, așa cum am vrea să ne spunem ca să ne consolăm, dar fără ca asta să ne aducă vreo mîngîiere; căci timpul însemna aici viață, opera care hărțuise zeci de ani de-a rîndul steiul acesta de frunte, care modelase atît de adînc și de grav aceste trăsături netede și le brăzdase în chip emoționant – timpul, vîrsta erau aici mai mult decît întîmplare, dezgolire, istovire naturală, care ar fi putut să te emoționeze și să te facă melancolic; timpul și vîrsta aici erau pline de sens, erau spirit, creație, istorie, și întipăririle și urmele lor, foarte departe de-a părea regretabile, făceau inima să bată de teamă și de bucurie.

Goethe era pe-atunci de șaizeci și șapte de ani. Charlotte ar fi putut să spună că are noroc revăzîndu-l acum și nu cu cincisprezece ani în urmă, la începutul secolului, cînd corpolența greoaie care se arăta încă din Italia ajunsese la maximum. Forma aceasta o părăsise acum de multă vreme. Cu toată rigiditatea umbletului, dar care și ea amintea de multe trăsături caracteristice, cunoscute, picioarele se mișcau tinerește sub stofa excepțional de fină și de lucioasă a fracului negru. În ultimul deceniu, figura lui începuse să se apropie iar de aceea a tînărului de altădată. Charlotte sărise peste multe, mai ales în ce privește fața lui, care era mai departe de fața prietenului de la Wetzlar decît îi apărea acum, fiindcă trecuse prin stadii necunoscute ei. Odată fusese puhavă și morocănoasă, cu obrajii căzuți, așa că i-ar fi fost mai greu prietenei din tinerețe să o recunoască decît îi era acum, în stadiul actual. Mai era pe fața aceasta și ceva teatral și te întrebai la ce slujește, ceva ce apărea mai ales în mutra nevinovată pe care și-o lua mirîndu-se fără motiv la vederea musafirilor care îl așteptau. Totuși, s-ar fi zis că gura, foarte frumoasă, nici prea îngustă, nici prea mare, cu colțurile adîncite în obrajii modelați de vîrstă, suferea de o excesivă mobilitate, de un surplus nervos de posibilități de expresie, succedîndu-se repede și tot atît de repede tăgăduindu-se una pe alta, și că șovăia cu nesinceritate în alegerea uneia sau alteia. Se observa o contradicție între demnitatea studiată și gravitatea acestui chip și o incertitudine copilărească, o anumită cochetărie și ambiguitate care apăreau pe față cînd își apleca puțin capul într-o parte.

Cînd intrase, stăpînul casei își apucase cu mîna dreaptă brațul stîng – brațul reumatic. După cîțiva pași își lăsă brațul și, oprindu-se, făcu o plecăciune amabil ceremonioasă către toți, apoi se îndreptă spre cele două femei, care erau mai aproape de el decît ceilalți. Glasul rămăsese neschimbat – glas sonor de bariton cu care tînărul subțirel vorbise și citise – și era foarte ciudat să-l auzi acum din nou din gura acestei făpturi îmbătrînite, mai monoton poate și mai măsurat – deși și altădată avea în el ceva grav.

– Scumpele mele doamne, zise Goethe întinzîndu-i fiecăreia cîte o mînă, lui Charlotte dreapta și lui Lottchen stînga, apoi strîngîndu-le amîndouă mîinile în ale lui, iată că pot în sfîrșit să vă urez bun sosit la Weimar! Aveți în fața dumneavoastră un om care a așteptat multă vreme o asemenea clipă. Asta zic și eu că este o surpriză minunată, care înviorează. Mă gîndesc ce tare s-au bucurat amicii noștri Ridel de această vizită dorită cu atîta dragoste! Nici nu se poate spune cît de mult știm noi să prețuim faptul că, sosind în aceste locuri, n-ați trecut pe lîngă ușa noastră fără să vă opriți.

Spusese „dorită cu atîta dragoste“, și datorită expresiei sfioase și totodată voluptuoase pe care o avusese gura lui surîzătoare rostind aceste cuvinte delicata improvizație făcuse o impresie fermecătoare. Că această vrajă se îmbina cu diplomația, cu grija de a ocoli anumite lucruri chiar de la început – asta Charlotte văzu foarte bine; se putea, de altfel,

ghici ușor chiar din felul precaut și socotit în care vorbea. Tot în sensul acesta se folosi de faptul că ea nu era singură, ci cu fiică-sa și, cuprinzîndu-le amîndurora mîinile și strîngîndu-le în ale sale, își ținu cuvîntarea la plural. Chiar despre el însuși nu vorbise la singular, ci spusese „noi", oarecum în numele tuturor celor din casă, și înfățișase lucrurile în sensul că musafirele ar fi putut trece pe lîngă „ușa noastră". Și, de altfel, „dorită cu atîta dragoste" fusese spus în legătură cu familia Ridel.

Ochii lui se plimbau, cu oarecare nestatornicie, de la mamă la fată, dar și peste capul lor, către fereastră. Charlotte nu avea impresia că o vede cu adevărat; ce vedea însă cu siguranță era, după cît își dădu și ea seama, cum tremura din cap, un tremur pe care acum nu și-l mai putea opri deloc; cînd observă aceasta, Goethe închise o clipă ochii cu o expresie gravă, de evitare, care aproape că atinse apatia, dar ieși repede din tulburea retragere în sine și, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, reluă amabil legătura cu cei dimprejurul lui.

– Și tinerețea, continuă el adresîndu-se de astă dată numai lui Lotte cea tînără, ne sosește acum ca o rază aurită de soare într-o casă întunecată...

Charlotte, care pînă acum spusese doar că e de la sine înțeles să nu treacă pe la ușa lui fără să se oprească, interveni cu prezentarea pe care trebuia s-o fi făcut pînă acum și care era evident cerută prin aceste vorbe. Mărturisi că fusese principala ei dorință să i-o înfățișeze pe fiica sa, penultimul copil, venită din Alsacia să stea cîteva săptămîni la dînsa. Îi spunea lui Goethe „Excelență", deși cam repede și îngăimat, și el o lăsa, nu o ruga să i se adreseze altfel, poate și din cauză că se uita cu atenție la cea care-i fusese prezentată.

– Drăguță, drăguță, drăguță, zise el. Ochii aceștia au făcut, desigur, multe victime pînă acuma.

Complimentul era atît de convențional și se potrivea atît de puțin cu cea care îl îngrijea pe fratele Karl, încît era aproape revoltător. Severa Lottchen își mușcă buzele cu un zîmbet necăjit și disprețuitor, ceea ce, evident, îl făcu să înceapă fraza următoare cu un „în orice caz".

– În orice caz, zise el, e frumos, foarte frumos că am în sfîrșit prilejul ca din grupul plăcut ale cărui siluete scumpul nostru răposat mi le-a trimis atunci să pot vedea pe unul în realitate. Dacă aștepți, timpul te-ajută și îți aduce tot ce dorești.

Asta semăna cu o concesie. Faptul că pomenise despre siluete și despre Kestner însemna o abatere de la regula pe care Charlotte avusese impresia că și-o impusese și sigur că a fost cam nedrept din partea ei să-i mai aducă aminte acuma că făcuse cunoștință cu doi dintre copiii ei, cu August și cu Theodor, atunci cînd aceștia își luaseră îngăduința de a-l vizita la Gerbermühle. Poate că n-ar fi trebuit să pronunțe tocmai numele acelei vile, pentru că, după ce îl rosti, Goethe se uită o clipă la dînsa cu un fel de pierdere a cunoștinței, prea puternică ca s-o poți atribui numai amintirii acelei întîlniri.

– A, da, desigur, zise el. Cum am putut să uit asta? Iartă, te rog, fruntea asta bătrînă! Și, în loc de fruntea uitucă, își atinse ușurel, cu mîna dreaptă, brațul stîng, așa cum făcuse cînd intrase, ca să arate probabil că brațul e cam bolnav. Vrednici tineri! Ce mai fac? Bine, așa mă gîndesc și eu. E în firea lor să le meargă bine, o fire excelentă, moștenită de la părinți. Și doamnele au călătorit comod? mai întrebă el. Sper că da. Drumul de la Hildesheim prin Nordhausen și Erfurt e bine întreținut și de preferat – cai buni de obicei, hoteluri bune și nu prea scumpe, cred că n-ați plătit mai mult de cincizeci de taleri.

Spunînd asta, dădu un sfîrșit acestei convorbiri izolate, se urni din loc și le conduse pe Charlotte și pe fiică-sa către ceilalți oaspeți.

– Presupun, zise el, că excelentul nostru juvenil (asta însemna August) v-a dat prilejul să faceți cunoștință cu cei de față, puțini la număr, dar dragi nouă. Aceste doamne deopotrivă de frumoase sînt prietenele dumneavoastră și acești preavrednici domni – adoratorii dumneavoastră...

Și salută rînd pe rînd pe doamna Kirms cu boneta ei cu aripi, pe doamna consilier Coudray cu pălăria ei mare, pe spiritualizata Riemer, pe clasica Meyer și pe Amalia Ridel, căreia chiar de cînd pomenise de „vizita dorită cu atîta dragoste" îi aruncase de departe o privire elocventă, apoi le strînse domnilor mîna, cu atenție deosebită pentru consilierul Werner, care nu era din oraș, om de vreo cincizeci de ani, îndesat, simpatic, cu ochi mici și vioi, chelie și păr alb buclat la ceafă, cu obrajii roși înfundați tihnit în gulerul înalt, strîns în cravata albă, dar răsfrînt în față și lăsînd slobodă bărbia. Goethe îl privi cu înțeles, dîndu-și ușor capul pe spate și aplecîndu-l într-o parte, cu o expresie de oboseală, de parc-ar fi spus, trecînd peste formele protocolare: „Să scăpăm astăzi de fleacurile astea și să stăm de vorbă despre ceva ca lumea" – gest care stîrni pe fața lui Meyer și pe fața lui Riemer o aprobare amabilă, mascînd în chip fățarnic gelozia – și apoi, după ce isprăvi cu ceilalți, se întoarse iar către geolog, în timp ce doamnele se îngrămădiră în jurul lui Charlotte și o întrebară în șoaptă, acoperindu-și fața cu evantaiele, dacă e de părere că Goethe s-a schimbat foarte mult.

Mai stătură cîtva timp în salonul de primire, împodobit cu clasicul bust uriaș al Junonei, cu tapete brodate, cu acuarele, gravuri și picturi în ulei, cu scaune simple ca formă, înșirate simetric de-a lungul pereților, pînă lîngă ușile cu tocuri albe și în fața ferestrelor între care se aflau scrinuri cu colecții, vopsite, de asemenea, în alb. Cu atîtea obiecte și antichități expuse pretutindeni, cu cupe de calcedonie pe măsuțe de marmură, cu o Victorie înaripată așezată pe o măsuță acoperită, în fața sofalei de sub *Nunta aldobrandină*, cu anticele figuri de zei, cu măștile și cu faunii sub clopote de sticlă pe scrinuri cu sertare, încăperea asta făcea impresia că e o sală de muzeu. Charlotte nu-l slăbea din ochi pe stăpînul casei, care cu picioarele răschirate, ținîndu-se drept, cu pieptul înainte, cu mîinile împreunate la spate, în haina lui lungă pe care decorația de argint sclipea la fiece mișcare, vorbea cînd cu unul, cînd cu altul dintre bărbați, cu Werner, cu Kirms, cu Coudray, dar ei nu i se adresă deocamdată. Îi părea bine că-l poate privi pe furiș și că nu trebuie să discute cu dînsul – ceea ce n-o împiedica să dorească însă cu nerăbdare să continue conversația cu el, conversație pe care o socotea ca absolut necesară; dar totodată, observînd cum se purta cu ceilalți, îi cam pierea pofta fiindcă vedea că domnilor care se bucurau de acest privilegiu nu le era tocmai la îndemînă.

Prietenul ei din tinerețe făcea o impresie foarte distinsă, asta era în afară de orice îndoială. Îmbrăcămintea lui, care altădată fusese peste măsură de căutată, era acum aleasă în așa fel încît să fie puțin în urma ultimei mode, atît cît trebuie pentru ca vechiul stil vestimentar să se poată armoniza cu rigiditatea atitudinii sale, fie că stătea pe loc, fie că umbla, și să dea o impresie de demnitate. Deși felul lui de-a se înfățișa era totodată impunător și reținut și își purta sus frumoasa lui frunte, totuși ținuta demnă și gravă nu părea prea fermă; în fața oricui s-ar fi aflat, avea în atitudine ceva șovăitor, incomod, stingherit, ceva care pe cel care observa acest amănunt îl tulbura, așa cum îi tulbura pe toți cei cu care stătea de vorbă, impunîndu-le o ciudată constrîngere. Cum oricine simte și știe că libertatea naturală și o atitudine nemijlocit altruistă se bazează pe o realitate, constrîngerea aceasta dădea impresia unei lipse de interes față de oameni și de lucruri și îl făcea și pe interlocutor să se detașeze fără să vrea de obiectul în discuție. Stăpînul casei avea obiceiul

să se uite cu atenție la cel cu care vorbea atîta timp cît acesta nu-l privea; îndată însă ce interlocutorul își ațintea căutătura asupra lui, el își muta imediat ochii în altă parte și, uitîndu-se peste creștetul persoanei respective, rătăcea cu privirile prin colțurile odăii.

Charlotte observă atitudinea lui cu pătrundere femeiască și nu putem decît să repetăm ce-am spus, și anume că faptul acesta o făcea pe de o parte să-i fie frică să înceapă iar a discuta cu prietenul de odinioară, iar pe de altă parte îi insufla imperioasa nevoie de-a vorbi din nou cu el. De altfel, se putea foarte bine ca multe dintre ciudățeniile purtării lui să se datorească faptului că era înainte de masă și așteptarea i se părea că durează prea mult. Ridicînd din sprîncene, se uită de cîteva ori întrebător la fiu-său, care avea, după toate aparențele, atribuțiile unui mareșal domestic.

În sfîrșit, valetul se apropie aducîndu-i vestea dorită, așa că se întrerupse brusc din discuție, anunțînd și celorlalți ceea ce îi spusese slujitorul.

– Iubiți prieteni, sîntem poftiți la masă, zise el.

Apoi se îndreptă către Lotte și Lottchen, le luă de mînă cu un gest elegant, ca pentru un contradans, și deschise drumul către încăperea de-alături, așa-numita Sală Galbenă, unde se pusese în ziua aceea masa, întrucît sufrageria obișnuită ar fi fost neîncăpătoare pentru șaisprezece persoane.

Numele de „sală“ era cam exagerat pentru încăperea în care intrară acum, totuși era mai mare decît cea din care veniseră și avea și ea două capete colosale, un Antinous, melancolic din pricina frumuseții, și un Jupiter maiestuos. Un șir de gravuri colorate, cu subiecte mitologice, și o copie după *Iubirea cerească* a lui Tiziano, împodobeau pereții. Și de aici, prin uși deschise, privirea pătrundea în alte odăi; foarte plăcută era mai ales o sală cu busturi care dădea pe o verandă din care coborai în grădină. Masa era pusă cu o eleganță mai mult decît burgheză, cu o față de damasc fin, cu flori, sfeșnice de argint cu două brațe, porțelan aurit și cîte trei pahare la fiecare tacîm. Serveau tînărul în livrea și o fată cu obrajii roșii de țărăncuță, cu bonețică, pieptar, mîneci albe, bufante și o rochie groasă, lucrată în casă.

Goethe ședea la mijloc, pe una din laturile lungi ale mesei, între Charlotte și sora ei, la dreapta celei dintîi fiind consilierul aulic Kirms, iar la stînga celei de-a doua – profesorul Meyer și, mai departe, în același rînd, doamna Meyer lîngă Kirms și doamna Riemer lîngă Meyer. August, neputînd să îndeplinească în întregime principiul intercalării, din cauză că erau mai mulți domni decît doamne, îl așezase în fața lui Goethe pe geolog și trebuise să pună la dreapta acestuia pe Riemer și alături de Riemer pe Lottchen, el însuși încheind șirul în partea opusă. La stînga lui Werner, în fața lui Charlotte, ședea doamna Coudray avîndu-i la stînga ei pe Ridel și pe doamna Kirms. Domnul Stephan Schütze și cu ordonatorul general al construcțiilor ocupau cele două capete ale mesei.

Supa, un bulion tare de carne, cu găluște de măduvă, era pusă în farfurii cînd luară loc la masă. Stăpînul casei își rupse deasupra farfuriei pîinea, cu un gest care avea ceva hieratic. Cînd ședea, arăta mult mai bine și mai degajat decît atunci cînd stătea în picioare sau cînd umbla. În primul rînd, cînd ședea ai fi crezut că e mai înalt decît se dovedea a fi cînd stătea în picioare. Dar, desigur, impresia de comoditate și tihnă se datora situației în care se afla acum, prezidînd masa, ospitalier și patern; vedeai că se simte în elementul lui. Cu sclipiri de haz în ochi, se uita de jur împrejur la oaspeții care încă nu înfiripaseră discuții și, cum gestul ruperii pîinii fusese oarecum semnalul de începere a mesei, voi desigur să dea și tonul conversației, astfel că rosti cu felul lui de-a vorbi așezat, clar articulat și bine ordonat, care era acela al unui german din sud, cultivat în Germania de Nord:

– Să mulțumim Cerului, iubiți prieteni, pentru această voioasă reuniune, pe care ne-a hărăzit-o cu un prilej atît de plăcut și de scump, și să ne bucurăm de această modestă și cu drag pregătită masă.

Și, luînd lingura, începu să mănînce și toți făcură la fel, dar nu înainte de a se fi uitat unii la alții, dînd din cap și zîmbind extaziați de frumusețea acestei scurte cuvîntări, cu priviri care spuneau: „Ce să-i faci? Întotdeauna o nimerește strașnic".

Charlotte ședea la masă învăluită în mirosul de colonie care pornea de la vecinul ei din stîngă, aducîndu-și aminte fără să vrea de „mireasma îmbătătoare" după care, așa cum spunea Riemer, se cunosc zeii. Într-o stare pe jumătate de visare, pe jumătate de trezie, i se părea că această adiere răcoritoare de colonie era prezența vie a acelui așa-numit ozon divin, în timp ce simțul ei de gospodină constata că găluștele de măduvă erau într-adevăr cinstit pregătite, adică erau exemplar de moi și fine ca substanță, toată ființa ei era într-o încordare, într-o așteptare care se opunea anumitor rînduieli și nu renunța deloc la gîndul de-a le înfrînge. Cu speranța aceasta, pe care i-ar fi fost greu s-o determine mai exact, Charlotte se simțea încurajată de atitudinea mai liberă și mai plăcută a vecinului ei care prezida masa – dar și stingherită de faptul că ședea lîngă el și nu în fața lui, ceea ce nu s-ar fi putut, desigur; totuși, ce bine ar fi fost pentru străduințele sale lăuntrice dacă l-ar fi avut înaintea ei, ca să-l poată privi drept în ochi, și cum s-ar fi îmbunătățit perspectiva ca Goethe să-și poată da seama de tîlcul îmbrăcămintei ei, îmbrăcăminte care era chiar mijlocul de expresie al acelor străduințe. Îl vedea pe Werner cît de voios se uita și cît de atent asculta cuvintele care porneau de lîngă dînsa și ar fi vrut să fie în locul lui, ca să-l poată și ea privi în față pe cel care vorbea. Omul care prezida masa nu se întoarse în mod deosebit către dînsa, ci se adresă tuturor celor din preajmă, atunci

cînd, după ce sorbi cîteva linguri de supă, apucă pe rînd cele două sticle de vin care stăteau în fața lui în niște suporturi de argint (la cele două capete ale mesei erau, de asemenea, cîte două) și le aplecă puțin ca să citească etichetele.

– Văd, zise el, că fiul meu a făcut lucrurile cum trebuie și ne-a pus pe masă două vrednice licori, unul băștinaș și unul franțuzesc, care se pot lua la întrecere între ele. Ținem la patriarhalul obicei de a ne turna singuri – e mai plăcut așa decît să-ți toarne duhuri slujitoare sau să-ți dea vinul în pahar turnat gata de pe-o tavă purtată cu prețiozitate de jur împrejurul mesei – lucru pe care nu pot să-l sufăr. Așa cum facem noi, fiecare e liber să-și pună cît vrea și va vedea după sticla din fața lui pînă unde a ajuns. Ce ziceți, doamnelor, și dumneata, dragă domnule consilier? Roșu sau alb? Aș zice să începem cu vinul de-acasă, iar pe cel franțuzesc să-l păstrăm la friptură sau poate, ținînd seama că el se încălzește mai repede, să-l încercăm mai întîi pe acesta? Eu aș opta pentru el – e un Lafite de opt ani care îți merge la inimă, și, în ce mă privește, n-aș jura că n-am să mă întorc mai tîrziu tot la el; dar bineînțeles și Piesportul acesta auriu, de unsprezece ani, este destinat să trezească înclinări monogame, dacă ai stat cîndva mai mult de vorbă cu dînsul. Germanii noștri sînt un popor afurisit, se poartă întotdeauna rău cu prorocii lor, ca evreii cu ai lor, dar vinurile nemțești sînt tot ce poate da Dumnezeu mai bun. Werner se mulțumi să rîdă, mirat totuși. Kirms însă, un bărbat cu smocuri de păr cărunt pe capul lunguieț și cu pleoape groase, replică:

– Excelența voastră uită că păcătoșii de germani mai au un atu și anume că v-au dat la iveală pe dumneavoastră.

Rîsetele aprobative, la care dădură semnalul Meyer la stînga și Riemer în fața lui, către dreapta, dovediră că trăgeau cu urechea la ce vorbea amfitrionul și nu la ce spuneau vecinii lor de masă.

Goethe rîse și el fără să deschidă gura, poate ca să nu i se vadă dinții.

– Să zicem că ar fi și acesta un punct bunișor, zise el. Apoi o întrebă pe Charlotte ce dorește să bea.

– Nu sînt obișnuită cu vinul, răspunse ea. Mi se urcă repede la cap și numai din politețe gust cîte puțin. Ce-aș vrea eu cred că se află acolo – și arătă cu capul spre o sticlă de apă de pe masă. Ce apă este?

– O, apa mea de Eger, răspunse Goethe. Înclinarea dumneavoastră vă sfătuiește bine; eu am întotdeauna apă de asta în casă, fiindcă dintre toate apele pămîntului, cu asta am făcut cele mai bune experiențe. Vă torn un pahar cu condiția să gustați și din acest spirit auriu – și cu încă o condiție: să nu amestecați sferele și să nu puneți apa în vin, ceea ce e un obicei foarte urît.

El se îngriji să le toarne celor din preajma lui, în timp ce la un capăt al mesei făcea treaba aceasta August, iar la celălalt capăt – Ridel. Între timp se schimbară farfuriile și se servi o iahnie de pește cu ciuperci în cochilii de scoici, pe care Charlotte, deși nu avea poftă de mîncare, o socoti excepțional de gustoasă. Cu atenția încordată să prindă tot ce se întîmpla, i se păru grozav de interesantă această înaltă calitate a bucătăriei și o atribui faptului că stăpînul casei era, desigur, foarte pretențios, mai cu seamă că, și acum, și mai tîrziu, ea observă cum August, cu ochii lui melancolici și galeși – ochii tatălui său –, dar mult mai puțin scînteietori, se uita întrebător și aproape cu teamă la amfitrion, să vadă dacă îi place mîncarea. Din cochilii numai Goethe luă două, dar mîncă doar una, pe cealaltă lăsînd-o aproape neatinsă. Că la el ochii cereau mai mult decît stomacul se văzu și după aceea, la mușchiul excelent, cu garnitură de legume, care fu servit de jur împrejurul mesei pe platouri lungi și din care el își luă atît de mult încît lăsă aproape jumătate în farfurie. În schimb, bea zdravăn vin, și de Rin, și de Bordeaux, și de turnat își turna mai ales lui, cu gesturi ceremonioase, la fel ca la ruperea pîinii. Sticla de Piesport se goli în curînd și trebui să se aducă alta. Fața lui oacheșă ajunse treptat, în timpul mesei, într-un contrast și mai accentuat cu părul cărunt. Charlotte, cu atenția încordată și un pic tulburată, așa cum stătuse tot timpul de altfel, se uita la mîna lui cînd turna în pahar; cu unghii frumos formate, ea ieșea dintr-o manșetă de dantelă și avea, deși latră și vînjoasă, ceva adînc spiritual, apucînd sticla cu o mișcare totodată energică și grațioasă. Goethe îi turnă de mai multe ori apă de Eger și începu să istorisească în felul lui așezat, grav, fără monotonie, articulînd cuvintele foarte clar și numai cîteodată eludînd după pronunția provincială consoanele finale, cum făcuse prima dată cunoștință cu această apă salutară și cum își aducea, prin așa-numiții cărăuși de apă, o provizie în fiecare an, astfel că în ultima vreme, cînd nu se mai dusese la băi în Boemia, putuse face acasă o cură sistematică de apă minerală. Datorită felului său de-a vorbi, neobișnuit de clar și de precis, mișcîndu-și buzele cu un ușor zîmbet foarte plăcut și avînd totodată, fără să vrea, ceva pătrunzător și dominator, datorită desigur acestui fapt, toți mesenii îl ascultau, așa încît în tot timpul prînzului convorbirile între ei au fost scurte și sporadice, pentru că, îndată ce Goethe începea să vorbească, atenția generală se îndrepta către dînsul. Nu putea să împiedice asta; numai atîta că uneori, cu accentuată discreție, se apleca spre vreun vecin de masă și vorbea în surdină cu el; dar chiar și atunci toți tăceau și trăgeau cu urechea.

Așa a fost atunci cînd, la cuvintele bune pe care le rostise consilierul aulic Kirms în favoarea poporului german, Goethe începu să îi dea lămuriri lui Charlotte, ca să zicem așa între patru ochi, cu privire la persoana și calitățile comeseanului ei din dreapta, spunînd că era un om cu mari merite în treburile statului și un economist excelent,

sufletul mareșalatului Curții și, pe lîngă asta, un prieten al muzelor și un amator priceput în arta dramatică, neprețuit membru al direcției teatrului ducal, înființată în anul acela. Aproape că aveai impresia că vrea s-o îndemne să stea de vorbă cu Kirms și oarecum să o îndrepte în direcția lui, dacă n-ar fi schimbat imediat subiectul întrebînd-o dacă îi place teatrul și exprimîndu-și speranța că se va folosi de șederea la Weirhar ca să-și facă o idee despre capacitățile teatrului de aici. Îi puse la dispoziție loja lui ori de cîte ori va dori să se folosească de ea. Charlotte îi mulțumi și răspunse că fusese întotdeauna amatoare de spectacole, dar că în cercul ei lumea nu se prea interesa de așa ceva, iar teatrul din Hanovra nu era atît de bun încît să trezească gustul pentru arta dramatică, de aceea ea, pe lîngă faptul că avea și o mulțime de îndatoriri de îndeplinit, era cam străină de această plăcere; dar va fi foarte bucuroasă să vadă cum joacă celebra trupă din Weimar, instruită de dînsul.

În timp ce Charlotte spunea toate acestea, cu glas ușor scăzut, Goethe asculta, puțintel aplecat către farfuria ei, dînd din cap cu înțelegere; totodată, spre rușinea bătrînei doamne, el aduna cu degetul inelar firimiturile și cocoloașele de pîine pe care dînsa le făcuse, cufundată în gînduri, apoi le potrivi frumos într-o grămăjoară. Repetă invitația de a folosi loja lui, cu speranța că împrejurările vor permite să-i arate un spectacol cu *Wallenstein* care, cu Wolff în rolul principal, era un lucru remarcabil și impresionase pe mulți străini. Apoi, făcînd o dublă legătură, care și pe el îl amuză, una cu piesa lui Schiller și cealaltă cu apa minerală, îndreaptă discuția asupra vechiului castel de la Eger, din Boemia, în care fuseseră omorîți cei mai de seamă partizani ai lui Wallenstein și care, ca lucrare arhitectonică, îl interesa foarte mult. Începînd să povestească despre castel, n-avu nevoie decît să-și întoarcă puțin capul de la farfuria lui Charlotte și să nu vorbească în surdină, pentru ca imediat

toți mesenii să se uite la dînsul și să-l asculte. Așa-numitul Turn Negru, zise el, văzut de pe vechiul pod mobil, e o lucrare strașnică, și piatra din care e făcut provine probabil din Kammerberge. Asta i-o spuse lui Werner geologul, făcîndu-i semn din cap, cu înțeles, ca între specialiști. Pietrele, explică el, sînt nemaipomenit de artistic cioplite și potrivite așa ca să poată rezista cît mai bine intemperiilor, astfel încît pe la colțuri aproape că au forma unor anumite cristale de feldspat. În legătură cu această înrudire în ce privește forma, vorbi apoi cu multă însuflețire și cu ochi scînteietori despre o descoperire mineralogică pe care o făcuse într-o plimbare cu trăsura în Boemia, între Eger și Liebenstein, unde îl atrăsese nu numai castelul interesant, ci și Plattenbergul care se ridica în fața Kammerbergului și care era foarte instructiv din punct de vedere geologic.

Drumul într-acolo, povesti amfitrionul amănunțit și cu multă voioșie, a fost primejdios de rău, cu hîrtoape pline de apă, care nu puteai să știi cît sînt de adînci, și însoțitorul lui, un funcționar de prin partea locului, nu mai putea de teamă – chipurile să nu i se întîmple ceva tovarășului de drum, în realitate de frică să nu pățească el ceva –, astfel că toată vremea Goethe a fost nevoit să-l liniștească spunîndu-i că trebuie să aibă încredere în destoinicia vizitiului, atît de stăpîn pe meserie, încît Napoleon, dacă l-ar fi cunoscut, cu siguranță l-ar fi luat imediat în serviciul său. Unde erau hîrtoapele mai mari vizitiul o lua prudent prin mijlocul lor – cel mai bun mijloc ca să nu se răstoarne.

– Și cum mergeam noi așa, la pas, continuă el să povestească, fiindcă urcam acuma la deal, zăresc deodată ceva pe marginea drumului, ceva care m-a îndemnat să mă dau ușurel jos din trăsură și să văd mai de-aproape ce este. Și numai ce mă pomenesc strigînd: „Ce cauți aici? Ce cauți tu aici?“ Fiindcă ce credeți că-mi strălucea în față, din noroiul drumului? Un cristal îngemănat de feldspat.

– A, drace! zise Werner.

Cu toate că – Charlotte bănuia asta și aproape spera – el era singurul de la masă care știa ce este un cristal îngemănat de feldspat, toți se arătară încîntați de întîlnirea povestitorului cu acel joc al naturii și toți erau sinceri fiindcă Goethe istorisise cu atîta vioiciune dramatică, și mai ales acea exclamație de uimire și de bucurie pe care i-o adresase cristalului: „Ce cauți tu aici?“ fusese atît de fermecătoare, de nouă și de emoționantă, dînd o impresie de basm în care un om – și ce om! – vorbește cu o piatră și o tutuiește, încît, bineînțeles, nu numai geologul a avut de ce să fie mulțumit. Charlotte, care îi observa cu aceeași atenție și pe povestitor și pe ascultători, văzu dragoste și bucurie pe fețele tuturor, de exemplu pe aceea a lui Riemer, amestecîndu-se în chip ciudat cu expresia de îmbufnare care nu-i dispărea niciodată; zări dragoste și bucurie și pe fața lui August, și chiar pe fața tinerei Lottchen; dar mai ales pe chipul de obicei neclintit și rece al lui Meyer, care acum se apleca pe dinaintea Amaliei Ridel către povestitor, ca să-i soarbă cuvintele. Charlotte văzu o afecțiune atît de adîncă, încît și ei, fără să știe cum, îi dădură lacrimile.

Îi părea bine că, după scurta convorbire pe care o avusese cu ea, prietenul din tinerețe se adresa acum tuturor comesenilor – pe de o parte pentru că toți doreau acest lucru, iar pe de altă parte pentru că, după cum își spunea Charlotte fără înconjur, așa cerea „rînduiala“ obișnuită aici. Și totuși, nu era chip să respingă un sentiment caracteristic, s-ar putea spune de-o tonalitate mitică, față de această monologare patriarhală a stăpînului casei. Îi veni în minte o veche asociație de cuvinte, demult auzită, care i se impuse cu hotărîre. „Cuvîntările la masă ale lui Luther“, se gîndi ea și își apără această impresie de orice nepotrivire fizionomică.

Mîncînd, bînd și turnînd în pahare, rezemîndu-se din cînd în cînd de speteaza scaunului și împreunîndu-și mîinile pe șervet, Goethe vorbea întruna, mai mult domol, cu voce adîncă și căutîndu-și conștiincios cuvintele, uneori însă mai slobod și mai repede, făcînd cu mîna gesturi de o mare ușurință și grație. Acestea îi aduceau aminte lui Charlotte că Goethe era obișnuit să le dea actorilor îndrumări în ce privește gestul și frumoasa atitudine teatrală. Ochii lui, cu colțurile lăsate în jos, într-un fel care-i era propriu, îi cuprindeau pe meseni cu strălucire și prietenie, în timp ce gura i se mișca – dar nu întotdeauna la fel de plăcut: buzele parcă se strîmbau uneori urît, sub imboldul unei constrîngeri penibil de observat și pe care nici nu ți-o puteai explica, astfel că plăcerea pe care ți-o făcea felul lui de a vorbi se transforma în neliniște și compătimire. Dar trăsătura amintită dispărea repede și atunci mișcările acestei guri frumoase erau atît de plăcute, încît te minunai cît de exact și fără exagerare se potrivea epitetul homeric de „ambrozie“ cu acea grație, chiar dacă acest epitet nu s-a aplicat niciodată realității!

Mai vorbi despre Boemia, despre Franzensbrunn, despre Eger și despre farmecul văii sale, descrise o sărbătoare religioasă a secerișului, la care fusese de față, procesiunea cu steaguri de toate culorile a vînătorilor, a breslelor și a întregii populații din partea locului, procesiune care, condusă de preoți în veșminte încărcate de podoabe și purtînd lucruri sfinte, a pornit de la catedrală și a înconjurat orașul. Apoi, cu glas scăzut, lăsîndu-și buzele în jos cu o expresie de îngrijorare, care totuși avea ceva epic-jucăuș, ca atunci cînd le povestești copiilor lucruri înfiorătoare, vorbi despre o noapte sîngeroasă pe care a trăit-o acel remarcabil oraș într-un veac de la sfîrșitul Evului Mediu, despre un pogrom la care populația s-a lăsat mînată brusc și parcă spasmodic și despre care scriu vechile cronici. Pe vremea aceea locuiau în Eger mulți fii ai lui Israel, pe niște uliță care le fuseseră hotărîte și unde era una dintre sinagogile lor cele mai vestite și

o Școală Înaltă a lor, singura din Germania. Un călugăr din tagma celor care umblă desculți și care avea, desigur, fatale daruri oratorice a venit la Eger și a ținut o predică în care a zugrăvit în chip impresionant patimile lui Hristos și i-a înfățișat cu indignare pe evrei ca aducători ai tuturor nenorocirilor. La auzul acestei predici, un om de arme, înclinat spre fapte și ațîțat de predica monahului, a sărit în altar, a luat crucifixul și, strigînd: „Cine-i creștin să vină după mine!“, a aruncat o scînteie în mulțimea ușor inflamabilă. Toți l-au urmat; afară s-au mai luat după ei și alți oameni de tot felul și a început în mahalaua evreiască o prădăciune și un omor nemaipomenit: nenorociții locuitori ai acelui cartier au fost tîrîți pe o ulicioară între două străzi principale și acolo au fost măcelăriți în asemenea hal, încît din ulicioara aceea, care și azi se numește Ulița Omorului, sîngele curgea ca un pîrîu. A scăpat de la moarte numai un singur evreu care s-a vîrît într-un horn și a stat ascuns acolo. Cînd s-au liniștit lucrurile, orașul, cu părere de rău după cele petrecute și mai fiind și mustrat destul de tare pentru acea întîmplare de către împăratul Carol al IV-lea care domnea pe-atunci, l-a făcut pe evreul acela în chip solemn cetățean al Egerului.

– Cetățean al Egerului! exclamă povestitorul. Acum era cineva, și cu asta, despăgubit în chip strălucit, își pierduse probabil femeia și copiii, toată averea, toți prietenii și toate rudele, toată comunitatea lui, fără să mai vorbim despre faptul că stătuse cîteva ceasuri groaznice în horn, pe jumătate asfixiat. Acum era sărac lipit pămîntului, dar era cetățean al Egerului și foarte mîndru de asta. Așa sînt oamenii, nu-i cunoașteți! Săvîrșesc cu voluptate cele mai cumplite lucruri și, după ce se dezmeticesc, își dau singuri prilejul să facă gesturi de căință și de mărinimie cu care vor să-și răscumpere fapta rușinoasă – ceea ce e și emoționant, și ridicol. În acțiuni colective nu poate să fie vorba despre fapte, ci numai despre întîmplări, așa că asemenea izbucniri trebuie considerate mai degrabă ca niște incalculabile fenomene ale naturii, care se nasc din starea sufletească a epocii, și, desigur, chiar o intervenție prea tîrzie a unei umanități mereu prezente, superioare și corective, este o binefacere: în cazul nostru existența Maiestății sale imperiale, care, de bine, de rău, salvează onoarea omenirii instituind o anchetă a acestui caz grav și aplică în chip expres municipalității o amendă.

Cumplita întîmplare n-ar fi putut să fie comentată cu mai mult calm obiectiv și cu mai multă răceală îngăduitoare decît o comentase el, și acesta, se gîndi Charlotte, era cel mai nimerit și mai suportabil mod de-a povesti asemenea lucruri la masă. Caracterul și soarta evreilor mai reprezentară cîtva timp obiectul atenției lui, făcînd tot felul de observații și oarecum prelucrîndu-le pe acelea aruncate întîmplător de unul sau de altul dintre meseni, de Kirms, de Coudray sau chiar și de rezervatul Meyer. Vorbi cu calm distant și cu o stimă ușor glumeață despre particularitățile acelui popor remarcabil.

– Evreii, zise el, sînt patetici, dar nu sînt eroici. Vechimea rasei lor și experiența îi îndeamnă să fie înțelepți și sceptici, ceea ce este tocmai contrariul eroismului, și, într-adevăr, în vorba evreului celui mai obișnuit există o anumită înțelepciune și o anumită ironie – și totodată o înclinare profundă către patos. Cuvîntul acesta însă trebuie luat aici într-un sens foarte precis și anume în sensul de suferință, patosul iudaic este o emfază a suferinței, care nouă ni se pare de multe ori grotescă și chiar ciudată și respingătoare – așa cum, de altfel, în fața stigmatizării și afuriseniei divine un om vrednic nu-și poate înăbuși aversiunea și chiar o ură firească. Un german e cuprins întotdeauna de un sentiment greu de definit, în care batjocura se îmbină cu o stimă ascunsă, cînd aude pe un boccegiu evreu dat afară

din Curte de servitori, strigînd cu brațele la cer: „Vai! vai! M-au dat afară slugile, m-au chinuit și m-au bătut cu vergi!“ Autohtonul nostru mijlociu nu s-ar sluji în nici un caz de asemenea cuvinte viguroase, luate din vechiul și înaltul tezaur al limbii, dar fiul Israelului are legături imediate cu această sferă a patosului și aplică fără nici o ezitare cuvintele ei la banala lui întîmplare.

Era foarte bine spus și societatea făcu mare haz – după părerea lui Charlotte chiar prea mare – de tînguirile boccegiului, ale cărui intonații afectat pitorești, caracteristice popoarelor mediteraneene, amfitrionul le imitase la perfecție, ajutîndu-se o clipă și de mimică. Charlotte zîmbi și ea, dar problema aceasta o interesa prea puțin, mintea ei fiind frămîntată de atîtea alte gînduri încît nu ajunse cu veselia decît la acest surîs cam silit. Nuanța de devoțiune și servilitate în rîsul aprobativ al mesenilor îi insufla dispreț și necaz pentru că se referea la prietenul ei din tinerețe, dar totodată, și tocmai din cauza asta, se simțea personal măgulită. Firește, aveau de ce să fie mișcați de prietenia cu care le dăruia, nu întotdeauna fără trudă – se vedea asta după gura lui – atîtea dintre comorile sale. Îndărătul tuturor lucrurilor pe care le spunea stătea marea operă a vieții lui; ea dădea vorbelor sale o rezonanță care justifica reacția de recunoștință disproporționată provocată de aceste vorbe. În afară de asta, ciudat era și faptul că, în cazul lui, spiritualul se amesteca în chip neobișnuit cu oficialul, și chiar într-un mod pe care, din respect, nu-l mai distingeai; poetul mare era într-o privință – și poate chiar în toate privințele – și un domn mare, și această a doua însușire nu apărea drept ceva deosebit de geniul său, ci ca o expresie lumesc-reprezentativă a lui. Titlul de excelență pe care-l purta și care-i ținea pe oameni la distanță, silindu-i să vorbească ceremonios, avusese la origine tot atît de puțin de-a face cu talentul lui de poet cum avea și decorația de pe piept: erau atribute ale favoritului

și ale ministrului; dar aceste distincții căpătaseră și ele sensul măreției sale spirituale, în așa fel încît păreau acum că aparțin acesteia și sînt de-o origine mai profundă. „E foarte posibil, se gîndea Charlotte, ca toate acestea să i se pară așa și lui însuși.“

Se gîndea necontenit la toate acestea, dar șovăind și întrebîndu-se dacă merită să se gîndească. În rîsul servil al celorlalți se simțea, desigur, și satisfacția că această personalitate rezultă din îmbinarea spiritualului și a terestrului, mîndria de-a vedea acest lucru, precum și un entuziasm supus și smerit, ceea ce, dintr-un anumit punct de vedere, lui Charlotte i se părea că nu era nici bun, nici drept, că era chiar, într-o oarecare măsură, revoltător. (Dacă la o cercetare mai atentă s-ar fi putut găsi că această mîndrie și acest entuziasm nu erau decît expresia unei lingușiri servile, atunci șovăitoarea ei meditație, însoțită de o oarecare mîhnire, s-ar fi dovedit îndreptățită.) Se gîndea că le este ușor oamenilor să se închine în fața spiritului atunci cînd, cu decorații și titluri, locuind într-o casă plină de obiecte de artă, cu scară de onoare, el se înfățișează ca un bătrîn elegant, cu ochi scînteietori, cu părul ca al lui Jupiter de colo și vorbind cu o gură ambrozică... „Spiritul, se gîndi ea, ar trebui să fie sărac, urît și lipsit de onoruri pămîntești pentru a pune la încercare capacitatea oamenilor de a-l stima și cinsti.“ Se uită la Riemer pentru că îi răsună în minte o vorbă de-ale lui care îi rămăsese în ureche: „Asta nu-i creștinește“. Da, într-adevăr, nu era creștinește deloc. Nu voia să judece și nici nu i-ar fi plăcut să fie de acord cu vreuna dintre mutrele îmbufnate pe care omul acesta supărăcios le alătura osanalelor aduse stăpînului și maestrului său. Totuși, se uita acum la el și îl vedea cum rîde cu devotament, dar vedea totodată cum între ochii lui osteniți și mari ca niște ochi de bou se adîncea o cută de îngîndurare, de împotrivire, de supărare, într-un cuvînt, de îmbufnare... Privirea

blîndă, dar adînc cercetătoare a bătrînei doamne alunecă peste două scaune, prin fața lui Löttchen, și se opri la August, fiul adumbrit și dat la o parte, care purta rușinea de-a nu fi plecat pe front ca voluntar și avea acum să se însoare cu „mica persoană". Se mai uitase la el în timpul mesei. Atunci cînd tatăl lui vorbise despre vizitiul cel dibaci care izbutise să conducă trăsura fără s-o răstoarne pe drumul cu hîrtoape, ea își îndreptase privirile către August, fiindcă își adusese aminte de felul cum îi povestise acesta întîmplarea cu călătoria întreruptă din pricina accidentului pe care-l avuseseră prietenul ei din tinerețe și Meyer, răsturnarea în șanțul drumului a marelui om, solemn conștient de măreția lui. Și deodată, tot uitîndu-se cînd la discipol, cînd la fiu, o cuprinse o bănuială, o teamă, care era în legătură nu numai cu aceștia doi, ci cu toți cei de la masă: i se păru o clipă că zgomotul rîsului unanim voia să acopere și să ascundă altceva, ceva cu atît mai neplăcut cu cît era parcă o amenințare personală, o amenințare îndreptată împotriva ei înseși și care totodată cuprindea parcă și invitația de-a lua parte și ea la aceasta.

Dar, slavă Domnului, era numai o impresie fără sens, căreia nici nu puteai măcar să-i dai un nume. Dragoste, numai dragoste se deslușea în rîsul acela care se-ntindea de jur împrejurul mesei și strălucea în ochii ațintiți la buzele prietenului care rostea vorbe plăcute și chibzuite. Toți așteptau să mai spună ceva și așteptarea le era răsplătită. Patriarhalele cuvîntări la masă ale lui Luther curgeau acum în chip de snoave și spirituale considerații, deocamdată tot pe tema evreului – cu o echitate superioară de care toți puteau fi siguri că ar fi aplicat municipalității din Eger o amendă corectivă. Goethe lăudă calitățile înalte și deosebite ale acestei seminții remarcabile, simțul ei muzical și capacitatea ei în domeniul medicinii – medicii evrei și arabi se bucuraseră în tot veacul de mijloc de încrederea lumii întregi. Poporul acesta, susținea el, are legături serioase și cu literatura, asemănător în privința asta cu francezii. Să ne gîndim numai că evreii obișnuiți au de multe ori în scris un stil mai curat și mai precis decît germanii neaoși care, spre deosebire de popoarele meridionale, nu manifestă nici un respect față de stil și de obicei nu se îngrijesc să scrie frumos. Evreii sînt poporul cărții, ceea ce arată că însușirile omenești și convingerile etice sînt doar niște forme secularizate ale spiritului religios. Religiozitatea evreilor este însă în chip caracteristic pentru ei plină de îndatoriri terestre și legată deci de lumea de-aici și tocmai înclinarea și însușirea lor de-a da treburilor pămîntești dinamismul spiritului religios ne face să tragem concluzia că ei sînt meniți să mai aibă o contribuție importantă la dezvoltarea viitoare a lumii pămîntești. Considerînd însemnata contribuție pe care au adus-o ei eticii umane, este foarte curioasă și greu de explicat antipatia străveche pe care o au popoarele față de tipul iudaic, antipatie care în orice moment e gata să izbucnească într-o ură activă, cum arată din belșug tulburările de pe vremuri, din Eger. Această antipatie, în care stima sporește aversiunea, se poate compara foarte bine cu altă antipatie, și anume cu aceea față de germani, al căror rol fatal și a căror situație internă și externă printre celelalte popoare cu o ciudată înrudire cu acelea ale evreilor. N-ar vrea să insiste prea mult și nici n-ar vrea să-și aprindă paie-n cap, dar trebuie să spună că uneori îl cuprinde o frică grozavă gîndindu-se că odată s-ar putea ca ura latentă a lumii întregi împotriva germanismului să se dezlănțuie într-o răzvrătire istorică, față de care acea noapte a omorului din Evul Mediu ar fi doar o prefigurare miniaturală... Dar nu-i nevoie acuma să-și bată cineva capul cu griji și neliniști de felul acesta și să i se treacă și lui cu vederea că s-a apucat să facă asemenea comparații riscate și asemenea apropieri. Sînt, de altfel, unele și mai surprinzătoare. În biblioteca ducală se află un vechi glob pămîntesc care poartă, în scurte însemnări,

caracterizări de multe ori frapante ale diverselor popoare; despre Germania, de exemplu, se spune așa: „Germanii sînt un popor care are mare asemănare cu chinezii“. E foarte nostim asta și se potrivește strașnic cînd te gîndești la dragostea de titluri și de onoruri a germanilor și la respectul lor înnăscut față de învățătură. Bineînțeles că asemenea definiții de psihologie națională au întotdeauna ceva aproximativ și comparația li se poate potrivi tot atît de bine, și chiar mai bine, francezilor, a căror autosuficiență culturală și al căror spirit mandarin de verificare riguroasă se aseamănă foarte mult cu al chinezilor. Pe lîngă asta, sînt democrați și înrudiți cu chinezii și în această privință, deși nu-i ajung din urmă în ce privește radicalismul principiilor democratice. Compatrioții lui Confucius au bine întipărită în conștiință zicala că „un om mare e o nenorocire publică“.

Auzindu-l, toți izbucniră într-un hohot de rîs mai puternic decît cel de adineauri. Cuvintele acestea în gura lui Goethe stîrniră o adevărată furtună de veselie. Mesenii se răsturnară pe scaune, se aplecară peste masă, bătură chiar în masă cu palma – atît de scandalizați de acest nonsens principial, încît își ieșiseră din fire, plini de dorința de a-i dovedi amfitrionului cît de mult prețuiesc faptul că nu se dăduse în lături să le spună el însuși aceste vorbe și totodată să-i arate că ei le consideră o absurditate enormă și jignitoare. Numai Charlotte stătea dreaptă, încremenită, gata parcă de apărare, cu ochii de nu-mă-uita cumplit de mărițI. O treceau fiorii. Se făcuse palidă și un tremur dureros la colțurile gurii era tot ce se putea lua drept o participare a ei la veselia generală. Prin fața ochilor îi juca o viziune fantastică: printre turnuri cu acoperișuri înalte și cu clopoței mișuna un popor străvechi și ciudat, groaznic de înțelept, oameni cu părul împletit în cozi, cu pălării țuguiate și haine pestrițe, care săreau de pe un picior pe altul, ridicau rînd pe rînd arătătorul subțire al mîinii stîngi și al mîinii drepte, cu unghii

lungi, și rosteau într-o limbă țîrîită adevăruri extreme și ucigător de revoltătoare. Dar în timp ce avea această vedenie, spaima de adineauri o înfiora din nou: s-ar putea ca rîsul zgomotos al mesenilor să ascundă ceva rău, ceva care ar izbucni la un moment dat, și de exemplu unul ar sări în picioare, ar răsturna masa și ar striga: „Chinezii au dreptate!“

Se vedea cît era de nervoasă. O asemenea nervozitate se iscă întotdeauna, este în atmosferă și o anumită tensiune anxioasă provocată de așteptarea unui eveniment ce-ar putea să se întîmple planează în aer întotdeauna atunci cînd oamenii se împart în două categorii, de o parte unul și de partea cealaltă mulți, ori de cîte ori un individ unic se detașează dintr-o mulțime de oameni și stă față-n față cu această mulțime, indiferent în ce raport anume și în ce sens. Și, cu toate că vechiul cunoscut al lui Charlotte ședea în rînd cu toți ceilalți la masă, din cauză că numai el vorbea și ceilalți alcătuiau publicul, se crease și aici această situație niciodată pe deplin liniștitoare, dar care tocmai de aceea era plină de farmec. Omul unic privea cu ochii lui mari, negri și scînteietori de-a lungul mesei, la izbucnirea de veselie pe care o stîrnise citatul său, și fața lui, atitudinea lui aveau acum din nou expresia aceea de naiv-nesinceră uimire, jucată, cu care intrase în cameră. Buzele „ambrozice“ se mișcau, pregătindu-se să înceapă din nou să vorbească. Cînd fu iar liniște, spuse:

– O vorbă ca asta este, desigur, o proastă dovadă în ce privește înțelepciunea globului nostru. Cu antiindividualismul unor asemenea afirmații se termină și înrudirea dintre chinezi și germani. Nouă germanilor ne este scump individul – cu drept cuvînt, fiindcă numai în el sîntem noi mari. Dar faptul acesta, mult mai accentuat decît la alte națiuni, dă relațiilor dintre individ și colectivitate, cu toate posibilitățile de expansiune oferite individului, un caracter tulburător și penibil. A fost fără îndoială mai mult decît o întîmplare că firescul *taedium vitae* al vîrstei a luat la

Friedrich cel Mare forma acestei afirmații: „M-am săturat de domnit peste sclavi“.

Charlotte nu îndrăzni să se uite în jurul ei. Ar fi constatat numai clătinări contemplative din cap și ici și colo cîte un rîset aprobator și față de această afirmație, dar închipuirea ei aținătă îi spunea că pe sub pleoapele lăsate se strecurau către cel care vorbea priviri răutăcioase și se temea ca nu cumva să le observe. O stare de absență, o cufundare în meditații dureroase îi despărți o vreme conștiința de conversația din jurul ei și o împiedică să urmărească asociațiile acesteia. N-ar fi putut spune cum de ajunseseră să discute despre cutare sau cutare lucru, chiar atunci cînd asculta. Era cît pe-aci să-i scape și o nouă dovadă de atenție din partea amfitrionului. Îi spunea să ia măcar „un minimum“ (așa zicea) din compot și ea luă, aproape în neștire. Pe urmă îl auzi vorbind despre probleme privitoare la teoria luminii, referindu-se la niște pahare de cristal de Karlsbad, pe care zicea că o să le arate după-masă și a căror pictură își schimba culoarea după felul cum lăsai să cadă lumina asupra lor. Mai spuse în legătură cu asta și ceva disprețuitor, chiar insultător, împotriva teoriilor lui Newton, vorbi cu haz de raza de soare care intră printr-o crăpătură a oblonului și cade pe o prismă de sticlă și povesti cum a păstrat ca amintire a primelor lui cercetări în acest domeniu o hîrtiuță pe care făcuse niște însemnări. Foaia e puțin pătată, a plouat pe ea, la asediul Mainzului, într-un cort prin care pătrundea apa. Are, spunea el, multă pietate față de asemenea mici relicve și amintiri ale trecutului și le păstrează cu grijă: cu vremea se adună multe asemenea mărunțișuri semnificative, drept sediment al unei vieți mai lungi. La vorbele acestea inima lui Charlotte începu să bată mai tare sub rochia ei albă, căreia îi lipsea o fundă; se gîndi că ar fi trebuit să prindă repede ocazia și să întrebe și de alte crîmpeie din acest sediment al vieții. Totuși, își dădu seama că ar fi fost imposibil, renunță și pierdu din nou firul conversației.

Cînd, după friptură, se schimbară farfuriile pentru dulciuri, se trezi ascultînd o povestire despre care nu știa cum de se ivise și pe care amfitrionul o rostea cu mare căldură: era povestea unei cariere artistice interesante și fermecătoare din punct de vedere moral. Era vorba despre o cîntăreață italiană care se hotărîse să cînte în public numai ca să vină în ajutor tatălui ei, un încasator de la muntele de pietate din Roma, ajuns în mizerie din pricina slăbiciunii lui de caracter. Talentul admirabil al fetei a fost descoperit cu prilejul unui concert de amatori. Directorul unei companii teatrale a angajat-o imediat și atît de mare a fost admirația pe care a stîrnit-o, încît la prima ei apariție la Florența un entuziast al muzicii a plătit pentru bilet în loc de un scud o sută de țechini. Din acest cîștig neprevăzut ea le-a trimis o bună parte părinților. De-acum încolo drumul ei a mers tot în ascensiune, a adunat averi peste averi, grija ei cea mai mare fiind mereu să-și înconjoare acasă părinții cu toate binefacerile vieții – și în legătură cu asta trebuie să ne închipuim mulțumirea amestecată cu oarecare stinghereală a tatălui care se rușina văzîndu-se întrecut de energia și de dragostea unei odrasle strălucite. Dar existența aceasta mai avea să sufere schimbări. Un bancher bogat din Viena s-a îndrăgostit de cîntăreață și i-a cerut mîna. Ea a spus adio gloriei, s-a măritat cu el și acum corabia fericirii părea să fi ajuns la un port sigur și minunat. Bancherul însă a dat faliment și a murit sărac. Și iată că, după cîțiva ani de belșug și bogăție, soția lui, care nu mai e tînără, revine pe scenă. O așteaptă cel mai mare triumf al vieții ei. Publicul îi salută reapariția și noile sale creații cu entuziaste omagii care abia acum o fac să înțeleagă ce a părăsit și totodată ce le-a răpit oamenilor cînd a socotit căsătoria cu acel Cresus drept încununarea carierei sale. Această sărbătorită revenire după

episodul de strălucire burgheză a fost cea mai fericită zi a vieții sale și abia atunci a devenit într-adevăr artistă cu trup și suflet. Dar n-a mai trăit decît vreo cîțiva ani.

Vorbitorul adăugă acestei povestiri cîteva observații cu privire la neglijența, la nepăsarea și la inconștiența acestei ciudate persoane față de vocația ei artistică, vrînd în chip vădit să trezească, cu gesturi corespunzătoare, sprintene și suverane, bunăvoința auditorilor pentru acest soi de nepăsare. Ce ființă stranie! Desigur că, deși atît de bine dotată, n-a considerat niciodată arta ei, și chiar arta în general, drept ceva serios și grav. Numai ca să-și poată ajuta tatăl s-a hotărît să-și pună în practică talentul, căruia pînă atunci nu-i acordase importanță, nici ea, nici alții, și să-l folosească în chip durabil pentru dragostea ei filială. E de remarcat ușurința cu care, la prima ocazie prozaică, dar favorabilă, bineînțeles spre necazul impresarilor, a părăsit o carieră glorioasă, retrăgîndu-se în viața privată. Și totul ne face să credem că în palatul ei din Viena n-a plîns de dorul ceasurilor de studiu și s-a lipsit foarte ușor de mirosul de praf al culiselor și de buchetele aduse ca prinos pentru ruladele și stacatele ei. Dar cînd asprul joc al vieții i-a cerut-o, ea a revenit fără întîrziere pe scenă. Și e destul de impresionant faptul că femeia aceasta, după ce și-a dat seama, în urma manifestărilor publicului, că arta, căreia niciodată nu-i acordase mare importanță și pe care o socotise mai mult sau mai puțin ca pe un mijloc în vederea atingerii unui anumit scop, fusese totuși întotdeauna și în chip hotărît adevărata și adînca ei menire, n-a mai trăit mult, ci a murit la scurtă vreme după întoarcerea ei triumfală pe tărîmurile artei. Probabil că această revelație a vieții, descoperirea tîrzie că ea este menită unei existențe de adevărată identificare cu frumosul, nu i s-a potrivit – existența de conștientă preoteasă a frumosului nu i-a priit, n-a fost posibilă. Pe el, cel care povestește, l-a interesat întotdeauna tragicul netragic al

relațiilor dintre omul dotat și artă, relații în care modestia și superioritatea sînt greu de deosebit, și mult ar fi dorit s-o fi cunoscut și el pe doamna aceea.

Auditorii dădură semne că și ei ar fi vrut s-o cunoască. Pe biata Charlotte însă nu asta o interesa. Era ceva care o îndurera și o neliniștea în povestea auzită sau poate în comentariul care o însoțise. Sperase că, spre mulțumirea sufletească a ei și a povestitorului, el va scoate la iveală frumusețea morală a acestui exemplu de devotament filial. Vorbitorul însă dăduse conținutului sentimental și plăcut o întorsătură care deziluziona, transpunînd totul în domeniul foarte interesant al psihologiei și aprobînd oarecum puțina prețuire pe care geniul o acordă artei sale, așa cum rezulta din acea veche întîmplare – iarăși un fapt care pe Charlotte o înfiora și o înspăimînta, atît în ce o privea pe ea, dar și în ce-l privea pe Goethe. Și se cufundă iarăși în gînduri.

Prăjitura era o cremă de zmeură, foarte aromată, ornamentată cu frișcă și însoțită de biscuiți proaspeți. Se servi șampanie, pe care valetul o turnă din sticla învelită într-un șervet, și Goethe, care făcuse cinste din belșug și celorlalte vinuri, bău repede, una după alta, ca un însetat, două cupe; cum goli o dată paharul i-l și întinse peste umăr valetului să-i toarne iar. Aducîndu-și aminte de ceva plăcut, cum se văzu mai tîrziu, după ce stătu cîteva minute privind pieziș în gol cu ochii lui apropiați unul de altul. În timp ce Meyer se uita la el cu dragoste tăcută, iar ceilalți cu un zîmbet de așteptare, amfitrionul se aplecă peste masă către consilierul Werner, geologul, anunțîndu-l că vrea să-i povestească ceva.

– A! trebuie numaidecît să vă povestesc ceva! zise el și adăugă că cei mai mulți dintre oaspeții de față își aduc, desigur, aminte de întîmplarea hazlie, dar fără îndoială că străinii n-o cunosc și e atît de nostimă încît merită să fie spusă și reamintită.

Povesti apoi, cu o expresie a feței care arăta cît de mult îi plăcea subiectul, cum cu vreo treisprezece ani în urmă avusese loc o expoziție a Asociației Prietenilor Artei din Weimar, la care s-au primit lucrări și din afară. Unul dintre cele mai frumoase obiecte ale acestei expoziții era o copie într-adevăr foarte reușită a capului zeiței Caritas de Leonardo da Vinci.

– Știți Caritas care se află în Galeria din Kassel și cunoașteți și copia, a făcut-o domnul Riepenhausen, un talent remarcabil care aici, la noi, a realizat lucrări excepțional de delicate și vrednice de toată lauda. Capul zeiței era reprodus în culori de acuarelă care păstrau tonul estompat al culorilor originalului; și privirea galeșă a ochilor, înclinarea grațioasă și parcă rugătoare a capului, mai ales tristețea dulce a gurii, totul era perfect imitat. Tabloul făcea o impresie excelentă.

Expoziția noastră a fost deschisă mai tîrziu decît în alți ani, iar succesul ei în rîndurile publicului ne-a făcut s-o prelungim mai mult decît de obicei. Vremea se răcise, în sală era cam frig și din economie nu se făcea foc decît cu puțin înaintea orelor de vizitare. Se încasa o taxă de intrare foarte mică, taxă mai ales pentru străini; cei din oraș aveau cîte un abonament care le permitea să intre în expoziție și la alte ore decît acelea cînd era deschisă pentru public – așadar, și în timpul cînd sălile nu erau încălzite.

Și acuma vine întîmplarea pe care vreau să v-o povestesc. Într-o bună zi sîntem chemați rîzînd în sala unde era tabloul cu capul zeiței Caritas și constatăm cu ochii noștri un fenomen tainic și fermecător: Pe gura figurii pictate, adică pe sticla cu care era acoperită, în dreptul gurii, vedem întipărit foarte clar facsimilul bine conturat al unui sărut depus de niște buze agreabile pe frumoasa imagine.

Vă închipuiți cum ne-am amuzat. Și vă închipuiți, desigur, vesela minuțiozitate criminologică depusă pentru cercetarea cazului și cum am ajuns pe ascuns la identitatea făptuitorului. Era tînăr – asta se putea presupune de la început; de altfel, trăsăturile întipărite pe sticlă constituiau o dovadă! Trebuie să fi fost singur – față de lume n-ar fi făcut asta. Era, tot atît de sigur, cineva din oraș, care avea abonament și care săvîrșise fapta-i plină de ardoare devreme, cînd sălile nu erau încălzite. Atinsese sticla cu răsuflarea lui și își întipărise sărutul pe propria răsuflare, care, înghețînd, se consolidase imediat. Lucrul acesta l-au aflat numai cîțiva, dar n-a fost greu să se descopere cine fusese în ziua aceea singur în sălile neîncălzite. Bănuiala, transformată apoi în certitudine, s-a fixat asupra unui tînăr, pe care n-am să-l numesc și nici măcar n-am să-l descriu și care n-a știut niciodată că i s-a dat de urmă, dar buzele lui – ce-i drept vrednice să fie sărutate – noi, inițiații, am avut de multe ori după aceea prilejul să le salutăm amical.

Povestirea se sfîrși aici și, bineînțeles, nu numai geologul, ci toți cei de față o ascultaseră cu uimire și plăcere. Charlotte se înroșise foarte tare. Toată fața i se învăpăiase, chiar și fruntea, pînă la rădăcina părului cărunt și pieptănat în sus, așa cum, de altfel, se întîmpla întotdeauna cu tenul ei delicat; iar albastrul ochilor părea acum ciudat de deschis și ieșea și mai mult la iveală din pricina roșeții. Își întorsese fața de la povestitor, stătea acum chiar cu spatele la el, răsucită către celălalt vecin de masă, consilierul Kirms, și era gata-gata să se refugieze la pieptul lui, lucru pe care consilierul însă, prins cu totul de povestire, nu-l observă. Bietei femei îi era o teamă cumplită ca nu cumva amfitrionul să se apuce a explica înghețarea acestui sărut tainic dat neantului și să cerceteze însușirile lui din punctul de vedere al fizicii, și într-adevăr că n-a lipsit un comentariu atunci cînd veselia s-a potolit; atîta numai că ținea mai mult de domeniul filozofiei frumosului decît, să zicem, de cel al căldurii. Amfitrionul vorbi despre vrăbiile care ciuguleau cireșele lui

Apelles și despre efectul ofensator pe care arta, fenomenul cel mai deosebit și tocmai din cauza asta cel mai fermecător dintre toate fenomenele, poate să-l producă asupra rațiunii – nu numai în sensul iluzionării – fiindcă arta nu e deloc o iluzie –, ci în chip mai adînc, și anume prin apartenența sa și la sfera cerească, și la sfera terestră, pentru că ea, fiind totodată spirituală și materială sau, ca să ne exprimăm în termeni platonicieni, și divină, și vizibilă, lucrează pentru spirit prin mijlocirea simțurilor. De aici acea dorință specifică și adînc nuanțată sufletește pe care o stîrnește frumosul și care și-a găsit în fapta intimă a acelui tînăr prieten al artei expresia ei – expresia ei născută din căldură și răceală. Ce ne face aici să rîdem este absurditatea actului săvîrșit pe ascuns. Te cuprinde un fel de durere comică gîndindu-te ce a putut să simtă cel căzut în ispită atunci cînd buzele lui au atins sticla netedă și rece. Dar cînd judeci bine, nu se poate închipui o imagine mai emoționantă și mai interesantă decît această materializare accidentală a unei iubiri fierbinți întipărite pe materia rece și incapabilă să dea replica. E într-adevăr ceva ca o glumă cosmică etc.

Cafeaua fu servită chiar la masă. Goethe nu bău, dar în loc de asta, la desert, care urmă după fructe și care era alcătuit din tot felul de cofeturi, fursecuri, bomboane și stafide, mai luă un păhărel de vin meridional numit *tinto rosso.* Apoi se ridică de la masă și toți trecură iar în odaia cu bustul Junonei, precum și în camera de alături, care era ca un cabinet și căreia prietenii casei îi spuneau „camera lui Urbino", după un portret al unui duce de Urbino de pe vremea Renașterii, atîrnat acolo, pe un perete. Ceasul care a urmat – de fapt numai vreo trei sferturi de ceas – a fost plicticos de-a binelea, dar într-un fel care o făcu pe Charlotte să se întrebe dacă nu cumva îi plăcea mai mult așa, decît cu emoțiile și cu strîngerile de inimă din timpul mesei. L-ar fi scutit foarte bine pe prietenul din tinerețe de strădaniile pe care credea că trebuie să le depună ca să aibă ceva de făcut. Se ocupă mai ales de oaspeții străini și de aceia care veneau întîia oară în casă la el, așadar de Charlotte și de familia ei, precum și de consilierul Werner, și mereu le spunea că vrea „să le arate ceva important". Luă de pe niște etajere, cu mîna lui, dar și cu ajutorul lui August și al servitorului, mape groase cu gravuri, deschise copertele incomode în fața doamnelor, care ședeau, și a domnilor care stăteau în spatele lor și le arătă foaie cu foaie „curiozitățile" – aceasta era expresia lui pentru gravurile baroce. Dar zăbovea la cele de deasupra atît de mult, încît celelalte nu puteau fi văzute decît în treacăt. O *Bătălie a lui Constantin* pe foi mari căpătă cea mai amănunțită explicație. Arătînd cu degetul, scoase în evidență felul cum erau așezate și grupate figurile, cît de bine erau desenați oamenii și caii și cît talent și cîtă pricepere trebuie ca să schițezi și apoi să lucrezi un asemenea tablou. Veni la rînd și colecția de monede, toate aranjate bucată cu bucată în lăzi, pe care puse acum să le aducă din odaia cu portretul. Colecția era, dacă știai s-o cercetezi cum trebuie, într-adevăr surprinzător de completă și de bogată: cuprindea monedele tuturor papilor din veacul al cincisprezecelea pînă în epoca prezentă, și cel care o arăta observa, cu foarte multă dreptate, că studierea unei asemenea colecții te ajută să înțelegi mai bine istoria artei. Știa pe nume toți gravorii; dădu, de asemenea, informații despre evenimentele istorice cu prilejul cărora au fost bătute medaliile și strecură și cîteva anecdote din viața oamenilor în cinstea cărora fuseseră emise.

Nu fură uitate nici pocalele de cristal de Karlsbad. Amfitrionul dădu ordin să fie aduse, și într-adevăr cupele, cînd le mișcai încoace și încolo la lumină, își schimbau culoarea, din galben în albastru și din roșu în verde – un fenomen pe care Goethe îl explică mai amănunțit cu un mic aparat, adus de August, care aparat, după cît înțelese Charlotte, îl construise chiar Goethe. Era un cadru de lemn unde, pe

fond negru și alb, se aflau niște bucățele de sticlă slab colorată. Dacă le împingeai într-o parte și într-alta, reproduceai experimental fenomenul pocalelor.

Uneori, după ce dăduse explicațiile trebuitoare și prevedea că musafirii vor fi ocupați o vreme cu cercetarea materialului înfățișat, Goethe se plimba încolo și încoace prin cameră, cu mîinile la spate, trăgînd din cînd în cînd aerul în plămîni și expirîndu-l apoi cu un sunet ușor, asemănător unui geamăt. Se oprea în cîte un punct al odăii sau la intrarea în cabinetul de-alături și stătea puțin de vorbă cu musafirii neocupați, cu aceia care cunoșteau mai mult timp colecțiile. Lui Charlotte i se păru un lucru interesant și de neuitat convorbirea lui cu domnul Stephan Schütze, scriitorul. În timp ce ședea aplecată împreună cu soră-sa asupra aparatului optic și împingea încoace și încolo bucățelele de sticlă, cei doi domni, bătrînul și cu tînărul, stăteau nu departe de dînsa, așa că, pe furiș, ea își împărți atenția între jocul culorilor și această scenă. Schütze își scosese ochelarii și, ținîndu-i oarecum ascunși, se uita cu ochii lui ieșiți în afară, care erau obișnuiți să se folosească de lentile și fără ele arătau obosiți, cu priviri tulburi și nătînge, la chipul oacheș și musculos, dar cu o expresie șovăitoare, din fața lui. Cei doi autori vorbeau despre un *Almanah al iubirii și al prieteniei,* pe care Schütze îl edita de mai mulți ani și despre care amfitrionul tocmai îl întrebase. Goethe lăudă nespus de mult almanahul, spuse că e alcătuit cu pricepere și e foarte variat și, stînd cu mîinile la spate, cu picioarele rășchirate și trăgîndu-și bărbia înapoi, declară că îl citește întotdeauna cu plăcere și cu folos. Adăugă apoi că povestirile umoristice pe care Schütze le publica în almanah ar trebui să fie adunate în volum. Tînărul mărturisi că și el s-a gîndit de multe ori la asta, dar stă la îndoială și se întreabă dacă o asemenea culegere merită să apară. Dînd energic din cap, Goethe protestă împotriva acestei îndoieli, dar nu-și întemeie părerea

pe valoarea povestirilor, ci pe motive pur umane și, ca să zicem așa, canonice: e necesar să fie adunate, zicea el, fiindcă, atunci cînd vine toamna vieții, recolta trebuie strînsă în hambare și ce-a crescut împrăștiat trebuie pus la adăpost și în siguranță pentru că altfel pleci neîmpăcat și viața ta n-a fost așa cum se cuvine, n-a fost exemplară. E nevoie numai să se găsească un titlu potrivit. Și ochii lui apropiați unul de altul rătăciră căutînd pe tavanul odăii – dar fără mult succes –, așa cum Charlotte, care asculta, bănuia de la început, avînd neîndoielnica impresie că el nu cunoștea cîtuși de puțin povestirile acelea. Se văzu însă că domnul Schütze, cu toate ezitările sale, se gîndise la acest lucru, pentru că avea pregătit un titlu: *Ceasuri vesele* voia el să-și intituleze, eventual, cartea. Goethe spuse că e minunat! N-ar fi găsit nici el un titlu mai bun. E clar, și plăcut, și nu fără o fină distincție. Editorul are să-l aprecieze, iar publicul va fi atras de el și, lucrul principal, se potrivea de minune cu cartea. Așa și trebuie să fie. O carte bună se naște cu titlu cu tot și o dată ce nu mai există nici o grijă și nici o îndoială în această privință e cea mai bună dovadă a vigorii și a onestității ei lăuntrice.

– Scuză-mă, un moment! zise Goethe, văzînd că se apropia de ei Coudray, ordonatorul construcțiilor, și se îndreptă către acesta.

Către Schütze, care își puse iar ochelarii, se grăbi să se îndrepte imediat Riemer, ca să-l întrebe ce-a vorbit maestrul cu dînsul.

Spre sfîrșitul reuniunii, amfitrionului îi veni deodată ideea să îi arate lui Charlotte siluetele decupate ale copiilor ei, pe care le primise odinioară în dar de la ea și de la Kestner, tineri amîndoi pe vremea aceea. Lăsase gravurile, monedele și jocurile de culori și îi conducea acum prin odaie pe cele două doamne Kestner, pe Ridel și soția, ca să le arate cîteva curiozități din tezaurul său: figurile de zei cu clopotul de sticlă, un castel medieval cu cheie, care atîrna

pe pervazul ferestrei, un mic Napoleon de aur cu bicorn și spadă, închis în vîrful terminat în formă de clopot al unui tub de barometru. Și deodată își aduse aminte.

– A! știu acuma, strigă el și folosi imediat un limbaj mai familiar, acuma știu ce trebuie să mai vedeți, copii! Darul de pe vremuri, siluetele voastre și ale faptelor voastre glorioase! Aveți să vedeți cu cîtă grijă le-am păstrat de-a lungul cîtorva zeci de ani și le-am cinstit cum trebuie!... August, fii bun și adu-mi mapa cu siluetele!

Și, în timp ce oaspeții continuau să-l privească pe Napoleon închis atît de straniu, August aduse mapa și, cum pe masa rotundă nu mai era loc, o puse pe pian, rugîndu-i pe tatăl lui și pe cei care-l însoțeau să vină acolo.

Cu mîna lui, Goethe desfăcu legăturile și deschise mapa. Conținutul era un vălmășag de imagini documentare, îngălbenit și pătat, și de suvenire, siluete decupate, poeme festive cu cerneala ștearsă, în chenare înflorite, și desene de stînci, locuri felurite, maluri de rîuri și tipuri de ciobani, pe care le făcuse personal în vechi călătorii, creionări sumare, ca să-și ajute memoria. Bătrînul nu le mai știa pe toate și nu izbutea să găsească ce căuta.

– Ei, al dracului, unde-o fi?!? exclamă el supărat, răsuflînd și mai repede, și mai nervos.

Celorlalți le părea rău că-și dă atîta osteneală și toți spuneau mereu că sînt gata să renunțe. Doar nu-i nevoie să le vadă numaidecît ca să și le amintească; el le-a evocat atît de bine încît parcă le-ar avea în fața lor. În sfîrșit, le descoperi chiar Charlotte și le scoase la iveală.

– Le-am găsit, Excelență! strigă ea. Acestea sînt.

Și în timp ce se uita la hîrtia cu profilurile lipite, cam uluit și chiar neîncrezător, Goethe spuse cu o urmă de supărare în glas:

– Vedeți, dumneavoastră v-a fost dat să le găsiți. Uite, sînteți aici, frumos decupată, și aici e răposatul secretar de arhivă și cei cinci copii, cei mai mari. Frumoasa domnișoară care e acum cu noi încă nu se născuse. Pe care i-am cunoscut eu? Pe aceștia doi? Da, da, trece vremea și copiii cresc.

Meyer și Riemer, care intraseră în clipa aceea, făcură un semn discret, dar de toți zărit, închizînd și unul, și altul ochii și dînd ușor din cap. Erau de părere că priviseră destul, și oaspeții fură de acord cînd ei își exprimară dorința de a-l cruța pe maestru de o prea mare oboseală. În timp ce se pregăteau să-și ia rămas-bun, li se alăturară și cei care stătuseră pînă atunci de vorbă în „camera lui Urbino".

– Așadar, copii, vreți să mă părăsiți toți deodată? întrebă stăpînul casei. Dacă vă cheamă în altă parte îndatoriri și bucurii, nimeni nu vă poate dojeni. *Adieu, adieu.* Prietenul nostru Werner mai rămîne o clipă cu mine. Ne-am înțeles, nu, iubite Werner? Am ceva interesant pentru Domnia ta, ceva care vine de departe și de care noi, bătrîni auguri, avem să ne bucurăm strașnic: fosile de melci de apă dulce, de la Libnitz. Cu bine, stimată prietenă, îi spuse el lui Charlotte. Cred că Weimarul și iubitele dumneavoastră rude au să vă înlănțuie cîteva săptămîni. Prea multă vreme ne-a ținut viața departe unul de altul, așa încît îi pot cere acuma să-mi îngăduie să vă mai văd de cîteva ori în răstimpul cît veți ședea aici. Nu-i nevoie de nici o mulțumire. Ne revedem în curînd, stimată prietenă. *Adieu,* doamnelor! *Adieu,* domnilor!

August conduse familia Ridel și pe Charlotte cu fiica sa pe scara cea frumoasă, pînă jos, la ușa principală, unde, pe lîngă birja lui Ridel, mai erau două – una pentru soții Coudray și alta pentru soții Kirms. Ploua vîrtos. Musafirii, de la care își luaseră rămas-bun, trecură pe lîngă ei salutînd.

– Prezența dumneavoastră l-a înviorat foarte mult pe tata, spuse August. A uitat că-l doare brațul.

– A fost fermecător, zise doamna Ridel, și soțul ei îi aprobă energic spusele.

Charlotte adăugă:

– Dacă îl durea, atunci spiritul și vioiciunea lui sînt cu atît mai de admirat. Mă și rușinez să spun și îmi fac reproșuri că nu l-am întrebat de durerea lui. Dar așa e cînd te întîlnești cu cineva după atîta amar de vreme, întotdeauna uiți ceva.

– Orice ați fi uitat, veți avea ocazia să vă aduceți aminte și să-i spuneți, chiar dacă asta n-are să se întîmple atît de repede. Pentru vreo cîteva zile cred că are să se odihnească, așa că n-are să se mai întîlnească deocamdată cu nimeni. Mai ales cînd trimite la Curte scuze că nu se poate duce, desigur că nu poate să ia parte la alte reuniuni. Trebuie să ținem neapărat seama de acest lucru.

– O, Doamne, spuseră ei, dar asta se înțelege de la sine! Încă o dată, salutările și mulțumirile noastre.

Se suiră iar tuspatru în caleașca lor înaltă și se înapoiară acasă duruind pe străzile ude. Umflîndu-și întruna nările, Lottchen cea tînără, dreaptă pe scăunelul din față, se uita țintă la fundul trăsurii, pe lîngă urechea maică-sii, a cărei rochie cu funde era din nou acoperită de o mantilă neagră.

– E un om mare și un om bun, spuse Amalia Ridel.

Bărbatul ei confirmă și el:

– Da, da, așa este!

Charlotte se gîndea ori visa: „El e mare și voi sînteți buni. Dar și eu sînt bună, din adîncul inimii bună, și așa vreau să rămîn. Numai oamenii buni știu să prețuiască tot ce e mare. Chinezii, care țopăie și țîrîie în casele lor cu acoperișuri țuguiate, sînt oameni proști și răi“.

Apoi îi zise cu glas tare lui Ridel:

– Sînt foarte, foarte vinovată față de tine, cumnate, și-ți mărturisesc asta fără să-mi aduci aminte. Am spus adineauri că sînt lucruri care se uită, și am știut bine ce spun și la ce mă gîndeam, și de aceea acuma mă întorc foarte deziluzionată acasă și foarte nemulțumită de mine însămi. Într-adevăr, n-am izbutit nici la masă, nici după masă să vorbesc cu Goethe despre speranțele și dorințele tale și să capăt de la el, așa cum îmi propusesem, o promisiune în chestiunea asta. Nu știu cum s-a făcut și ce s-a întîmplat, dar toată vremea n-a fost chip să găsesc prilejul potrivit. E și nu e vina mea. Scuză-mă!

– Nu face nimic, dragă Lottete, replică Ridel; fii liniștită în privința asta. Nu era nevoie să vorbești; numai prin faptul că ai fost acolo și am fost acolo și noi, invitați la masă de Excelența sa, ne-a fost de un mare folos și cu siguranță că asta are să aibă, într-un fel oarecare, un rezultat favorabil intereselor noastre.

Capitolul al Nouălea

Charlotte a mai rămas pînă pe la mijlocul lui octombrie la Weimar și a locuit tot timpul cu fiica ei Lottchen la Hotelul *L'Éléphant*, a cărui proprietară, doamna Elmenreich, atît din proprie sagacitate, cît și la îndemnul stăruitor al factotumului ei, Mager, i-a făcut pentru cameră un preț foarte convenabil. Nu știm prea multe despre șederea acestei femei celebre în orașul tot atît de celebru; se pare că șederea la Weimar a avut – potrivit, de altminteri, cu vîrsta ei – un caracter de viață retrasă, totuși nu cu totul inabordabilă, fiindcă, deși consacrată în cea mai mare parte neamurilor, avem indicii că în aceste săptămîni a fost invitată și a primit cu plăcere să se ducă la cîteva sindrofii, unele mai mărunte, altele mai simandicoase, în diverse cercuri ale societății weimareze. Una dintre aceste sindrofii a avut loc, cum se și cuvenea, la familia Ridel, și după aceea în cercul lor de funcționari au mai fost cîteva mici reuniuni de-acestea. Consilierul aulic Meyer și soția sa, născută von Koppenfeld, precum și Coudray, ordonatorul construcțiilor, cu doamna, o avură ca oaspete pe prietena din tinerețe a lui Goethe. Ea a putut să fie văzută și în societatea celor de la Curte și anume în casa contelui Edling, membru al Comitetului de Direcție al teatrului ducal, și a frumoasei sale soții, prințesa Sturza din Moldova. Aceștia organizară pe la începutul lui octombrie în prezența ei o serată cu muzică și recitări, și probabil cu acest prilej a făcut cunoștință Charlotte cu doamna von Schiller, care într-o scrisoare către o prietenă din alt oraș face o descriere simpatic-critică a doamnei Kestner și a felului cum se înfățișa. Această altă Charlotte pomenește acolo și de doamna Ridel cînd, vorbind despre „nestatornicia lucrurilor pe acest pămînt", spune cît de așezată și de matură apărea acum printre doamnele de-acolo „blondina obraznică" din roman.

În toate ocaziile Charlotte, se înțelege, a fost întîmpinată cu mult respect, și demnitatea prietenoasă cu care primea omagiile care i se aduceau dovedi că în curînd acestea nu se mai adresară situației sale literare, ci persoanei și personalității sale umane, printre ale cărei însușiri o blîndă melancolie nu era, desigur, cea mai puțin atrăgătoare. Ea știu să respingă în chip hotărît și calm gesturi exaltate, provocate de apariția sa. Așa se spune, de exemplu, că atunci cînd într-o societate – probabil la contele Edling – o femeie entuziastă peste măsură se repezi la ea cu brațele întinse și strigă: „Lotte! Lotte!", bătrîna doamnă, dîndu-se înapoi, o puse la locul ei pe exaltată, spunîndu-i cu glas profund: „Liniștește-te, draga mea!", după care stătu de vorbă cu dînsa foarte amical despre lucruri obișnuite. Răutatea, bîrfeala și împunsăturile bineînțeles că n-au cruțat-o cu totul, dar au fost ținute în frîu de simpatia și de bunăvoința tuturor oamenilor cumsecade; și chiar cînd mai tîrziu – de presupus că printr-o indiscreție a surorii ei Amalia – s-a răspîndit zvonul că bătrîna s-a dus la Goethe într-o toaletă care purta în ea aluzii lipsite de gust în legătură cu iubirea lui Werther, chiar și atunci poziția ei morală era atît de bine consolidată, încît clevetirea n-a mai putut avea vreun efect.

Pe prietenul de la Wetzlar nu l-a mai văzut în nici una dintre aceste ocazii. Se știa că, în primul rînd, îl incomoda durerea de la braț, iar în al doilea rînd tocmai acum era

foarte ocupat cu revizuirea a două noi volume din ediția completă a operelor sale. Charlotte i-a pomenit de prînzul de la Goethe, mai sus schițat, fiului ei August, consilierul de legație, într-o scrisoare pe care o avem în fața noastră și despre care se poate spune că are un caracter foarte ocazional, dovedind prea puțină grijă de-a vedea clar lucrurile, ba chiar arătînd o grijă contrară. Scria:

> Despre întîlnirea cu omul cel vestit nu ți-am spus încă nimic. Multe, de altfel, nici nu am de spus. Atîta doar pot să afirm că am făcut o cunoștință nouă în persoana unui om bătrîn, care, dacă n-aș ști că e Goethe, ba chiar tocmai din cauza asta, nu mi-a lăsat o impresie plăcută. Tu știi că nu așteptam mare lucru de la această revedere sau, mai degrabă, de la această nouă cunoștință și de-aceea eram foarte liniștită. El a făcut tot posibilul, în felul lui rigid de-a se purta, ca să fie afabil și prietenos față de mine. Și-a adus aminte de tine și de Theodor cu mult interes. A ta mamă Charlotte Kestner, născută Buff.

O comparație a acestor rînduri cu biletul către Goethe reprodus la începutul povestirii noastre ne silește să observăm că primul își datorește forma unei mult mai îngrijite pregătiri interioare.

Dar și prietenul din tinerețe i-a scris o dată în acest răstimp și asta aproape spre surprinderea ei. Charlotte primi bilețelul lui în ziua de 9 octombrie, în camera ei de la *L'Éléphant*, dis-de-dimineață, pe cînd își făcea toaleta. I-l aduse Mager, care după aceea nu se mai dădea dus. Charlotte citi:

> Stimată prietenă, dacă deseară vreți să vă folosiți de loja mea, trăsura va veni să vă ia. Nu aveți nevoie de bilete. Slujitorul meu vă va conduce. Iertați-mă că nu vin și eu și că nu m-am arătat încă pînă acuma, deși am fost de multe ori cu gîndul alături de dumneavoastră. Vă doresc din suflet numai bine. Goethe.

Iertarea cerută – pentru faptul că acela care-i scria n-avea s-o însoțească și nici pînă acum nu se arătase deloc – a fost acordată în chip tacit, deoarece Charlotte se folosi numai ea singură de invitația la teatru. Lottchen cea tînără nutrea față de darurile Thaliei o puritană aversiune, iar Amalia era poftită în seara aceea împreună cu bărbatu-său în altă parte. Echipajul lui Goethe, un landou comod, tapisat cu postav albastru și tras de doi cai murgi și frumoși, o duse, așadar, numai pe ea la teatru, și doamna consilier aulic de la Hanovra își petrecu acolo seara, foarte mult privită cu lornieta, foarte invidiată, dar șezînd, fără să i se tulbure atenția din cauza curiozității publicului, la locul de cinste, pe care, nu de mult, îl ocupase atît de des o femeie avînd o cu totul altă înfățișare, Christiane, *mamzela.* Charlotte rămase în lojă și în pauza cea mare.

Se dădea *Rosamunde,* tragedia istorică a lui Theodor Korner. Era o reprezentație îngrijită și frumos șlefuită, și Charlotte, cu o rochie albă ca întotdeauna, dar care de data asta era garnisită cu funde violet-închis, o urmări de la început pînă la sfîrșit cu mare plăcere. O limbă curată, cugetări înalte, strigăte ale pasiunii încredințate unor voci exersate îi încîntară urechea, fiind totodată însoțite de gesturi potrivite cu noblețe. Puncte culminante ale acțiunii, scene de agonie transfigurată în care omul pe pragul morții, în chip ideal capabil să cuvînteze pînă în ultima clipă, vorbea în rime. Scene de acută cruzime, așa cum îi place tragediei, și un final consolator în care chiar personajul rău trebuie să constate că „Iadul e învins", totul era rînduit cu multă pricepere artistică. Parterul a plîns din belșug, și chiar lui Charlotte i-au dat, de cîteva ori, lacrimile, cu toate că față de celebra tinerețe a autorului, ea își îngădui unele gînduri critice. Nu-i plăcea, de exemplu, că eroina, Rosamunde, într-o poezie pe care o recita solo, se prezenta mereu cu numele de Rosa. Pe urmă, Charlotte știa prea bine cum sînt

copiii, ca să nu fie șocată de felul cum se purtau micuții din această piesă. Li se pusese cuțitul la gît ca s-o silească pe mamă să bea otravă, și după ce ea a făcut acest lucru, ei îi spuneau: „Ce palidă ești, mamă! Fii veselă! Și noi am vrea să fim veseli!“ Și zicînd asta arătau sicriul lîngă care se petrecea scena respectivă și strigau: „Ia uite colo ce voios strălucesc lumînările!“ Lumea la parter a plîns la aceste replici, dar lui Charlotte nu i-au mai dat lacrimile. „Copiii, se gîndea supărată, nu sînt chiar atît de proști și trebuie într-adevăr să fii un foarte june luptător al eliberării ca să-ți închipui în felul acesta inocența lor.“

Și cugetările, cărora actorii le împrumutau vocile lor exersate și autoritatea personalității lor iubite de public, nu erau, după părerea ei, chiar toate la fel de bune și de incontestabile; i se păreau, deși rostite cu căldură și iscusință, lipsite de experiență mai adîncă și de cunoașterea vieții, lucruri care, desigur, nu se puteau dobîndi atît de ușor în cîmp, într-o existență de cavalerist. Era în piesă o tiradă care nu-i mai ieși din minte și asupra căreia se opri în meditații critice, pînă cînd își dădu seama că nu mai fusese atentă la ce urmase și pierduse șirul. Chiar după ce părăsi teatrul, continuă să se gîndească la scena aceea, cu nemulțumire. În scena respectivă un personaj proslăvea curajul nebun și îl considera o însușire foarte înaltă; o judecată mai coaptă însă dezaproba prea marea ușurință cu care oamenii se grăbesc să taxeze impertinența drept o calitate nobilă și înaltă. E destul ca unul să aibă curajul să atace cu obrăznicie lucrurile sfinte și toate valorile și imediat e considerat erou, lumea spune că e un om mare și e așezat printre figurile de seamă ale istoriei. „Dar nelegiuirea nu produce eroi“, punea poetul pe alt personaj să spună. Granița dintre omenire și iad e ușor de trecut; e o ispravă care nu cere din partea cuiva decît ticăloșie. Cealaltă graniță însă, cea care desparte omenirea de cer, nu poate fi trecută decît cu mare avînt sufletesc și pe o cale curată. Asta era într-adevăr foarte frumos spus; totuși, singuraticei spectatoare din lojă i se părea că autorul, voluntar în războaiele de eliberare, alcătuiește cu cele două granițe ale lui o topografie morală greșită, care dovedește lipsă de experiență. „Granița omenirii, se gîndea ea, e poate numai una singură, dincolo de care nu există nici cer, nici iad, sau e și cer, și iad deopotrivă, și măreția care trece peste această graniță e tot numai una singură, astfel încît nelegiuirea și puritatea se amestecă în ea într-un mod pe care războinica lipsă de experiență a poetului îl cunoaște tot atît de puțin, cum cunoaște de puțin deșteptăciunea și simțirea delicată a copiilor, care sînt chiar foarte mari.“ Poate că totuși știa și autorul acest lucru, dar era de părere că în poezie trebuie să-i prezinți pe copii ca pe niște idioți înduioșători și să fixezi omenirii două granițe deosebite. Era o lucrare plină de talent; talentul poetului se pricepea să compună o piesă de teatru după regulile convenționale și unanim admise, dar granița omenirii el n-o depășea în nici o direcție, era lucru sigur. În orice caz, scriitorii din generația tînără, deși foarte iscusiți, erau, în fond, cam găunoși și marii scriitori din generația mai veche nu prea aveau de ce să se teamă de ei.

Se mai împotrivea încă și i se mai zbăteau în minte toate aceste obiecții cînd, după ultima lăsare a cortinei, în mijlocul aplauzelor și al zgomotului iscat de spectatorii care părăseau sala, valetul lui Goethe apăru din nou și, respectuos, îi puse mantila pe umeri.

– A fost foarte frumos, Carl, zise bătrîna doamnă (fiindcă el îi spusese că așa îl cheamă). Mi-a plăcut foarte mult.

– Excelența sa se va bucura foarte mult cînd va afla că v-a plăcut, răspunse valetul, și vocea lui, primul sunet prozaic și neritmic al cotidianului și al realității pe care îl auzea după o zăbovire de cîteva ceasuri în sublim, o făcu să-și dea seama că toate criticile ei nu urmăreau decît să atenueze

starea de înstrăinare orgolioasă și un pic melancolică în care foarte ușor ne transpune contactul cu frumosul.

Îți vine întotdeauna greu să te desparți de frumos, dovadă încăpățînatele aplauze ale publicului de la parter rămas pe loc, aplauze care nu exprimau atît mulțumirea față de actori, cît erau un mijloc cu ajutorul căruia spectatorii mai zăboveau puțin în sfera frumosului, înainte de-a lăsa mîinile în jos și de-a se îmbarca în viața obișnuită. Și Charlotte, în timp ce valetul aștepta, mai stătu cîteva minute la marginea lojei, după ce își pusese pălăria și mantila, și aplaudă cu mîinile îmbrăcate în mitenele ei de mătase. Apoi coborî scara în urma lui Carl, care o luase înainte și își pusese jobenul cu rozetă. Ochii ei, obosiți de trecerea de la întuneric la lumină, dar scînteietori nu se mai uitau drept înainte, ci pieziș și în sus – semn că într-adevăr tragedia îi plăcuse, chiar dacă fusese criticabilă în problema celor două granițe.

Landoul cu poditul ridicat și cu două felinare de-o parte și de alta a caprei înalte de pe care vizitiul o salută, sprijinindu-și picioarele încălțate cu botfori de scîndura oblică din față, aștepta dinaintea portalului. Valetul o ajută pe Charlotte să se urce, îi puse cu grijă o cuvertură pe genunchi, apoi închise ușa trăsurii și, cu un salt, se sui pe capră lîngă vizitiu. Acesta pocni din limbă, caii porniră și trăsura se puse în mișcare.

Interiorul ei era comod – nu-i de mirare, căci servea la călătorii lungi, în Boemia, spre Rin și spre Main. Postavul albastru-închis cu care era tapisată făcea o impresie de eleganță și de tihnă. Într-un colț era o lumînare într-o lampă de sticlă și se găseau și toate cele trebuincioase pentru scris: în partea în care se urcase Charlotte și unde se și așezase erau un bloc și creioane într-o pungă de piele.

Ședea acum liniștită în colțul ei, cu mîinile încrucișate pe săculețul de mînă. Pe ferestruicile peretelui care despărțea capra landoului de interiorul lui pătrundea pînă la ea lumina împrăștiată și tremurătoare a felinarelor și la lumina asta Charlotte observă că bine făcuse luînd imediat loc în partea trăsurii pe unde se urcase, pentru că aici nu mai era atît de singură cum fusese în lojă. Lîngă ea ședea Goethe.

Nu se sperie. Nu se sperie cineva de asemenea lucruri. Se trase numai puțin ca să se așeze mai bine în colțul ei, se uită la figura ușor și pîlpîitor luminată a vecinului și așteptă.

Goethe purta o mantie largă cu guler înalt, căptușit cu roșu, și își ținea pălăria pe genunchi. Ochii lui negri sub stînca frunții și sub părul jupiterian, care de data aceasta nu era pudrat și apărea încă aproape tineresc și castaniu, deși cam rar, ochii lui cătau larg deschiși la ea, cu o expresie șireată.

– Bună seara, draga mea, spuse el cu vocea cu care îi citise pe vremuri logodnicei, din Ossian și din Klopstock. Deși n-am putut să fiu în seara aceasta alături de dumneavoastră și nu m-am arătat nicăieri în timpul din urmă, n-am vrut totuși să-mi refuz plăcerea de-a vă însoți pînă acasă după spectacol.

– E foarte frumos ce faceți, Excelență Goethe, replică ea, și mă bucur mai cu seamă fiindcă din hotărîrea aceasta a dumneavoastră și din surpriza pe care mi-ați prilejuit-o se vede că există oarecare armonie între sufletele noastre, dacă poate fi vorba despre așa ceva între un om mare și o femeie măruntă. După cum văd, și dumneavoastră ați fi socotit drept un lucru nesatisfăcător – nesatisfăcător pînă la tristețe – dacă despărțirea noastră, deunăzi, după ce am privit lucruri atît de instructive, ar fi fost ultima și n-am mai fi avut măcar prilejul unei singure revederi, o revedere care eu aș fi cu totul de acord să fie ultima pe veșnicie, numai să dea acestei povești o încheiere cît de cît împăciuitoare.

– Despărțirea, îl auzi Lotte spunînd, despărțirea e un capitol mare. Revederea, un capitol mic, fragmentar.

– Nu știu ce vrei să spui cu asta, Goethe, replică ea, și nu știu cum s-o înțeleg, dar nu mă mir, și nici tu nu trebuie

să te miri, pentru că eu nu mă socot deloc mai prejos de doamna aceea cu care ai făcut poezii acum de curînd pe malurile Mainului, în lumina amurgului, și despre care mi-a povestit bietul tău fecior că a intrat în cîntecele tale și a scris versuri tot atît de bune ca acestea. Se poate, că doar e fată de actori și are și sînge aprins. Dar femeia e femeie și, dacă e vorba, apoi toate intrăm în inima bărbatului și în cîntecele lui... Revederea – capitol mic și fragmentar? În orice caz, nici tu n-ai socotit-o chiar așa de fragmentară încît să mă întorc în casa mea pustie de văduvă cu sentimentul unui eșec total.

– N-ai văzut-o pe sora ta după atîția ani de despărțire? Cum poți atunci să spui despre călătoria ta că a fost un eșec total?

– Ah! nu rîde de mine, replică ea. Adevărul este că am luat-o pe soră-mea numai ca pretext ca să-mi îndeplinesc o dorință care de multă vreme nu mă lăsa în pace: să vin în orașul tău, să te vizitez în domeniul măreției tale, cu care soarta mi-a împletit viața, și să găsesc un final acestei povești fragmentare, pentru liniștea apusului vieții mele. Spune, vizita aceasta ți s-a părut chiar atît de nepotrivită? A fost într-adevăr o poznă nătîngă și penibilă de școlăriță?

– Să nu-i spunem așa, răspunse el, deși nu e bine, desigur, să stîrnești curiozitatea, sentimentalismul și răutatea oamenilor. În ce vă privește pe dumneavoastră, scumpa mea, înțeleg foarte bine ce v-a îndemnat să faceți această călătorie, și venirea dumneavoastră nu mi s-a părut nepotrivită, cel puțin luată într-un sens mai profund; trebuie chiar să spun că e nimerită și plină de spirit, o dată ce spiritul este conducătorul suprem care în artă și în viață potrivește cu tîlc toate și ne face să vedem în lumea viitorului numai travestirea unor raporturi mai înalte. În unitatea unei vieți însemnate nu există întîmplare și nu degeaba mi-a căzut în mînă de curînd, astă-primăvară, cărticica noastră, *Werther*,

pentru ca astfel prietenul dumneavoastră să se poată adînci în trecut, să poată trece apoi într-o epocă de înnoire și de revenire, dominată negreșit de considerabile posibilități de-a înălța în spirit pasiunea. Dacă prezentul apare uneori ca o întinerire a trecutului, nu-i de mirare că în vălmășagul fenomenelor vine să ne viziteze și trecutul neîntinerit, care prezintă șterse aluzii și dovedește în chip înduioșător prin tremurul său din cap că e supus vremii.

– Nu-i frumos din partea ta, Goethe, că scoți la iveală această dovadă și spunînd că e înduioșătoare nu înseamnă nimic, tu nefiind sensibil la duioșie, iar atunci cînd noi, oamenii simpli, zicem despre un lucru că e înduioșător, tu afirmi cu răceală că e interesant. Am văzut că mi-ai observat imediat slăbiciunea asta, care n-are nici o legătură cu starea generală destul de bună și nici nu se datorează exclusiv trecerii timpului, ci mai mult amestecului pe care l-am avut cu viața ta, devenită acum peste măsură de mare, amestec pe care nu-l pot numi altfel decît aprehensiv și tulburător. Ce nu știam însă era că ai observat și șterse aluzii ale îmbrăcămintei mele – dar e drept că tu remarci mai mult decît par să observe ochii tăi care nu privesc pe cineva în față și trebuia în cele din urmă să observi, că doar de-aceea am și pus la cale gluma, bizuindu-mă pe umorul tău, deși acuma îmi dau seama că n-a fost chiar atît de amuzantă. Și, ca să mă întorc la efectele vremii asupra mea, dă-mi voie să-ți spun că nu ai deloc motive, Excelență, să vorbești despre asta, deoarece, indiferent de orice înnoire și întinerire poetică, tu și cînd stai pe loc, și cînd umbli ești atît de țeapăn că ești vrednic de milă, și curtenia ta plină de gravitate are nevoie și ea de stimulent.

– V-am supărat, scumpa mea, rosti el cu voce de bas domol, v-am supărat cu remarca mea fugitivă. Să nu uitați însă că mi-am permis-o în legătură cu justificarea vizitei

dumneavoastră și ca să explic de ce am spus că e bine și cu tîlc să faceți parte din cortegiul spiritelor.

– Ce curios, zise ea. August, logodnicul nedeclarat, mi-a spus că tu pe maică-sa, *mamzela,* o tutuiai, iar ea îți spunea dumneavoastră. Cu noi văd că e tocmai dimpotrivă.

– Chiar și atunci, pe vremea ta, răspunse el, ne spuneam cînd tu, cînd dumneavoastră și, de altminteri, distribuția lui tu și a lui dumneavoastră la un moment dat se întemeiază pe deosebirea dintre firile noastre.

– Foarte adevărat. Dar tu spui „pe vremea ta", cînd ar trebui să spui „pe vremea noastră", fiindcă a fost și a ta. Dar acuma e iarăși vremea ta, înnoită și întinerită, în chip de prezent spiritual, pe cînd a mea a fost numai o dată. Și de aceea nu mă jignește prea tare că îmi aduci aminte de mica mea meteahnă, care nu înseamnă nimic și care totuși, din păcate, înseamnă că atunci a fost numai vremea mea.

– Scumpă prietenă, replică el, poate oare să vă preocupe figura dumneavoastră în timp și să vă jignească o aluzie la ea, cînd soarta v-a ales dintre milioane de oameni și v-a hărăzit veșnica tinerețe în poezie? Cîntecul meu păstrează tot ce e trecător.

– Și asta e adevărat, spuse ea, și e un lucru de care sînt mulțumită, deși am, săraca de mine, destule greutăți și emoții din cauza lui. Și vreau să adaug imediat ceea ce tu nu spui din curtoazie plină de gravitate, și anume că a fost o prostie să-mi împodobesc figura de azi cu emblemele trecutului, care aparțin figurii statornice din poemul tău. În fond, nici tu nu ești atît de lipsit de gust încît să umbli cu frac albastru, vestă galbenă și pantaloni galbeni, cum umblau pe-atunci unii băieți exaltați; fracul tău e negru și din cea mai fină stofă și trebuie să spun că și decorația de argint îți stă foarte bine, ca Lîna de Aur lui Egmont. Da, Egmont! oftă ea. Egmont și fata din popor. Bine-ai făcut, Goethe, că ai pus în poezie și figura ta, ca să poți acum, în chip de excelență

țeapănă și înconjurat de toate onorurile renunțării, să poți binecuvînta supa slujitorilor tăi.

– După cum văd, rosti el după o pauză, adînc și mișcat, prietena mea nu e supărată numai din cauză că am remarcat, în aparență cu nedelicatețe, dar în fond cu dragoste, acel semn al trecerii vremii. Mînia ei, sau durerea ei care ia înfățișarea mîniei, are un motiv mai îndreptățit și mai respectabil, și de ce am așteptat-o eu în trăsură dacă nu din nevoia pe care am simțit-o să îndur această mînie dureroasă, să recunosc justificarea și respectabilitatea ei și poate s-o domolesc rugîndu-mă de iertare?

– O, Doamne, zise ea speriată, de ce spune asta Excelența voastră? N-am vrut acest lucru și mă înroșesc auzindu-l, cum m-am înroșit la întîmplarea pe care ați povestit-o în timp ce s-a servit crema de zmeură. Să vă iert pentru că am de ce să fiu mîndră și fericită? Unde e omul care se poate compara cu prietenul meu? Toată lumea îl venerează, și posteritatea va vorbi despre el mereu cu venerație.

– Nici umilința și nici inocența, replică el, n-ar șterge cruzimea refuzului acestei rugăminți. Spunînd că n-ai de iertat nimic înseamnă că nu vrei să te împaci cu cineva a cărui soartă a fost, poate, să fie mereu împovărat de o vină nevinovată. Acolo unde există nevoia iertării, modestia nu trebuie să refuze iertarea. Ar trebui atunci să nu cunoască ascunsul chin sufletesc, clocotitorul sentiment care-l cuprinde pe om cînd un reproș îndreptățit îl lovește deodată în penumbra unei adînci încrederi în el însuși, așa încît seamănă cu un morman de scoici arse în foc care se întrebuințează pe alocuri la construcții în loc de var.

– Prietene, zise ea, ar fi groaznic dacă grija de mine însămi m-ar face chiar numai o clipă să-ți tulbur încrederea în tine, care e atît de importantă pentru lumea întreagă. Presupun însă că această ardere în foc se referă în primul rînd la cea dintîi, aceea cu prilejul căreia a luat ființă renunțarea și

s-a pregătit repetarea: fata aceea din popor căreia i-ai întins mîna de pe cal, gata de plecare. Despre mine lumea află din carte că te-ai despărțit mai liniștit și cu un sentiment de vinovăție mai mic decît față de dînsa. Sărmana, zace acuma în mormînt, pe undeva prin Baden! Drept să spun, nu mi-e tare milă de ea, pentru că nu s-a împotrivit cum trebuia și s-a lăsat singură să vestejească și să piară; și asta nu e bine, omul trebuie să-și facă din el însuși un scop hotărît, chiar dacă e, de fapt, un mijloc, nu un scop. Iată, ea zace acolo în Baden, în timp ce altele, după o viață spornică, văduve acum, se bucură de o situație demnă și frumoasă și, chiar dacă tremură puțintel din cap, mai mult de emoție, asta nu are nici o importanță. Eu, de altfel, am avut și cel mai mare succes – ca eroină evidentă și recunoscută de toți a nemuritoarei tale cărticele, neîndoielnică și incontestabilă pînă în cele mai mici amănunte cu toată mica încurcătură în ce privește ochii cei negri, și chiar chinezii, oricît de ciudate ar fi părerile lor în alte privințe, mă pictează cu mîini tremurătoare pe pocale, alături de Werther – pe mine mă pictează, nu pe alta. La asta țin și nu-mi pasă deloc că cea din mormînt a fost poate și ea în joc și că de la dînsa a început și că s-ar putea ca ea să-ți fi deschis prima oară inima pentru dragostea lui Werther. Asta nimeni nu știe, și în fața lumii sînt numai eu, cu chipul și cu viața mea de-atunci. Mă tem numai de un lucru, ca nu cumva într-o bună zi să iasă la iveală și lumea să afle că ea e a ta în Cîmpiile Elizee cum Laura e a lui Petrarca, și atunci pe mine au să mă răstoarne și au să mă alunge și au să smulgă icoana mea din domul omenirii. E singurul lucru care mă neliniștește uneori pînă la lacrimi.

– Gelozie? întrebă el zîmbind. Laura e oare singurul nume care trebuie să răsune de pe toate buzele gingașe? Geloasă pe cine? Pe sora ta, pe reflexul tău, pe un alt eu al tău? Cînd norul formîndu-se își schimbă înfățișarea, nu-i oare tot același nor? Și Dumnezeu, cu sutele-i de nume, nu e tot unul singur? Și voi la fel! Viața aceasta e numai schimbare a formei, unitate în multiplicitate, durată în schimbare. Și tu, și ea, și voi toate sînteți numai una în dragostea mea și în vinovăția mea. De asta ai venit, ca să te asiguri că așa este?

– Nu, Goethe, spuse ea. Am venit să caut posibilul, posibilul ale cărui dezavantaje față de real sînt atît de evidente, încît rămîn mereu legate de el, și care sub forma celor două ipoteze: „Dar dacă“ și „Cum însă“ merită interesul nostru. Nu ești și tu de-aceeași părere, prietene vechi, și nu te întrebi și tu cîteodată, în mijlocul onorurilor cu care te înconjoară realitatea, ce-ar fi fost dacă ar fi fost altfel? Realitatea e opera renunțării, știu foarte bine, dar este totodată și opera închircirii, fiindcă renunțarea și cu închircirea stau foarte aproape una de alta și orice realitate și orice operă este numai posibilul închircit. E groaznic lucru închircirea, să știi, și noi aceștia mărunții trebuie să o evităm și să ne împotrivim ei din toate puterile, chiar dacă ne tremură capul din cauza sforțării, fiindcă altfel în curînd nu mai rămîne nimic din noi decît un mormînt în Baden. Cu tine a fost altceva, tu aveai ceva de adăugat. Realitatea ta are alt aspect – nu un aspect de renunțare și de infidelitate, ci de împlinire și înaltă fidelitate, e o realitate impunătoare în fața căreia nimeni nu îndrăznește să mai întrebe despre vreun posibil oarecare. Mă-nchin cu tot respectul.

– Faptul că ești împletită în această țesătură, draga mea, îți dă curajul să exprimi într-un chip foarte nostim constatarea pe care-o faci.

– Măcar atîta vreau și eu să am din faptul că și destinul meu e împletit aici, să pot vorbi cu tine pe față și să aduc elogii mai intime decît mulțimea. Dar trebuie să-ți mai spun ceva, Goethe: nu m-am simțit chiar atît de bine și de comod în realitatea ta, în casa ta artistică și în cercul vieții tale, ba chiar trebuie să-ți mărturisesc că era mai degrabă ceva apăsător și aprehensiv, și asta fiindcă în preajma ta

prea miroase totul a jertfă – nu vreau să spun a tămîie, că tămîia îmi place, și Ifigeniei îi place să aprindă tămîie pentru Diana sciților, dar cînd e vorba de jertfe omenești ea se împotrivește cu blîndețe; din nefericire, ce se întîmplă în cercul tău cam seamănă a jertfe omenești, parcă ar fi un cîmp de luptă sau țara unui împărat rău. Toți acești Riemer care mormăie și sînt îmbufnați și a căror onoare bărbătească stă în colivie, și bietul fiu-tău cu cele șaptesprezece pahare de șampanie ale lui și acea „mică persoană“ care o să se mărite cu el de Anul Nou ca să se mute în camerele de la etaj atrasă ca musculița de flacără, fără să mai vorbim despre cele precum Marie Beaumarchais, care n-au știut să se țină bine cum m-am ținut eu și pe care oftica le-a dus în mormînt – ce sînt acestea toate dacă nu niște jertfe aduse măreției tale? Ah! e minunat să aduci jertfe, și totuși amar lucru e să fii jertfă!

Lumini șovăielnice jucau pîlpîitoare pe figura omului cu mantie de lîngă ea. El spuse:

– Draga mea, dă-mi voie să-ți răspund cu sinceritate, acum la despărțire, și ca să ne împăcăm. Vorbești despre jertfe, dar în privința asta e ceva misterios și unitar, așa cum este și în ce privește lumea, viața, persoana și opera, și totul este prefacere continuă. Întîi s-au adus jertfe zeilor și după aceea jertfa a devenit zeul. Ai întrebuințat o comparație care mi-e dragă și apropiată mai mult decît oricare alta: comparația cu musculița și flacăra care ademenește și omoară. Tu zici că eu sînt flacăra către care fluturele se năpustește dornic, foarte bine, dar sînt totodată și lumînarea care, în prefacerile și în schimbările lucrurilor, se consumă arzînd și își jertfește trupul pentru ca lumina să se răspîndească și sînt și fluturele ametit care crede în flacără – imaginea oricărei jertfe a vieții și a trupului în scopul transformării spirituale. Draga mea de odinioară cu suflet de copil, jertfa sînt eu în primul rînd – și sînt totodată cel care aduce jertfa. Odinioară am ars pentru tine și ard și-acum ca spirit și lumină. Află că metamorfoza e tot ce-i mai adînc și mai scump în prietenul tău, e marea lui speranță și-adînca lui dorință – joc al prefacerilor, chip schimbător, în care moșneagul devine tînăr și tînărul devine adolescent, chip omenesc, pur și simplu, în care trăsăturile vîrstelor se schimbă, tinerețea iese în chip magic din bătrînețe; de-aceea mi-a plăcut, mi-a plăcut, n-ai nici o grijă, că te-ai gîndit să vii la mine împodobindu-ți vîrsta cu semnele tinereții. Asta înseamnă unitate, iubito, continua trecere din una în alta, autoschimbare, transformarea lucrurilor, unitate este și felul cum viața ia cînd o înfățișare materială, cînd una morală și cum trecutul se transformă în prezent, acesta se răsfrînge în trecut sau prefigurează viitorul, de care și trecutul, și prezentul sînt spiritualicește pline. Postsimțire, presimțire – simțirea e totul. Să deschidem larg ochii și să îmbrățișăm cu privirea unitatea lumii – să-i deschidem larg, cu seninătate și cu pricepere. Dorești ispășire? O văd cum vine și mă-ntîmpină călare, în haină cenușie. Și atunci va suna iar ceasul lui Werther și al lui Tasso, așa cum miezul nopții sună la fel cu amiaza și „așa cum un zeu mi-a hărăzit să spun ce sufăr“ – acest început și acest sfîrșit îmi vor rămîne. Și-atunci, părăsirea va fi tot despărțire pentru totdeauna, lupta simțirii cu moartea și ceas al groaznicelor dureri, dureri care vin înaintea morții și care sînt faptul morții fără a fi încă moarte. Moartea, ultimul zbor în flăcări – în Unicul Tot, ce poate să fie altceva decît iar transformare? În inima mea odihnită, odihniți-vă și voi, scumpe imagini – și ce bucurie va fi atunci cînd ne vom trezi cîndva iar împreună!

Glasul cunoscut de demult se stinse.

– Pace bătrîneței tale, mai șopti el.

Trăsura se opri. Luminile ei păreau că strălucesc laolaltă cu cele două felinare aprinse de o parte și de alta a intrării Hotelului *L'Éléphant*. Între cele două felinare, Mager care,

stînd cu mîinile la spate, tocmai cercetase cerul acestei nopți de toamnă, cu stele lucind prin ceață, se repezi acum cu pantofii lui ușori de casă pe scară în jos ca să ajungă înaintea valetului și să deschidă portiera trăsurii. Firește, nu alergă prea tare, ci ca un om care nu-i prea obișnuit să fugă, fluturîndu-și demn pulpanele hainei și ridicînd la înălțimea umărului mîinile cu degetele elegant alăturate.

– Doamnă consilier, spuse el, fiți bine venită, ca întotdeauna! Sper că doamna consilier a petrecut o seară înălțătoare în templul muzelor! Permiteți să vă ofer brațul ca să vă sprijiniți? O, doamnă consilier, trebuie să spun că s-o ajuți pe Lotte să coboare din trăsura lui Goethe e un eveniment – cum să-l numesc? E ceva demn de a fi scris.

biblioteca rao

De la clasici la contemporani, într-o formulă
grafică nouă, cei mai reprezentativi autori pentru

biblioteca dumneavoastrã

Au apărut:

Madeleine Albright	DOAMNA SECRETAR DE STAT
Grigore Arbore	LIBERTATEA FĂRĂ DEMOCRAȚIE ȘI „GLONȚUL DE AUR“
Emily Brontë	LA RĂSCRUCE DE VÎNTURI
Dan Brown	ÎNGERI ȘI DEMONI ◆ CODUL LUI DA VINCI ◆ FORTĂREAȚA DIGITALĂ
Albert Camus	STRĂINUL / CIUMA / CĂDEREA / EXILUL ȘI ÎMPĂRĂȚIA ◆ FAȚA ȘI REVERSUL / NUNTA / MITUL LUI SISIF / OMUL REVOLTAT / VARA ◆ CARNETE ◆ TEATRU
John Le Carré	PRIETENIE ABSOLUTĂ
Hillary Rodham Clinton	ISTORIE TRĂITĂ
Robin Cook	RISC ASUMAT
Clive Cussler	SAHARA ◆ AURUL INCAȘILOR
Nelson DeMille	FIICA GENERALULUI ◆ PLUM ISLAND
Charles Dickens	DAVID COPPERFIELD (2 vol.)
Denis Diderot	NEPOTUL LUI RAMEAU
F.M. Dostoievski	CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ ◆ DEMONII ◆ IDIOTUL ◆ ADOLESCENTUL
Joseph Finder	PUTERI EXCEPȚIONALE
Colin Forbes	CATACLISMUL ◆ RINOCERUL ◆ PE MUCHIE DE CUȚIT ◆ CONSPIRAȚIA
Frederick Forsyth	RĂZBUNĂTORUL
André Gide	FRUCTELE PĂMÎNTULUI ◆ FALSIFICATORII DE BANI / PORUMBELUL
John Grisham	TESTAMENTUL ◆ FRĂȚIA ◆ ULTIMUL JURAT ◆ UN ALTFEL DE CRĂCIUN ◆ CAMPIONUL DIN ARKANSAS ◆ MAESTRUL ◆ MOȘTENITORII
V.D. Gușă de Drăgan	CONDAMNAT LA ADEVĂR
Hermann Hesse	JOCUL CU MĂRGELE DE STICLĂ ◆ NARCIS ȘI GURĂ-DE-AUR ◆ CELE MAI FRUMOASE POVESTIRI
Ilf și Petrov	DOUĂSPREZECE SCAUNE ◆ VIȚELUL DE AUR
Franz Kafka	JURNAL ◆ CASTELUL
Dean Koontz	UNICUL SUPRAVIEȚUITOR
Mario Vargas Llosa	RĂZBOIUL SFÎRȘITULUI LUMII ◆ CONVERSAȚIE LA CATEDRALA

André Malraux	CONDIȚIA UMANĂ ◆ CUCERITORII / CALEA REGALĂ
Thomas Mann	MUNTELE VRĂJIT ◆ POVESTIRI ◆ MĂRTURISIRILE ESCROCULUI FELIX KRULL
G. García Márquez	UN VEAC DE SINGURĂTATE ◆ TOAMNA PATRIARHULUI ◆ DOUĂSPREZECE POVESTIRI CĂLĂTOARE ◆ DESPRE DRAGOSTE ȘI ALȚI DEMONI ◆ INCREDIBILA ȘI TRISTA POVESTE A CANDIDEI ERÉNDIRA ȘI A BUNICII SALE FĂRĂ SUFLET ◆ DRAGOSTEA ÎN VREMEA HOLEREI ◆ AVENTURA LUI MIGUEL LITTÍN, CLANDESTIN ÎN CHILE ◆ A TRĂI PENTRU A-ȚI POVESTI VIAȚA ◆ ȘTIRI DESPRE O RĂPIRE ◆ GENERALUL ÎN LABIRINTUL SĂU ◆ POVESTEA TÎRFELOR MELE TRISTE
Virgil Măgureanu	DECLINUL SAU APOTEOZA PUTERII?
Ilie Năstase	MR NĂSTASE
Regina Noor	CALEA SPRE CREDINȚĂ
Farah Pahlavi	MEMORII
Christopher Paolini	ERAGON
L. Picknett & C. Prince	MISTERUL TEMPLIERILOR
Mario Puzo	OMERTA
Ernesto Sábato	ÎNAINTE DE TĂCERE ◆ ESEURI (vol. 1)
Antoine de Saint-Exupéry	CITADELA
Jean-Paul Sartre	TEATRU ◆ GREAȚA / CUVINTELE
John Saul	PREZENȚA ◆ MÎNA DREAPTĂ A DIAVOLULUI ◆ CASA DE LA RĂSCRUCE
Dinu Săraru	TRILOGIA ȚĂRĂNEASCĂ ◆ CIOCOII NOI CU BODYGUARD
Dinu Săraru & V.A. Stănculescu	GENERALUL REVOLUȚIEI CU PICIORUL ÎN GHIPS
Henryk Sienkiewicz	QUO VADIS?
Stendhal	ROȘU ȘI NEGRU ◆ MĂNĂSTIREA DIN PARMA
Alex Mihai Stoenescu	ISTORIA LOVITURILOR DE STAT ÎN ROMÂNIA (vol. I, II, III și IV[1]) ◆ PATIMILE SFÎNTULUI TOMMASO D'AQUINO ◆ INTERVIURI DESPRE REVOLUȚIE
J.R.R. Tolkien	STĂPÎNUL INELELOR: Frăția Inelului; Cele două turnuri; Întoarcerea regelui ◆ HOBBITUL ◆ SILMARILLION ◆ ROVERANDOM
L.N. Tolstoi	CAZACII ȘI ALTE POVESTIRI ◆ SONATA KREUTZER ȘI ALTE POVESTIRI
I.S. Turgheniev	UN CUIB DE NOBILI
Moony Witcher	FETIȚA CELEI DE A ȘASEA LUNI ◆ NINA ȘI MISTERUL NOTEI A OPTA

Noutăţi

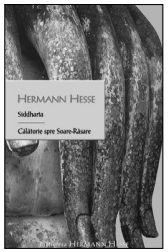

Hermann Hesse
SIDDHARTA ◆ CĂLĂTORIE SPRE SOARE-RĂSARE

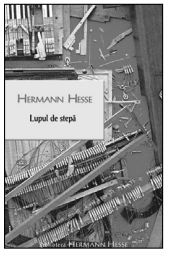

Hermann Hesse
LUPUL DE STEPĂ

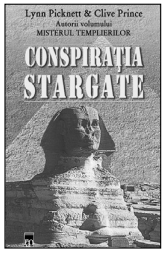

Lynn Picknett & Clive Prince
CONSPIRAŢIA STARGATE

Albert Camus
PRIMUL OM

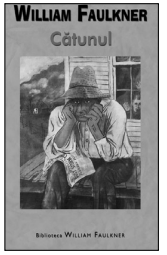

William Faulkner
CĂTUNUL

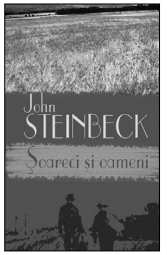

John Steinbeck
ŞOARECI ŞI OAMENI

clubul cărţii rao

Şi dumneavoastră puteţi deveni membru al CLUBULUI CĂRŢII RAO, beneficiind de următoarele avantaje:

Veţi primi cu maximum de rapiditate cărţile comandate şi veţi fi informat cu regularitate despre ultimele apariţii, planuri editoriale, oferte speciale. Pentru cărţile comandate, *editura suportă costurile de transport prin poştă.* În plus:

- pentru *două* cărţi se acordă o reducere de 10%;
- de la *trei* cărţi în sus se acordă o reducere de 15%

şi titlul de membru al CLUBULUI CĂRŢII RAO.

Pentru detalii suplimentare ne puteţi contacta la

tel / fax: (021) 224.12.31; 224.14.72; 224.18.47; 224.21.36

E-mail:

club@raobooks.com

office@raobooks.com

Aşteptăm scrisorile dumneavoastră pe adresa:

Editura RAO

C.P. 2-124 Bucureşti

Acum ne puteţi găsi şi pe Internet:

www.raobooks.com

www.rao.ro